15
Roman

Refik Halid Karay

Sonuncu Kadeh

İNKILÂP

Refik Halid Karay

●

Sonuncu Kadeh

Sonuncu Kadeh / Refik Halid Karay

© *2009,* İnkılâp Kitabevi
Yayın Sanayi ve Ticaret A.Ş

Sertifika No: 10614

Bu kitabın her türlü yayın hakları Fikir ve Sanat Eserleri Yasası gereğince İnkılâp Kitabevi Yayın Sanayi ve Ticaret A.Ş.'ye aittir.

Dizgi Meline Pamukçuoğlu
Sayfa tasarım Şirin Kazındır
Kapak tasarım Okan Koç
Redaksiyon Levent Çeviker
Yayına hazırlayan Aslıhan Karay Özdaş

ISBN: 978-975-10-3121-1

11 12 13 14 9 8 7 6 5 4 3 2 1

Baskı
İNKILÂP KİTABEVİ BASKI TESİSLERİ

İNKILÂP
Çobançeşme Mah. Sanayi Cad. Altay Sk. No. 8
34196 Yenibosna - İstanbul
Tel : (0212) 496 11 11 (Pbx)
Faks : (0212) 496 11 12
posta@inkilap.com
www.inkilap.com

Refik Halid Karay

Sonuncu Kadeh

roman

İNKILÂP

Refik Halid Karay

1888 yılında Beylerbeyi'nde Serveznedar Mehmed Halid'in oğlu olarak doğan Refik Halid'in anne tarafı Kırım Giraylarına dayanmaktadır; baba tarafı ise 18. yüzyıl sonlarında bir kolu Mudurnu'dan İstanbul'a göçen Karakayış ailesindendir. "Galatasaray Sultanisi" ve "Mekteb-i Hukuk"ta okuyan yazar, Meşrutiyet sıralarında gazeteciliğe başlamıştır. Kısa sürede hiciv yazılarıyla üne kavuşmuş, "Fecri Âti" edebiyat topluluğunun kurucularından olmuştur. "Kirpi" adıyla yazdığı taşlamaları ve siyasal yazıları sonucu İttihat Terakki hükümetince Anadolu'nun çeşitli illerinde beş yıl sürgüne gönderilmiş, ancak I. Dünya Savaşı'nın son yılı İstanbul'a dönebilmiştir. Dönüşünde Robert Kolej'de öğretmenlik, Sabah gazetesi başyazarlığı, iki kez Posta-Telgraf Genel Müdürlüğü yapan Refik Halid, bu süreçte "Aydede" mizah dergisini çıkarmıştır.
Siyasal yazıları ve görüşleri nedeniyle memleketten ayrılmak zorunda kalan yazar, Halep'e yerleşerek yayımladığı "Vahdet" gazetesindeki yazıları ve çalışmalarıyla Hatay'ın Türkiye'ye bağlanmasına katkıda bulunmuştur. 1938'de yurda dönen Refik Halid, dergi ve gazetelerde günlük yazılar yazmış ve 20 kadar roman kaleme almıştır.

Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e uzanan zaman dilimini, güçlü gözlem yeteneği ve dilinin zenginliğiyle farklı türlerdeki eserlerine taşıyan Refik Halid, Memleket Hikâyeleri'nde Anadolu gerçeğini; Gurbet Hikâyeleri ve Sürgün gibi eserlerinde, derin memleket hasretini edebiyatla buluşturmuştur. Yazarın, Ago Paşa'nın Hatıratı, Kirpinin Dedikleri gibi mizah eserlerinde; Bir Avuç Saçma, Makyajlı Kadın gibi kroniklerinde; Minelbab İlelmihrab ve Bir Ömür Boyunca adlı hatıratlarında, çok yönlü ve renkli anlatımı, sosyal-siyasal ortamın resimlendirilmesini sağlar. Anahtar, Nilgün, İki Cisimli Kadın, 2000 Yılın Sevgilisi, Bugünün Saraylısı gibi romanlarında ise sürükleyici kurgular içinde tasvir yeteneğiyle yaratıcılığını birleştirerek, genel olarak bireysel ilişkileri ve özel olarak da kadın-erkek ilişkilerini mekân-zaman boyutlarında derinlemesine ele alır, romanların geçtiği dönem ve mekânlara ait ince detaylara yer vererek anlatımını zenginleştirir.

18.7.1965 tarihinde İstanbul'da ölen yazar Refik Halid, muhalif kaleminin keskinliği, temiz İstanbul Türkçesi, renkli anlatımı, tasvir gücü ve yaratıcılığıyla, Türk edebiyatının en güçlü isimlerinden biridir.

Kitap yayına hazırlanırken yapıtın edebi niteliği göz önünde tutularak yazarın özgün anlatımı korunmuş, gençlerin de yararlanması amacıyla bazı sözcükler dipnotlarla açıklanmıştır.

BİRİNCİ KISIM

Eski Aşkı Tazeleyen Modern Kız

I

Âdet etmişti: Her yıl mayıs içinde havayı durgun, güneşli bulduğu bir gün, ikindi üzeri Beşiktaş'tan rasgele vapura biner, ta Kavaklar'a kadar gider, Rumeli kıyısında iner, epeyce yürür, önüne çıkan bir kır kahvesinde dinlendikten sonra iyi bir gazinoda akşam yemeğini yer; çok defa Vişnezade'deki konağına döner, yahut keyfi isterse geceyi Tarabya sırtındaki döşeli dayalı, fakat boş duran, iki küçük oda ve bir terasadan ibaret kuş kafesi evinde geçirirdi.

Başka zaman Boğaziçi'ne gitmez miydi? Kış yaz, gece gündüz, en çok gittiği, sevdiği yer orası idi ama tek başına halka karışarak bu gezintiyi sadece bir defa, yaz başlangıcında yapıyordu. Belki otuz, otuz beş yıl...

Murad Naci şimdi 66'sına girmiş, dinç bir yaşlıdır; çevik adımlarla dimdik yürüyen, uzun boylu, yakışıklı, iyi giyinir, varlıklı bir adam. Kereste tüccarıdır ve büyük bir kereste şirketinin yarı hissesine sahiptir. Çoktandır işleri oğullarına

bıraktığından kendisini büsbütün heva[1] ve hevese vermiş, bol para harcayanlar arasında tanınmış, sevilmiş bir sima olmuştur.

Babası da kereste işi yapardı; taşra tipi, fesine yalın kat abani sarık dolayan ve akşamları evine öteberi taşıyan bir tüccar. Evlatlarına çok mal ve işlek bir ticaret evi bırakmıştı; onları iyi okutmuş, Avrupa'ya da göndermişti; ileriyi gören, açıkgöz bir insandı.

Murad otuzunda evlendi, çoluk çocuk sahibi oldu; metresler tuttu. Bu yaşında da çapkınlık hayatından tamamıyla çekilmiş sayılamaz, gözü hâlâ kadındadır. Hiçbir gün yoktur ki, sokağa çıkarken güzelce birkaç kadına rastlamak ümidiyle hafif bir heyecan duymasın.

İşte bu 1956 Mayısında da alıştığı Boğaziçi gezintisine karar verdiği gün, yine o ümidi ve hafif heyecanı duyuyordu. En mükemmel tabiat manzaraları, içine kadın karışmadıkça bu yaşlı gönlü kandıramıyordu; hele eve dönünce Murad'ın zihninde kalan renkler çarçabuk soluyor, mavi gök bulanıyor, yemyeşil korular tirşeleşiyor, coşkunca donanmış erguvanlar bile tellere takılıp kalan uçurtma kâğıtları gibi boyalarını atıyordu.

Boğaziçi'nin yaz başlangıcı panoramasını gerçek ışıkları ve renkleriyle kafasında canlandırabilmesi ve anarken keyfini sürmesi için gördüklerine her devrin modasına uygun –uzun veya kısa birkaç etek, açık veya kapalı birkaç bluz, topuklu veya düz ökçe birkaç ayak– zarif birkaç siluet karışması lazımdı.

Tabiatın özelliğini –çiçeğinden yemişine, kokusundan

1 heva: istek, arzu

derisine, renginden dokusuna, açılıp kapanışına, üreyip gelişmesine kadar– her çeşit canlılığını kadında gören, bulan, tadını duyan cinsliliği uyanık "epiküryen" bir gençlik ve bir olgunluktan sonra vasıflarını az çok kaybetmeyen bir de yaşlılık!

"Benimki pek derinine, yüksek ruhlu bir kadın muhabbeti sayılmaz; kadını çileğe, çiçeğe, kısrak veya turnaya benzeterek sadece şekil, madde ve dış taraflarından almak iyice marifet yahut meziyet değildi; malum! Kaba bir duygu denebilir buna; bayağı bir şehvet iştahlılığı, belki. Ara sıra, hele şimdi, kendime ben de o hali yaraştıramıyorum, utanç değilse de bir memnun olmama hissi duyuyorum. Ne yapayım ki böyle geldim, böyle gideceğim," diye düşündüğü çoktu; sonra teselli noktaları da bulurdu:

"Sağlam ruh ve sağlam yapılı vücut başka türlü olamaz ki! Yaradılışım kunt... Yüksek yayla ve çam ormanı mahsulüyüm; dedem eli baltalı bir odun kaçakçısı imiş, hapishanelere girip çıkmış!"

Şu var ki Murad Naci, o günkü gezintisinin unutulmaz cinsten olacağını sezebilseydi her seferinde hadisesiz geçmesine alıştığı Boğaziçi yolunu bu sefer yürek çarpıntılarıyla tutardı.

Vişnezade tarafındaki bahçeli evinden çıktı, arabası garajda duruyordu; yokuş aşağı yürüyerek Akaretler önünden Beşiktaş iskelesine indi. Ne bineceği vapurun saatini biliyordu, ne de gideceği son iskeleyi. Ne güzel bir gündü: Henüz sertleşmemiş çağla bademi yumuşaklığında belli belirsiz tüylü sanılan, sadece gıcıklayıcı körpe bir ışık denizi, toprağı, havayı sarıp sarmalamış, koynuna almış, sanki henüz yavru olan yaz mevsimini emziriyor, yarına yetiştiriyordu.

Tatlı bir ısınma ve rahat bir besleyiş...

Çirkin olan iskele binası ve etrafıydı; çirkinden de fenaydı, utandırıcı bir adilikteydi. Bekleşen halk sadece fakirdi; tabiatı emzirip besleyen ana kuvvet bu insanlara karşı insafsızlık ediyor, toprağa ve havaya kattığı gür gıdadan onlara zerresini kaptırmıyordu. Kırların mayıs coşkunluğu ve renk parıltısı ortasında ne kadar donuk, solgun, sıska ve çökkündü zavallılar!

Murad Naci, içinden söylendi:

"İnsanlarını da otlar, ağaçlar, sular gibi beslemeyen bir iklim zenginliği, eski derebeylik kadar zalim!"

Köprü tarafından bir vapur göründü; Murad, memurdan malumat edindi:

"Doğru Kandilli, Bebek, Arnavutköy, Beşiktaş, Köprü!"

Bebek'ten aktarma Rumeli kıyısı vapurlar bulunurdu. Demir parmaklıklar açıldı; Murad çok düzgün kıyafeti, iyi marka şapkası, şapka altında ensesine sarkmış bembeyaz, tertemiz saçları ile o yorgun ve eski püskü kalabalığa ne kadar karışmış olsa yine de uzak kalmış vaziyette vapura girdi.

Devlet daireleriyle iş yerlerinin boşanma zamanı değildi; vapur tenha. Yolcular daha fazla kadın ve emekli memurlar; biraz da –üniversiteli olduklarını tahmin ettiği– genç kız ve delikanlılar var; kendisine bakanlar da az değil. Belli, şöyle düşünüyorlar:

"Ne şık yaşlı! Sefir emeklisi mi, nedir? Bu vapurda ne arıyor? Züppelik olacak, turist gezintisi yapıyor. Pinponun elbette otomobili vardır, iskelelerin birinde bekliyordur."

Sevimlice, fakat kavruk kalmış bir kız kendisini uzunca süzdü. Murad'a öyle geldi ki, bu bakış lehindedir. Tazeye

bir şeyler ilham etmişti, yaşlı ve paralı bir koca, rahat geçim. Belki de beğenmişti. Kız, "İhtiyarın yakışıklısı, bir roman veya film tipi. Esasında orta yaşındaymış da rol icabı makyajla kendisini yaşlandırmış sanki!" gibi zihninden bir şeyler geçirmişti galiba. Murad o tahminini az sonra yeniden bakıldığını görünce gerçeğe aldı, bir memnunluk duydu. Arkasından üzüldü:

"Beğense de, beğenmese de ne olacak? Yaşlılık beğendiğinin peşinden koşamayacak, o külfeti göze alamayacak hale gelmektir; çöküntü birtakım sebepler icat ederek işi savsaklamakla ve uzvi kudretsizlikten önce fikir zafiyeti ile başlar. Zahmete değmez, üst tarafı gelmez, yaşıma uymaz, mevkiime yakışmaz, demeye başladın mı artık iflah olmazsın!"

Vapur karşı kıyıya uğrayacaktı ama suların akıntısı icabı her zamanki gibi Rumeli yakasını bırakmıyordu. Murad bir İstanbul çocuğu olduğundan küçüklüğünden bunları öğrenmişti; rotalarını bilirdi. Güneşten gözlerini korumak için az geride durarak yalıları seyrediyor; hatta şimdi yerlerinde yeller esen yahut kömür deposu, antrepo haline sokulan arsaların eski manzaralarını görür gibi oluyor.

"Şurada Enver Paşa'nın sarayı vardı," diyor. "Burada da şeyhülislamın yalısı... Prens Sabahaddin sarayını geçtik, Lido'nun yanındaki arsa üstündeydi galiba. Bizde ayakta kalan bina yoktur ki... Ne bina, ne de aile! Aileler de sanki ahşaptan kurulmuştur."

Servetini keresteye borçluydu ama ahşap binaların, ince güzelliklerini çarçabuk kemirip yok eden zaman ve ateşe dayanamamaları yüzünden millette bir tarih bilgisi noksanlığı yarattığına inandığı için beton devrine girmiş olmamıza sevineceği geliyordu.

Vapur, Anadolu yakasına dümen kırdı; işte Kandilli. Bugün bir kısmı ıssız duran bu kıyı parçasına ahbap yalıları diziliydi; içlerinde yemiş içmiş, saz dinlemiş, içki âlemlerine katılmıştı. Ateş alan petrol dolu bir şilep akıntıya kapılmış, karaya vurmuş, hepsini yakmıştı. Ne zamandı bu? Galiba birinci büyük harpte...

Havanın durgunluğuna aldırmayan meşhur akıntı, zincirlerle tutturulmuş temelsiz iskeleyi oynatıp durmakta devam ediyor. Vapurdan birkaç kişi çıktı ve papaz olduğu sivil kıyafetindeki kapkara elbisesiyle kara sakalından belli bir tek kişi bindi. Kalkıyorlardı; iskelenin mıhlı kısmında –tam Murad Bey'in arzuladığı cinsten– iki siluet belirivermişti, iki taze... Hem de iyi giyinmiş, tirendaz tazeler... İskele üzerinden birer renk buketi yuvarlandı sanki.

Onlardan fazla memur ve çımacı telaşa düştüler; kaptan da insaflı davrandı; yolcular içeri girebildiler.

"Herhalde üst kata çıkar bunlar," diye düşünen kereste tüccarı, merdivene doğru yürüdü; yaklaşmadı, araya yeter bir uzaklık bıraktı.

"Biraz da taze kızları seyredeyim. Eski yalılara yahut yalı arsalarına bakarak hatıralara dalmaktan yoruldum. Bazı gün geçmişi düşünmenin haz vermekten ziyade üzücü olduğunu duyarım; bu gün de öyle. Ölüler listesi hazırlıyormuş gibi bir şey bu, bir tereke memurluğu. İçindekileri hatırladığım her yalı divanhanesinde yan yana bir tabut görüyorum. Bir nevi morg, şu yalılar! Yaşlı ve yaşamış adam Boğaziçi'ni vapurdan seyre kalkışmamalıdır. İyi ki, kızlar imdada yetişti; oyalarlar beni!"

Umduğu gibi renk demetleri merdivende göründüler,

basamakları çıktıkça Murad'a göre aşağıdan yukarıya renk, ışık, bahar yükseliyordu, bir Japon yelpazesi açılıyordu.

Önde çıkanı sarışın, pek taze, hemen hemen bir çocuk... Murad'ı hayal sukutuna uğrattı. Birçoğunun sandığı gibi her yaşlı erkek çocuksu, fazla körpe, adeta ham denilecek kızdan haz etmez; Murad için de on sekizinden aşağı bir varlık sayılmaz; der ki:

"Bende bunaklık daha başlamadı, bunaklık veya sapıklık... Yaşça ilerlemişim ama akranım gibi ortaokul kapısı gözetlemiyorum; cinsi duygularım, vücudum ve şuurum kadar dinç!"

Yeni gelenlerden öndekini ilk bakışta ecnebi kızına benzetti. Kandilli'de yabancı milletlerden oturanlar vardı, yabancılarla sık sık ahbaplık edenler de... Fakat henüz yüzünü görmediği arkadakinin, "Koşacak ne var? Vapur bomboş!" diye arkadaşına veya kardeşine seslendiğini duyunca memleketlisi olduklarını anladı, hoşlandı. Dört sene yabancı diyarlarda kaldığı ve birçok seyahat yaptığı halde kendi memleketinden olmayanların üzerindeki tesiri ilk önce muhakkak bir irkilme şeklinde belirirdi... Bir tanesi müstesna: Polinka.

O, Sırbistanlı bir kızdı, bir kafeşantan kızı. Macera eskidir, 46 senelik! Vaka Beyoğlu'nda geçer. Hanri Yan adındaki, o zamanlar Paris'teki meşhur *Chat Noir* artistlerinden Fransız şarkıcısının işlettiği bir kabarede, meşrutiyetin ilanından sonra!

Sadece iki gece görüp tanıdığı tip kırk altı yıl sonra bütün canlılığı ile hatırlanır, ikide bir zihninde yaşatılır mı?

Murad Naci o fikirdedir ki her erkeğin ömrü boyunca unutamadığı, tesirinden kurtulamadığı, birkaç kadın

tipi vardır; hem de tiplerle uzun münasebette bulunmuş, âşıkdaşlık etmiş, maceralara girmiş olmak da şart değildir; göz aşinalığı bile bazen yeter.

Çok defa bu tipleri düşündüğü, zihninde kendilerine geçit resmi yaptırdığı, her seferinde hepsini de hazla andığı olurdu. İşte şimdi bir lahza da onlardan birkaçını görüverdi. Hiçbiri de hayatında yer almamıştır; sadece aklında kalmıştır. Zaten hayatımızda az çok yer almışlara akılda kalmış mı denir?

Daha pek körpeydi, hemen hemen çocuk. Zihninde ilk yerleşen kadın ince uzun boylu, durgun tavırlı, bakışları acayipçesine manalı bir taze dul. Çehresini tam hatlarıyla gözlerinin önüne getiremiyor bile. Hatırında kalan, ancak umumi heyeti ve üzerinde bıraktığı tesirdir; muhakkak ki cinsi bir tesirdi bu.

Bir defacık görmüştü; komşularının damadı ile sevişti-ğini, gizlice birlikte yaşadığını da sonradan öğrenmişti. Bu kadın ara sıra, kendiliğinden aklına geliyor ve rastladığı bazı sinemalar da onu hatırlatmaya sebep oluyor. Neden?

Yarım asırdan fazla bir müddet içinde unutamadığı kadın, bir ufacık çocuğun üzerinde böyle inatçı iz bıraktığından herhalde habersiz kalmıştı. Haberi olsaydı pek sevinir, yaşlılık zamanında –şayet yaşadı ise– övünürdü. Murad'ın da bazı kadınlar üzerinde öyle bir iz bırakmadığı ne malum?

"Benim tipim bu! Tipini bulmuş!" diye anlatmak istediğimiz meselenin özünü galiba burada bulmak mümkün. Tiplerimize rastlıyoruz, fakat asıl sevebileceklerimizi bazı sebeplerle kaçırıyoruz. Murad Naci gençliğinde Bolu'ya gittiği ve dede evinde kaldığı sırada da muhakkak bir *tipine* daha

rastlamıştı: Kasabanın dar sokağında, duvarlarla çevrili evlerin birinde, çağına erişmemiş küçük bir kız oturuyordu. Vesileler bulur, sokağa fırlar, sakızını çiğneye çiğneye erkek çocuklarla şakalaşır, kavga çıkarır ve on altısına basmış olan Murad'a hiç aldırış etmezdi. Yoksa Murad için, sokakta vakit geçirir, alakasını mı gizlerdi?

Yarı delişmen, ufacık tazecik, sevimli, çekiciydi. Kereste tüccarı sonradan nerelere gitmemiş, ne ülkeler görmemişti, ne çok kadın ve ne kadar insan tanımıştı! Lakin o mahalle kızı –anlamakta hâlâ güçlük çektiği sebeplerle– unutamadıklarının arasında yer almıştı.

Asıl dava binlerce kadın arasında hem de pek üstünkörü tanıdığı bu mahlukların, çok daha yakın alaka duyduklarından fazla aklında kalmaları, dipdiri yaşamakta devam etmeleri!

"Sanırım mesele bir şuur altı hadisesi," diye düşünürdü. "Belki farkına varmadığım halde o tiplere karşı şiddetli bir arzuya kapılmışım; zaman ve mekân, arzumun bastırılmasına meydan bırakmamış; arzu içimde gömülü kalmış. Gömülü tipler şuurumun üstüne çıkmak için çalışıyorlar. Ben onlara âşık olmuşum, onlara kanım kaynamış, onlara tutulmak için yaratılmışım. Benim tipimmiş onlar!"

Sırp kızı Polinka da o tiplerdendi, en çok hatırlananı ve en hoşlanılanıydı.

Merdivenin üst basamağında ikinci siluet göründü; görünür görünmez Murad Naci'nin gözleri şaşkınlıktan büyüdü:

"Hayret," diye mırıldandı. "Bu ne benzeyiş! Benzeyiş mi? Ta kendisi, kırk altı sene evvelki Polinka! Polinka 1956 yılının kıyafetiyle, o zamanki yaşında karşıma çıktı. İnanılır şey değil!"

Merdiven başında durup yer ararcasına etrafına bakınan bu yirmi, yirmi bir yaşlarındaki kadın veya kıza doğru neredeyse koşacak ve koşarken seslenecekti:

"Polinka! Polinka!"

Heyecan içinde dondu kaldı. Bunca yıldır zihninde acayip bir ısrarla yer edip kalmış olan tiplerden ilk defa biri, hem de en inatçı ve izlisi şimdi karşısındaydı. Şu farkla ki, Polinka yirmisinde kalmıştı; Murad altmış altısına merdiven dayamıştı.

İşte, işin hazin olan tarafı.

Bu altmış yıl içinde –ötekiler bir yana– kadın kıyafetlerinde öyle değişmeler olmuştur ki, merdivenden çıkan tazenin –eteği diz kapaklarında, bluzu kolsuz ve bağrına kadar açık, ökçesiz, düpedüz ayakkabılardan ibaret– yalınkat giyimi, eski tarihteki Polinka'nın epeyce yüklü elbiselerle boğulmuş kalın siluetine hiç uymaz. Yüzleri birbirine benzese bile ilk bakışta birinin öbürünü hatırlatması güçtür...

Kaldı ki Murad kafeşantan kızını ne kadarcık görmüş, ne kadar kısa zaman onunla beraber bulunmuştur! Böyle olmakla beraber kararsızlığa düşmeden hükmünü vermişti: Modern kıyafetli Polinka idi, merdiven başındaki kadın. Sanki dün gece –yani kırk üç sene önce Sırp aslından o artist 1910 kıyafetinde– ayaklarında uzun, sivri uçlu glase botlar, kat kat frufrulu dantel ve kurdele yığını eteklikler, balinalı korsesi, elinde yelpaze, sahneye çıkıp bir eski zaman numarası yapmıştı.

Şimdi mayıs gündüzünün tatlı ışığından faydalanmak için methini işittiği sihirli Boğaziçi gezintisine çıkmıştı; bu günün kızı, bir bar artistiydi, ne giyse, ne kıyafete girse yakıştıran bir kız!

Zira ne giyse yakıştıran, yakışan bir kadın vardır ki bütün devirlerin modası kendisine, kendisi için icat edilmiş gibi tıpatıp uyar. Mesele geçici bir tarz olan modada değil, o kadının doğuştan her kıyafeti yakıştırmasında ve size alımlı gelmesindedir.

Murad, moda ve kıyafet bahsinde daima böyle düşünmüştür. Her modayı güzel gösteren kadın gerçekten güzeldir. "Ne giyse yakıştırıyor," dediğimiz kadın bizim beğendiğimiz kadındır.

Polinka şimdi tam önündedir. Etrafına bakındıktan sonra gözleri –bu gözler kırk altı yıl önce tanıdığı gerçek Polinka'nınkiler renginde çelik saat zemberekleri parlaklığında morumsu siyahtı– bir an yaşlı adama çevrildi; göz göze geldiler. O da mı şaşırdı? Hayır; Murad sadece kızın dikkatini çekmişe benziyordu; zarif giyinmiş sağlam bir yaşlı, gösterişli bir ak saçlı olduğundan galiba.

"Bu vapurlarda bana benzeyen adama pek rastlanmaz; azıcık merak uyandırdım," diyerek genç kıza –kadın olduğuna hükmedemiyordu– arkasından bakıyor. Yine tıpkı eski Polinka yapısında uzun boylu, vaktiyle *etine dolgun, balıketi* gibi sözlerle tarif edilenin modern şekillisi, gösterişli bir vücut, ufak tefeklilikle alakası yok; irice ama ne kadar tenasüplü, nasıl da diri!

Keyfince çok iyi gelişmiş, sapasağlam bir yayla kızı!

Yayla kızı, yanındakinin hemen seçtiği bir yere ilişti. Oturuşlarından anlaşılıyor ki uzak bir iskele yolcusu değildirler; belki de hemen Bebek'e çıkıverecekler. Bebek gibi oldukça kozmopolit bir yere ineceklerini sezdiren halleri var; Bebek yahut oradan aktarma Tarabya!

Küçüğe bir şey söyledi. Polinka gülümsüyor. Yüzüne yandan ikindi güneşi vurduğu için Murad iyice gördü: Yalnız sağ yanağında hafif bir çukur peyda oluyor, sol tarafında bu yok.

"İyi hatırlıyorum, zira bahsi geçmişti, parmağımı bile dokundurmuştum; Polinka'nın da gülümseyince sağ yanağı çukurlaşırdı. Acayip vallahi! Akraba olmadan biri bir başkasına o derece benzer mi? Ama vaktiyle İstanbul'a uğrayıp geçmiş Sırplı bir dansözün burada akrabası neden, nasıl olur? İmkânsız!"

Kereste tüccarı, konusu benzeyişlere dayanan bazı romanları düşünerek, hayretler içinde kızı bir daha süzdü; yine göz göze geldiler. Öbürü hemen gözlerini başka tarafa çevirdi, ama Murad ile fazla meşgul olduğu bellydi.

"Neme bakacak," diye Murad içinden söyleniyor. "1 numaralı Polinka'nın beni tanıdığı yaşta olsaydım belki bir zevk veya menfaat düşüncesi verirdim. Çapkın kalmış bir yaşlının alakası, izzetinefsini okşamıştır, ama başka bir tesir yapmamıştır. Karakteri az çok babasınınkine benzeyen büyük oğlum Budak'ı görse onun dikkatini çekseydi herhalde hoşlanır, beğenilmenin neşesine kapılır, etrafındaki güzel mayıs gününün zevkini daha derinine duyardı; ya küçük oğlum Fırat'a rastlasaydı, aklı başından giderdi."

Kız çorapsızdı, sandal biçimi hafif ayakkabıları parmaklarını yarı örtüyordu. Geçmiş zamanın Polinka'sı ise siyah çoraplı ve –demin de hatırlamıştı ya– siyah glase botluydu; botları siyah kordonlar tutuyordu. Bir ara biri çözülmüştü de bunu yere eğilerek Murad bağlamış, bağladıktan sonra mükâfatı sert baldırı okşamak olmuştu.

Birden farkına vardı: Vapur Bebek iskelesine yanaşıyor, kızlar yerlerinden kalkmıyorlar; demek ki buraya inmeyecekler. Kadın düşkünü yaşlı adam ferahladı; Polinka'yı bir müddet daha seyredebilecekti; söyleniyor:

"İçim diyor ki bunlar Arnavutköy'e gidiyorlar. Öyle olursa ben de peşlerini bırakmam, girdikleri evi öğrenirim. Niçin mi öğreneceğim? Hiç! Eski alışkanlık! Sonra köşedeki gazinoya girerim; bir bira içer, vakit geçirebilirsem yemeğimi de orada yerim. Bugünlük bu kadar..."

Dikkat etti; biteviye konuşanı küçüğüdür, yarı dalgın, nezaketli bir gülümseme ile dinleyeni büyüğü. Vapurun o köşesi etrafındaki bahardan, erguvan ve leylak ağaçlarından, sarı ve beyaz menekşe güllerinden birkaç dal konmuş gibi renkli, ışıklı, güler yüzlü. Öbür kanepeler soluk, somurtkan, hüzünlü. Murad durmamacasına yenilenen, birbiri arkasına üreyip yetişen taze ve alımlı kadın cinsi sayesinde dünyanın –hangi ikliminde olursa olsun– değişmeyen bir baharda daima süslü, ılık, ışıklı kaldığına inanıyor; hatta Eskimolar diyarında bile bahar vardır, mademki kadın var...

Hayatının yarım asırlık yetişkin devrinde milletlerarası şöhret yapmış kaç güzel tanımıştı? Çok, pek çok! Daha gençti, hatta çocuktu; bir Otero, bir Lina Kavalieri, bir Ev Lavalier vardı ki cihan güzelliklerinin tutkunu, delisi divanesiydi. Dillerde onların ismi, zihinlerde onların hayali, gazetelerde onların fotoğrafları yer alırdı; kartpostalları ellerde, ceplerde, cüzdanlarda dolaşır; ayna kenarlarında, karyola başlarında asılı dururdu.

Birinci Dünya Harbi sırasında sinema yıldızları türemişti: Pina Manikelli, Franseska Bertini, Mia May, gibileri...

Halk bunlar için kırılırdı. Derken yenileri çıktı; isimleri ve sayıları hatırda kalmayacak kadar çoktu bunlar. Bahar bunlarla ve her milletten, her iklimden isimsiz, şöhretsiz olan yüz binlerce güzel kadınla durmaksızın çiçek, rayiha, renk, ışık dağıtmakta devam ediyordu.

"Hem kadın baharının çiçekleri mevsim baharlarınınki gibi asırlarca biçim, renk, koku değiştirmez değildir. Bu baharın mesela leylakları sade katmerli, yalınkat ve malum renkte mi kalır? Yılların modası onları şekilden şekle, renkten renge sokar; keskin, baygın, kamçılayıcı, düşündürücü rayihaların çeşitlisiyle bezer. Moda, bıkkınlığı giderici, ne lüzumlu bir değişikliktir!"

Eski zamanın Mikado, Opoponaks, Küvir do rüsi, Lüben gibi parfümlerini ve şişelerini düşündü; sonra Piver markalı harcıalem kokular yahut kibarcaları, mesela Violet dö Parm, Fuan Kupe gibilerini hatırladı; arkasından işte Suvar dö Pari, Krep dö Şin ve büsbütün yenileri, bugünkü neslin kullandıkları! Kadın dünyasının geçmeyen baharında rayihalar durmadan, daha tesirlisine giderek değişmez mi? Tabiat baharın böylesini hazırlamak kudretine sahip midir? Bir gül aşağı yukarı daima gül kokar, menekşe de menekşe kokmaya mahkûmdur. Kadın, ıtriyat endüstrisi gayretiyle bambaşka bir âlemin daima koku değiştiren baharını yayar.

Murad karşısındaki genç kıza –belli etmemeye çalışarak– bir daha baktı. İçinden:

"Ötekinin devamı bu kız," dedi. "Üzerinde sadece modanın dıştan yapabildiği hoş bir değişme var. Yaşıyorsa ki hiç sanmam, Polinka bugün altmış beşinde, belki de daha yaşlı, muhakkak çökmüş bir kadın olmalıdır. Yaşlı güzel yok değil-

dir, fakat kaç binde bir? Kadınlar baharı, eskilerin tekrar çiçeklenmesine imkân vermiyor; hep yeni sürgünler, yeniden yetişmeler ve yetiştirmeler istiyor."

Yine kendini övdü, deminki fikrini tekrarladı:

"Dünyamız kadınla süslü bir dünya. Hatta dünya o bakımdan sonu gelmeyen bir ilkbahar mevsimi yaşar. Böyle bir dünyanın ve geçmez baharının farkına varmamış zevksizlerden, hevesleri içlerinde kurumuş ruh ve gönül emeklilerinden olmadığıma memnunum. Ben ki güzel Otero'ya da yetişmiştim, şimdi de Rita'yı seyrediyorum ve şu yepyeni Polinka'yı."

Kıyıda bir yere bakacakmış gibi yaparak kızların oturdukları kanepeye yaklaştı, yaklaşırken onların ayağa kalktıklarını gördü, durakladı. Arnavutköy'e ineceklerdi galiba; son tahmininde isabet etmişti. Kendisi de kararlaştırdığını yapsın, arkalarından gitsin mi?

Birden cesareti kırıldı.

"İhtiyarlık, gençliği ve yeniliği çekemediğimiz, yeniliklerin zevkine varamadığımız, kadın için artık enteresan olamadığımız ve fedakârlığı göze alamadığımız zaman başlar," diye düşünmez miydi? İşte fedakârlık bile sayılmayan bir hareketi yapmaktan kaçınıyor; canlanan maziyi yaşamaktan ürküyor; kırk şu kadar yıldır zihninden çıkaramadığı bir kadının tam benzerini kısa bir müddet de olsa seyir zevkinden nefsini mahrum ediyor. Bu bir ruh ve beden çöküntüsü alametidir.

"Hayır," dedi. "Ben de ineceğim, peşlerinden gideceğim. Sadece bir tazenin takibi meselesi değil bu! Acayip bir hadisenin belki halli de mümkün olacak. O benzeyişi bir tesadüf sayıp durmamazlık edemem. Henüz yıkılmadım; irade kuvvetim sağlam."

Kızlardan çabuk davrandı, merdivenleri indi; fakat aşağıda birini arar gibi yaparak önce onların iskeleye çıkmalarını bekledi. Şimdi arka arkaya yürüyorlar, biletlerini memura verdiler. Acaba hangi tarafa sapacaklar? Akıntıburnu'na mı, yoksa öte yana mı? Beklemediği bir şey oldu, iskeledeki bir tuhafiyeci dükkânına girdiler. Murad yoluna devam zorunda kaldı.

"Hah," dedi. "İşte eczane... Bir tüp aspirin yahut herhangi bir baş ağrısı ilacı alır, ağır davranır, hareketlerini gözetlerim."

İskele civarındaki köy eczaneleri vakit geçirmek için ağır davranan ve sırf bu maksatla öteberi satın alan müşteriye alışmıştır.

"Bir *veramon* verir misiniz?"

İlaç darlığı çekilen bir tarihteydiler.

"Kalmadı, gelmiyor efendim. Yerlileri var, işinizi görür."

İsimler saydı, bazısını tavsiye etti. Dışarıya göz atan Murad, kızların çıktıklarını ve Kuruçeşme tarafını tuttuklarını görmüştü; uzatılan tüpü kâğıda sardırmadan cebine attı. Bereket versin fiyatı iki buçuk liraydı, yuvarlak hesap; parayı camekâna bıraktı; telaş etmiyor, vakarlığını bozmamaya çalışıyor.

Arada mesafe bırakarak yürümektedir.

Birden zihninde bir ışık parladı: Kız Koleji'ne mi gidiyorlar yoksa! Bu, akla en yakın gelenidir. İkisinin de yaşı öğrenciliğe uygun. Olabilir ki Kandilli'ye, ora lisesindeki akrabalarından bir kızı görmeye gitmişlerdir, şimdi dönüyorlar, yatılı talebedirler.

Önünde hoş bir yürüyüşle, etrafa körpe güzelliklerinin neşesini salarak, sevimsiz iki sıra dükkân arasındaki yola renk ve ahenk katarak giden kızları, geriden takip ediyor; bir yandan da fikir yürütüyor:

"Evet," diyor. "Değişmez baharımızı kadınlara borçluyuz; öyle olmakla beraber bu baharı yaratanlar terkipleri itibarıyla hiç de göründükleri gibi kusursuz değildirler; hatta kusurla yüklü, kusurdan ibarettirler. Dünyamızı süslerler ama ne pahasına!"

Kadın milletinin bazen şirret, çok defa düşkünü ezen, zulümden haz eden, sevgisi yorucu, düşmanlığı insafsız, değişken, kararsız veya inatçı karakterini, hatta maddi kusurlarını bilmez, görmez değildi. Kadını biraz da ciddi muharrirlerden tetkik etmiş, değerli epeyce kitap okumuştu.

O mahlukun başlıca kusuru yahut meziyeti o muharrirlerden bazısına göre, *altero centriste* oluşuna yani hislilik merkezinin kendinden başkası etrafında çalışmasındadır. Kadın fizik ve entelektüel tatlarla acıları erkeklerden az duyar; fakat sevilmek, beğenilmek, sevecek birine nail olmak gibi hariçten bir vasıtaya ihtiyaç gösteren hislerde, başkalarından gelen ve başkalarına vereceği heyecanlarda erkekten daha duygulu, daha coşkundur.

"Öyledir," diye fikrini sağlama bağlamaya çalışıyor. "Kendini başkalarına beğendirme, başkalarına zevk sağlama yahut başkalarına tamamıyla aksi tesirler yapma hususundaki ifrata kadar giden gayreti de yine yaradılıştan ileri gelir. Bizim kadına anlaşılmaz mahluk sıfatını vermemiz mizacının bu hususiyetine dayanmaktadır; erkek egocentriste olması, kendi benliğini kainatın merkezi sayması itibarıyla kadının zıddıdır; kadın erkeğin aksine başka bir merkezin

etrafında döner. Cinsi arzu araya girmese bağdaşmalarına imkân yoktur."

Bir ara dalmış, maksadı unutarak öndekileri unutur gibi olmuştu; toparlandı. Kızlar, ön tarafı açık, denize bakan yeni yapı apartmanlardan birine giriyorlardı; girmişlerdi; merdivenleri çıkıyorlar.

Binanın ismini okudu, numarasına baktı, zihnine hakketti: Yalı Apartmanı. Hangi kata çıkıyorlar? Evleri orası mı? Bir müddet kalıp gidecekler mi? Bilinmez ki! Az sonra dönmek, bir daha kolaçan etmek niyetiyle yürümesini kesmedi, sadece adımlarını ağırlaştırdı.

Çok tekrarlanır ama doğrudur. Murad da yolunun üzerinde birdenbire eksilen o renkli canlılığın bıraktığı karanlığı duydu. Nasıl olmuş da düşünmemişti: Yeni Polinka makyajlıydı, el ve ayak tırnaklarını boyamış, dudaklarına hafifçe ruj sürmüştü; elbisesi fazla açık, fazla renkliydi; talebe kıyafeti midir bu? Ayrıca yine hafiften –kereste tüccarının adını kestiremediği– bir parfüm kokuyordu; genç kıza yakışan ne fazla keskin, ne fazla hayâsız, taze biçilmiş çayır ve henüz kesilmiş körpe salatalık kokusunu da andıran natürel bir koku... Belki gününü yaz başlangıcı, Boğaziçi sırtlarında geçirmiş olan sağlam bir kız vücudunda yerleşmiş açık hava, biraz da koruların nemli toprak ve yeni sürmüş yosun kokusu.

"Eh, bu kadarmış kısmet! Sivil polis gibi kapıyı gözetleyemem ya! Karşıda dükkân, falan da yok. Durup bekleyişim hem dikkati çeker, hem de evlerine girmişlerse bir işe yaramaz."

Dört katlı apartmanın balkonlarına, pencerelerine göz

atıp onlardan bir iz, işaret bulamayınca boş geçen bir taksiyi durdurdu. Bu tesadüf çok eski ve inatçı hatırasını canlandırdığı için zihnini yormuştu; yorgunluğunda başarısızlığının da rolü vardı. Evine dönemezdi, sıkıntıdan patlardı. "Bizim Cemşit'e uğrarım, deli deli konuşuruz, beni avutur," kararıyla şoföre seslendi:

"Kireçburnu'na gideceğiz, oğlum."

Giderken aklından şunları geçiriyordu:

"Arkalarından yürüyüşüm pek de neticesiz sayılmaz; hiç değilse girdikleri yeri öğrendim, tahkikat yapmak istersem herhalde işime yarayacaktır."

Gülümsüyor:

"Tahkikat yapmak fikri de pek tuhaf! Niçin? Bekleyebilirim. Kırk şu kadar sene evvel tanıdığım kadına benzeyen bir taze benim için ne olabilir? Ara sıra, heyecana kapılıp yaşımı unutuyorum. Fakat yaşımı unutmak, kısa sürmekle beraber hoş şey... Bir gençliğe dönüş uçuşu, unutkanlıkların en tatlısı!"

II

Taksi döne kıvrıla, kıyı boyu masmavi ve yalılar arkası yer yer gölgelerle paftalı Boğaz'ın en güzel manzaraları arasında gidedursun. Murad Naci etrafına baktığı halde görmeden o kırk yıl önceki gecenin seyrine dalmıştır; gençlik yılları filmine.

İşte kendisi! Yirmi iki yaşında, zamanın modasına uygun iyi giyinmiş fesli bir genç... Fesli, bastonlu, kolalı gömlekli

ve plastron kravatlı, kravatı iğneli, bugün için belki komik, fakat 1910'da şık, ayrıca yakışıklı bir Beyoğlu tipi!

Onu bu hale getiren aile serveti kadar Galatasaray Sultanisi'nden çıkmış, Beyoğlu'nu küçük yaşından beri benimsemiş olmasıdır. Yakında Fransa'ya ormancılık ve kereste sanayisi bilgisini artırmaya, büyük tesisleri görmeye gidecek; bu, babasının arzusudur. Gitmeden önce, aslında varlıklı bir kadın olan anası –Düzceli bir Çerkez beyinin kızıdır– ilk göz ağrısı oğluna, babadan gizli bol harçlık vermektedir, hele şu esnada, yavrusunu Frenk illerine yolcu edeceği sıralarda kesenin ağzını daha geniş açmıştır.

Murad'ın altın çantası –bir tarafına tam, öbür tarafına yarım altınlar dizilen ve zincirle tutturulan yaylı bir çantadır bu, dolup boşanıyor, yine kıvamı buluyor; korku yok.

Bu gece Tepebaşı'nda –sonradan yazlık tiyatro denilen ve şimdi yıkılmış bulunan tiyatronun adı kısaca *amfi* idi– bir Fransız opereti seyretti; ne olduğunu da hatırlıyor: *La Poupée*. Subret rolündeki kızın ismi de hafızasındadır: Lina Vandernoot. Âlem hayrandı Lina'ya, Murad da...

Zevkini uzatmak için –eğlence yerlerinin sabaha kadar açık kaldığı bir devirde– *Kataklum*'a girdi; Hanri Yan'ın işlettiği bir kabare, İngiliz Sefarethanesi karşısında Tarlabaşı'na inen yol üzeri bir binanın ikinci katı. Hepsini tam bir aydınlık içinde hatırlıyor; aslında hiç de unutmamıştır, hatıra kudretinin nakaratı da bu kabaredir; Polinka'dan dolayı!

İçerisi tenha; numaralar bitmiş, sadece artistlerle oturan üç beş müşteri kalmış. Kızların hepsi de angaje. Yalnız köşede, boş masa önünde bir tek kız var; dalgın ve dertli bir halde, dokunsalar ağlayacak.

"Neden acaba? Âşığı ile kavga mı etmiş? İşten mi çıkarmışlar? Bu kadar güzel bir kızı kolay kolay atmazlar."

Tanıdık garson Aleko geldi:

"Çoktandır görünmediniz paşam," dedi. "Ne emredersiniz?"

"Dur hele, düşünürüz. Sen evvela şu kızı çağır, hoşuma gitti."

"Gelmez o! Angajmanı bitti, son gecesiydi. Başka beyler de çağırdı, kabul etmedi."

"Bir kere söyle sen; belki inatçılığı geçmiştir."

Söylüyor. Kız, başını Murad'ın masasına çevirdi, dikkatle onu süzüyor. Bakışları uzadı. İşte, kalkıyor ve çağrılan artistlerin malum salıntılı yürüyüşüyle geliyor. Murad, cazibesinden memnun, ayağa kalktı.

Tam tipi... Bir anda kanı kaynadı. O güne kadar sanırdı ki boylu boslu, adeta iri kıyım, vardakosta yahut dalyan gibi denilen kadınlardan haz etmez! Ne münasebet? Meğerse asıl hoşlandığı tip buymuş; gösterişlisi, sapasağlamı, dağlı kızı! Hem de kara saçlı, kara gözlü, buğday tenli... Şimdiye kadar güzel, cana yakın bulduklarının zıddı. Kadının havası kendisini sarıvermişti.

Fransızca sordu:

"Ne içersiniz?"

Kız, daha ziyade Slav şivesi beliren oldukça düzgün bir Fransızca ile cevap verdi:

"Siz ne içeceksiniz?"

"Şampanya."

"Olur, ama çok oturmayacağım."

Şampanyanın fiyatı o zaman kabarelerde bir Osmanlı al-

tınıydı: *Mum* markalısı bir İngiliz. Aleko sormadı, şampanya ısmarlanınca mirasyedi beyin pahalısından istediğini bilirdi. Murad, hâlâ yüzüne dikkatle, hatta merak ve memnunlukla bakmakta olan kıza dedi ki:

"Angajmanınız bitmiş; bu gece her daveti de reddetmişsiniz. Garson söyledi. Benimkini kabul ettiğinize müteşekkirim."

"Evet, yarın İstanbul'dan gidiyorum. Atina'da, oradan da Trieste'ye. Ben Sırp'ım, ismim Polinka. Masanıza gelişimin sebebi var."

"Nedir?"

"Sizi küçüklüğümden beri uzaktan âşık olduğum birine benzettim. O, büyük ve mühim bir gençtir; yanına yaklaşamayacağım bir şahsiyet. Sizin de tanımanız lazım."

"Kimmiş bu?"

"Bizim veliaht... Prens Aleksandr. Aynı yaştasınız galiba?"

"Yirmi ikisindeyim."

"O da yirmi ikisinde, 1888 tevellütlü."

"Tamam, ben de bu tarihte doğmuşum. Gerçekten benziyor muyum?"

"Enikonu... Yalnız, Prens gözlük takar; taksanız ayırt edilmezsiniz sanırım."

Murad sevilen bir gence benzeyişinden, Polinka yanında oturduğunun sevdiği gence benzemesinden memnun. İkisi de birbirlerine yakınlık duyuyorlar, yakınlık artıyor. Hele şampanya şişesi çarçabuk, o sevinçle boşalınca, yakınlık maddi şekil de aldı, diz dize oturuyorlar, başları yan yana... Bir defa öpüştüler.

Murad teklif etti:

"Yani lokantasına gidip birer *makoroni o greten* yiyelim mi? Nefisini orada yaparlar, toprak kaplar içinde... Ben acıktım. Siz?"

"Sizinle olmak için giderim. Hoş, iştahım yok değil. Deminki hüznüm geçti. Belki senden iştahlı yerim. Triesteli yarı İtalyan sayılır, makarnayı severiz."

"Oralısınız, demek?"

"Hayır, orada yerleşmiş bir Sırplıyım."

Kalktılar. Kız –mevsim kıştı– arkasına siyah, kalın bir manto giydi; ellerini lutr taklidi ufak boy bir manşona soktu. Manşon devriydi o zaman... Güzele ne kadar yakışırdı manşon! Yürüyüşlere akıcılık verirdi ve bazısına makinesi kurulmuş yürüyen bebek tuhaflığı...

Tahta merdivenleri iniyorlar; Polinka durdu; botunun bağı çözülmüştü. Delikanlı eğildi; bir havagazı lambasının yarı aydınlığında onu bağlıyor. Uzun ve katmerli eteklikler modası; kız bu etekleri toplamış, yukarı çekmişti; başka türlü olamazdı. Siyah çorap içinde sıkı, biçimli bir baldır. Eh, Murad sarhoş sayılmazsa da keyif halindedir, Sırp veliahdına benzetilmiştir, bu benzetilişe övünüyor galiba, övünme sarhoşluğu duyuyor.

Elleri altındaki baldırı kalçaya kadar okşadı; sıktı ve öpmeye başladı. Polinka ancak eteklerini bırakıp da ipek perdeler inince geri çekilmişti ama fesi –bu fes, *şilik* denilen içi mukavvalı, sert feslerdendir, Tünel meydanından. Yüksek Kaldırım'a inilirken sağda bir dükkânda satılırdı, kalıp istemez, yağmurdan bozulmazdı– evet, bu fes yuvarlandı, merdivenin son basamağına kadar, kapı önüne...

Gülüştüler.

Evet, uzun ve katmerli renk renk ipekten jüponlar, manşonlar, botlar ve siyah çoraplar devri. Şüphe yok ki kadın modaları acayip ve ekseriya tekrarlama değişiklikleriyle cemiyete çeşni katarlar. Bir zamanın çemberli malakof fistanları, üstlerine oyuncak gemiler oturtulmuş saç tuvaletleri, hatta dünkü mantar nalınlar ve bugünün korsan pantolonları, bikini mayoları...

Hepsi de dikkati çekmeye yarar; kadının istediği budur. Kadın bu değişmelerle kendini değişik görür, değişmiş, yenilenmiş görüneceğini düşünerek modaya uyar. Süs ve süslülük tabiatta mevcut bir şey olduğundan, moda ve makyaj tabiat dışı sayılamaz.

1910 yılı bu! Mesut dünya ve altın akçe devrinin son yılları! Fakat kim farkında? Hele şimdi Polinka ile Murad, hemen hemen aynı yaşta genç bir dişi ve bir erkek. Nihayet yakın tarihte yıkılan köhne ve sakil Galatasaray karakolu önünden Tünel'e doğru kol kola, birbirlerinden çok haz etmiş halde ve pürneşe gidiyorlar.

Bu Galatasaray karakolu, istibdat ve meşrutiyet devirlerinde gece hayatı gün ağarıncaya kadar aralıksız süren çok hareketli ve çok şımarık bir kalabalığın hakkından gelmesini bilir bir polis merkeziydi; dirayetle idare edilir; büyük vakalar hemen önlenir, küçükleri başladığı yerde bastırılırdı. Beyoğlu'nda tam bir eğlence hürriyetini de halk o teşkilata borçluydu.

Bunun içindir ki, iki genç, gece yarısından epeyce sonra loş caddede pervasız yürüyorlardı; kimse keyiflerini bozmadan, kimsenin sarkıntılığına uğramadan.

Yani lokantasına girdiler, *supe* edecekler. *Supe* gece hayatı sürenler için o zamanın yayılmış adetlerindendi. Nitekim lokantada kadınlı, erkekli epeyce müşteri vardı; acele etmeden yiyip içen, sohbet adabını bilen, ağırbaşlı çelebi müşteriler... Yeni gelen çiftleri küstahça göz hapsine almayan bakış terbiyeleri üstün, ellerindekiler ve yanlarındakilerle yetinmeyi hovardalık kaidesi sayan efendi müşteriler... Eski Beyoğlu'nun kibar çapkınları!

Zaten o zaman çapkınlıkta da sınıf farkı ehemmiyetle gözetilirdi; bir Galata güruhu vardı ki Yüksek Kaldırım sınırını kendiliğinden aşmazdı; hele meşrutiyetten sonra saray mensubu azılı türediler de ortadan kalktığı için Beyoğlu büsbütün rahata kavuşmuştu.

Geniş lokantanın geride bir köşesine yerleştiler.

Parmesan peyniriyle yapılan güveçte makarnanın hazırlanması epeyce süreceğinden önce ıspanak püresi üzerine yumurta ısmarlamışlardır. Murad bunu bile gözünün önüne koymuş gibi hatırlıyor, karabiber ektiklerini ve Polinka'nın hardal koyduğunu biliyor.

"Prens Aleksandr'ı yakından gördün mü hiç?"

"Bir kere... İki sene evvel Belgrad'da, geçit resminde."

1910'da böyle konuşmuşlardı; o prensin Birinci Dünya Harbi'ni atlatıp Yugoslavya Kralı olarak günün birinde Marsilya'da suikasta uğrayacağını nereden bilecekler? Polinka çok keder etmiştir, şayet ölmediyse...

Murad üçüncü sınıf bir kafeşantan kızının uzun ömürlü olacağını sanmıyor; uzak ve kötü bir iklimde sarı veya karahummadan yahut afyon cinsi bir zehirden ölmüştür kanaatindedir.

Şundan, bundan, her şeyden konuştular; hatta politikadan bile. Sırp kızı müthiş nasyonalist ve Avusturya düşmanı; tabii Çar'a da bağlı ama Yunanistan'a, hele Bulgarlara ateş püskürüyor. Kafeşantan kızları, bahsi geçen devir içinde hep nasyonalist ve dindar olurlardı; ilk cihan harbi için için böyle hazırlanıyordu. Yine o yıllarda artist kızların gelip geçici müşterileriyle ciddi bahislere de girmeleri usuldendi; fahişeye bir namuslu kadın çeşnisi katmak arzuyu kamçılardı.

Polinka iştahlı yedi, içti; gence sokuldukça sokuluyordu.

"Ey, şimdi ne yapacağız?"

"Saat iki buçuk olmuş. Nerede kalıyorsun sen?"

Sırp kızı Otel Modern'de kalıyormuş. Burası, o tarihte kaliteli artistlerin oturdukları meşhur bir evdir; Tepebaşı karşısındaki sokaklardan birinin köşesinde. Murad'ın paralı arkadaşlarıyla cumhur cemaat gidip *pianola*, yani makineli piyano müziğine uyarak dans ettikleri ve bazen sabahladıkları pahalı evlerden biri.

"Madamı tanırım, birlikte gideriz."

"Yarın saat on birden önce vapurda olmalıyım. Loid Triestino kumpanyasının vapuruyla hareket ediyorum, biletim hazır."

"Vapur İzmir'e uğrayacak mı?"

"Evet. Sonra Pire'ye..."

Murad'ın zihninden şu geçti: İzmir'e kadar kendisi de gidebilir; öğleye doğru kalkacağına göre, vapur ertesi günü ikindi üzeri İzmir'e varacak; yani beraber bir gece daha bulunacaklardı. Sordu:

"Biletin kaçıncı mevki?"

"İkinci."

"Yarın onu birinci ile değiştiririz; yer varsa –ki muhakkak vardır– belki ben de İzmir'e giderim."

Polinka, ummadığı bu alakanın heyecanıyla solar gibi oldu ve Prens Aleksandr'a benzettiği kibar gencin beline gizlice kolunu geçirdi; öbür eliyle elini yakalayıp ağzına götürdü, öptü, bırakmak istemiyor, soruyordu:

"Sahi mi? Gelebilir misin?"

"Düşünürüz; hele şimdi otele götüreyim seni..."

Murad Naci bir ara, hava ışırken gözlerini açtı; kendisini Otel Modern'in bir odasında, yatakta, Polinka'nın yanında bulunca şaşırdı. Uyandığını sezen kız yüzüne bakıyordu, memnunlukla karışmış bir ürkeklikle: Acaba İzmir'e gitmek fikrinden vazgeçmiş miydi? Bu düşünceyi sezen genç cevap verircesine dedi ki:

"Şimdi otel kâtibine tembih edeceğim; Galata'ya insin, acente açılınca senin biletini değiştirsin, bana da bir bilet alsın."

Birlikte bir ikinci geceyi nimet bilecek kadar Polinka'dan hoşlanmıştı; o da aynı haldeydi.

"Ah," diyordu. "Neden daha evvel tanışmadık? Tanışmamız son geceye mi kalmalıydı?"

Taksi –daha o tarihte İstanbul henüz kendi halinde bırakıldığından çınarlar arası dar, kasvetli bir yol üzerinde olan– Yeniköy'ü arkada bırakmış, kıyı boyu açıklıkta gidiyor. Murad 1910 senesi Polinka'sını birden bıraktı, bugünün Polinka'sını zihninde yaşatıyor:

"Benzeyiş daha fazla olamaz," diyor. "Eminim erkekle münasebette bulunuyorsa kırk altı yıl önceki benzerinin tavırlarını, tarzını, heyecanını, kendinden geçişlerini, aynı se-

vişme mükemmelliğini muhakkak tekrarlamaktadır; aynen o Sırplı kız oluyordur!"

Bir ara yine işi büyüttüğüne, hayale kapıldığına hükmetti:

"Yaşlı heyecanı içindeyim; bugün normal değilim; vehim benimki!"

Şimdi Marmara'yı aşan vapurdadır. Hava puslu ve durgun. Elektrikler yanıyor. Loid Triestino vapurunun yemek salonundalar. Bu, yepyeni, yeni tarzda yapılmış bir vapurdur; eskileri gibi kamara kapıları yemek salonuna açılmıyor; kabineler bugünküler gibi koridorlara dizilmiş. Tabiidir ki ayrı kamaralardadırlar, fakat otel kâtibinin açıkgözlülüğü sayesinde birbirlerine yakın bunlar, bir koridor üzerinde...

Vapurda ilk defa tanışmış rolü takındılar. Başka yolcuların utanç duygularını uyandıracak harekette bulunmak, hele deniz seyahatlerinde o zaman pek ayıptı, ihtara uğramak da mümkündü; etikete riayet olunacak; zahiri kurtarmak şart!

Bunlar da öyle yaptılar; hele Polinka kafeşantan kızı tesiri yapmamaya çok gayret etti; belki tam başaramadı ama Murad o incelikleri kavrayacak görgüde değildi, sosyete bilgisi henüz okuduklarından ibaretti. Hal ve tavrını beğendi, şatafatsız giyimini de...

Aklına geldikçe haz ile düşünüp gülümsediğini bildiği, hele yaşlandıkça hasretini çektiği gecelerden biri de bu olmuştu; hatta kendi acemiliklerine şaşıp azıcık da kızdığı yirmi iki yaşının bu, ilk defa denizde sevişme gecesi!

Şoför soruyor:

"Nerede duracağız, paşam?"

Baktı: Kireçburnu'na yaklaşmışlar.

"İskele önündeki yukarı yola sapıver, oğlum; sola dön, evin önüne gelince ben sana söylerim."

Karadeniz'e bağrını açmış, bahçe içinde, ahşap, boyası dökük, pencereleri patiska perdeli ve lüzumsuzca sivrilmiş üç katlı bir ev. Şoför, taşıdığı kalantor müşterinin böyle bir eve, –ziyaret için de olsa– geleceğine sade şaşmış değil, kızmış gibiydi.

Balkonda, kafatası pırıl pırıl cilalı, ablak, şişman, bodur, beyaz gömlekli biri göründü: "Buyurun, merhaba," falan gibi bir şey demeden seslendi:

"İpi çek de gir, yukarı çık. Boşuna merdivenleri inmeyeyim. Abla evde yok."

Cemşit bu adamdı, soyadı İnansız. Onu kendi seçmişti, haline, hayat tarzına, sözüm ona felsefesine uyduğundan dolayı. Yani bir nevi *septik* idi, eskilerin *reybî* dedikleri cinsten... Ama asıl *septisizm* doktrini ile alakası yoktu, sadece bir *münkir* ve bir *müstereddit*, hiçbir şeye inanmak istemeyen, dünya nizamını kötü bulan, her şeyden şüphelenen bir nevi inansız ve imansız! Murad'ın mektep arkadaşıydı; on üç yaşlarından beri tanışırlar ve kendilerine göre –hemen her vakit zıt fikirler ve hisler dolayısıyla yenişerek, bundan sonsuz haz duyarak– sevişirlerdi.

Kereste tüccarının bugün onu hatırlaması saatlerdir zihnini yoran tesadüfle az çok alakalıydı da. Zira fi tarihinde Polinka ile bindiği vapur yolcuları arasında –birbirlerinden habersiz– onu da bulmuştu; fakat tam şehre inerken, merdiven üstünde. Cemşit parasız olmamakla beraber üçüncü mevkide seyahat etmişti; bir ara Polinka'yı da görmüştü, sevgilisiyle güvertede vedalaşırken. Rıhtımda soruyordu:

"Bu sokak süpürgesi de kim? Keresteyi bıraktın, paçavra ticaretine mi başladın? Mostrasını mı yokluyordun?"

Cemşit'in her kadına karşı, içten alakasını gizleyerek aleyhinde göründüğünü bilen Murad, cevap vermişti:

"Sen ne anlarsın? Neden anlarsın ki! Söyle, İzmir'de ne işin var?"

"Gönül rızasıyla gelmedim, babam yolladı, dalavereli bir muamele aksamış da ortağı Pandelaki ile konuşacağım."

Babası Asmaaltı zeytinyağı toptancılarından açıkgöz bir Edremitlydi.

Murad ipi çekti, kapı açıldı ve arkasından, gıcırdayarak kendi kendine kapandı. Halı serilmemiş tahta merdivenlerden üç basamakta bir durup nefes alarak çıkıyor. Doktorun tavsiyesidir bu: Merdiven, hele yokuş hiç çıkmayacak, çıkmaya mecbur olursa üç basamak veya adımdan sonra dinlenecek. İçinden söylendi:

"Bu hale gelmiş bir adamın bugün yaptıklarına, kafasından geçirdiklerine bak! Beni maziden ayrılamamak, maziye tahassür öldürecek; ne yokuş, ne merdiven!'

Cemşit yukarıdan seslendi:

"Ha gayret! Yarıyı buldun. Dur, orta katta oturalım, ben ineyim. Başıma iş açarsın sonra... Telefonum da yok, cankurtarana haber vermek güç olur."

Orta katta, Makbule Abla'nın sıra sıra dizili kanepe ve koltuklarla döşenmiş kapalı tuttuğu misafir odasına girdiler; yan pencereyi açmak lazım geldi, oda havasız, fakat bereket deniz manzaralıydı. Bu geniş manzarayı, yani Karadeniz'e bakışı Murad sevmez, vahşi bulur; ruhuna uygun olanı Boğaz'ın bazı yerlerde görünen ve gölü andıran su parçala-

rıdır. Öbürü daha ziyade serseri veya maceracı ruhları oyalar, bilinmez ülkelerin ve tehlikelerin kapısıdır; Transsiberian hattını, Rus-Japon harbini, neleri, neleri düşündürmez!

Halbuki göller, Murad'a romantik aşk, şiir, hislilik ilham eder. Hele –çok okumakla beraber– edebiyatta ilk aldığı zevklerde mıhlanıp kalmış olduğundan bunlara bakınca münevver kereste tüccarı derhal Lamartine'in malum manzumesini, o ahenkli tekrarlamaları hatırlar, çok defa mısraları mırıldanır, Elvire'i yahut Eleonore'u olamadığına, basit çapkınlıkta kaldığına üzülür.

İki eski dost birbirlerine hal, hatır sormadılar; sormazlardı. Tombul yanakları hâlâ pembe pembe, fakat çene altı derisi katmerlenmiş *reybî* yaşlı konuştu:

"Bana uğramak aklına nereden esti? 'Göreceğim geldi,' falan deme, laftır bunlar. Muhakkak bir çıkarın vardır, hiç değilse –adetindir ya– eski yılları yâd etmek ihtiyacını duymuşsundur. O tarihleri bilen kalmadı, şuna buna, her saçmaya, yalan, dolana inana inana bizim yaşıtların çoğu silindi gitti. Yazık ki aldandıklarını sonunda kendilerine anlatacak kimseyi de karşılarında bulamadılar. Ey, başla bakalım, keresteci başı!"

Arkadaşını süzdü:

"Senin bugün hem memnun, hem mahzun, acayip bir halin var; öksüze bayram hediyesi vermişler, bir taraftan seviniyor, bir taraftan içi dertli... İşte o haldesin."

"Doğru... Gerçekten böyle bir hal. Söyleyeceğim şeye şaşacaksın."

"Şaşmam ben! Şaşmak hatalı bir inancın sonucudur. Ben inanmam ki!"

"Neyse, tuhaf bulacağına şüphe yok: İki saat evvel Polinka ile karşılaştım."

"Bu da kim? Hatırlamıyorum. Esasen hatırlasam da hatıralara güvenmem. Zamanla insan kötüyü iyi görür, iyiyi kötü; hoş hakikat diye bir şey yoktur a... İyi de, kötü de mevcut değildir."

"Bırak malum yavelerini; dinlemekten gına geldi. Sözümü kesme, rica ederim."

"Elhap! Kesmem artık."

Murad Naci önce 1 numaralı Polinka macerasına –İzmir vapurundaki kızı arkadaşına hatırlatmak için– kısaca dokunduktan sonra o günkü gezintisine geçti; iki kızın birbirlerine tıpatıp benzemeleri noktasında bilhassa durarak ne gördü, ne duydu, ne düşündü ve ne yaptıysa hepsini, hem de heyecanla anlattı; Cemşit'e sordu:

"Ne diyorsun bu işe?"

Öbürü işitmemezlikten geldi. Elindeki kehribar başlı Eskişehir lülesi taşından oyulmuş iskelet kafası, acayip piposunu –pipo tiryakisi ve pipo istifçisiydi– temizlemekle meşgul görünüyor.

"Söylesene... Bir fikir ver! Bu tesadüf beni sarstı."

"Vereyim. Unut! Önce görüşün galat, benzeyiş kafanın icadı, adeta çölde serap... Hele yaklaş, nasıl bir vehme kapıldığını anlarsın. Hoş, farz edelim ki benziyor, tıpkı eşi. Neye yarar? Yirmi bir, yirmi iki yaşındaki kıza âşıkdaşlık mı oynayacaksın? Onunla evlenecek misin?"

"Mesele bunlar değil; bir merak. Acaba sahici Polinka ile akrabalığı var mı? Uzak bir ihtimal ya..."

"Diyelim ki kızı çıktı, daha doğrusu torunu. Sana ne?

Dünyanın arşınlamadık yerini bırakmamış adi bir kafeşantan artığı esasta zürriyet[1] de yetiştiremez, geçirmediği hastalık kalmamıştır. Bırak şu bahsi Allah aşkına! Kendine kadınlar haricinde bir meşguliyet bul; pul, para, saat, falan filan bir koleksiyon yapmaya başla; o işleri yirmi yedi yaşındaki küçük oğlun Fırat'a hemen devret."

"Haklısın."

Murad'ın ağzından bu söz inançla, fakat kederli bir sesle çıktı. Dışından insafsız, daima haşin, hatta çok defa zalim görünen Cemşit, altmış şu kadar yıllık yaşlı dostunun mahzunluğundan üzgünlük duymuştu, ama sezdirmedi, aksine sert davrandı:

"Bir yaşlı için iptilaların en berbatı kadındır, mirim! İnsanın yüz hatlarını değiştirir, suratına sakil bir *pan* maskesi yapıştırır; nurani, babacan, hoşlanılır bir ihtiyar olamazsın. Neler sürünsen, titizcesine temizliğe dikkat etsen yine madden değilse de maneviyatın kart teke kokuyormuş tesiri yapar. İğrenç şeydir, vesselam!"

Böyle dedi, fakat piposunu doldurup yaktıktan, birkaç nefes çektikten sonra kayıtsızlıkla sordu:

"Hangi apartmandı o? Kızların Arnavutköy'de girdikleri apartman?"

Murad tarif etti, ismini ve numarasını da tekrarladı. Cemşit'in sualinden ümide düşmüştü.

"Tanıdığın biri mi var o apartmanda?"

"Var, ama hangisinde? Herhalde bunların birinde benim handaki kiracılardan Komisyoncu Kemal oturur. Adına aldanma, Musevi'dir, Kemal Benaso Efendi..."

1 zürriyet: döl, soy sop

"Ey?"

"Yani demek istiyorum ki hana uğradığım bir gün, adamcağız yazıhanesinde ise şöyle soruşturayım; belki bir şeyler öğrenirim, laf olsun diye..."

"Onu nasıl tarif edeceksin?"

"'Sizin apartmanda yahut civardakilerde boylu boslu, etli canlı, taşı sıksa suyunu çıkarır yapıda kara gözlü bir kız var mı? Karamaça kızı?' desem yetişir; Benaso bizden yaşlıdır ama ne benim gibi kafadan kontak, ne senin gibi seksüel bir psikopattır, normal insandır. Deli veya akıllı? Hepsi bir kapıya çıkar ya! Deli, akıllıyı anormal farz eder, akıllı da deliyi!"

"Aman, şu işi bir an evvel yapar mısın?"

"İki ayağımı bir pabuca sokma; beklemenin zevkini çıkar. Haftaya o tarafa gideceğim, kontratların tecdidi lazım; haziran başında..."

Dostunun inatçılığını bilen Murad, buna razı oldu. Bahsi değiştirerek:

"Peki ama topladığın paraları ne yapıyorsun? Senin ve ablam dediğin sütkardeşinin hiç masrafınız yok. Ev tamtakır, evlat sahibi değilsin. Ben kadın düşkünü isem sen de para âşığı... Hiçbir şeye ehemmiyet, kıymet vermez rolü oynarsın ama paraları istif etmeyi bilirsin. Bu da övünülecek bir meziyet olmasa gerek!"

"Kıymet vermediğim için paraları bir tarafa yığıyorum, yani kullanılmaz hale sokuyorum; muhabbetten değil, nefretten!"

"Muhtaçlara dağıt."

"Paranın tadını alsınlar da sonra bitince büsbütün çileden çıksınlar diye mi?"

"Hayır müesseselerine yardım et."

"İdarecileri gıda fazlalığından bozulan karaciğerlerini Avrupa kaplıcalarında tedaviye yollamak, oralarda yatıp kalktıkları fahişelerde gördükleri naylon çamaşır takımlarından karılarına bavullar dolusu hediye getirmek, pek mi lazım?"

"Bir mektep aç."

"Münevver sayısını artırıp memur kadrolarını genişletmek, gözleri hırstan kararmış politika mikroplarını üretmek için mi?"

"Kendin ye."

"Tükenmiş kudretine bakmayıp elalemin körpe kızları peşinde senin gibi kaval tüfekle şehvet avcılığına çıkmak bir marifetse, peki!"

"Sana laf yetiştirilmez. Dünyayı bu kadar kara, kötü gördükten sonra yaşamakta ısrar edişine mana veremiyorum."

"Hatan mana vermeye çalışmandır. Rahatlık mana, sebep, sır aramadığın dakikadan itibaren başlar. Şayet 2 numaralı Polinka'ya rastladığın zaman benzeyişte sebep, sır, mana araştırmayıp geçiverseydin, şimdi böyle karşımda arpacı kumrusu gibi düşünmez, boş ve kof hayallere dalmazdın. Benzeyivermiş işte! Sanki çok mühim birine benzemiş? Kırk altı sene evvel yüzünü ancak kırk altı saat görebildiğin basbayağı, en düşük kalite bir biçare mahluk. Madame Recamier bile olsaydı ne çıkardı, bugün ne mana ifade ederdi ki?"

Piposunu, tütün kesesini topladı:

"Haydi," dedi. "Sular kararmak üzere, karaborsadan kahve aramaya giden abla daha dönmedi. Gidelim de iskelenin yanındaki Bektaşi'nin meyhanesinde azıcık demlene-

lim. Demin gördüm, bugün gümüş tuttular, sıcak sıcak iyi meze olur. Durgun, ılık hava Kireçburnu için büyük ikramiye sayılır."

"Rutubetlidir deniz kenarı, dokunmasın; serde yaşlılık var."

"Herhalde rutubet bu yaşta bile sana körpe, buğusu üstünde Karacaoğlan kavlince *şeker*, *şerbet* kızlar kadar zarar vermez. Onlardan kork, onlardan çekin a birader-i canberaberim!"

Bu tabiri iki arkadaş ara sıra kullanırlar ve gülümserlerdi. Cemşit ekledi:

"Hem kapalı yeri var, üşürsek içeri gireriz."

Murad Naci kendisine ilave yanına bir yaşlı daha katarak dolaşmaktan haz etmezdi; manzaranın çirkinleştiğine, taze gözleri incittiğine, acıklıya benzer bir sahne teşkil ettiğine inanırdı. Fakat yanındaki, Cemşit gibi tıraşı iki günlük sallapati biri ise aldırmazdı; böylelerinin yaşına kimse aldırış etmez. İstemediği, giyimli yaşlılardı; evde fena ütülenmiş poplin gömleğinin yakasına geçirdikleri ucuz cinsten buruşuk kravatları, demode kostümleri, formunu kaybetmiş ayakkabıları ve düşük, katmerlenmiş çorapları ile kendilerini güya giyinmiş farz eden orta halli emekliler ve nasipsizler; ruh ve beden taraflarından çökkünler, bezginler...

Böylelerine Beyoğlu'nun birkaç çayhane ve pastane gibi yerlerinde rastlar, tanıdıkları da olsa bir sebep bulur, masalarında oturmazdı. Mesela Park Pastanesi'nde yahut Boğaziçi'nin herhangi bir gazinosunda tek başına oturuşunu kendisine yakıştırır, zarif ve kibar bir manzara teşkil ettiğine inanırdı; bunda biraz da haklıydı; dikkati çeker, hatta bazı kere güzel ve taze kadınları da alakadar ederdi.

"Mevsim başlamadı. Kireçburnu gazinosu zaten tenhadır; bizi kimse görmez," fikriyle teklifi kabul etmişti; gerçekten de müşteri azdı, kuytu bir tarafa oturdular. Cemşit meyhane sahibi ile şakalaşadursun, Murad hazzetmediği bir manzara karşısında –demin arkadaşının yaşlı çapkınlığına dair sıraladığı acı sözlerin de tesiriyle– üzüntülüydü. Üzüntü oldu mu ölümü düşünürdü; altmış beş yaşına bastığı günden beri zaten o cinsten düşünceler yer ediyordu içinde:

"Belki de buraya son gelişimdir," diyor, "Cemşit'i de son görüşüm; yarın, öbür gün herhalde uzak değil, elime sonuncu kadehi alacağım, yahut karşımda sonuncu kadın bulunacak! Kadeh ve kadın, nasıl da birbirlerini tamamlayıcı hemen hemen aynı tatta şeylerdir! Ne kadar kaldığını bilemediğim hayatın her saniyesinden istifade etmeliyim. Kalabalık, aydınlık, neşeli bir yerde bulunmak ihtiyacındayım. Oturamam şu kasvet yuvasında!"

Ancak Cemşit'in kıyafeti öyle bir yere gitmeye elverişli değildi, kendisinden ayrılmak da uygun düşmezdi. Azıcık oturacak, bir bahane bulup kaçacaktı. Tam bu sırada kadınlı erkekli, sekiz on kişilik bir grup bahçeye girdi, onlar yer seçerlerken ikinci bir grup sökün etti; elektrikler de yanıvermişti. Murad canlandı. Hatta bir ümide bile düştü:

"İster misin bugünküler de aileleriyle geliversinler?"

Fakat gazino darlığı çekmeyen Arnavutköy gibi canlı semti bırakıp Kireçburnu kadar yalnızlığa gömülü bir yere onlar, oralılar neden gelsin? Altmış beşini aşmış bir adamın en körpe çağ muaşakalarındaki ham hayallere kapılmasını gülünç buldu. O çağda sevdiği komşu kızlarının mesela Bolu'da birdenbire karşısına çıkmasını umar, bu ümitle ka-

sabada döner dolaşır, yolunu beklerdi; bir asırdı ki kimse yerinden kıpırdamayı göze alamazdı.

"Şimdi de hemen hemen o haldeyim, çocuklaşıverdim. Kızların ikindi üzeri *Yalı* apartmanına ziyaret için girmedikleri ne malum? Koca İstanbul içinde bir daha karşılaşmamız ihtimali pek azdır. Cemşit'in nasihatine uyup bu faslı kapamalı; marazi bir ruh haleti geçiriyorum. İyisi seyahate çıkmak; Ankara'nın gelecek seferi için hazırlanayım."

Masalara dizilen ikinci grup genç Rum kızlarıyla delikanlıları gazinoya gelmekle fevkaladeden bir şey yaptıklarına inandıkları için fazla gülüyorlar, haykırışıyorlar, birbirleriyle şakalaşıyorlar; edecekleri masrafın karşılığını almak istiyorlar. Murad sinirlenmiyor. Ne olsa havada çınlayan kadın sesi ve kahkahasıdır, bunda biraz da kendi gençliği çınlamaktadır: Beyoğlu gecelerinin havasında hep o lisandan ve o şiveden, o şiveli fuhuş ahengi halkalanırdı. Hasretle anmıyor; fakat içinde alışkanlığın sıcaklığını duyuyor.

III

Haziran ortalarında sıcak bir ikindi üzeri, her zamanki gibi gündüz uykusundan kalkan Murad duşun altına girdi, ılık sudan geçti; akşamı nasıl edeceğini bilmez halde güneş vurmayan küçük yazlık odasında mindere oturmuş, pijamasıyla kahvesini içerken haber verdiler. Cemşit Bey gelmişti. Aşağıda bekliyordu. Emir verdi:

"Buraya çıksın, ona bir sade kahve yapın."

Misafir az sonra paldır küldür içeri girdi. Elinde bum-

buruşuk keten ceketi vardı, sırtında kravatsız bir gömlek. Kalın, işporta malı askıların tuttuğu pantolonu askıya bağlı değilmişçesine düşük duruyor, ilk kopçası da çözük...

"Bu *Vişnezade* de kimmiş yahu?" dedi. "Mahallesinde oturuyorsun, merak edip de soruşturmadın mı? *Razakizade* uydurma bir Karagöz perdesi tipidir, senin gibi kadın müptelası bir mirasyedi; hep oyuna gelir, parasını alırlar, atlatırlar. Ama *Vişnezade* herhalde yaşamış bir adamdır; bak, adına bir de park yaptılar. Demin orada oturdum, senin uyanma saatini bekledim; terimi soğuttum; bugün hana inmiştim de..."

Murad, arkadaşının son cümlesine alaka duydu. Arnavutköy havadisi getirmiş olacaktı; alakasını belli etmedi:

"Ya, öyle mi? Hava çok sıcaktı..." deyip sustu. Öbürü gülümsüyor:

"Kayıtsızlık rolü yapma, böyle yapmacıklar vız gelir bana; meraktan çatlıyorsun. İki hatadır, bütün nasihatlerime aldırmayarak, aklın fikrin o kızda."

"Pek de değil."

"Sende eskisinin fotoğrafı falan yok muydu?"

"Ne gezer! O devirde pasaportlar bile resimsizdi, makineler sehpalıydı, şipşak da henüz türemişti. Neden sordun?"

"Olsaydı o günden beri kim bilir kaç kere önüne koyup seyrederdin! Gelelim meseleye: Mösyö Benaso'yu yazıhanesinde buldum, epeyce konuştuk."

"Neticeye gel. Sen ne reybiyyundansın,[1] ne de kelbiy-

1 reybiyyun: şüpheciler, skeptikler

yundan![1] Basbayağı bir sadiksin; bana eza olsun diye hikâyemi uzatacaksın. Kadın düşmanlığın da bir nevi sadizm... Kadın zevkinden kendini mahrum etmek suretiyle kendine eziyet çektirmekten zevk alıyorsun, azıcık da kaba bir *stoik*sin. Yoksa kadına benden de düşkünsün; bu düşkünlüğün işkence ve cinayet derecesine varabileceğini bildiğinden cebr-i nefs ederek uzak durmadığın ne malum?"

Cemşit ilk defa biraz afalladı, yutkundu; cevap vermekte gecikti. Murad devam ediyor:

"Mektebin son senelerinde hani tutturmuştun, 'kendimi hadım ettireceğim, cinsi zevk hayvani şey, sizler gibi olmak istemem. Hem hadımlardan pek büyük adamlar yetişmiştir,' filan gibi safsatalar! Böyle düşünmen korkudandı. Şimdi anlıyorum a birader-i canberaberim! Biz de az çok karakter etüdü yaparız."

"Söyle, ferahla! Ne desen aldırmam; bu buhranları bekliyordum a birader-i canberaberim! Benaso dediğin apartmanın yanındakinde oturuyormuş ama komşu apartmanın bütün kiracılarını ve bina sahibini tanıyor. Cezayı hak ettiğin için sadiklik etmekten vazgeçmeyeceğim. O apartmanın yeraltı katında kiracı bir tekel memuru var; kızı kansız cansız, kısa boylu, kavruk bir zavallı; noter yanında daktilo."

"Geç onu!"

"Zemin katında kuyumcu Oskan. Kızı evli; iş evlilikle kalmıyor, adamakıllı sakallı bıyıklı da. Ama yakında fazla kıllardan halas[2] olacak. Beyoğlu'nda bir enstitü açılmış, elektrik iğnesiyle kıl diplerini yakıyorlarmış; ameliyat başla-

1 kelbiyyûn: sinizm inancında olanlar, insanın erdem ve mutluluğa, hiçbir değere bağlı olmadan erişebileceğine inananlar

2 halas: kurtulma, kurtuluş

mış, kadıncağız yakında tam dişi evsafını iktisap edecekmiş. Senin meftunu olduğun cins-i latif bir fert daha kazanıyor, tebrikler!"

"Öbür katlara gelelim."

"Birinde ev sahibi oturmaktadır: Yaşlı bir karı koca, Türk bunlar. Hayattan çekilmişler, çoluk çocukları yetişmiş, bayramdan bayrama el öpmeye gelirlermiş, bizi alakadar etmiyor, onlar..."

"Alakadar edeni varsa, ondan bahset."

"Üstteki kiracı sefaret müsteşarlığına kadar yükselmiş, zengin bir kadınla evlenince memurluğunu bırakmış bir hariciyeci. Ecnebi diyarlarda iyi gezip tozmuş, oraların keyfini çıkarmış, modern hayat sürmekte berdevam. Bu katın misafirleri çok, gelip gidenin hesabı yok. Senin kızlar büyük bir ihtimalle oraya uğramış olacaklar."

"Neden bu ihtimali kuvvetli buluyorsun?"

"Zira Mösyö Benaso o gün kızları balkonundan görmüş, sakallı madama gidecekler değil a! Esasen oraya gelip giderlermiş. Seni de görmüş."

"Beni tanıyor muymuş?"

"Piyasanın kalburüstü tiplerini hep tanır. Hatta şaşmış, 'Bay Murad buralarda tek başına, hem de yayan da dolaşıyor,' diye epeyce düşünmüş. Mana verememiş. Bereket kızların peşinde gittiğini zekâsına rağmen sezememiş. O kadarını sana yakıştıramamış, zahir! Haklı da doğrusu. Keskin zekâların bile kavrayamayacağı işler yapıyorsun, mirim!"

"Netice?"

"Sefaret müsteşarıyla ahbap olur, bu kanaldan kız hakkında malumat edinirsin. Adam sosyeteden olduğuna göre senin için münasebet tesisi kolaydır."

"İsmi neymiş?"

"Bilmiyorum: Savni, soyadı Devrangil, güya vaktiyle Anadolu'da hüküm sürmüş bir Devraniler sülalesi varmış; o da onlardanmış. Emir, bey, prens, kral, falan filan, feşmekân sözüm ona soyzade. Devrangil ismini *dö Verangil* gibi telaffuz ettiğini anlatarak dostları alay ederlermiş; dostlar böyledir işte... Gel de *şüpheci* olma, dostluğa inan! 'Sakın aldanma, inanma, kanma!' Benim dövizim budur."

"O bir muharririn makale başlığıdır."

"Marifet makaleye başlık koymakta değil, koyduğu prensibe uymaktadır. Belki de en çok aldanan, inanan, kanan bizzat kendisi olmuştur. Eh, bahçeden geçerken gözüme ilişti, turfanda halinde kıvamını bulmuşlar, emret de bana bir ahududu şerbeti yapsınlar, şöyle buğusu üstünde. Afiyetine ve muvaffakıyetimize içeyim."

"Hangi muvaffakıyet bu?"

"Daha ne olsun? Son yıllarının son deliliğini yapmak için 2 numaralı Polinka'yı buldun demektir. Prens dö Vrangil sana ya akrabasından, yahut ahbaplarından olan kızı elbette takdim eder, birlikte balolara, barlara, kulüplere gidersiniz; kotra gezintilerine çıkarsınız. Deniz ve plaj mevsimi başladı; kaçırma, bir an evvel Frenk taklitçisi züppe herifi avucunun içine al ki karamaça kızını bu yaz bikini mayosuyla temaşa fırsatını elde edesin."

"Savni Bey bizim kulüp azasından değil, olsa tanırım. Ha, dur bakayım, kızıl saçlının saçına ak düşmüştü, elli yaşlarında, dinç, ufak tefek, iri burunlu, geveze bir adam... Ara sıra, şurada burada rastlarım; tavırları sinirime dokunduğundan tanışmaya yanaşmamıştım. Modern tip Beberuhi!"

"Âlâ, artık bundan böyle yirminci asır Beberuhi'si ile can ciğer olursun, içtiğiniz su ayrı gitmez. Methe bile başlarsın. 'Görünüşü bir tuhaf ama kibar adammış, asil adam, pek de hoş sohbet,' filan..."

"Belki de gerçekten öyledir."

"Amenna! Neden olmasın? Polinka'nın ışığı altında sihirli bir dünya kurulacak."

Ahududu şurupları geldi. Getiren Eleni Dadı'dır; bu yetmişlik Rum kadını, çoktan Müslüman olmuş, Nusret adını almıştır. Ama hâlâ Eleni Dadı diye anılır, konağın kâhyasıdır; Murad'ın çocuklarını ve torunlarını o büyütmüştür. Şimdi hepsi –en küçük oğlu Fırat hariç– ayrı evlere yerleştiklerinden idare edilmeye muhtaç olan beyefendi ile küçük beyin yanında kalmıştır. Cemşit'i elli yıldır tanır, rastladıkça birbirleriyle şakalaşırlar.

Güya Eleni Dadı'ya Cemşit mektep talebeliğinden beri âşıktır, öbürü de ona tutkundur; bir türlü evlenememişlerdir ama daha belli olmaz; belki bir gün bu iş olacaktır. Şakalar tekrarlandı, üç yaşlı gülüştüler. Üç yaşlının gülüşü bazı kere başkalarına üç ağlayış kadar hüzün verir; hatta farkına varırlarsa kendilerine bile!

Kapıda bir klakson sesi! Verandanın açık penceresinden bakan Eleni:

"Fırat geldi," dedi. "Her günkü saatinde. Yıkanır, elbise değiştirir, tekrar gider."

Cemşit de eğildi, aşağıya göz attı. Kundağını kucağına verdikleri bebek şimdi delikanlıdır, fabrikayı idare eden bir yüksek mühendis. Babasının gençliğini andırıyor, çok yakışıklı; ayrıca sporcu, çelik adaleli, dürüst karakterli ola-

rak tanınmış. Kadından nefret ettiğini ileri süren yaşlı adam içinden söylendi:

"Bak böylesine diyecek yok. Şu delikanlı ile güzel bir kadının sevişmeleri iğrenç olmaz; tabiatın şaheser bir marifeti sayılır. Şayet Murad'ın tarifine uygunsa –ona güvenmem ya– II. Polinka gibi güçlü kuvvetli, sapasağlam bir genç kız Fırat'a layıktır. Masal olmayan Âdem ile Havva onlardır, Cennet onlara yaraşır ve onlarla bir kat daha cennet olur!"

Fırat gayet esnek, kendinden ahenkli, aynı zamanda vakarlı bir yürüyüşle bahçeden geçiyor, geçerken elini uzattı, sarkan bir daldan bir meyve kopardı; yiyerek gidiyor; bir armuttu bu... Ne yıkamayı düşündü ne soymayı.

"Medenilik içinde iptidailik hoş şey; asrın vasfı bu, zaten. Gözümün önüne bir zamanın çıtkırıldım damat beyleri geliyor, tıraştan sonra pudra sürünen, bastonsuz yürümesini şaşıran, katı yakalarının boyunduruğundan memnun, yerle temenna etmeyi marifet sayan küçük beyler! Ayak dirseklerine kadar fanila donlu, şal yelekli, altın köstekli ve kravat iğneli Narçin beyler!"

Böyle düşünürken Murad'ın bir kravat iğnesi gözünün önüne geldi: İçine güya yumurta yerine üç inci yerleştirilmiş altın bir kuş yuvası! Cemşit gülüyordu.

"Ne oldu? Neye gülüyorsun?"

"Senin kuş yuvası kravat iğneni hatırladım."

"Ne münasebetle?"

"Bilmem. İşte, tuhaf bir tevarüd.[1] Polinka ile tanıştığın gece bunu mu takmıştın?"

"Belki..."

1 tevarüd: arka arkaya gelme

"Kız sade sana değil, ona da bayılmıştır. Ben gidiyorum; Beşiktaş'a iniverir, Kireçburnu'na uğrayan 18.40 vapuruna yetişirim. Daha yirmi dakika var. Prens Beberuhi ile hemen tanışmaya bak; şayet bir netice alırsan beni de haberdar et."

"Orası kolay, Tarabya'ya gittiğim bir gün uğrarım."

Misafir, adet edindiği gibi el sıkmak şöyle dursun, selam bile vermeden yan odaya girip, az sonra gelecekmişçesine oradan çıktı, merdivenleri indi; demir kapının örtüldüğü duyuldu. Ev sahibi içinden söyleniyor:

"Yine işime yaradı, mektep arkadaşlığımızdan beri daima böyle olmuştur. Sahte münkirlik maskesi altında elmas gibi çocuk. Kadına, umumi bakımdan insanlara, hayat tarzlarına ve günün sosyal nizamına karşı düşman tavrı almasına gelince bu, bir küçüklük duygusunun tesiri. Kendisini yakışıksız sanıyor; giyinmesini bilmez, meclislere yaraşmaz, silik bir adam olduğu kanaatinde. Öyle bir ruh hastalığından onu ancak bir kadın kurtarabilirdi, aksine inandıracak bir sevgili; bu da çıkmadı; artık ümit de kesilmiştir."

Zihninden tamamladı:

"Hem aşk ile sevilmesi de şart değildi, şefkat yeterdi. Sıcak bir alaka, maneviyatını değiştirecek ve yükseltecek bir telkin..."

Odaya Fırat girdi; babasının arabası tamirdeydi, eğer arabaya ihtiyacı varsa kendisininki ile onu gideceği yere götüreceğini söyledi. Halbuki Murad'ın bu akşam niyeti sadece Park Oteli'ne uğramaktı. Bir yere çağrılmadığı veya evine misafir çağırmadığı zaman yaptığı gibi ufak bir değişiklik.

"Lüzum yok, oğlum," dedi. "Otele gideceğim, dostlarla sözleşmiştik, yediye doğru... Taksi işimi görür. Sen ne tarafa?"

Bunu laf olsun diye sormuştu; baba oğul birbirlerinin hayatına karışmazlardı.

"Bir yere davetliyim."

Murad, kimseye söz vermiş değildi; asıl maksadı otel terasında rastlayacaklarını bildiği ahbaplardan Savni Bey hakkında bilgi edinmek ve tanışma yolu bulmak... Fırat'ın keyfini bozmadığına memnun, giyinmeye başladı.

Bir taraftan da düşünüyordu:

"Davetli olduğu evde muhakkak genç ve güzel kadınlar, kızlar vardır; bunların çoğu Fırat'ın etrafında pervane gibi dönüp dolaşacaklardır; kadınlar yakışıklı bir *aman* elde etmek için, kızlar evlenme ümidiyle. Acaba sırtta bir köşk mü, yoksa yalı mı gittiği yer? Bizim nesil onun yaşında böyle toplantılardan mahrumdu. Şimdi 28 yaşının içinde... Ben o yaşta iken Birinci Dünya Harbi felaketi omuzlarımızı çökeltmişti, çökkünlük ortasında açlığın azdırdığı fuhuş ilk defa bu yıllarda Müslüman evlerinden yavru kapıyordu. Gizli piyasayı dolduran kızlar artık isimli olmuştu; simsarlar onları övünürcesine öne sürmekteydiler. Ben de İsmet'i bu sırada tanımıştım."

Yaşlılığın bir yükü de hatırlamalardır. Yaşlı, sanki hatırlamaların çokluğu ve lüzumsuzluğu yüzünden büsbütün çöker; hatırlamasa daha rahat edeceğinin farkında değildir. Hayatın her devresinde daima hata, gaf, beceriksizlik yaptığımız ve fırsatlardan gereği kadar faydalanamadığımız için bu anmalar çok defa üzücüdür, pişmanlık duyguları verir.

Hele acemiliğimiz yüzünden dinç çağlarımızda öyle münasebetsizliklerimiz olmuştur ki! Kadın bahsinde bir sürü ziyan. Evet, ziyan!

Zihni işliyor ve bu ziyanlar –birçok kadın ve kız tipleri sıralanarak– gözünün önünden geçiyor. Halbuki Murad hiç de çekingen, sıkılgan, utangaç bir genç olmamıştı; ona rağmen kendisine teslim olmaya hazır, hatta can atan birkaç kadın ve kızı en elverişli zamanlarında, fırsatlar ele geçmişken mana vermediği bozuk bir ruh haleti tesiriyle kaçırmıştı.

Aradan yıllar geçtikten sonra onlardan bazısıyla karşılaşmıştır; iki taraf da –o gece veya gündüz sahnesini unutmuş görünmeye çalışmakla beraber– hatırlarından çıkaramadıklarını belli etmişlerdir; kadın yatışmamış bir kin veya tahassürle, erkek sönmeyen bir pişmanlıkla birbirlerini seyretmişlerdir.

Hatırlamaların bir fenalığı da eskiden güzelliklerine hayranlık duyduğu adlı sanlı kadınların mihrabı bile yerinde kalmamış bir halde karşılarına çıkması, insana ne diyeceğini şaşırtmasıdır. Bir cinsten kaç tanesini eskimişine bakarak bir zamandaki yepyenisini hatırlamak suretiyle azabını çekmiştir. İsimlerini sayıyor, işte Babıâli erkânından Mücib Bey'in hanımı Pakize, banka direktörü Vasilaki Bey'in madamı Helena, Maliye Nezareti müdürlerinden Şamlı bir zatın gelini Leyla, nazırlardan bir meşhurunun iki afet kızı: Maide ve Nadide Hanımefendiler.

Bunlarla nice yıldan sonra bir düğün, balo, seyahat yahut Avrupa gezintilerinde karşılaşmıştı; gözüne pek yabancı gelmemişler, fakat kendilerini tanımadıkça tanınamamışlardır; onlar Murad'ı derhal tanıdıkları halde... Muhakkak ki, kadının hafızası vaktiyle hoşlandığı bir erkeği unutmamak hususunda daha kuvvetli yahut da erkek kadın kadar değişmiyor.

"Hoş," diye teselli bularak söyleniyor. "Ben hiç değişmedim, hâlâ beğenilecek bir erkeğim. Kadının bir cinsi çöktüğü zaman –erkekte de var– çirkin bir karnaval maskesi takmışa, küpe binip elinde süpürge bir masal kocakarısına benziyor; vücudu kuruyor, böcekleşiyor."

Fakat daha fenası şuydu: Değişikliğin farkında olmayarak hâlâ erkeğin hoşuna gideceğini sanmak. Çoğunluk bunlarda idi; asıl acınacak tipler de bunlar!

Murad giyinmişti; İngiliz kumaşından yeşil kareli gri, incecik bir takım; tabii yeleksiz. Asıl fevkalade olan, daha İstanbul'un pek görmediği yeni doku buruşmaz kumaştan beyaz gömlek. Sabahleyin evden çıkmadığı için tıraş olmayı ikindiye bırakmıştı. Zarifti doğrusu, "Ben bir şahsiyetim," diyen kıyafet; elbise üstünde dimdik, mankene geçirilmiş gibi durmuyor, canlı; her zaman iyi giyinen adamın alışkanlığı var, zorakilik sezilmiyor.

"Eğer kadına karşı alakam devam etmeseydi böyle giyinemezdim, biçare Cemşit gibi kendimi bırakamazdım, ama bu kadar da özenmez, özenmek ihtiyacını duymazdım. II numaralı Polinka merdivenden çıkar çıkmaz bana dikkatle, adeta hoşlanarak bakmıştı; sonraları da ara sıra göz atıyordu, beğenildiğinin farkındaydı. Yerimde Cemşit olsaydı, hatta kıza bayıldığını bile anlasaydı neye yarardı?"

Otelin barına girdiği zaman bir köşede yalnız kalmaktan bunalmış olan müteahhit Karakurum –Topal Sıtkı diye meşhurdu– sevinçle ayağa kalktı, Murad'ı yanına çağırdı. Son seçimde mebus çıkarılmış gösterişçi, cakacı, dedikoducu, gözü doymaz dalavere peşinde kırk beşlik bir adam. Tanımadığı yoktur, burnunu sokmadığı iş de. O günlerde

Marshall yardımından koparacağı para ile bir fabrika kurmak peşindedir.

"Dört gündür bir türlü ele geçiremedim," dedi. "Bir yerde durmuyor ki! Uğradığı zaman da kimseyi kabul etmiyor. Gecelerini nerede geçirdiğini biliyorum, ama gitmek münasebet almaz; anlarsın."

Başvekilden bahsediyordu; yardım işi vekâletlerin birinde çıkmaza girmişti; meseleyi ancak beyefendinin emri hallederdi. Murad aklından mebusluk veya hükümet partizanlığı geçirmemiş, aksine politikacılığa sırtını çevirmiş tamamıyla tarafsız zenginlerden olduğu için, Topal'ın derdini gülümseyerek dinledi; sözü kendi lehine değiştirmek istedi. Sordu:

"Kuzum Sıtkı, ey, hani bir Savni vardır, eski sefaret müsteşarı, nerelerde bu adam? Hiç gördüğün var mı?"

"Daha evvelki gece onlarda yemekteydim; Sabit de oradaydı."

"Sabit de kim?"

"Amma yaptın, Murad Beyciğim! Vekillerimizi tanımıyor musun?"

"Ha, şu sanayi vekili olan Sabit... Eğlendiniz mi bari?"

"O evde daima hoş vakit geçirilir, yenilir, kararına içilir, sohbetler edilir. Hanımlar, hanım kızlar, delikanlılar latif vallahi..."

"Demek aile toplantısı? ..."

"Evet. Savni'nin akrabası çoktur; kuzenler, kuzinler, hepsi de sevimli şeyler. Kendisi de insan adamdır, yakınlarını kayırır. Mesela genç yaşında ölen erkek kardeşinin on parasız kalmış iki kızını yetiştirdi; büyüğünü kolejde okuttu, küçüğü Kandilli Lisesi'ndedir."

Murad içinden:

"Hah," dedi. "Galiba vapurda rastladıklarım bunlar. Galiba değil, muhakkak onlar! Topal zekidir, sezdirmeden nasıl anlasam? Polinka, kardeşini almak için Kandilli'ye gitti, eve getirdi. Fakat amcalarıyla beraber mi oturuyorlar? Zannetmem, apartman kalabalık bir aile için küçük görünüyor. Ustalıkla sorayım."

Masa arkadaşına dedi ki:

"Aferin Savni Bey'e! Ben bu zatı ciddiye almazdım, havai bir adam sanırdım."

"Yanılmışsın."

"Şimdiye kadar sadece selamlaşıyorduk; inşallah fırsat çıkarsa görüşeyim. Nerede oturur? Bu civarda mı?"

"Hayır. Arnavutköy'de, manzaralı bir apartmanda."

"Büyük bir bina olacak herhalde... Kalabalık bir aile demiştin."

"Yeğenleri ve yengesi ayrı otururlar; Talimhane'de küçük bir apartmanda, kızların büyüğü galiba çalışıyor, ecnebi bir şirkette."

Garson esrarlı bir tavırla masaya yaklaştı, müteahhide eğildi, fısıldadı:

"Polisten öğrendim, Ankara'ya gitmiş."

Sıtkı kıpkırmızı kesildi.

"Eyvah," diye söylendi. "Fena oldu bu iş, çok fena. Bana müsaade, Murad Beyefendi. Sabit de gitmiş mi? Gittiyse arkalarından yetişmeliyim."

Kalkan bir trenin son vagonuna atlayacakmışçasına kapıyı seğirtti, gözden kayboldu. Murad iyi bir tesadüfle az zamanda çok şey öğrenmişti: Polinka, o Savni Bey'in yeğe-

niydi, kolejden çıkma, bir şirkette memure, Talimhane'de oturuyor. Çalıştığı müesseseyi de yarın, öbür gün öğrendi mi –ki öğrenebilirdi– kız artık kendisi için bir *meçhule* olmaktan çıkacaktı ve belki de hayret verici benzerlik meselesi de yakında aydınlanacak.

Terasta tek başına kadınlı erkekli; yerli yabancı kalabalık bir muhitte bulunmaktan memnun viskisini içerek benzerliği izah edici bir hikâye uyduruyor:

"Olabilir ki Savni'nin kardeşi de hariciyeciydi, mesela Belgrad'da yahut eski Sırbistan'ın herhangi bir şehrinde kançılar... Orada yerli ve üniversiteli bir kız seviyor, evleniyorlar, memlekete dönüyorlar. Bu kadın rastladığım kızın anasıdır; onun anası da benim Polinka'dır. İşte benzerliğin sebep ve hikmeti!"

Kendi muhayyile kuvvetini beğenen Murad farkına varmadan gülümsediğini neden sonra fark etti:

"Hikâyeci olacak adammışım," dedi. "Keşke şimdi karşımda Cemşit Bey biraderimiz bulunsaydı da ona anlatsaydım! Demediğini bırakmazdı; bu hikâyeyi muhayyile kudretime değil, bunaklığımın arttığına delil sayardı. Boğaz vapuru ancak şu saatte Kireçburnu'na varabilmiştir. Telefon bile aldıramadım münasebetsize. Her söylenişimde 'Kim için? Ne için?' der; gençliğinde Yakup Kadri'nin fotoğrafını isteyenlere verdiği cevap! Nur Baba muharriri böyle demekle beraber resmini dünyaya dağıtmıştır; Cemşit başka yerdeki telefonu bile kullanmamakta ısrar ediyor. Fikrince telefon iğrenç dünyanın iğrençliğini lüzumlu lüzumsuz dört bir tarafa yayan şamatadır ve 'bin cürme bedel bir sevap işleyen' kötü bir kudrettir. Yüz yüze gelmeden konuşulmaya yaradı-

ğından yüzsüzlüğün artmasını kolaylaştırır; fuhşun yayılması onun marifetlerindendir; kızları kolayca baştan çıkaran da odur. Telefon fuhşa teşvik vasıtasıdır. İnsan dediğimiz müptezel mahluka yaraşan icatlardan!"

Murad gülümsüyor:

"Delidolu laflar ama içinde biraz da hakikat yok değil. Memlekete girmesinden sonra telefonun çapkınlık âleminde benim de işlerimi kolaylaştırdığını inkâr edemeyeceğim."

Böyle söylenen Murad sandalyesinden kalktı, telefona gidiyordu. Selamet evinde ise uğrayıp alacak Sarıyer'deki maruf lokantaya götürecekti. Bu kadın, ara sıra birlikte gezdiği ve yardımda bulunduğu bir *dömi-monden*dir; taze sayılmaz ama hâlâ geçer akçedir; hele yabancılar muhitinde daha da mevkiidir, ne hacıağa harcıdır, ne de pamukçu zengin çocuklarının caka vasıtası.

Selamet gerçekten iyi giyinen, iyi makyaj yapan, iyi tavırlar alan olgun güzellerdendir. Kendine sergilemek hususunda Avrupalı inceliklerini sezmiş, öğrenmiş, üstün dereceye getirmiştir. Bir mal nasıl teşhir edilir, onun kusurları nasıl örtülüp güzel tarafları ne gibi ustalıklarla belirtilir, ondan azami zevk payı nasıl çıkartılır, onu iştah açıcı hale sokmak için neler yapılması gerekir, hepsini bilir. Murad şöyle düşünüyor:

"Bütün bunları bilen, bilgisine her gün yeni bir bilgi katan, bildiklerini az bulup durmamacasına öğrenmeye çalışan artist kadının amatörüne *monden* denir, profesyoneline *dömi-monden*, İstanbul'da öyle monden kaç tane var? Hele dömisi hiç yoktur, Selamet müstesna!"

Zaten o sebeptendir ki bu kibar fahişe yabancı muhit-

lerde mevki yapmış, dünyayı en mükemmel şartlarla gezmiş, bir rivayete göre Ağa Han'ı bile elde etmiştir. Gizli servislerle alakası olduğunu da söylerler. Memleketinde görünür, bir kaybolur; nerelerde, kimlerle ömür sürdüğü bilinmez. Şimdi, hem de uzun sayılan bir müddettir herhangi sebeple İstanbul'dan ayrılmıyor.

Murad ile ahbaplığı en taze çağında başlamıştır. Bu kadın, erkek olarak gösterişli, centilmen tavırlı, zarif bir yaşlının yanında bir yere gitmekten zevk alır; öteki de Avrupa kaşesi taşıyan namlı bir dömi-monden ile görüşmekten memnundu.

Selamet'in tek kusuru devre devre bayağılaşması, vakarlı halini bir müddet için bırakarak aşağıya yakın tabakadan seçtiği âşıklarla para menfaati gözetmeden düşüp kalkması, öyleleriyle çılgıncasına şehvetli münasebetlere girişmesidir. Ortadan kaybolduğu zamanlar bunlardır işte!

Telefon konuşması kısa sürdü; Murad'ın tekilfi kabul edilmiştir; şimdi taksi olduğu anlaşılmayan iyi marka rahat arabayı garson bulacak; nitekim buldu. Kerestecibaşı, o kabil gezintilerinde esasen hususi arabasını kullanmaz.

Işıklar yanınca mehtapsız gecelerde Boğaz'ın yer yer sevinci gelirken –sevinen yerler Büyükdere, Tarabya, Emirgan ve Bebek'tir– öte yerleri, hele Anadolu yakası yatılı mektep hüznü içindedir. Şehre medeniyet çehresi veren geniş ve düz yollar o tarihte yapılmış, yeni gazinolar ve çayhaneler çoğalmıştı. Sefer epeyce uzun sürüyor, hele bazı kısımlarda kasvetli oluyordu.

Kireçburnu'ndan geçtikleri sırada Murad arkadaşını hatırladı; bu hatırlama tekrar vapur gezintisini ve Polinka

hikâyesini düşündürdü. Selamet'e açsa mı? O çok kişi tanır, çok şey bilir ve doğru fikir verir. Asıl güzeli can kulağı ile dinlemek bakımından eşsiz olmasıdır; esasen tanınmış bir aileden yetiştiği için *Sörler*'de okumuş, İsviçre'de bir müddet yatılı mektebe bile gitmiştir.

Kadına sordu:

"Savni'yi tanır mısın, eski sefaret müsteşarlarından?"

"Tanırım, tabii..."

"Neden 'tabii' dedin?"

"Zira Viyana'da müsteşardı, bana epeyce yardımı dokundu; hoş adamdır. Ölen kardeşini de Brüksel'de tanıdım, başkâtipti. Ciddi bir insandı, karısı da kibar bir hanımdı, kendisini muhite sevdirmişti."

"O da mı öldü?"

"Hayır, iyi söyleyemedim, hayattadır; rastladığım oluyor."

"Çocukları var mı?"

"Var. Brüksel'de iken görmüştüm; iki kızı olmalı... Bu sualler neden?"

"Lokantada anlatacağım. Tuhaf bir şey oldu da..."

Önceden telefonla yer ayırtmayı ihmal etmediği için masalarını hazır buldular. Murad'ı çok eskiden tanıyan metrdotel önlerine düştü, deniz üzerindeki çıkıntının sağ köşesine götürdü; burası o mevsimde lokantanın en makbul yeridir.

Kerestecibaşı şimdi her şeyden memnun. Asıl memnunluğu bu yaşta hâlâ yanında bütün müşterilerin başını çevirtip fısıltılar ve göz kaş işaretleriyle dikkatini çektiği anlaşılan bir kadınla –kendi tabirince– *select* bir yere girebilmesi. Zaten öyle övünmelere kapıldığından dolayıdır ki aşkta basit

ve daha ziyade gösterişçi bir erkek olduğuna hükmederek çok defa üzülür...

"Satıhta kalmış bir adamım, basbayağı cakacı," diye söylenir. Fakat yaşıtlarının ellerindeki imkânlara rağmen bunu da yapamadıklarını düşünerek muhakemeler yürütür:

"Şu dakikada bir zevk duyuyorum, hayattan kâm aldığıma inanıyorum, dilediğimi yapabiliyorum ya... Daha ne isterim? Kadın uğrunda ille sefil, kalpazan, serseri, alkolik, eroin müptelası, katil mi olmak lazım? İntihar mı etmeli? Böyle olanlar ve bunları yapanlar esasta hasta insanlardır, akıl muvazenelerinin bozulmasına kadın yerine herhangi bir vesile, mesela imtihandan dönme, memuriyetten azil, şu bu hiçten bir sebep de aynı neticeye varabilirdi. Werther, anaç Charlotte'u bulmasaydı köpeği, kedisi, dadısı yüzünden yine kendisini öldürmeye mahkûm bir mahluktu, bir ruh hastası!"

Kısacası sağlam insan kadının cismini severdi, maddesini ve madde güzelliğini; onu yalnız bu tarafından kıymetlendirmek lazımdı. Olmadık vasıflar katarak kadını idealize eden arkadaşlarından iki kişi tanıyordu ki ne intihar etmişler, ne de katil olmuşlardı; fakat biri saçlarını sırtına kadar uzatarak acayip kılıklara giren bir yarı sapık, öbürü el ve kahve falcılığına merak sarmış bir cins kâhin hayatına dalmıştı. Kâhinin tek kahve fincanına bakarak konuşması en aşağı bir saat sürerdi; el çizgilerine bakışı ise saatler!

"Peki, ben hiç mi âşık olmadım?" diye kendi kendini soruşturmaya çeken Murad, bu suale iman ve inanla müspet cevap veremiyordu; hepsi de gelip geçici cinsi arzulardan öteye yükselmemişti; çapkın bir erkekti, o kadar!

Kerestecibaşı, çapkın erkek nedir, bunu gayet iyi bilir, iyi tahlil eder, neticenin aleyhine çıktığını gördüğü halde...

"Malum," diye söylenir. "Çapkın simsar gibi şuraya buraya koşarak bir nevi iş takip eden adamdır; kendisine ufak bir pay çıkarır, ilerisine varmaz; peşine düştüğü kadınla en sathi şekilde münasebet kurdu mu istediği olmuştur: 'Allah bin bereket versin,' dercesine bir tavır alır, bu kadarcıkla yetinir, yenisini bulmaya gider. Şu var ki ben çapkın erkeğin en zararsızıyım. Bütün ömrüm parama güvenerek satılık kadınlarla geçti, ne genç kız kandırdım, ne de namuslu bir aile kadınına musallat olarak onu kocasından ayırtmaya kalkıştım. Çapkının öylesi kendi cürmü nispetinde zalim bir derebeyi, bir satrap, bir zalim hükümdar kadar insanlığa zarar verir; ismi tarihe geçmemekle beraber kendisi geçenlerden daha az şeni ve şerir değildir."

Namuslu çapkın olmanın memnunluğu da katıldığı için -öbür memnunluk kibar bir muhitte dikkati çekmekten ve yanındaki kadın kadar kendisinin de beğenildiğini hissetmesinden ileri geliyor– iştahlı bir bakışla inceliyor.

Metrdotel ısmarlananları kaydettikten sonra masadan henüz ayrılmıştı, etrafa bakmaz gibi görünerek göz gezdiren Selamet fısıldadı:

"Hemen başını çevirme, söyleyeceğim tarafa bakma. Dinle beni: Oğlun Fırat burada... Yanında da bir kadın, iki kız var."

"Tanıdığın şeyler mi?"

"Evet, benim tanıdıklarım; senin de –ne maksatla bilmem– tanımak istediğini demin suallerinden anladıklarım..."

"Muamma gibi konuşma, açık söyle!"

"Savni Bey'in yengesi ile yeğenleri: Perran hanımla iki kızı."

Murad Naci boş bulundu, heyecanla soruyor:

"Polinka yani... şey... pardon..."

"Polinka isminde biri yok orada. Dedim ya, Perran hanımla büyük kızı Lale ve küçüğü... Adını hatırlamıyorum ama herhalde Polinka değildir."

"Büyüğü kara gözlü, boylu boslu, gösterişli bir kız. Öyle mi?"

"Evet, öyledir, çok iyi gelişmiş bir esmer güzeli."

"Küçüğü sarışın mı?"

"Açık kumral."

"Tamam, işte onlar! Fakat oğlumun yanında ne işleri var?"

İki hafta önceki vapur tesadüfünün bir maceraya dönmesi ihtimalinden korktu.

***

Bolu köylüsü aşçıbaşı Dursun, sadece zengin bir adam olduğu ve on beş yıldır kapısında çalıştığı için değil, bir bakıma hemşerisi sayıldığından ve evde o muameleyi gördüğünden dolayı Murad'a bağlıdır.

"Bizim memleketten de böyle nüfuzlu insanlar yetişir." diye efendisiyle övündüğü çoktur. Henüz kırk yaşında olması dolayısıyla Bolulu ve Mengenli eski konak aşçılarının kılık kıyafetleri hakkındaki malumatı kulaktan dolmadır; tabiidir ki bunların sönük, silik de olsa fotoğraflarını görmemiştir.

Dursun'a dedesinin giyim kuşamını şöyle anlatırlardı;

ayağında limonküfü şalvar, sırtında sırma kaytanlı cepken, belinde bir değirmi şal kuşak, boynunda aşağı sarkan gümüş kakmalı köstek, ucunda kuşağın arasında sokulmuş üç yüz dirhem çeker, çift kapaklı bir *Priyol* saat; saat gümüştendir ve kapağının üzerine papatya ile boru çiçeklerini andıran motifler işlenmiştir. Başındaki fese de abani sarmak adet.

Abdülhamid devrinde askerliğini İstanbul'da yapan köy ağası Yaşar Çavuş söylerdi:

"Ara sıra gider, Saraçhanebaşı denilen yerdeki konağın kahve ocağında dedenin elini öperdim; baş sedirde kadı efendi gibi bağdaş kurup otururdu, savak işlemeli kutusundaki *tatlısert* tütününden bir tutam alır, Çavuşoğlu kâğıdına ağır ağır sarardı; cigarasını kendisi yakmazdı, hepsinin başı sayıldığından genç uşaklardan biri ocaktan maşa ile ateş getirir, tutardı. Sen kahve ocağı nedir bilmezsin. Konakta çalışan ne kadar adam varsa, uşak, arabacı, bahçıvan, bunları görmeye gelen eş, dost, hep orada bulunur, boş vakitlerini orada geçirirlerdi."

Dursun derdi ki:

"Bugünün apartmanlarının hiçbirine kahve ocağı sızmaz, çavuş. Bizim Murad Bey üç katlı evde oturuyor, bahçıvanı, şoförü, uşağı var, ama yine de kahve ocağı yok. Ona şimdi *ofis* diyorlar, ocaksız, sedirsiz bir yer. Ben başıma beyaz külah geçiriyorum, abani sarık değil."

İşte bu beyaz külahlı, keten pantolon ve ceketli modern aşçıbaşı şimdi Murad'ın karşısında talimat alıyor:

"Cemşit Bey seni sever, onun için Kireçburnu'na sen gideceksin. Muhakkak evindedir, kendisini al, bir taksiye bindir, buraya getir. 'Bey sizinle pek mühim bir iş konuşa-

cak, rahatsızca olduğundan çıkamadı,' dersin. Ha, dönüşte akşam yemeği için iyice şeyler hazırlamalısın."

"Cemşit Bey beyinli nemse böreği ister, bir de kuşhanede tavuklu dizme bamya."

"Onları yaparsın. Tatlıya gelince..."

"Alafrangasından hoşlanmaz, milföy yapacaktım efendim ama değiştiririm, hep börekle gitmez..."

"İşte bu kadar; neden hoşlanırsa onu yaparsın. Marş!"

Murad, hemen her çapkın erkek gibi adam idare etmesini ve teşkilat kurmasını bilir; çapkın pısırık olamaz; olanı çapkın değil, kadın düşkünü bir hayalperesttir; öylesine alaka duyacak kadın da azdır. Bir cins masum ve pısırık görünen çapkın varsa da o hal onun karakteri sayılmaz, rolü ve terbiyesidir.

Aşçıbaşı Dursun ile yukarıdaki konuşma Murad'ın –yanında dömi monden Selamet hanım– Sarıyer'deki lokantaya gidişini ve orada oğlu Fırat ile II numaralı Polinka'ya rastlayışının ertesi günü ikindi vakti olmuştu.

Saat beşe doğru Eleni Dadı Cemşit'i efendisinin odasına soktu. Yeni gelen acele çağrılışına ehemmiyet vermemiş bir tavırla telaş etmeden içeri girdi, koltuğa oturdu, piposunu doldurmaya koyuldu. "Ne var? Ne oldu?" demeye lüzum görmemişti. Dünyada ciddiye alınacak, üzerinde heyecanla durulacak bir şey olamazdı ki! Onların hepsi fena, münasebetsiz, budalaca şeylerdir muhakkak... Doğumdan ölüme kadar insanlar ne yapıyorlarsa tamamıyla kendi aleyhlerinedir. Murad'a gelince o insanlardan biridir ve ayrıca pek hoppasıdır. Fakat ne yapsın ki –yine dünya nizamının berbatlığı icabı– birbirleriyle arkadaş olmuşlardır. "Yazık! Ben de bu

dangalaklar nizamının büsbütün dışında kalamıyorum." diye söylendiği çoktur. Kerestecibaşı söze şöyle başladı:

"Dün geceki tesadüf iki hafta evvelkinden de acayip oldu, mirim! Hem acayip, hem ehemmiyetli!"

"Sadede gelelim. Yine o kızla karşılaştın, demek?"

"Evet, öyle oldu, ama bu sefer kimdir, kimin nesidir, ismini, ailesini, her şeyini öğrendim. Dur, karıştırıp seni yormamak için hikâyemi başından anlatayım."

"Doğrusu bu; uzatmamak, boş fikirler, hayaller katmamak şartıyla!"

Murad önce otelde Topal Sıtkı ile konuşmasına temas etti; sonra Selamet'e geçti, azıcık utanarak. Cemşit sadece yüzüne iğrenme ifadesi vermiş, köpürüp gürlemeyi lüzumsuz görmüştü. Söz sırası lokantadaki bildiğimiz son sahneye gelince septik filozof hafif bir heyecana kapılmaktan kendini alamadı ve:

"Çevir başını bak, ne duruyorsun? Oğlunun yanındakiler belki başkalarıdır. Sosyete adabına uymanın, terbiyeli davranmanın yeri mi a mübarek adam!" diye çıkıştı. Öbürü:

"Olamazdı," diye cevap verdi. "Pek nazik bir vaziyetteydim. Fırat beni o hanımla bir masada oturur görünce..."

"Hicabından 'Şu zat babamdır;' diyememiştir."

"Görmemezlikten gelmesi tabiiydi; ben de öyle yapacaktım."

"Yani Selamet denilen bu beynelmilel süprüntü yüzünden baba, oğlunu tanımayacaktı, oğul da babasını. Ne hoş vaziyet!"

"Yine zehir saçmaya başladın. Mesele çok ciddi. Seni

dertleşmek ve fikir almak için aradım, azar işitmek için değil."

"Nihayet o tarafa döndün, baktın ve Fırat'ın masasında bulunan kızın vapurda rastlayıp Polinka'ya benzettiğin kız olduğunu anladın. Sonra?"

"Sonra onlarla hiç meşgul görünmeden gitmelerini bekledik. Zira biz önce kalkarsak muhakkak önlerinden geçecektik. Bu yüzden dansa da kalkmadık."

"Ha, dans eksik kaldı demek! Vah vah, işte buna keder ettim. Onlar da dans etmediler mi?"

"Fırat etmedi, ama yemekten sonra masalarına gelen sarışın bir delikanlı ile Lale üç kere dansa kalktı."

"Çok şükür şu domuz çobanı kızın isminden kurtulduk. Artık elimizde bir Lale var."

"Onu yakınları Lila diye çağırıyorlarmış."

"Bu haber de kimden?"

Murad, başkâtip ailesini Brüksel'de tanıyan Selamet'in sözlerini nakletti. Cemşit soruyor:

"Ana Türk ve Müslüman mıymış?"

"İsmi Perran; ecnebi asıldan olduğu hakkında bir şey bilinmiyor, yani Selamet bilmiyor, tahmin de etmiyor. Kadın kırk yaşlarında, Avrupa endamlı, zarif ve kibar."

"Meselenin püf noktalarına gelelim! Tesadüf veya bir cemile mi? Sarışın delikanlı kim?"

"İşte, senin Fırat'tan öğreneceğin noktalar bunlar. Bir de Perran Hanım'ın nereli olduğu. Oğlum seni sever, orijinal bulduğu için..."

"Bilirim, babasına benzemez, içli ve fikirli çocuktur. Çapkının biri değildir. Malum a, aşkın kanatları çapkında

yoktur. Çapkındaki kanat karıncalardaki gibi uçurmaya yetkisiz –artık bizim nesil de ara sıra yeni kelimeler kullanır oldu– sürünmekten kurtarmayan, süs makulesi zarlardan ibarettir. Çapkında gönül acısı duymak nevinden derinine hislilik aramamalı. Kendilerinde tat alma, acı çekme gibi asabi cümle hassaları henüz kıvamını bulmamıştır, hele vicdan hiç teşekkül edememiştir. Kıvamını bulsa, vicdan teşekkül etse de ne olacak? Bu da ayrı bir mesele, insanın hislisi ve en yüksek sayılan hassaları nefsinde toplanmışı bütün tarih boyunca kaç kişidir? Kaç milyar, kaç trilyon canavar ve yarı canavara karşı?"

"Bahsi değiştirdin."

"Değiştirmedim, Fırat'ın şimdilik milyonlar içinde hoşuma giden tek delikanlı olduğunu anlatmak isterim. Bu sabah kendisini görmedin mi?"

"Sabahları buluşma âdetimiz değildir; odasından çıkmaz, sonra da şirkete gider. Zaten o kadar az karşılaşırız ki..."

"İsabet!"

Murad bu *isabet* kelimesini doğrudan doğruya kendine atılan bir taş olduğunu anlamakla beraber arkadaşının tekrar bir bahis tutturarak lafı uzatmasına meydan vermemek için sordu:

"Fırat ile konuşursan bütün mesele aydınlanır. Tabii mahut Polinka hikâyesini açıklamaya lüzum yok."

"Esasen onun mesele ile alakası bulunduğu fikrinde değilim. Sırf bir benzeyiştir; hatta benzeyiş de denilemez; sende ötekini hatırlatmaya sebep olan bir hava! İşi büyüttün."

"Dans ederken dikkatle baktım, ta kendisiydi."

"Öyleyse araya giren kırk altı yıl ardından Polinka sana başka türlü görünüyordur; olduğundan güzel, sevimli, sıcak. Bilirsin, biz yaştakiler maziyi sihirli bir ay ışığı altında seyrederiz, çok defa kirli bir su birikintisi geri baktığı zaman yaşlıya nur kaynağı tesiri yapar. Ayrıca kendimizi ve etrafımızdakileri aldatmak da hoşumuza gider. Bile bile, hiç de güzellikle alakası bulunmayan şeyleri göklere çıkarırız. İmkân olup o şeylerle şimdi karşılaşsak bucak bucak kaçacağımıza şüphe yok. Mesela dün gece o lokantada Polinka görünüverseydi utancından yerin dibine geçerdin ve asıl mühimi bu Hırvat karısının Lale ile zerre kadar benzerliği olmadığına iman ederdin."

"Sen hakiki Polinka'yı bir azıcık hatırlamıyor musun?"

"Hafızam, hele bir kere gördüğümü bir daha unutmamak fakültem gayet sağlamdır; gözümün önünde. Doğrusunu söylemek lazımsa fena değildi, sağlam, akça pakça bir dişi idi..."

"Gördün mü? İşte, tasdik ettin."

"Ancak o kabalığa bugün dayanamazsın. Bir zamanlar Karadağ prensinin azman kızlarına dünya bayılırdı; içlerinden biri İtalya kraliçesi bile oldu; ötekiler de galiba daha mükemmel kocalar buldular. Asrımızda peşinde koşulanlar kimler? Birtakım ufak tefek, çerden çöpten kızlar, sinema yıldızları mesela..."

"Vay, sen sinemalara gidiyorsun demek?"

"Giderim, zahir! Filmler kadar insan budalalığını ve dünya nizamının aksaklığını en kısa zamanda, en toplu halde belirten ne var ki? Çıkarken hayretler içinde söylenirim: 'Aman Allah'ım,' derim, 'neydi seyrettiklerim! İnsanlar

asırlardır edindiği sosyal inanç ve onu yaptıran kötü natürü yani cibilliyeti yüzünden –aile, para, namus, haset, kıskançlık, şehvet vesaire– ne mantıksız, ne çirkin, ne iğrenç şeyler yapıyor! Yuh olsun bize!'"

Cemşit ferahlamış gibi idi. İlave etti:

"Gelelim senin filmine..."

"Seninki de haniya tip olarak yabana atılmaz."

"Ben de zaten insanlardan bahsederken 'biz' diyordum. Dikkat etseydin şu lüzumsuz kinayeden vazgeçerdin. Evet, senin filme gelelim: Başlangıç mı, son mu henüz bilemeyiz. Zaten vakanın kahramanı artık Murad Naci Beyefendi değil, maalesef! Belirtilere göre mahdum bey başrolü alıyor."

"Lale'yi seviyor mu?"

"Birbirlerine tutkun olmaları gayet tabiidir. Belki de yakında II numaralı Polinka'dan bahsederken 'bizim küçük gelin' diyeceksin! Birincisini unutmaya ve esasta asıl olmayan romantik, daha doğrusu melodram çeşnili hikâyeyi aklından çıkarmaya bak!"

"Bu kararları karanlık köşeler büsbütün aydınlandıktan sonra alırız; ben işin içinde acayiplikler görüyorum."

"Olabilir. Bijron şöyle bir şeydir: 'Acayip, fakat doğru; çünkü doğru daima acayiptir, masaldan daha acayip!' Bununla beraber fikrimi değiştirmiş değilim. Lale'nin o kafeşantan artisti ile soy sop bakımından alakası yoksa –ki tekrar ediyorum yoktur– ortada acayiplik kalmaz. Vaktiyle hoşuna giden bir kadına az çok benziyor diye, şimdi yirmi yaşlarında bir kıza âşık olacak, onunla evlenmeye kalkacak yahut bir aile kızını baştan çıkarıp metres tutacak, böyle birtakım kepazelikler yapacak değilsin a? Zaten yapamazsın da! Uzun,

güç, karışık, rahat kaçırıcı maceralara giremezsin; gençliğinde bile girmedin; yetmişe merdiven dayadıktan sonra mı gireceksin? Seninki biraz da işsizlikten, gözünün çöplükte kalmasından..."

"Şimdi zihnimi yoran Fırat ile Lale'nin münasebet dereceleri?"

"Bu da mesele sayılmaz. Ahbaplıktan ibaretse unutulup gider; ciddi bir alaka ise evlenirler. Savni'nin eski bir aileden aile muhabbetlisi bir adam olduğunu öğrendin, yeğenini iyi yetiştirmiş; sende de onlarda bulunmayan bir şey mevcut: Servet. Emret de şereflerine birer kadeh içelim."

"Kameriyede yiyeceğiz; Dursun sevdiğin yemekleri yaptı."

"Haberim var. Gelirken bir ıstakoz da getirmiştik."

"Şu dünyadan yaka silkersin ama bazı nimetlerine karşı kayıtsız kalamazsın..."

"Benim şikâyetim dünyanın nimetlerinden değil, insanlarındandır ve insan icadı kötü nizamlarındandır."

"Evet ama tavuklu dizme bamya, beyinli nemse böreği, uskumru dolması vesaire insan zekâsının ve medeniyet denilen üstün nizamın eseri, icabıdır."

"Üstün nizam o yemekleri herkese yedirebildiğin gün kurulmuş olur."

"Sen düpedüz komünistmişsin, Cemşit!"

Meltemler başladığı için gün rüzgârlı geçmişti, güneş battıktan sonra hava duruldu; iki ahbap çavuşlar –birbirlerine böyle dedikleri de olurdu– mükemmel bir akşam yemeği yediler. Saat on bire doğru Cemşit ayrıldı; ertesi günü Fırat'ın yazıhanesine gitmesi kararlaşmıştı. Karar değişme-

di; ikindi üzeri hademe onun geldiğini haber verince, Fırat kapıya koştu, karşıladı.

Fırat, yenişmelerine ve tek noktada birleşmeyen zıt fikirde bulunmalarına rağmen salon adamı babasıyla bu kalender dostunun yarım asırdır sürüp giden köklü bir muhabbet içinde birbirlerine bağlı olduklarını bilir, münasebetlerini alaka ile takip ederdi. Doğrusunu isterseniz babasına karşı saygılı davranmakla beraber Cemşit'e sempati duymaktaydı.

Onu baş koltuğa oturttu, karşısındaki sandalyeye geçti ve deniz kenarı güneşinde yanmış tatlı yüzüne yaraşan ve sağlam dişlerini parıldatan hoş tebessümüyle dedi ki:

"Kendiliğinizden gelmediğinizi biliyorum; babamın ricasını kırmadınız, değil mi?"

"Sen bundan daha güç noktaları keşfedecek zekâda bir delikanlısın; elbette anlayacaktın. Ben de anlayacağını kestirdiğim için doğrudan doğruya bahse girişmek niyetiyle gelmiştim."

"Evvelki gece masamdaki hanımların kimler olduğunu babama, yanındaki kadın bildirmiştir."

"Evet, Savni Bey'in yengesi ile yeğenleriymişler. Kerestecibaşı'nın merak ettiği cihet..."

"...Benim Lale ile alakamın derecesi, değil mi?"

"Kısa konuşmayı severim, var ol! İnsanların bedbahtlığına zaten natıka kuvveti ve üstünlüğü dedikleri zararlı kabiliyet sebep olmuştur. Bunu sair hayvanlara karşı yüksek bir imtiyaz sayarız, hatalı bir görüş! Natıka bir nevi dejenerasanstır, hayvanlar öyle bir soysuzlaşmadan masun kalmışlardır; konuşmadan bazı ses, işaret ve hareketlerle pek âlâ anlaşırlar; konuşmadıklarından dolayı da daha rahat kafa ile yaşarlar.

Arılar, karıncalar konuşurlar mı? Sadece işlerini görürler. Bu iş de nizamlı, verimli, bizimkinden daha sosyal temelli, hatta yine bizce numune olacak değerdedir. Dün akşam ve gece geç saatlere kadar babanla durmadan konuştuk; neye yaradı sanki? Boşuna yorulduk. Esasen sözlerimiz bir incir çekirdeğini bile doldurmayacak şeylerdi, fasafiso hepsi!"

Fırat, nezaketi icabı sabırla dinliyor, uzun konuşma aleyhtarının pek de ciddiye alınamayacak acayip izahı daha ne kadar sürecek diye merak ediyordu. Bereket yaşlı dost işin farkına vardı:

"İşte," dedi. "Natıka lüzumsuzluğuna bir misal de ben verdim. Esasa dönelim; evet, Lale Hanım kızla alakanın derecesi nedir?"

"Evlenmeye kadar gitmesi mümkün karşılıklı bir hoşlanma."

"Tahminim böyleydi."

"Babam taraftar değil mi yoksa?"

"Bilirsin, baban babasının serveti ve annesinin cömertliği yüzünden şımarık büyümüş, kendisini basit manasıyla çapkınlığa kaptırmış, bununla beraber daima dürüst kalmış bir adamdır, centilmen tarafı galiptir; bir bakıma nasyonalist de sayılır, hatta alafrangalığına rağmen ırkçı. Lale Hanım'ın ana soyunda bir ecnebilik var mı, yok mu, bunu anlamak istiyor."

"Soruşturmak aklıma gelmemişti."

"Malum a, baba tarafı Devrangil yani dediklerine göre bir Türkmen beyi sülalesi."

"İşittim ama aile bundan bahsetmez bile. Hem şayet ana soyunda uzaktan bir ecnebilik de olsa, Perran Hanım'da

zerre kadar izi, eseri görülmüyor, tabiatıyla Lale'de de. Şüphelendiren Selamet mi?"

"Hayır, bilakis bu aileyi övüp durmuş. Ha, dur benim de merak ettiğim bir nokta var: Lokantada babanı, gayet tabii olarak görmemezlikten gelmişsin, o da aynı suretle hareket etmiş. Bahsi de geçmedi mi?"

"Ben bir şey söylemedim, fakat Lale..."

"Ey?"

"Lale sordu, 'Şu yakışıklı, şık yaşlı adamı tanıyor musun?' diye. 'Tanırım ama söylemem, bu bir sırdır, bir gün öğreneceksin,' cevabını verdim. O zaman bana tuhaf bir şey anlattı: O adama yani babama yirmi gün kadar önce Boğaz vapurunda rastlamış..."

"Şu tesadüflerin yaptığını ne yapmaz!"

"Arnavutköy'e inen iki kız kardeşi takip etmiş, ama kibarca..."

"Her hareketi kibardır, Kerestecibaşı'nın!"

"Savni Bey'in apartmanına kadar peşlerini bırakmamış."

"Sen buna ne mana verdin?"

"Şöyle düşündüm: Anlaşılan pek yeni olmakla beraber benim Lale ile alakamı haber almış, kendisini bir yerde görmüş de. Vapurda rastlayınca daha yakından bir fikir edinmek için arkasından yürümüş, iyice tetkik etmiş."

"Doğrudur, hakikaten öyle olmuş, Fırat!"

Delikanlı azıcık çekinerek soruyor:

"Lale babamın üzerinde ne tesir yapmış, elbette söylemiştir."

Cemşit piposunun külünü silker gibi bir hareket yapa-

rak vakit kazandı, sonra gözlerini sigara tablasından ayırmayarak:

"Söyledi," diye mırıldandı. "Tesir müspettir; 'Sapasağlam bir kız,' dedi."

"Yalnız vücut bakımından değil, ruh ve ahlak bakımlarından da sıhhatlidir."

"Sarışın delikanlı kimdi? Masanıza sonradan gelmiş."

"Şahin mi? Savni Bey'in oğlu, yani Lale'nin kardeş çocuğu; radyoda spikerdir, nöbeti vardı; gecikti."

"Babanın Selamet ile lokantaya gelişine ne diyorsun?"

Fırat'ın dudaklarında müsamahalı bir gülümseme belirdi, o kadar. Cevap vermedi, sordu:

"İster misiniz sizi o aile ile tanıştırayım? Babamdan önce sizin bir fikir edinmenizi arzu ederim. Mesela bu cumartesi akşamı, daha orta halli bir yerde, mesela Bebek'teki Niko'da?"

"Bilmem, olur mu acaba?"

"Hem de iyi olur, babama da önceden söylemeyiniz."

Lale ile Polinka arasındaki benzeyiş derecesini merak ettiği için de Cemşit bu teklifi kabule yanaşıyordu. Şu var ki kıyafeti ve sohbeti ile mecliste kötü tesir bırakmaktan, Fırat'ı zor duruma düşürmekten ürküyordu. Delikanlı ısrar edince:

"Peki," dedi. "Fakat sıkıntı verirsem veya sıktığımı anlarsam kalkar giderim, darılmaca yok. Sen evvelden benim herkese benzemeyen acayip bir adam olduğumu söyle onlara."

"Görürsünüz, birbirinizden pek haz edeceksiniz. Ukalalık taslayan zamane ailesinden değil bunlar. Belki de insanlara karşı duyduğunuz antipatiyi hafifletmeye bile sebep olacaklardır, hele Lila... Şey Lale diyecektim."

"İzaha kalkışma. Baban da onun aile arasında Lila diye çağrıldığını öğrenmiş."

"Ne kadar alaka bu! Memnun oldum doğrusu."

Delikanlı, memnun edici alakanın içine bir kafeşantan kızı karışmış kırk altı senelik bir maziye dayandığını bilemezdi; Cemşit hafif bir üzgünlük duydu; Polinka'yı da görür gibi oldu, Loid Triestino vapurunun güvertesinde, Murad'la ayrılma sahnesinde, farbalalı, uzun etekli elbise sırtında, şaşkın ve yorgun.

"Ben cumartesiye Niko'da bulunur, sizi bir köşede beklerim."

"Saat yedide orada oluruz."

"Benim kusurlarıma bakmayacaksınız ha!"

"Tatlı sohbetinize hayran kalacağımıza şüphe yok, amca."

Cemşit az sonra Mısır Çarşısı ile Yenicami arasındaki park kahvesinde oturup vapur saatini bekliyordu. Onu tanımayan, bu civarda handan hana koşa tırmana komisyoncu yamaklığı ederek yaşlılığında hayatını güçlükle kazanma zorunda kalmış bir adam sanabilirdi; takati tükenmiş, azıcık dinleniverdi sanki. Sanki tekrar kalkacak, günlük kısmeti peşinde koşmaya devam edecekti; bir gün de koşma sırası kalp sektesinden yahut beyin kanamasından bir tarafa düşüp ölüverecekti.

Aklından bunu geçirdi; sonra da Fırat'ı, onun otuzuna varmamış dinçliğini, yakışıklılığını, giyim zarifliğini ve Lale ile sevişmelerini, iki genç, gürbüz, sapasağlam, tertemiz kanlı ve iç, dış, bütün uzuvları yepyeni bir çiftin cinsi münasebetleri de ona iğrenme vermiyordu. Adeta pastoral güzellik-

te bir şeydi bu, insanların çobanlık devrine ait tabii ve yakın hayatları kadar sade ve latifti o manzara!

Çoban deyince, Cemşit bir anda Sırplı kızı hatırlayıverdi, Polinka'yı. Acaba Lale ile bu kadın arasında bir kan münasebeti var mıydı? Fırat da malumatsızdı, o nokta henüz aydınlanmamıştı.

"Niko'da sohbet esnasında işi belli belirsiz biraz kurcalarım. Bence üzerinde durulmaya değer bir mesele değilse de Murad bakımından pek de ehemmiyetsiz sayılmaz. Tahmini gibi çıkarsa ne yapacak? Evlenmeyi önlemeye mi çalışacak?"

Birden kızdı:

"Ne halt ederlerse etsinler," diye söylendi. "İnsanlar böyle şeyleri düşündükleri, bunlara kıymet verdikleri, daraltıcı nizamlar koydukları, kendilerini kendi kurdukları zindanlara attıkları, icat ettikleri iğneli fıçılara soktukları için bile bile hürriyeti bırakıp esareti seçen, esirlikle övünen bir dünyanın mahkûmları değil de nedirler?"

Sönmüş olan piposunu yaktı; etrafa ve etrafındakilere bakıyor. İşte şu masada gazete kâğıdı, yedek parça, kaçak eşya karaborsacılığı yaparak geçindiklerini tahmin ettiği üç adam baş başa vermişler, fısıldaşıyorlar. Yandakinde yeldirme bozması bir mantoya bürünmüş orta yaşlı bir kadın, karşısındaki buruşuk yüzlü, hasır taklidi mukavva şapkalı bir ayak kavafına dert yanıyor ve birtakım evrak gösteriyor; dul maaşı işi galiba.

Ötede üç çocuklu, ana kız veya gelin, dar gelirli bir aile var; bir sürü kalın, yüklü paket... Ellerine bir miktar para geçmiş, belki de tamtakır, kuru bakır evlerinin eksiklerini

tamamlayacaklar. Bir taraftan memnundurlar, fakat harcadıkları paranın hüznü, ayrıca aldıkları mallarda aldanıp aldanmadıklarının şüphesi yüzlerinde okunuyor; huzura kavuşmayacakları muhakkak. Cemşit:

"Nasıl rezil etmişiz dünyayı," diye söyleniyor. "İnsanlar Frenklerin *strict nécessaire* tabir ettikleri *elzem ihtiyaç* dışına çıktıkları yani medeni olmaya başladıkları tarihten beri huzurdan mahrum kalmışlar. Çölden taşıp İspanya'ya yerleşen Arap bir daha huzur buldu mu? Tarihin en yakın misali budur. Endülüs sarayları çöldeki seraplar kadar devam etti ve Kasrülhamra bir vahadan daha keyif verici olamadı. Farz edelim ki bu ırk o ülkeleri tekrar ele geçirsin, mümkündür, mümkün olmayan şey, çöldeki eski huzura artık yeniden kavuşamayacağıdır."

Duvar hizasına sıralanmış lostracı kutularına ayaklarını dayayıp kunduralarını boyatan birkaç kişi gördü, söylendi:

"Kendimi pek bıraktım, elbisem de kalmadı, gömleklerim pırtıl... Bu kadarı da doğru mu? Bilmiyorum, harcıâlem manada makul bir adam değilim, esasen makul adam –Bernard Shaw'ın dediği gibi– kendisini dünyaya uydurur, makul olmayan dünyayı kendisine uydurmakta ısrar eder; o sebepten tekâmül makul sayılmayan adamın maharetine dayanır. Fakat çapaçul kıyafetle mi bu mahareti göstermiş olacağım?"

Şimdi gülümsüyor:

"İnsan başkalarını aldatmak idmanını önce kendinde yapar. Bak, ben de şimdi kendimi aldatmak, kandırmakla meşgulüm. Cumartesi akşamı o daveti kabul ettiğim için giyinip kuşanma hevesine kapıldım. Nedense Lale ile Perran

Hanım'ın karşısına ayak kavafı kılığında çıkmak hoşuma gitmiyor; bu arzuyu doğuran nedir? Belki Fırat'ı güç vaziyete sokmamak düşüncesi."

Kalktı, civardaki eski hanlardan birine girdi, iki kat merdiven çıktıktan sonra üzerinde 'Terzi Ahmet Ustuplu' tabelası asılmış bir kapıdan içeriye daldı; zaten bir kanadı açık duran kapıdan dışarıya ütü sıcaklığı, ıslak tela kokusu, henüz kullanılmamış top kumaşlara sinmiş tutkal ve çirişi andıran o acayip hava yayılıyordu.

Ustuplu da nevi şahsına münhasır adamlardandı: Giyinmesine Cemşit kadar bile ehemmiyet vermezdi, kravat takmadıktan başka, böyle sıcak günlerde dirsekleri delinmiş uzun kollu beyaz ten fanilasıyla çalışır; başka odalardaki çeşitli sınıfta ahbaplarını ziyarete gider, alt dudağına yapışıp kalmış sönük ve yarı yanmış bir sigara konuşurken düşmez, sallanır dururdu. İskelet kadar zayıf, fakat vücudu gür bir kılla kaplıydı; o derecede ki insana avuçlarının ve ağzının içi de kılla örülmüş hissini verirdi.

Balık avı tek zevki. Bundan dolayı Kireçburnu'nda bir ev yaptırmıştı; işten kalan zamanı, sabahın erken saatlerinde ve gece geç vakitlere kadar denizde geçerdi. Cemşit ile ahbaplıkları komşu oluşlarından başlar, sempatilerinin sebebi de bir taraftan çapaçul, öbür taraftan bekâr olmalarındadır.

Ahbabının bu sefer dükkâna bir elbise yaptırmak için geldiğini öğrenince şaştı:

"Ne o Cemşit bey? Niyeti bozdun, dünya evine mi gireceksin?" diye şakalaştı. Tahin rengi fresko bir kumaşta mutabık kaldılar. Elbiseyi cuma akşamına yetiştirecekti, ilk provayı hemen bir saatte hazırlayıp yapmak şartıyla. Ustuplu hiç kimse ile sizli bizli konuşmazdı:

"Sen şöyle bir dolaş, tekrar gel," dedi. "Provayı bitirir, beraber çıkarız."

Fırsattan istifade Cemşit yine o civardaki tuhafiyeci Erdoğan'ın dükkânına girdi. Bu delikanlı –delikanlı diyor ama kırkına yaklaşmıştır– eski tanıdıklarından ve Mısır Çarşısı esnafından Hacı Lütfi Efendi'nin oğludur. Oturduğu mahallenin kızları Erdoğan'a isim takmışlardır: Terelelli. Hoppaca giyinmesinden, yürüyüşünden, konuşmasından ve boyuna meslek ve zevce değiştirmesinden dolayı.

Hangi işe girmemiştir bu çocuk? Babasından kalan servetin çoğunu modern usulde tavukçulukta batırdıktan sonra pasta fırını, tıraş bıçağı atölyesi, ticaret gazetesi, meyveli gazoz fabrikası gibi çeşitli işlere atılmış, hiçbirinde tamamıyla batmamış, zararı çok defa ortak edindiği adamlara yüklemiş, nihayet tuhafiye dükkânı açmıştır. Üç, beş senedir bu işte dayanıyor. Cemşit Bey'i herkese ve her zaman yaptığı gibi ağız kalabalığıyla karşıladı; Erdoğan da onun mağazasına alış veriş için geldiğini tahmin edememişti.

"Gömlek, kravat, mendil, iç çamaşırı filan alacağım." demesi üzerine bunları kendisine mi, yoksa mesela akrabasından fakir birine evlenme hediyesi olarak mı alacağında tereddüde düştü.

"Ne çeşit mal? Kimin için?" diye sordu. Öbürü:

"Bana," dedi. "İyi kalite olsun," cevabını alınca içinden, "Moruk hovardalığa mı hazırlanıyor?" diye alay etti, fakat başladı kutuları açmaya, dil dökmeye. Cemşit esasen yaptığından bir bakıma üzgündü, Terelelli de hep fantezi malları sürmeye çalışıyordu, kızdı:

"O alaca bulaca şeyleri, süslüleri geç, sadesinden ver, yaşıma uygun olanlarından..."

Paketler sarıldı, şimdi sıra ayakkabısına gelmişti, ama tanıdık dükkân yoktu, tanımadığına da giremezdi; Terelelli'den danıştı:

"İstediğinizden âlâsı yan sokakta, meşhurdur. Kedili mağaza. Sizi götüreyim. Şu sırada Avrupa'dan deri gelmiyor ama onların Kazlıçeşme'de bir fabrikaları var, piyasanın en sağlam malını çıkarıyorlar..."

"Aman oğlum, zaten başım şişti, bir de dericilik konferansı dinletme. Ne bulursak alalım da köye canımı atayım."

"Bizim çırak paketleri vapura kadar götürsün, Cemşit amca!"

"İstemez, ben taşırım. Bahşiş bile versem az bulur, yine arkamdan söver. Yaşlıya söven bir nesil türettik son zamanlarda!"

Güneş batarken eve giren Cemşit, paketleri minderin üzerine fırlatıp attı:

"Öyle saçma bir şey yaptım ki! Şu Murad yok mu? Hepsi o iblisin marifeti!"

İKİNCİ KISIM

Kırk Yıl Süren Aşk

I

Murad Naci –sabahın üçü idi– birdenbire uyandı ve aklına gelen ihtimalle yatağından fırlayacak gibi oldu:

"Evet," diye mırıldanıyor. "Hesaba bakılırsa hiç de imkânsız değil. Polinka 1911 içinde benden bir çocuk doğurabilirdi, eğer bu çocuk kız ise yirmi üç yaşına gelince evlenir ve onun şimdi yirmi iki yaşlarında bir kızı olabilirdi. Kırk beş yıla iki nesil pekâlâ sığıyor. Hem benim bugün yirmisini bulmuş bir kız torunum yok mu? Yarın, öbür gün kocaya varacak ve doğurunca torunumun çocuğunu da göreceğim; geciktim bile. Kırk beş yılda hatta üç nesil yetişir!"

Kendisinden üç nesil yetişecek yaşta bir adam, bir büyükbaba, bir dede! İşte şimdi, yatağında ne yapacağını bilemeyerek kararsız sağa sola dönen bu adam çok defa olduğu gibi yine yaşlılığının, daha doğrusu ölüm korkusunun heyecanı içindedir.

"Uyandığım zaman yaşımı unuttuğum, kendimi gençliğimde sandığım dakikalar ne kadar rahatlık duyuyorum. Az

sonra hakikat zihnine saplanıyor, her şeyin bitmesine pek az zaman kaldığını düşünüyor, çöküyorum. Varlıklı, hastalıksız, hâlâ canlı biri için ölüm fikri daha korkunç. 'Eziyetin ve sıkıntının sonu kurtuluş!' diyemiyorsunuz. Ne güzel varlıklardan ayrılacaksınız, servetten, refahtan, sıhhatten, bütün sevdiğiniz şeylerden, hem de hepsinin keyfini fazlasıyla sürmek imkânları elinizdeyken! Arkanızda neler bırakacaksınız? Nice kimsenin ömrü boyunca hasretini çektiği, rüyasını gördüğü, hayalinde yaşadığı, nasibini alamadığı hepsi de güzel şeyler, hele o hatıralar!"

Çarpıntısı var gibi geldi; karanlıkta eliyle nabzını yokladı, kalp atışlarını dinliyor. Hastalandı mı yoksa? Bazen yaşlı böyle birdenbire hastalanıverir ve ölüverir de! Demir tüccarı Yusuf öyle gidivermemiş miydi? Akşam yemeğinde beraberlerdi, on birde ayrılmışlardı, ertesi sabah bir de gazeteye bakmıştı, evine girer girmez, taşlığa düşmüş ve... Ve bir milyoner daha eksilmiş.

"Benim için de öyle diyecekler: 'Bir milyoner daha eksildi!' Kimbilir aleyhimde neler söyleyecekler, ne çapkınlığımı bırakacaklar, ne vurgunculuğumuzu! 'Herif amma da yaşıyordu, köşkler, hanlar, apartmanlar, metresler, çifter çifter arabalar... Her gece eğlencedeydi, barlarda, gazinolarda, kulüplerde, karılar, kızlar, vur patlasın, çal oynasın!"

Yatağından fırladı; fırlayıp kalktığına da pişman oldu; sert hareketler yapmamalıydı, ihtiyatsızlık ediyordu. Yaşlılığını düşünür, acısını çekerken bile kendisini unutup cambazlıklara kalkışması hata! Düşünmeleri büsbütün hata!

Perdeyi, balkon kapısını, panjuru usulca açtı; eşikte duruyor. Karşısında bir yaz gecesi sonu Sarayburnu ile Kız

Kulesi arasında Adalar'a uzanan Marmara; galiba din kitaplarında *fecr-i kâzip* denilen geçici aydınlık bu. Bu aydınlık, krom eşyaların rengi gibi parlak ama göz dinlendirici. Kunt, kibar bir parlaklık; parlaklık bile denemez, kendi özünden geliyor, dışarıdan ve üstüne sürülmüş ciladan değil, sessizliğe, durgunluğa uyan bu mat renkli manzaraya henüz söndürülmemiş bazı elektrik ampulleri ile limanda demirlemiş vapurların fenerleri intizamsızcasına saplanmış birer hoyrat ışık kaması; tabloyu yaralamış.

"Göreceğim sayılı sabahlardan biri..." diye söylendi, ama birden fikrini değiştirdi:

"Neden öyle olsun? Henüz hiçbir tarafım hasta değil; yorgunluk bile duymuyorum. Bana bu korku ağabeyimin altmış altı yaşında ölmesinden geliyor. Halbuki babam seksen dört sene yaşadı; amcam daha fazla."

Derin bir nefes alıyor, ropdöşambrına bürünüyor, hasır koltuğa oturuyor: "Oh!"

"Nereden de yine Polinka aklıma geldi ve Lale'nin torununun oluşu gibi saçma sapan bir fikir! Cemşit haklı, bir melodram yazıyorum sanki! Bak, aradan beş, altı gün geçti, hani Fırat ile konuşacak, gelip bana neticeyi anlatacaktı? Kayıplara karıştı yine. Artık bu sefer aramam. Ona bir kayıtsızlık rolü oynayayım da görsün!"

O gün cumartesydi, Cemşit'in randevuya hazırlandığı gün.

Murad beş gündür akşamları otele uğradığı halde malumat edinecek ahbap bulamamıştır; hepsi de yazlıklara gitmiş, buraya uğramıyor. Yine deminki düşünce başladı:

"Yani aklımca Perran Hanım benim kızım! Olacak şey

mi bu? Yüzünde yüzümü andıran tek hat yok. Güzel bir kadınmış, hâlâ da güzel bir kırklık. O kadar, işte! Elli beşini, altmışını bulmuş bekâr veya dul bir erkeğe pek ağırbaşlı, kibar ve iyi, münasip bir zevce. Belli ki ana... İyi bir de eş olur. Erkeğini çeker, çevirir, rahat ettirir. Mesela bizim Cemşit, –azıcık yola gelir gibi bir adam olsaydı– böyle biriyle evlenir, çekidüzene kavuşur, cemiyet içine çıkacak kıyafete girer, belki de deli dolu fikirlerini bırakır, son senelerini insan gibi geçirirdi; servetinin nimetlerinden nasibini alırdı. İmkân mı var? Kırk yıllık Kâni, olur mu Yani?"

Canı kahve istedi. Fakat evde kimseyi bu saatte uyandıramazdı. Banyo odasına girdi, elektrikli şofbende kaynayıveren su ile doldurduğu bardağa bir tutam neskafe attı; nefis kokulu, telvesiz kahveyi zevkini çıkararak ağır ağır içti:

"Bunlar küçük saadetler," diye de söylendi. "Hayatımıza çeşni katan hoş şeyler, hoş buluşlar. Bir de Cemşit Efendi haline bakmaz, hepsinin aleyhinde atar tutar, medeniyeti yerin dibine sokmaya kalkar."

Ona kızdığı zaman isminin arkasına bir *efendi* unvanı takardı; doğrusu Cemşit'e bu unvan yaraşmaz değildi. Ya çamaşırlar, gömlekler, kravatlar, mendiller, ayakkabılar aldığını, elbise ısmarladığını öğrense ne diyecekti? Görmeden kahkahalarla gülecekti. Herhalde onları sırtına geçirdikten sonra, hele gıcır gıcır iskarpinlerle komik bir adam olacaktı; eskiden, eski kıyafetiyle sadece acayipti, babayani bir yaşlıydı; Boğaz vapurlarında sık rastlanan tiplerden...

Etraf artık iyice ağarıyor; sular ürperdi, deniz üzerinden serin bir esinti balkonu okşadı. Yaz, sabah ve imbat... Geceleyin karadan denize doğru esen bu hafif rüzgâr, gündüzle-

ri denizden karaya çevrilir ve nemli bir hava getirirdi. İşte Murad bunu duyuyor ve tekrar yatağına giriyor; girerken de esneyerek:

"Söylenenin aksine," diyor. "Kahve bana kaçan uykumu geri getirir... Galiba kafein kalp çalışmasını düzene sokuyor. Uyku kaçması da kalbin intizamsız atmasından..."

Birtakım güzel şeyler düşünmek istedi, tatlı hatıralara dalmak. Nasıl bir tedavi ile oldu, aklına çok renkli, ışıklı, müzikli ve sevimli kızlarla dolu bir manzara geldi: Bleriot'nun derme çatma uçağı ile Manş Denizi'ni geçtiği yıl Paris'e ilk gidişi. Apollo tiyatrosunda *Çapkın Dul* operetini seyretmişti. İşte bu operetin bir parçasını mırıldanıyor.

Ô les femmes! Sacrées femmes!

Tercüme etti: Ey kadınlar! Canına yandığımın kadınları!

Sahne pırıl pırıl, elbiseler, dekorlar, hepsi, her şey pırıltılı, ahenkli, göz alıcı ve gönül şenlendirici. Oraya tek başına gitmemiştir; bir *trotteuse* de yanındadır. Nice'li bir kız, bir müddet düşüp kalktıkları için adı da hatırında kalmış: Georgette Pounaut. Murad'ı yoldan çevirmişti; yine unutmamış, beraber Notre Dame de Lorette sokağında bir eve gitmişlerdir.

Mırıldanmakta devam ediyor:

Ô les femmes! Sacrées femmes!

Altmış altı yaşındaki Kerestecibaşı, yirmi yaşındaki deli-

kanlı olarak uykuya daldı, yaşlı yüzünde genç bir gülümseme ile...

Murad tekrar uyumaya başlarken Cemşit kendi evinde gözlerini açtı; saat beş buçuk; odası güneş içinde. Sağa sola döndü; adi demir karyolasının bozuk somyası gıcırdıyor ve ara sıra bir yere takılıp kurtulan tellerden biri "dınn!" diye yay sesi çıkarıyor.

Makbule Abla seslendi:

"Aşağı mı inersin, kahveni yukarıya mı getireyim?"

Kahve darlığı çekilen yıllardayız; fakat Abla tiryakisi olduğundan ihtiyatlı davranır, üşenmez, kuyruğa girer, köydeki şilep tayfasından kaçak kahve alır. Dolabında kavanoza bastırılmış toz ve salaşpur torbaya doldurulmuş çekirdek kahve daima bulunur. Komşulardan gizlidir bu istifçilik! Belli olmasın diye de onlara boyuna dert yanar.

"Nedir bu çektiklerimiz! Kahvesizlikten millet büsbütün sersem oldu; başımı toplayıp da iki lafı bir araya getiremiyorum çocuklar! Birinci Dünya Harbi'nde bile etsiz, ekmeksiz, şekersiz kaldık, yine de kahve buluyorduk."

Cemşit de tiryakisidir ama açığa vurmaz; laf açılınca:

"İnsanlar ne lüzumsuz yere ihtiyaçlarını artırırlar, başlarına iş açmak için neler icat ederler! Karabiber ve baharat yüzünden bir zamanlar iki cihan harbi kadar zayiat verilmiştir; karada, denizde, müstemlekelerde kan gövdeyi götürmüştür; yapılmadık şenaat[1] ve rezalet kalmamıştır. Karabiber ve tarçın bu deliliğe değer mi? Dilimizin bir parçası ile damağımıza azıcık acı ve acı tatlı bir çeşni sürünsün diye ölmek ve öldürmek?

1 şenaat: iğrençlik, kötülük, alçaklık

Öyle demekle beraber karabiber ekmeden pilav yemeyi sevmez ve Abla'nın evde kendi eliyle yaptığı tavukgöğsüne bol tarçın serpmeden tatlının zevkine varmaz. Yukarıdan bağırdı:

"Geliyorum, sen cezveyi sür!"

Makbule Abla'nın kahve pişirmesi şimdiki usule uymamaktadır. Kahve şerefine limon kabuğuyla tertemiz, pırıl pırıl oğulmuş tutulan kırmızı bakır mangaldaki küllü kömürler yarı canlı haldedir; azıcık eşeler, çıtırdatır. Sonra raftan bir tepsi getirir; cezve, fincanlar, kahve, şeker bunun içindedir. Tepsinin hem altını, hem de üstünü sakız gibi beyaz birer örtü kapatır. Öyle olmakla beraber fincanları bir kere daha sudan geçirir ve iyice kurular. Kurulamakta kullandığı bez yalnız fincanlara mahsustur, başka bir işi için ona el atılmaz.

Cezveyi ateşin harlı tarafına sürmez. Isınan sudan birer miktarını fincanlara koyup soğukluğunu gidermeyi de unutmaz. Suyu döker ama fincana bir azıcık sıcak su daha koyar. Kahve kabarırken o su cezvenin üzerine dökülerek tekrar kaynaması beklenecektir. Şimdiki zamanda kim buna tahammül gösterir? Halbuki dünya gidişinden şikâyetçi olan Cemşit bir kenarda oturur; Abla'nın kahve pişirmesini çoğu sabah zevkle seyreder.

O gün de öyle yaptı, hemen aşağıya indi; Makbule'nin minderli küçük odasında kahvenin pişmesini bekledi. İhtiyar kadın dedi ki:

"Dün akşam terzi çırağı Ahmed Efendi kocaman bir paket getirdi. Misafir odasında kanepenin üstüne koydum."

"Açıp bakmadın mı?"

"Kapalı şeye bakmamayı öğrettilerdi bize; o terbiyeyi bırakmadık. Ne var içinde?"

"Terzinin getirdiğine göre elbise, tabii! Yeni diktirdim."

"Düğüne filan mı davetlisin? Keresteci'nin küçük oğlu mu evleniyor şimdi de?"

"Yoo... Adam içine çıkacak kıyafetim kalmadı da."

"Kumaşlar, terziler çok pahalı diyorlar; bir elbise beş yüz liradan aşağı çıkmıyormuş."

"Mübalağa etmişler. Hem terzisine, kumaşına göredir bu iş."

Makbule Abla, mutfak masrafı dışında harcanan paraya acır, hele giyim kuşam için feda edilene yüreği yanar. Üç dört gün önce çamaşırlara kim bilir ne kadar lira vermişti Cemşit! Üstelik bir de kostüm ha? Efendisinde bunama alametleri mi baş göstermişti? İzmir'deki teyze oğullarının hacir koymaları ihtimalini bile aklından geçirerek fantaziye eşyanın eve geldiği günden beri uykuları kaçmaktadır; asıl korkusu hacir koyacakların kendisini kovmalarını hesaba katmasından. Yetmişinden sonra sokağa atılırsa ne yapar?

"Kahvemiz azalıyor." diyen Abla'ya öbürü homurdandı, zira yaşlı kadının elbise ve çamaşırları lüzumsuz masraf saymasına kızmıştı:

"Köküne kibrit suyu! Kahve yüzünden bu memlekette kahve için başka hiçbir yerde görülmemiş vahşetler yapılmıştır, Osmanlı tarihinde kahvenin izi kanlıdır. IV. Murad'ın kahve içenleri hemen cellada verdiğini işitmedin mi? Kahve sade şenaat vesilesi olmamıştır, manen de halkı yıkmıştır; tembelliğe, uyuşukluğa, kahvehanelerde pineklemeye alış-

tırmıştır. Her diyarda tenbih[1] edici bir nesne olan kahve bizleri uyutur.

Bunları söylerken fincan elindeydi ve fikri bir noktaya saplanmış her insan gibi karşısındakinin hangi seviyede bir adam olduğunu düşünmeden konferansına devam ediyordu. Makbule pek sevdiği kahve aleyhindeki nutku üzülerek ve yarı anlayarak dinliyor. Cemşit'in piposunu doldurduğunu görünce hıncını çıkarmak için –zira Abla sigara kullanmazdı– söylendi:

"Tütün daha zararlıdır, diyorlar, o kötü hastalığa sebep olurmuş; boyuna da zam koyuyorlar üstüne."

"İnsan durup dururken gayet küçük zevkler için kendisini zehirleyen tek mahluktur. Tabiat ne kadar zararlı nebat ve madde verdiyse arar, sorar, didinir, didişir, bunları bulur, kullanır. Başka hiçbir hayvan o deliliği yapmaz. Biz hem hayvanat gibi birbirimizi yeriz, hem de zehirlerin envaiyle kendimizi öldürürüz. İşte onlara üstünlüğümüz! Neyse, öğle yemeğine ne pişireceksin? Ben akşama yokum. Hafifinden al."

"Semizotu pişireceğim, mayhoş mayhoş hoşa gider; dünden kalma pilav da var. Komşu İhsan Bey bahçesinden beş on tane bardak eriği yollamıştı."

"Âlâ! Ben Tarabya'ya kadar gidip geleceğim. Öğleüstü dönerim."

Gideceği yer orada bir balıkçı kahvesidir, ama hazır gitmişken belki berbere de uğrar, saçını kestirir, tıraş olur. Yine kızdı:

1 tenbih: uyanma, uyarı

"Berber için gittiğim muhakkak. Sen de herkes gibi kendini aldat, koca öküz!"

Akşam altı sularında Küçük Bebek kıyısındaki o salaş gazinoya girdi. Deniz üzerindeki masalar tutulmuştu, geride gölgelik bir yer beğenip oturacaktı ki beğendiği masalardan sağ köşedekinde bira içen bir adam kalktı, yanına geldi, selam verdi; soruyor:

"Cemşit Bey değil misiniz, efendim?"

"Evet."

"Benim oturduğum masaya teşrif ediniz. Fırat Bey için o yeri tutmaya gönderilmiştim. Burada önceden masa kapatma âdeti yoktur da..."

"Ya! Geleyim öyleyse."

Cemşit, bilinen Cemşit'ten bugün çok farklıdır, yeni çamaşır, gömlek ve elbiseleriyle –Murad'ın sanacağı gibi– hiç de komik olmamıştır; şimdi sadece temiz giyinmiş kıyafetine şık ve zarif bir çeşni katamamış adamdır; esasen tombul vücuduyla tombalak yüzü zarifliğe elverişli değildir de... Çapaçulluktan kurtulmuş ya, kıyafeti hele yaz mevsiminde hangi eğlence yerine girse fazla aykırı düşmeyecek; lazım olan da bu.

"Zahir beni tarif etmişler şu efendiye... Kolaycacık buldu, yeni kıyafetimle fazla değişmediğime bir delil."

Onunla konuşmaya hazırlanıyordu, adam müsaade istedi: Fabrikaya dönmesi lazımmış. Fırat Bey neredeyse gelirmiş. Güneşli deniz parçasıyla yapayalnız kalmıştı. İkindi güneşi bu; Valdepaşa korusunun ardına girse, manzara –Anadolu yakası çiğ aydınlık içinde. Bebek koyu gölgelerle kaplı– daha güzel olacak... Hele büsbütün çekilse akşam loşluğu orasını en sevdiği, içki arzusu veren tatlı, serin ve

açıklı koyulu dört, beş renge boyayacak; her şey dinlendirici olacak.

"Eh," dedi. "Murad zirzopunun II numaralı Polinka'sı nihayet sökün edecek. Ne hülya enayide! Hani bir bunamaya başlarsa artık hiç çekilmeyecek. Sen tut da Selamet'i koluna tak, gazinoya git! Yapılır iş mi bu? Kimbilir o hallerine evlatları ne kadar üzülüyorlardır. Bırakacağı servet büyük olmasa vallahi eve hapsederler kart çapkını!"

Güneş yan tarafa kaydıkça gazino müşterileri çoğalıyor; ona "Tek başına en iyi masaya kurulmuş şu tombalak ihtiyar! Önünde de ne içki var, ne meze filan. Yüzsüzlük yahu," dercesine fena fena bakıyorlar. Hatta biri patrona bir şeyler bile söyledi ama ters cevap aldı, yanındakilerle beraber geri döndü; çıkıp gittiler.

Koy tam rengini bulmuş, her taraf gölgelenmiş, beklenen huzur yerleşir gibi olmuştu, aksi işte! Bir kristkraft peyda oldu; içinde çıplak bir delikanlı, müthiş çatırtılar koparark suları yara yara, köpükler saça saça, daracık deniz parçası üzerinde daireler çiziyor, cambazlıklar yapıyor, o canım akşam zamanının güzelliğini delik deşik ediyor, zalimcesine didikliyordu. Cemşit içinden sövüyor ve yine zamane icat ve adetlerine ateş püskürüyor:

"Bir kişi eğleniyor ve şu sahilde beş bin kişi rahatsız oluyor. Bu mudur övündükleri medeni nizam, medeni hukuk, medeni hayat? Tuh!"

Hani Fırat'ı gücendirmekten korkmasa beklemeyecek, başını alıp gidecek, küstah delikanlının şerrinden kaçacak. Spor namına ne cinayetler yapılıyor! Hoş, sporu azıcık kazısanız altından Freud çıkar, cinsi sapıklık! Cemşit'in fikri

–şimdi pek öfkelendiği için– budur, eski Yunanlılar çıplak vücut seyrinden cinsi bir zevk aldıkları için sporu ve heykeltıraşlığı yüksek dereceye götürmüşlerdir; hele erkek güzelliğine aşırı meftunlukları? Düpedüz *pederast* idi onlar!

Cemşit kızmayagörsün! Dünyanın insan eliyle kurulmuş bütün güzelliklerini fenaya yormakta, fena göstermekte eşsizdir. Murad bazen bu eski dostunu tahlile çalışırken kendi kendine der ki:

"Galiba Cemşit bir epiküryen... Şu farkla ki aynı zamanda sadist bir tarafı da olduğundan başkalarına dünyayı berbat gösterir, nefsini onun nimetlerinden hiç de mahrum etmez. Ne malum, belki kadına benden fazla düşkün, belki kirli maceraları da var; sırf öbür düşkünleri üzmek için kadın cinsini diline doluyor. Tarabya'da ahbapları hep Rum balıkçılar, meyhaneciler, lotaryacılar ve saire... Evlerine de girip çıkar, sofralarında çakıştırır, aile meclislerinde bulunur. Ne maksatla? Rum asıllı kız ve kadına hususi bir kıymet vermesinden, onlardan haz etmesinden, değil mi? Cimri bir herif olduğundan nefsini körletmenin en ucuz şeklini bulmuş! Esasen eski İzmirli bu millete alışıktır; Cemşit gözünü onlar arasında açmıştır, o lisanı da iyi bilir.

Saat yediye gelmişti, gazinonun kapısında Fırat göründü. "Geliyoruz," manasına bir el işareti yaptı, geri çekildi. Az sonra önde Perran Hanım, arkada Lale, üç kişi içeri girdi: Küçük kızı getirmemişlerdi. Uzaktan yaptıkları tesir şu:

"Ana hiç de fena değil, şapkası da yaşına göre şatafatsız. Hoş bir dul; kıza gelince..."

Nedim'in meşhur mısrasını okudu, sonra söylendi:

"Ne boy, ne bos! Yahu, bu kız bizim memlekette çarşı

pazar dolaşamaz, tahammül mülkünü yıkar, terbiyesiz esnaf birbirine girer. Maşallah, fetebarekâllah! Ne cins tohummuş, ya ülül-ebsar?"

Hayret ve takdirini anlatmak için Arapçanın bol medli ve idgamlı ahengini seçmişti. İskemlesinden kalktı, gelmelerini bekliyor, bir yandan da gözü Lale'de, mırıldanıyor:

"Hangi Polinka? Eline su dökemez bu afetin, Murad çıldırmış."

Fırat, önce yanındakileri Cemşit'e takdim etti, yaşlı dostuna büyük kıymet verdiğini anlatmak içindi bu. Sonra yerlerine otururlarken, onun kıyafeti dikkatini çekti; ahbaplarını "laubali, itinasız giyinir" diye görecekleri manzaraya alıştırmak istemişti; halbuki şimdi karşılarında çapaçul kılıklı bir adam yoktu; azıcık yenilik kokan, orta halli, gösterişi sevmeyen biri duruyordu.

Çabuk geçilen hatır sormalar. Perran Hanım konuşkan... Diyor ki:

"Biz bu yeri çok severiz, müşterisi de temizdir; bir gün bile rahatsız olmadık, yani kavga filan çıkmadı."

Cemşit, vücut yapısını ve tavırlarını ecnebiye benzettiği bu kadının şivesinde en ufak bir yabancılık sezemedi. Şimdi Lale konuşuyor:

"Mezeleri, yemekleri de iyidir; hele midye tavası!"

Anlaşılan kız, cüssesi icabı boğazına düşkün. İnce belini ve karınsızlığını galiba acı mahrumiyetlere katlanarak muhafaza ediyor. Bir de şu var: Anasının pürüzsüz lehçesi onda yok, hafifçe bir Anglosakson edası. Belki mektebin ve çalıştığı büronun tesiri yahut yaraştırıyor, yaraşmıyor da değil ha! Cemşit içinden ilave etti:

"Vallahi, dili Ermeni şivesine kaçsa yine yaraştırır. Ermeni'nin güzeli de hakikaten güzel olur ya! Bizim Murad'ın vaktiyle terzisi Onnik vardı, hanımı pek kaba Türkçe konuşurdu ama insana kanarya şakıyor gibi tesir ederdi, öylesine bir nadire-i cihan idi, hem de sarışındı mübarek!"

İçinden de konuşmuş olsa kadın meftunluğunda ileri gittiğini anladı; dili alışır korkusuyla yine içinden hemen söylendi:

"Şu Lale'nin de kim bilir ne münasebetsiz, sinire dokunucu halleri vardır! Bir kere buğdaydan ziyade esmere yakın renkte; böyleleri nemrut, titiz, kıskanç olurlar, aksilikleri tuttu mu bırakıp kaçmaktan başka çare yoktur. Münakaşacıdırlar da... Nuh der, peygamber demezler. Şerlerine lanet!"

Böyle söylenen Cemşit donanan masaya göz attı, bira şişesi göremedi, demek ki ana kız rakı içeceklerdi; galiba rakı artık kadın içkisi olmuş, kibar hanımların tiksindiği bir şey olmaktan çıkmıştı. Fırat bütün kadehlere:

"Yeter mi? Az daha ister misiniz?" diye sorarak rakı koyuyordu. Ananın kadehi yarıyı geçti, kızınki bir yüksükten ibaret kaldı.

"Afiyete!"

Manzaradan, mezelerden, bazı ahbaplardan bahsolunuyor: Hepsi de uzamayan, dikkati çekmeyen, alaka uyandırmayan bahisler, Cemşit daha açılamamıştır, kadehi ikiledi. Esasen konuştuğu Perran Hanım'dır, rahatlık veren, kendisini tenkitsiz gözlerle dinleyen ve tatlı bir gülümseme ile fikirlerini tasdik eden kibar kadın.

Neşeleniyorlar. Fırat yaşlı dostuna talakate gelmesini tahrik için sordu:

"Hiç âşık oldunuz mu Cemşit amca?"

"Buna evet veya hayır demeden önce aşk nedir, âşık nedir, aşkın dereceleri, çeşitleri nelerdir, onlar hakkında bir fikir sahibi olmamız lazım."

Perran Hanım söze karıştı:

"O halde siz bu mevzuda etütler yapmışsınız. Acaba istifade edebilir miyiz?"

"Benim fikirlerim herkesinkine uymaz, umumi kanaate aykırı düşer. Aşka kutsi gözle bakanları üzmekten korkarım. Bununla beraber..."

"Evet, devam ediniz lütfen..."

"... Bununla beraber basit ve harcıâlem şekliyle de konuşmak mümkündür. Fikrimce normal bir insanı da az çok değiştiren aşkın aşırı ve ölçüsüz hareketlere sebep olması o şahsın ruhi vaziyeti itibarıyla pek sıhhatte bulunmamasından ileri gelir."

"Yani müfrit âşıklar akıl hastası mıdırlar?"

"Halk masalları o ciheti pek mükemmel belirtir, hanımefendi. Mesela yalçın kayaları delen Ferhad ile sevgilisinin dizine başını dayadığı için teması muhafaza pahasına otuz iki dişini söktüren Kerem basbayağı birer delidir; hem de katil deli!"

"Ne gibi? Anlayamadım."

"Gayet açık: Birincisi kendisine sevgilisinin öldüğü haberini getiren fesatçı kocakarıyı bir kazma darbesiyle yere cansız serer, arkasından kendi canına kıyar."

"Ya Kerem?"

"Daha müthişi odur, bir kundakçıdır. Zira maşukasıyla gerdeğe girdiği gece elbiselerini tutuşturarak kızla beraber yanar. Büyülü gömleğin ateş alması keyfiyeti bir tevildir. Efsaneleri bırakalım, hakikat dünyasında da o gibi vakalar olmuyor mu? Evlendikleri gece azgın bir cinsi sapıklık yüzünden gelini öldürenler çok görülmüştür, sonra intihar edenler de!"

"Peki, Leyla ile Mecnun tipleri?"

"Leyla iradesiz bir kızcağızdır, Mecnun ise bütün arazı[1] ile bir melankoliktir. Azılılar grubuna girer, tıbbın *inhitat*[2] diye tarif ettiği ruh haleti içinde, saç sakal birbirine karışmış, kılık kıyafet sıçanlara ziyafet, dağlarda, sahralarda tek başına dolaşır, şiirler okur, hayvanlarla haşır neşir olur ve konuşur. Muhakkak ki tansiyonu düşük, kanında beyaz kürecikler eksik, bünyesi lenfavi idi biçarenin..."

"Ama bunlar masal, beyefendi!"

"Hakikatteki benzerlerine bakılarak uydurulmuş masallar, adeta tıp edebiyatından ciddi örnekler, bu masallardaki iki tipe göre iki şekilde âşık vardır: Biri Ferhad gibi –Frenkçe *agitation*, Osmanlıca *teheyyüc*, Türkçe *heyecanlanma*– coşma halindeki azgın deli. Öbürü Kerem misali *depresion-inhitat* halindeki çökkün deli!"

"Sıhhati yerinde, aklı başında âşık yok mudur?"

"Öylelerini de aşk çok değiştirir. Bir kısmı sünepeleşir, yani hafiften bir melankoli geçirir, kendisini bırakır, erkekse tıraş bir karış, kadınsa saç baş dağınık, *hayal-i fener* olurlar; canları hiçbir şeyi yapmak istemez. Bir kısmı ise içkiden

1 araz: ilinek
2 inhitat: güçten düşme, inginlik, yaşlanma

medet umar, başlar meyhane meyhane dolaşmaya, yahut evinde rakı şişesini karşısına alıp arpacı kumrusu gibi düşünmeye. O güne kadar yapmadığını yapmaya kalkışan da vardır. Mesela şiire merak sarar, yahut saz çalmaya, resim yapmaya! Hepsinde amil cinsi heyecandır."

"Vallahi beyefendi, pek enteresan bunlar. Rica ederim, devam buyurunuz. Bir kadeh takdim edeyim mi?"

"Siz verdikten sonra eyvallah! Ne diyordum? Evet, hele kızlarda ahlar, oflar, iç çekmeler, göğüs geçirmeler, dalgınlık, tenha yerlerde ve kırlarda dolaşmalar, insanlardan kaçış. Bütün bunlar Mecnun'un müptela olduğu hastalığın artmayan ve kısa zamanlarda muhakkak şifa ile nihayetlenen şekilleridir. Ferhad'ın müptelası olduğu müthiş illet de o sizin aklı başında dediğiniz âşıkları hafifinden epeyce sarsar."

"Nasıl, mesela?"

"Ben böylelerini beş çeşit olarak sıralamışımdır: Birincisi, kapalı, kabuğuna çekilmiş bir adam iken önüne gelene dert yanar, sır verir, zorla dinletir, yardım ister, fellek fellek dolaşır, çatmaya, parlamaya hazırdır, heyecan halindedir. İkincisi sevgilisine musallat olur, yolunu, kapısını bekler, ailesine ihbar mektupları yazar, rakipler tevehhüm eder, sırnaşır, sulu ve arsızdır."

"Üçüncü çeşit?"

"Mektupla, silahla, zehirle, intihar ve cinayetle tehditler savurur, ama hiçbirini yapamaz. Dördüncü tip tehditlerini dayak, tokat, yara, bere, tentürdiyot içme, jiletle bilek damarlarını kesme nevinden küçük çapta tatbike kalkışan muvakkat[1] cinnet erbabı! Beşincisi artık Ferhad mertebesi-

1 muvakkat: geçici

ne yaklaşır, işi intihara, cinayete kadar götürür, yani çıldırır. Bir de din kisvesine bürünmüş âşıkları unutmamalı; bunlar tam şehvet delisidirler; mesela bir kadını tekkesinde vuruveren Bektaşi babası yahut küçük bir mektepli kızı bıçaklayıp öldüren din budalası gibi... Hepsi de bildiğiniz vakalar, seksüel katillerin marifetleri."

Fırat soruyor:

"Normal âşık yok mudur? Normal aşk, yüksek ve temiz aşk?"

"Vardır, amenna. Fakat çok azdır, zira normal insan da azdır. Normal aşk *libido* denilen cinsi arzunun da içine kâfi miktarda karışmış bulunduğu zarif bir heyecan, bir şefkat, bir fedakârlık duygusudur; tadına doyum olmaz."

"Böylesinin en esaslı vasfı nedir amca?"

"Devamlılık! Ömür boyu devam etmek ve her şeye karşı koyarak, arıza, engel, yaş, çirkinleşme, hastalık, sakatlık, ayrılık, hiçbirini dinlemeyerek, hele sosyal nizamlara boyun eğmeyerek sürüp gideni, bir tek kişiye inhisar edeni."

"Öyle ise deminki cevapsız kalan sualimi tekrarlayacağım: Hiç âşık oldunuz mu, Cemşit amca?"

Yaşlı adam işi şakaya vurmak istedi:

"Evet," dedi. "Oldum, hem de şimdi, şuracıkta, bu yaşında, birdenbire!"

"Kime?"

Perran'a baktı:

"Hanımefendiye," dedi. "Nezaketlerine, kibarlıklarına, ince güzelliklerine!"

Sonra kendi sesindeki tatlı ahengin farkına vardı, şaştı, kızardı.

II

"Böyle ha! Demek benden gizli buluşmalar, konuşmalar, içki âlemleri..."

"Öyle oldu, gece yarısından sonra da araba gezintisi, ta Florya! Dönüşte evime bıraktılar beni, saat ikiyi bulmuştu."

"Seyrüsefer tafsilatını bırak, maksada gelelim."

Murad ile Cemşit –hava o gün bulanıktı, yağmurun çiselediği de olurdu– Vişnezade'deki evin camlı verandasında ıslak bahçeye karşı hasır koltuklara gömülmüş, oturuyorlar, çay içiyorlar. Misafir cevap vereceğine sual soruyor:

"Hangi maksat?"

"Canım, sen Fırat'ın kızla münasebet derecesini, bir de anasının soyunu öğrenecek değil miydin?"

"Birincisini öğrendim; sevişiyorlar; oğlun bugünlerde seninle konuşacak, aileyi eve yemeğe çağıracak, tanışacaksınız."

"İkinci mesele?"

"Perran Hanım o kadar yerli, hanımefendi, cana yakındı ki o cihet aklıma gelmedi; sen de olsan gelmezdi. Ama Fırat'a söylemiştim, tahkik edecek. Bence tahkik bile abes; halis İstanbullu bir aile kızı, belki dedesi bir molla bey yahut Mısır kethüdası bir paşa, herhalde maruf bir zattı; kadındaki terbiye, tavır, vesair köklü, varlıklı, ananeye bağlı aileden olduğu fikrini veriyor. Zaten Devraniler başka türlü gelin almazlar; senin modern Beberuhi'nin yarısı da şeyhülislam torunuymuş! Laf arası bahsi geçti."

"Perran'a karşı bu ne alaka, a birader-i canberaberim! Biraz da Lale'den konuşalım, beni o alakadar eder."

"İftihar edilecek bir gelin kazanıyorsun; o kadar söyleyeyim, yeter. Esasen Fırat'tan başka türlüsü beklenemezdi."

Kerestecibaşı ne olsa tüccardı, sordu:

"Mali vaziyetleri?"

"Berbat! Kızın Aramit müessesesinden aldığı altı yüz lira ve anasının dul maaşı. Mektep paralarını hep Beberuhi vermiş, ev kiralarını da. Hoş onların da durumu kötü ya... Anadolu'da bir madenleri varmış, satmışlar, kalanı ile geçiniyorlar, bu da suyunu çekmiş yahut çekmek üzere."

"O halde Fırat'ı elde etmekle Perran Hanım istikbali sağlama bağlamış."

"Oğlunu elde eden kendi değil, kızı bir kere! Esnaf kafasıyla konuşma Murad!"

"Ayol, sen onların avukatı kesilmişsin, hem de bir gecede."

"Anlayana bir saat bile çoktur, anlayamayana bütün ömür!"

"Peki, peki... Şu benzeyiş meselesi hakkında fikrin?"

"Umumi görünüşünde pek hafifinden bir andırma yok diyemem. O kadarına daima rastlanır, bir şey ifade etmez."

"Yarım saattir konuşuyoruz, daha ne dünya nizamı, ne de insanlar aleyhinde tek söz söylemedin."

"Söyletecek bir münasebetsizlik yapmadılar da ondan! Seninle karşı karşıya geleli değişmeye başlamak üzere olduğumu anlıyorum. Unut şu benzetme lafını."

"Hatırın için bir daha o bahsi açmam, ama unutmak elimde değil. Geçelim: Saat yediden ikiye kadar neler konuştunuz? Hep sen konuşmuşsundur, orası malum."

"Evet, çoğu ben konuştum, evvela onlara aşktan ve âşıklardan söz ettim."

"Genç kızın yanında ayıp laflar etmemişsindir, inşallah! Etmemişsinizdir, tabii."

Cemşit, dostunun yüzüne şöyle bir baktı, cevap vermeyi lüzumsuz buldu; konuşmasına devam etti:

"Lale de bir kız çocuğunun yetişmesi, krizalitten nasıl kelebek olarak çıktığını pek mükemmel anlattı, istifade ettim. Anası da kızların ayna devrini izah etti, çok enteresandı."

"Eğlence meclisi değil, akademi kurmuşsunuz dün gece; ukalalar akademisi! İyi ki yokmuşum."

"Ben de aynı şeyi düşündüm."

"Neymiş o krizalit ve ayna devirleri?"

"Uzun... Hem seni alakadar etmez."

"Mademki kıza, kadına ait, beni etmesin de kimi etsin?"

"Bir bakıma doğru; azıcık sabret, Lale evlenince pek kof –eskiden *ecvef-i yâi* tabirini kullanırdık– bir kayınpeder olmadığını ona anlatmak için böyle bahisler açarsın, sana izah eder."

Cemşit, eski dostunun Fransızca kitap ve mecmualara meraklı, okumayı sever bir adam olduğunu, ciddi bahisleri kavrayacağını bilirdi, ama adet edindiği gibi yarı cahil yerine koyarak şakalaşırdı; öbürü aldırış etmezdi.

Her zamanki gibi Beşiktaş'tan vapura binip evine dönerken, Bebek önlerinde küçük gazinoya baktıktan sonra dün geceyi tekrar yaşamaya koyuldu. Yavaş yavaş şüpheye düşmeye de başlıyordu. Ana kız belki de kibar cemiyet cilası ile bir mecliste öyle hareket etmek lazım geldiğinden, yani

protokol icabı, sırf bu yüzden, yalancıktan hoş görünmenin yolunu bulmuşlardı?

"Mümkün," diye söyleniyor. "Benim Murad üzerindeki nüfuzumu öğrenmişler, müstakbel kayınbabayı vasıtamla çok daha çabuk yumuşatmak için uysallık tasladılar, rol oynadılar. İçlerinden 'Ne tahammül edilmez bir bunak geveze,' demiş olmaları da akla gelir. Belki arabada ana kız birbirlerini dürterek veya kaş göz işaretleri yaparak benimle alay bile etmişlerdir. İnsan değil mi? Her sınıftan ikiyüzlülüğün envai beklenebilir. Zaten sınıf sadece yaşama şeklinde vardır, dilenci ile banker yaradılış ve iç âlemleri itibarıyla birbirinden farksız, kötü huylar kumkuması, uzak durulacak mahluklardır. Hoş ikisi de başka başka usullerde aynı sınıf erbabından sayılmaz mı? Biri çeşit çeşit hilekârlıklarla, öbürü çeşit çeşit reklamlarla aynı gayeye varır; biri merhametimizi tahrik eder, öteki menfaatimizi. Merhamet de bir menfaat hissidir ya! 'Allah'ın hoşuna gider de beni kayırır,' düşüncesi!"

Cemşit bu her şeyi karartıcı sokak filozofu hükümlerinden sonra Lale'nin konuşmasındaki hoşluğu düşündü; sesini, tavırlarını ve fikirlerini beğenmişti.

"Vücudu gibi dimağı da gelişmiş; o yaşta bu kadar olgun fikirlisi ender-i nadirattan sayılır. Nietzsche 'İlme meyil duymaya başlayan kadının seksüel uzuvları yüzde doksan fena işliyor,' diyorsa da Lale muhakkak o yüzde on müstesnalardan. Ama zamanla ukala ve herzegû[1] olmasından korkulur. Belki dağarcığında kapma birkaç ihtiyat malumatı vardı,

1 herzegû: saçma sözler söyleyen

bana sattı, hayran kalayım da kendisine yardımcı olayım diye!"

Az sonra aklı Fırat'ın sualine takıldı:

"Hiç âşık oldunuz mu, Cemşit amca?" diye sormuştu; o da işi şakaya vurmak istemiş, Perran Hanım'a biraz da içkinin verdiği cüretle iltifatta bulunmuştu. Şimdi kendi kendini acı bir gülümsemeyle isticvap[1] ediyor:

"Hiç âşık oldun mu, koca öküz?"

Koca öküz âşık olmuştu, hem de nasıl! Yürek törpüleyici bir aşk, ahmak bir âşık! Bunu Murad da bilmezdi, kimse bilmemişti; on iki, on üç yaşlarında bir kız çocuğuna âşık olduğunu kime söyleyebilirdi? Hani dün gece Lale'nin *koza devri* diye tarif ettiği yaşlardaki bir kızdı o. Kız bu devri geçirdi, Perran'ın *ayna devri* dediği çağa erişti; sonra da genç kız, genç kadın, orta yaşlı oldu; kayıplara karıştı; kapanan perdenin önünde kadın cinsine atıp tutmakla avunan bir yaşlı adam kaldı. Şu var ki onun aşkı kendine mahsus bir aşktı, acayip aşklardan.

Vapur Rumelihisarı önünden geçiyor. İşte kırk yıl önce –o tarihte Cemşit yirmi bir yaşında idi– aşk burada başlamıştı. Hisar yamacında iki komşu ev arasındaki bahçede.

Babası Hacı Hüsrev Efendi henüz sağdı, mektebi bitiren Cemşit, onun Tahtakale civarında Balkapanı sokağındaki zeytinyağı, zeytin ve sabun satılan loş dükkânına devam ediyordu; güya sanatın sırlarını öğrenecek, bir gün babasının yerini tutacaktı.

O yaz Hüsrev Efendi'ye Hisar'da kelepir bir ev salık verdiler, gidip gördü. Bahçeli, ahşap bir yapı idi, altın para

1 isticvap: sorguya çekme, sorgu

iki yüz doksan dokuz liraya satın aldı, tamir koydu, baharda Vefa'daki konak yavrusundan oraya taşındılar... Cemşit'in de Boğaziçi ile teması aynı seneye rastlar. Hacı bu semtten ve bu evden o kadar hazzetti ki, İstanbul'a inmez oldu: Mağazayı, yetiştirmesi İstavri idare ediyor, mahdum bey de camekânlı yazıhane bölmesinde daha henüz bir ilim halini almaya başlayan sosyoloji üzerine yazılmış ilk kitapları okuyordu.

Yeni taşındıkları evde kendine ayırdığı oda bir taraftan kuşbakışı denizi görüyordu, bir taraftan da set üzeri komşuları Müntefik mutasarrıflığından mazul[1] yaşlı bir zatın incir ağaçları içindeki bahçesini. Bu zat isminden tutunuz kıyafetine ve şekline kadar Mekteb-i Sultani'yi bitirmiş, eli ve cebi Frenkçe kitaplar ve mecmualarla dolu gencin garibine gidiyordu. Önce adı: Abdüssamedan Paşa. Paşalığı Abdülhamid devrinin böyle sıcak iklim ve çöl aşırı diyarlarda mülkiye amirliği eden yarı yerli ricaline verilen ve büyük şehirlerde, hele İstanbul'da esamisi okunmayan paşalıklardan, yani mirülümera[2] payesi. Ama *paşa* işte, müşirler, vezirler gibi! Unvan bedeviler ve aşiret reisleri üzerinde tesir yapsın, sözü dinlensin diye tevcih olunmuştur.

Abdüssamedan Paşa bir kadittir,[3] hemen hemen iki büklümdür; yaz sıcağında bile kürk giyer, aslen Kürt müdür, Arap mı? Türkçeyi bir acayip konuşur; yaşı da belli değildir; dört karılıymış, ikisi ölmüş, fakat tek kızından başka çocuğu yoktur. Karun kadar zengin olduğu rivayet edilmekle bera-

1 mazul: azledilmiş
2 mirülümera: emirler emiri
3 kadit: çok zayıf

ber ev tamtakırdır; yerde sini üzerinde yemek yenir, gündüz kaldırılıp odalardaki yüklere istif edilen şiltelerde, yani yer yataklarında uyunur. Mutfakta havan sesi dinmez ve yemek pişirirken dışarıya daima biber, bahar, kekik, nane, zencefil, kimyon kokuları yayılır.

Paşa'nın biricik kızı, o yıl ancak on üç yaşında var, yoktu; basma entarili, saz benizli, ince uzun, göğsü henüz dolmamış, sıkıca örülmüş kumral saçları belinden aşağı inen, ağaçlara tırmanmayı ve dallar arasında oturmayı seven bir kız.

Cemşit'in, babasıyla birlikte Paşa'nın ziyaretini iadeye gittikleri güne kadar kız hakkında, pencere bakışı başka fikri yoktu, aldırmıyordu. O gün bahçede otururlarken kakuleli kahveleri misafirlere hürmet bu kız getirmişti ve tepsi elinde, bir kenara çekilip içmelerini beklemişti. Başında adet olsun diye şöyle, üstünkörü dolanmış bir örtü vardı, belli ki yakında erkeklerden kaçacaktı.

Bir ara delikanlı bakıldığını görmeden duydu, başını çevirdi; kızın iri gözleri –daha ziyade maviye çalan açık renkli gözlerdi bunlar– kendi üzerine çevrilmişti, inatla seyrediyordu. Bakışlar karşılaştı. Hayret! Cemşit şaşaladı; zira o bakış bir kız çocuğu bakışı değildi, bütün manasıyla ve –belki büyütüyordu– bütün hırsı ile kadın bakışıydı. Vaktinden önce kadınlaşmış, aslında erkekçil sıcak iklim kızının bakışı...

Paşa, boşalmış fincanları götürürken, ona:

"Şehriban, kızım, söyle de benim atkımı versinler, rüzgâr serin esiyor, boynum tutulacak." dedi. Sonra misafirlere döndü:

"Şehriban kasabasında doğduğu için kerimem cariyeniize bu ismi koydum."

"Nerededir bu kasaba, paşa?"

"Irak diyarında, sahra hıttası.[1] Ömrüm hep beyabanlarda geçti, aşair[2] arasında gazvelere[3] karışıp urbanı[4] tenkil[5] ederek."

Cemşit, karşısındaki kürklü ve boyun atkılı iki büklüm kadidin söyledikleri işleri nasıl başardığına akıl erdirememişti. Paşa'nın acayip bir tarafı da gayet cılız, püf denilse uçacak bir yapıda olmasına rağmen sesindeki kuvvet ve sertlikti; bir haykırsa bu narayı karşı sahildeki Anadoluhisarı duyacak, irkilecekti sanki!

Şehriban atkıyı babasının boynuna sardıktan sonra çekilip gitmedi; az ötedeki çardağa dayandı, gözleri yine Cemşit'te, kımıldamadan duruyor. Delikanlı bakıştan rahatsız oluyor ama babalar farkına varır diye, yoksa memnun, hatta ara sıra o tarafa göz atıyor ve inatçı bakışın tatlı kucaklamasından zevk alıyor. Kendi kendisine:

"Tuhaf," diyor. "Çocuk vücutlu ama yetişkin bakışlı, çekici bir havası var; olgun dişi tesiri bırakıyor."

Cemşit bir Galatasaraylı olduğu için çoktan kadın hakkında bilgilidir; arkadaşı Murad onu Beyoğlu'nun her tarafına sürüklemiştir. Hatta Sofia adında ufak tefek bir kıza Asmalımescit sokağında bir apartman katı bile tutan Kerestecizade'nin peşine takılarak âlemlere de katılmıştır.

"Bu Şehriban şimdiye kadar gördüğüm satılık kızlardan daha bilgiç gözlerle bana bakıyor, gözleri daha talakatli!"

1 hıtta: memleket, diyar, ülke
2 aşair: kabileler, oymaklar
3 gazve: Arap aşiretleri arasında yapılan savaş
4 urban: çöl Arapları, bedeviler
5 tenkil: uzaklaştırma, düşman veya zararlı kimseleri topluca ortadan kaldırma

demekten de kendini alamamıştır. Babasıyla eve dönüyorlar, delikanlı penceresinden komşunun bahçesine bakıyor: Şehriban bu pencere hizasında bir incir ağacının üzerindedir; mevsim yaz başlangıcı, eteğine kırmızı can erikleri doldurmuş, bir yandan atıştırıyor, bir yandan da delikanlıyı kolluyor. Görünce gülümsedi ve ağzından çıkardığı çekirdeği ona doğru nişan alarak fırlattı.

"Arsız, yüzsüz, yırtık bir mahalle kızı bu!"

Delikanlının verdiği hüküm başka türlü olamazdı; geri çekildi, camı –yan taraflarındaki çivileri gevşemiş paslı mandalları iterek– örttü. Zamanın şöhretli muharrirlerinden olan E. Demolins'in hayran hayran okuduğu kitaplarına kavuşmak arzusuyla yazı masasına doğru yürüyordu:

"Çat!"

Cama bir şey vurdu, muhakkak erik çekirdeğiydi; dönsün, pencereyi açsın, kızı azarlasın mı? Aldırmamak daha iyiydi, kitaplardan birinin sayfalarını karıştırıyor ama okuyamıyor. İncir dalına konup arsız arsız erik yiyen mahalle kızı, hele bakışı aklından çıkmıyor. Daha tuhafı şu: Göğsü dolmamış, kalçaları şeklini almamış o genç kız müsveddesi delikanlı üzerinde mana veremediği bir cinsi zevk heyecanı hâsıl etmiştir. Niçin? Neden? Tekrar etti:

"Havası var, acayip bir cazibesi..."

Henüz *seksapel* kelimesi icat edilmemişti, *albeni* nevinden tutmamış Türkçesi de. Fransızcasını aradı, *attrayante* mi, *attirante* mi? Kâfi görmedi, sempatik de yetmiyordu, argo bir söz lazımdı. Bulamadı. Aklına şu tabir geldi:

"Elle a du chien," dedi. İşte tam karşılığı, yani kızın ken-

disine mahsus çekici bir tavrı, edası var; erkeği şimdiden alakadar eden bir dişilik, bir tahrik hali!

Az sonra incir dalından bir türkü işitildi:

Pencereden kar geliyor,
Arkama baktım yar geliyor.
Terzi ellerin kırılsın,
Yelek de bana dar geliyor!

Cemşit içinden söylendi:

"Daha göğüs namına sende bir şey yok ki yelek dar gelsin, a çingene maşası!"

O çingene maşası kız dört ay yaz hep kendisiyle meşgul oldu, yüz bulmamak fakat delikanlıyı daima tahrik etmek şartıyla dört yaz ayı. Eylül sonu Hacı Hüsrev ailesi Vefa'ya döndü. Eşya denkleri Unkapanı'na çıkarılmak üzere pazar kayığına yüklenirken Şehriban ikide bir kapı önüne çıkıyor, Cemşit geçerken bir mendille güya göz yaşlarını siliyordu; ne malum, belki de gerçekten ağlıyordu; öyle sinirli, heyecanlı bir kızdı ki! Şimdiden isterikti, delikanlı bu hükme varmıştı.

Abdüssamedan Paşa kış yaz Hisar'da oturuyordu; Cemşitler ertesi yaz Hacı Hüsrev Efendi'nin hastalığı dolayısıyla İstanbul'u bırakamadılar. Delikanlı tam bir yıl yedi ay kızı görmedi; daha doğrusu kız bir sene yedi ay Cemşit'siz kaldı. Neler yapmış, nasıl vakit geçirmişti? Kış mevsimi incir dallarına çıkmaya elverişli değildi, çıksa da delikanlının odası boş, kafesi inikti.

Babasından rivayet, veda için gittiği gün –Cemşit şehre inmişti– Paşa yine kahve getiren kızını göstererek:

"Kerime cariyeniz az çok Arabî ve Farisi tekellüm eder, gezip tozduğumuz memleketlerde öğreniverdi. Hususi suretle hanemizde tahsil de ediyor, çok zekidir," demişti; fakat delikanlı onun elinde bir gün olsun kitap görmemişti.

İki kış geçti; zaten son kış içindeydi ki, Cemşit istemeyerek İzmir'e, iş takibine gitmiş, vapurdan çıkarken Murad ile Polinka'ya rastlamıştı. Kırk altı senelik vaka.

Nisan sonu Hisar'a yine taşındılar. Delikanlı odasına girdi, camı ve kafesi kaldırdı, komşunun bahçesine eğildi. Yaprakları henüz irileşmemiş incir dallarında kimse yok; türkü sesi gelmiyor, erik çekirdeği de atılmıyor. Ne oldu çingene maşasına?

Çardak tarafına göz attı. Orada yeşilliklere serilmiş Kürt kilimi üzerinde, başını Hama kumaşı yastığa dayamış, sırtüstü kitap okuyan bir kadın var. Kitabı yüzünden çekti, gözler birbiriyle karşılaştı; kibar bir gülümseme ve hafif bir baş selamı!

Cemşit donakaldı.

Kadın sandığı bir genç kızdı, genç kız da Şehriban!

Delikanlı, "Allah Allah," diye söylendi. "Sanki ben yokken o çirkin tırtıl kozaya girmiş, şimdi kozadan zarif bir kelebek olarak çıkmış. Ne metamorfoz bu? Hayret!"

İşte, Bebek lokantasında Lale, *koza devri* diye bu metamorfozu anlatmıştı da Cemşit –hatırasındaki o sahneyi anarak– genç kıza hak vermiş ve talakatine hayran kalmıştı.

Evet, *koza devri*...

Küçüklüğünden yaşlılığına kadar bir kadının en ifadesiz, ne olduğunu ve ne olacağını belli etmeyen çağı hangisidir? On iki ile on beş yaş arasıdır. Denebilir ki bir kız o

çağında koza içine girmiş bir tırtıldan farksızdır. Çok defa fizik ve moral büyük değişikliklere bu devrede uğrar. Kozadaki gibi üstü örtülü olmadığından bir şeylere uğradığını az çok sezer, "Çirkinleşiyor mu, nedir?" deriz. Zira umumi bakımdan metamorfoz ekseriya çirkinleşmeye benzer.

"Victor Hugo suni yapısına rağmen muazzam bir eser sayılan *Sefiller* romanında genç kız istihalesini[1] pek mükemmel anlatmaz mı? Cosette, romandaki bu öksüz kız çirkin, manasız, hiçten bir çocuktur, hiçbir şey vaat etmez, koza devrine o halde girer ve içinden bambaşka, zarif bir kız olarak çıkar, gönüller fetheder."

Cemşit, kırk altı sene önce de bu misali bulmuştu ve genç kız istihalelerine dikkat etmişti. Hatta aleyhte netice veren metamorfozlara da rastlamıştı: Bukle bukle saçlar, kıvır kıvır, fıkır fıkır, afet namzedi kız çocukları görmüştü ki, kozadan burnu bir acayip, çenesi uzun, hatları bozuk, cazibeden tamamıyla mahrum, kuru ve dik, körpe yaşında kakavanlaşmış bir şekilde çıkmışlardı. Yine Cemşit düşünüyor:

"Fakat her kızın o çağında çok belirgin ve şaşırtıcı bir istihale geçirmesi lazım gelmez. Nadir olarak küçüklükteki güzel tipini ve iyi karakterini muhafaza eden de vardır. Benim Şehriban bir yıl yedi ay içinde eski şeklini tamamıyla değiştiren bir istihaleye uğramıştı; göğsü ve kalçaları dolmuş, vücut serpilmişti; çocuksu ve şımarık hallerden kurtulmuş, ağırbaşlı edası almıştı. Peki, o cinsi cazibesi ne olmuştu?"

Kendisine bu suali soran yaşlı adam içini çekti ve homurdandı:

1 istihale: biçim değiştirme, başkalaşma

"Hınzırcasına, yezidcesine artmıştı; arsızlığı, yüzsüzlüğü de!"

Vapur İstinye iskelesine yanaşmıştı; kendine gelen Cemşit 1910 yılında değil, 1956'da olduğunu birden fark etti, azıcık ferahladı. Geçmiş zamana daldığı için kendisini unutmuştu; ona öyle gelmişti ki, henüz delikanlıdır, mağazadan çıkmış, Hisar'a gitmek üzere Şirket-i Hayriye vapuruna binmiştir. İskeleye inince yokuşu tutturacak, yerinde çoktandır yeller esen eve girecek, pencereye koşacak, Abdüssamedan Paşa'nın bahçesine bakacak, Şehriban'ı arayacaktır.

Nerede kaldı bunlar? Hangisi kaldı, kalanlar ne halde? Lale, Fırat, Perran hanım, hepsi yeni nesil. İşte Yeniköy kıyısında eskilere karışmış şu züppe pergolalı ve özenti verandalı birkaç yeni yalı da! Yeni ile eskisinin birbirine karıştığı, fakat uyuşamadığı bir halita.[1] Yeniler sırıtıyor, eskiler içlerinden mırıldanıyorlar, burunlarına ayaklarını uzatan ötekilere daha fazla sürünmemek için çekinen, somurtkan duruyorlar. Boğaziçi'nde bir imtizaçsızlık var; her yerde tabiatıyla vardır ama burada inadına, üzmek, kıymetini düşürmek, ağırbaşlılığını gidermek için bilhassa yapılmışa benziyor, bir suikaste!

Cemşit körü körüne yenilik düşmanı değildir; şimdiki evlerin eskilerine kıyasla çok daha konforlu, mazbut, kullanışlı, zaman icabı az hizmetçi ile idareye elverişli olduğunu bilir. Bir müddettir kadın-erkek münasebetlerinin kolaylaşıp gelişmesine memnundur.

Kaçgöz yüzünden hele Şehriban'ı tanıdıktan sonra az mı çekmişti?

1 halita: alaşım

Nitekim onu kilim üzerine serilmiş, başörtüsüz ve yeldirmesiz görünce –artık genç kızdı– baktığını etraftan sezerler diye korkmuştu, korkmuş, ihtiyaten kafesi indirmişti, ama gözlerini ayırmamıştı. Kız, delikler ardından seyredildiğini elbette biliyordu; güya yapayalnızmış, bakan yokmuş gibi davranıyordu. Bir ara esnedi, kıvranarak gerindi, kalktı. Elinde tuttuğu kitabı kapamıştı; ismini okusun diye cama doğru çevirdi: *Zavallı Necdet*. Bu, o devirlerin en çok sükse yapmış, çok genç kız, kadın ve delikanlıyı ağlatmış, yaşlılara iç çektirmiş harcıâlem aşk romanıdır. Bir Çalıkuşu.

Şimdi Şehriban ayakta durmuş, olgunlaştığını seyrettiriyor. Saçları artık örgülenip belinden aşağı sarkmıyor, başının üstüne yumuşak bir topuz şekline sokulmuş yarı dağınık dalgalanıyor. Bel incecik ama kalçalar belirgin; göğüs, taşkın denilemez ama gelişme arzusunda. Umumi heyeti tam kıvamını bulmakla beraber çoktan müsveddelikten çıkmış, yaşından önce formuna girmiş.

"Zarif, körpe bir kız olmuş eski çingene maşası!"

Cemşit o kızın bütün yaz kendisini meşgul edeceğini anlamıştı. Şehriban'ın salına salına eve girişini, girerken dönüp göz atışını adeta heyecanla, sevinçli bir düşünceye kapılmış halde takip etti. Başına bir iş açılmasından korkuyordu, bunu korka korka istiyordu da...

Gece odasında, masa başına geçmiş, sevdiği muharrirden *Anglosaksonların Üstünlüğü* kitabını okuyor. O yıllarda Boğaz gecelerini motorlu takaların gümbürtüsü alt üst etmezdi, fakat bu gece tam Hisar hizasında, posta ve telgraf şubesinin yanındaki tekkede ayin ve zikir var. Uğultu bütün mahalleyi ve denizi sarsıyor:

"Allah Allah! Allah Allah!"

Kafes inik ama cam açık. Sesi daha az duymak için onu kapayacak. Pencere önündedir; unutmuştu, sevinçle hatırladı, komşu eve baktı: Tam karşıdaki odada zayıf bir ışık parlayıp söndü; biri karanlıkta kibrit çakmıştı, lambayı mı yakacaktı? Hayır, kibrit bir daha parladı, işaret verircesine kafes ardında bir kavis çizdi. Hafif bir öksürük sesi; belli, uydurma öksürüklerden...

Hiç şüphesiz Şehriban orada ve herhalde gecelikle.

Cemşit de öksürsün mü? Hayır, buna lüzum yok, kendi odası aydınlıktır, kız onu iyice görüyor. Fakat bir başkası da görürse? Geri döndü, lambasını üfledi ve karanlıkta yürüyerek tekrar pencere önüne geldi. Nefes alışları değişmiştir, yokuş çıkmışçasına soluyor.

"Günaydın Cemşit Bey!"

Cemşit irkildi; yine maziye öylesine dalmıştı ki, 1911 yılında kendisine *günaydın* diye geceleyin tam gizli bir iş yaparken seslenilmesinden şaşırakalmıştı. Etrafına bakındı: Vapur Yeniköy'de; tanıdık bir yolcu selamlayıp geçiyor, sene 1956; *günaydın* son yılların beğendiği kelimelerinden.

"Oh!" diyeceği geldi. Neden? Kırk beş yıl önce katıldığı maceranın şimdi uzakta kalmış yükü altında kendisini yorulmuş buluyor. Artık bugün düşünmeyecek, başka sefer düşünür elbette. Yerinden kalktı, tenhalaşan vapurda bir tanıdık aradı. İşte Lemi Bey. Yanına gitsin mi? Politikacılıktan nefret ettiği için bu aşırı partili ile sohbete katlanamadı. Öteki albaylıktan emekli Hüsnü Bey... Onu da gözü tutmadı; zira o adamcağız da paşa olmadan askerlikten çıkarıldığından

dolayı hükümete ateş püskürür, fırsatını kollar, en küçük bir aksaklığı diline dolar, askere talim yaptıran bir sesle atar tutar.

"Hah, Selami Efendi burada, ona diyecek yoktur."

Selami Efendi zahire tüccarlığını bırakmış. Sarıyer sırtındaki arazisinde tavuk çiftliği kurmuştur. Kazanç için mi? Belki onu da hesaba katmıştı, ama asıl sebep tavuk muhabbetiydi; tavuğa âşıktı. Tüyüne, sesine, civcivine, yumurtasına, tavukla alakalı her şeye, yeme koşuşmalarına, gezinmelerine, su içişlerine, kuluçkaya yatmalarına, civcivlerini çağırmalarına, kanat çırpmalarına, eşinmelerine ve tozlar içinde yuvarlanmalarına, yan yan bakışlarına, bir tarafa çekilip düşünmelerine ve tünemelerine. Cemşit yanına oturunca evvela:

"Seninkiler nasıl?" diye sordu. Memnun olacağını bildiğinden dolayı böyle sormuştu; öbürü Avrupa'dan yeni cins yumurtalar getirtmek için hükümetin döviz vermesinden şikâyet etti ve günün en mühim hadisesi bu meseleymiş gibi nerelere müracaatta bulunduğunu, nasıl karşılandığını, ne kadar uğraştığını uzun uzadıya anlatmaya başladı. Bereket vapur Kireçburnu'na varmıştı, sözü yarıda kesip ayrıldılar.

Güneş çoktan çekilmiş, karşı kıyı bile gölgelenmiş; toprakla denizin birleştiği girintili çıkıntılı yerler sanki karakalemle siyahlatılmış, açığa doğru sular aydınlığa doyamamış gibi Marmara'nın ışığına doğru koşuyor, koşarken aceleci itişme halinde. Fakat Yuşa tepesindeki ağaçlarda güneş hâlâ barınmaktadır; geceleyecek bir kuş gibi oracıkta tünemeye hazır, kabarmış, karanlığı bekliyor.

Gazinoya girdi, sahibi ile laf atacaktı; adam düğüne gitmiş; yalnız kaldı, kalınca da demin vapurda yarım bıraktığı hatırat filmi kesildiği yerden zihninde tekrar çevrilmeye başladı.

Kafesler arkasından birbirlerini ancak sezerek bir müddet durdular. Mahalle çoktan uykuya dalmış; tekkeden akseden zikir sesleri ninni gibi bu uykuyu tatlı tatlı derinleştiriyor, sanki yatakları beşik ve salıncak haline sokarak intizamla sallıyor.

Bir fısıltı:

"Hoş geldiniz, gözlerimiz yollarda kaldı."

İki pencere arası iki metreden fazla değildi. Cemşit sadece, yine fısıltı halinde:

"Mersi," diyebildi.

Hacı Hüsrev Efendi'nin evinde her işi gören emektar bir Elif Kadın vardır ki, kuş değil, sinek uçsa duyar, uykusu o kadar hafifti. Delikanlı yine fısıldadı:

"Sus, işitilecek..."

"Kafesi usulcacık yukarı sür, bir kâğıt atacağım."

Galiba kısa olsun diye senli benli konuşuyorlar; yoksa bu ilk konuşmalarıdır.

Kafesi çıt demeden kaldıran Cemşit, pencerenin yanına çekildi, bekliyor. Az sonra komşudaki kafesin de yukarıya sürüldüğünü işitti; bu, işitmekten ziyade hissetmekti.

Hasırın üstüne bir şey düştü; karanlıkta bunu aldı; içine ağır olsun diye galiba taş konmuş bir zarftı, çiçek kokulu bir zarf. Masasına koştu, lambayı yaktı. Leylak renkli zarf ve kâğıtlara zamanın orta halli aile kadınları tarafından kul-

lanılan yerli *şebboy pudrası* sürülmüştü; üfledi, yetmedi, mendiliyle sildi, yazılar simsiyah belirdi. Taş sandığı da bir lavanta şişesinin billur taklidi cam kapağı idi.

Eğri büğrü, satır sonları aşağıya kaçmış, ince bir yazı:

"Güzel beyciğim,

Medid ve elim iki mevsimi şitanın hasret ve hüsranı içinde tarumar olan cariyeniz avdetinizle bahara kavuşmuş nebatlar ve şükûfeler misali yeniden hayat buldu. Oh, bilseniz ne zalim, ne bîaman günler, geceler geçirdim!"

Mektup bu üslupta idi, biraz *Zavallı Necdet*, biraz da *Eylül* özentisi bir üslup. Delikanlı cümle ve imla doğruluğuna şaşıyor, yaşında beklenmeyecek bir bilgiçlik! Belki bir yerden kopya ama onu başarma değme yiğidin kârı mı? Şehriban ya çok zeki yahut gösterdiğinden yaşlı. Uzun müddet kavruk kaldıktan sonra birdenbire gelişivermiş. Cemşit kendisine bu gelişmeden pay çıkarmıştı:

"Bana âşık olunca kız değişti galiba," diye söylendi. "Bu bir aşk mucizesi!"

Şehriban mektubunda –bu mektup kırk beş sene sonra hâlâ Cemşit'in gözü önünde duruyor gibiydi– o vaktin edebi tabiriyle bir *mev'id-i mülakat* yani şimdiki ismiyle randevu istiyor, yerini de gösteriyordu: İki ev arasına sokulmuş kimsenin geçmediği daracık, kalın duvarlarla büsbütün daralmış sokak. Sokağa Paşa'nın bahçesinden küçük bir kapı açmışlar, zamanla kapı kullanılmaz olmuş, incir dallarıyla yarı örtülmüş, unutulmuş. İşte komşu kızı bu kapıyı yarın gece açık bulunduracak ve sevgili beyciğini orada bekleyecek.

III

Karadeniz Boğazı'na karşı tek başına oturup ilk, biricik ve çok eski aşk macerasına dalan Cemşit, iki ev arası dar yoldaki köhne bahçe kapısını da –tıpkı ilk aldığı aşk mektubu gibi– şimdi önünde içeriden gelecek işareti bekliyormuşçasına heyecanla görmektedir. Usulcacık itiverdiği zaman çıkardığı şikâyetçi gıcırtıyı duyuyor, sanki. Şehriban oracıktaydı ve ilk sözü:

"Hınzır kapıyı gündüz yağlamıştım, ama yine gıcırdadı," demek olmuştu; sonra uzun zamandır beklemekten karanlığa alışmış gözleriyle delikanlının elini tutmuş, çekmiş, onu korumaya yüz tutmuş nane kokan duvar kenarına götürmüştü. İyice hatırlıyor; naneler arasındaki uçuşmayan iri ateş böcekleri fosforlu kibrit başı ışıklarıyla sönmeden yanıp duruyorlardı.

Genç âşıklar konuşmuyorlar, ama yavaş yavaş birbirlerine sokuluyorlar. Cemşit acemi, cüretsiz. Önce kız cesaret gösterdi, erkeğin elini yakaladı, sıktı, dudaklarına götürdü.

Cemşit bu sahneyi anarken kendisine çıkışıyor:

"Put gibi ne duruyordun avanak! Hemen sarılıverseydin ya!"

Aklı başka bir noktaya çevrildi: Perran Hanım'ın gazino gecesi anlattığı *ayna devri* tahliline, bir genç kızın koza devrini bitirip kelebekleştikten sonra girdiği çağdaki değişikliklere. Bu değişmeler yaradılışının ve aldığı terbiyenin icaplarına uyarak istikbalini tayin edeceği çağdır; ayna elde yahut ayna karşısında gelişen bir çağ. Cemşit o çağ üzerinde fikir yürütüyor, söyleniyor:

"Evet, kadın için her çağ, hatta bebeklik yılları bile aynaya bağlılık ve ibadet sayılır. Zaten mağara devri kadınını düşündüğüm zaman o bana ne yere çömelmiş, ininde hayvan postunu elbise şekline sokmaya çalışırken, ne de erkeğin getirdiği av etlerini parçalar ayırırken zamanına göre ev hanımı manzarasında görünür. Bu kadın ikide bir gidip civardaki durgun göle, dereye yahut su birikintisine eğilerek kendisini seyreden ve suyu akmayacak hale getirip mağarasının duvarına boylu boyuna asamadığına üzülen bir mahluktur."

Böyle söylenen yaşlı adam, kadın için medeniyet ve icatlar tarihinin ayna ile başladığı, ayna kadar mühim bir keşif bulunmadığı fikrindedir. Neden böyledir? Zira her tariften önce *hoşa gitmeye, dikkati çekmeye, kendisinden bahsettirmeye* çalışan canlıdır.

Cemşit:

"O herkesin kendinden hoşlanmasını ister," diye fikir yürütmekte devam ediyor. "Sadece kocasının, dostunun, yakınlarının yani az çok menfaat beklediklerini değil, istisnasız herkesin, yoldan geçenlerin, pencereden bakanların, nakil vasıtalarında bulunanların, eve gelen sucunun, bakkal çırağının, musluk tamircisinin, hiç kıymet vermediklerinin bile! Hoşuna gitmek, hiç değilse dikkati çekmek. Şayet cinayet işleyecekse ne kıskançlık, ne kin, ne intikam, bunların hepsinden önce kendi üzerine dikkati çekeceğini düşünür, polis ve mahkeme üzerine yapacağı tesiri."

Ayna, tuvalet, makyaj, manikür, pedikür, kuaför, parfüm, mücevherat, encik boncuk, neler yapıyor, neler takıyorsa, hatta gevezeliği, hatta ev ve mutfak işi, fazla hisliliği, çabuk ağlaması, hemen bayılıvermesi, ruhunun tekmil te-

zahürleri daima hoşlandırmak ve kendinden bahsettirmek vasıtalarıdır; Cemşit bu kanaattedir.

"Ve işte kadın denilen o *kendinden hoşlandırma, kendini beğendirme, kendi üzerine dikkati çekme* cihazının regülatörü de hiç şüphesiz aynadır. Kadın aynası erkeklerinki gibi tokgözlü de değildir; kadına nazik, mülayim, mültefit davranır; daha doğrusu hangi yaşta, ne halde olursa olsun ayna, kadına teselli veren sözler söyler; kendisini aynada tamamıyla çirkin veya geçmiş gören kadın var mıdır?"

Cemşit bu suale içinden cevap veriyor:

"Yoktur, yok. Zaten ayna, olanı olduğu gibi gösterse kadın bunun üstüne o derece düşmezdi. Tek ayna icat edilmemiştir ki kadına 'Sende iş kalmadı,' desin. Başka türlü olsaydı nice kadın haline bakmadan ne öyle boyanır, ne öyle giyinir, ne de öyle kırıtırdı. Bu belki de aynaların kendilerini el üstünde tutan ve her zaman karşılarında tapınan kadınlara bir lütfudur. Güzel olmayan kadına teselli vermekle kalmaz, onu güzelliğine inandırır, yersiz bir güvenle erkekler arasına salıverir. Cezasını biz çekeriz."

Şehriban –yine 1911 senesine dönüyor– kozadan çıkan her kız gibi o kış aynaya baka baka bir genç kız olmuştu, yine baka baka kadın olacaktı; komşusu delikanlı üzerinde ilk denemelerini yapıyordu. Kızın öptüğü elinde bir şebboy izi kalan Cemşit'i bu yarı insan, yarı çiçek kokusu iyice sardı; o tesirle körpe vücuda sarıldı.

İçini arzudan fazla sevinç kaplamıştı; elinin altında –Murad ile gezdiği evlerdekilerden farklı– dili kadar vücut rayihası da kendi cinsine uygun, kendi dininden bir aile kızı bulunacak diye.

Bu randevular birer gece ara ile üç defa öpüşüp söyleşmeler hududunu geçmeden tekrarlandı. Bir sabah vapura yetişmek için acele iskeleye iniyordu; macerasından memnun, hatta gururluydu da... Birkaç kere birlikte balığa çıktığı Aziz –Salih Reis diye anılan bir dalyan sahibinin oğluydu– yolunu kesti.

Tavrı acayipti, bir omuzu kalkık, öbürü düşük, afili bir tavır.

"Vapur kalkacak, akşama konuşuruz, olmaz mı?"

"Şimdi konuşsak senin için daha hayırlı olur."

Cemşit, bildiğimiz gibi Galatasaraylı idi, hem de orada ilk futbol takımının kurulduğu yıllarda, güçlü kuvvetli ve epeyce atak... Hatta Murad'a takılan bir çocuğu öyle dövmüştü ki mektepten tart[1] edilmesine ramak kalmıştı. Tehdit karşısında kabardı:

"Konuşacağım zamanı ben bilirim, sen değil. Akşama kahvede bekle."

Öbürü yanpürü bir vaziyet alıp ters ters delikanlıyı süzüyor, ama belli ki umduğu gibi pısırık çıkmadığından dolayı şaşkın. Cemşit ne bakışa, ne de külhanbeyi duruşuna aldırmadı, yürüdü; yürürken düşünüyor.

"Acaba Şehriban meselesi mi? Benim bahçeye girdiğimi mi gördüler? Malum ya, bizde bir *komşu namusu* vardır, bu külhanbeyleri de eski kabadayıları taklide yeltenirler. Meydan okuduğuma fena ettim galiba."

Dikkat etmişti: Kahve önünde iki külhanbeyi daha duruyor; bunlar da oranın bıçkınlarından, Sarı Ali ile İttihat Fır-

1 tart: kovma, çıkarma

kası yardakçısı bahriye mektebinden kovulmuş Çapa Sami. Soyadı âdeti yok a, lakap kullanılıyor.

Dalyancının oğlu Aziz de vapura giriyor ve gelip Cemşit'in karşısına oturuyor. O devirde vapurlarda kolay yer bulunurdu, hem de vapurdan başka –ne otobüs, ne dolmuş– hiçbir vasıta olmamakla beraber. Zira iş hayatı, kazanma hırsı ve sinema gibi eğlenceler henüz başlamamıştı; şimdiki gibi ihtiyaçların artması yüzünden geçim darlığı da yoktu; altın para çağıydı bu. Sarı liralarla koca mecidiyelerin değeri kadar manevi güveni de vardı; o paralar ağır basardı, ahali de hesaplı yaşardı.

Cemşit karşısındakini işaretle yanına çağırdı. Aziz kararsız.

"Gel de konuşalım bakalım, neymiş söyleyeceklerin? Buradan iyi yer nerde bulacağız? Bir saat vaktimiz var."

Galiba kahve önünde bekleyen arkadaşları iskelede kaldıkları için, yani onların yanında afi kesmeye mecbur iken şimdi bundan kurtulduğundan dolayı fazla nazlanmadı, geldi.

"Seni dinliyorum, Aziz bey; daha doğrusu seni ve arkadaşlarını... Anladığıma göre onların namına da konuşacaksın."

"İyi bildin... Kısacası şu: Sana o kızı yakıştıramadık. Aşüftenin biridir. Bütün kış Ali'nin yakasını bırakmadı, yukarıdaki Bektaşi tekkesine kadar çıkıp gezdikleri olurdu, daha neler yapmadı ki! Bakkal Kerim'in oğlu kanca takmak istedi, dersini aldı. Hisar delikanlılarını oynatıyor. Artık Ali'nin malı sayılır, sen elini çek. Zaten Ali'ye dert yanmış. 'Bahçeye bile çıkamıyorum,' demiş. 'Gözü bende. Pencere-

me taş atıyor, lambayı yakıp çırılçıplak soyunuyor, ayıp şeyler yapıyor.' İnanmadık; kız durmadan kıtır atar."

"İnanmamakta haklısınız, zira ben öyle şeyler yapacak adam değilim. Yalan söylemiş, uydurmuş; Ali'yi kıskandırmak istemiş galiba; yahut cibilliyetsiz bir mahluk, kendi yüzünden kavga, dövüş çıkarsa memnun olacak; bu tipte şirretler çoktur."

"Belki essah söylüyorsun. Sen uzak dur, ötesini biz düşünürüz."

"Ne haliniz varsa görün; bir aşüftenin sözlerine kanıp benimle uğraşmaktan da vazgeçin. Eti kolay yenen kuşlardan değilim, bunu da hesaba katmalısınız."

"Biz hesabımızı iyi biliriz, hesap görmeyi de."

"Benimle görülecek hesap *kara cümle* ile halledilmez; cebir, hendese bilmek lazımdır; onu da siz bilmezsiniz. İşte bu kadar!"

"İleri gitme, ağabey!"

"Mesele kapandı; istersen başka laf açalım. Bugünlerde ıstakoz çıkıyor mu?"

"Kandilli önüne atılan sepetler doluyor, ama bizim kıyıdakilerin hepsi boş."

Aziz'in baş merakı ıstakoz avıdır, uzun uzun anlatmaya başladı. Vapur köprüye yanaşınca:

"Anlaştık değil mi ağabey?" dedi. "Kıza yüz vermeyeceksin."

"Yüzünü şeytan görsün. Ama nefretimden söylüyorum, korktuğumdan değil."

"Mert bir delikanlı olduğunu biliyorduk zaten. Sözüne inanırız."

Aziz, karşısındakinin kuru gürültüye pabuç bırakacak takımdan olmadığını anlamış, yelkenleri az çok suya indirmişti. İçinden galiba, "Cemşit top oynayan acar arkadaşlarına güveniyor, hani ya pek de yabana atılacak takım değil ha!" diye düşünmüştü.

Köprünün ve o zamanki bayağı binalarla atlı araba kalabalığının darlaştırdığı Eminönü meydanını daha erken olmasına rağmen bunaltıcı bir sıcak içinde geçti; gölgeli, fakat çirkef, balık, yağ ve yemiş kokularının karıştığı çirkin sokaklara saparak nihayet tonoz mağazasının loşluğuna daldı, bir iskemleye çöktü. İstavri soruyor:

"Ne oldu beyim? Akşam duzikoyu çok kaçırdın, düğündeydin?"

Ona, evet manasına başını salladı, atlattı; içinden söyleniyor:

"Vay aşifte vay! Bir taraftan bana firaklı nameler yazıp bahçe kapısı ardında randevular veriyor, bir taraftan mahalle külhanbeylerini onurumu kıracak iftiralarla kışkırtıyor. Amma da şirret, rezil mahlukmuş. Bu kız kana boyayacak mahalleyi! Büyük tehlike atlattım. Akşama bir bahane ile odamı değiştireyim, sokak üstüne geçerim. Çoğu gece de sebepler icat eder, Beyoğlu'nda otelde kalırım. Şerrine lanet kahpenin!"

Öfkelendi, ama bu öfkede Şehriban'ın bütün kış Sarı Ali ile gönül avutması da büyük rol oynuyordu, kıskançlık başlamıştı.

"Hem o it oğlunun, çıyan kadar soğuk köçek edalı piçin!"

Kadın cinsine ilk nefreti o gün duymuştu; biraz da er-

keklik izzet-i nefsi kırıldığından kıza bir ceza vermek arzusuna kapılıyordu. Hoş sonradan kendi de farkına vardı: Cezalandırmak, intikam almaktan ziyade ona tutkunluğunun alametiydi. İhanet görünce ve rakip ile karşılaşınca Şehriban bir bakıma gözünde büyümüş, ehemmiyet kazanmış, asıl kötüsü daha sevilir bir hal almıştı. Tonoz mağazasındaki asitli zeytinyağı ve fıçı sinmiş zeytin tanesi kokusu yerine burnuna gelen şebboy pudrası! Hem atıp tutuyor, hem de o dakikaya kadar yüreğine düşmemiş bir ateşle kızın hasretini çekiyor. Bakalım Aziz'in dedikleri doğru muydu? Asıl yalan söyleyenler ve o iftiraları hazırlayanlar üç külhanbeyi olabilirdi. Şehriban'dan soğutmak için bu yolu bulmuşlardı. Daha o yıllarda üç, beş delikanlının bir nevi şirket kurarak kızları dağa kaldırmaları ve topluca tecavüze kalkışmaları usulü şehirlere kadar yayılmamış ve alışılmış vakalar halini almamıştı. Sarkıntılık bir hadden öteye geçemezdi.

İki düşünce arasında kâh kızı kabahatli, kâh tamamıyla suçsuz bulan Cemşit, akşamüstü iskeleye ayak basınca, hadise çıkmadı. Elif Kadın'a ihtiyatlı davrandı, fakat çamaşır yorgunu olduğundan oda değiştirmek işini ertesi güne bırakmak lazım gelmişti. Nihayet gece bastırdı; Cemşit lambasını yakmıyor, kafes ardından Şehriban'ın gölgesini kibrit ışığını bekliyor: Aşağı yukarı sallarsa randevuya gidilecek, sağa sola gezdirirse mani var.

Çağırsa gidecek mi? Hayır, zira orada bastırılmaktan korkuyor. Artık bir daha kapı arkası muhabbeti tekrarlanamaz, hatta kızın suçsuzluğu bile anlaşılsa imkânsız. Peki, macera sona mı erecek? İşte Cemşit buna razı olamıyor, yüreğinde arzu alev alev yanıyor; esasen son verdiği hüküm

külhanbeylerinin kendisini uzaklaştırmak için bir dalavere çevirmiş olmalarıdır.

Fısıltı halinde konuşmuşlardı, ama Şehriban'ın fısıltısında bile tok bir ahenk vardı, göğsünün kabarıp inmeleri, yürek çarpıntıları, heyecanlı nefes alışları da ahenkliydi. Korkunun da güzelliği yok mudur? Korku, gizlilik, gece, gece içinde ahşap evler, görmedikleri halde hissettikleri deniz, hepsi güzeldi. Hele yıkık bir binanın bacasına yuva kurmuş leyleklerden birinin beliren ayaküstü silueti! Şehriban bunun için, "Siyah lake Japon kutusu üzerindeki resimler sanki, değil mi?" demişti. Bunu diyen o kadar ince, artist ruhlu bir kız Sarı Ali veya Çapa Sami'ye yüz verir mi?

Yine 1956 yılındayız. Cemşit gazinoda tek başına rakısını içiyor; gümüş balığı tavası, kavun, beyaz peynirle. Kırk beş sene evvelki sualini homurdanarak cevaplandırıyor:

"Verir! Daha neler de yapar, ne aşüftelikler, ne düzenbazlıklar! Hele benim gibi angutu bulursa anasından emdiği sütü burnundan getirir, böyle inansız, septik, münkir eder adamı!"

1911 macerasına zihninden devam ediyor:

Beklediği kibrit ışığı kafesin arkasında sağa, sola kavisler çizince, o gece randevuya gidemeyeceğini anladı. Acaba gündüzkü olayı ona haber mi vermişlerdi? Nasıl, hangi vasıta ile? Haber aldıysa külhanbeylerle münasebette olduğu meydana çıkar. Belki de evdeki zenci hizmetçilerden birini o işlerde kullanıyordur; o halde söylenenler doğru.

Kıskanma başlamıştır; hırsından neredeyse ağlayacak.

Bir şey yapması lazımdı, sinirlerini yatıştıracak bir hareket! Pencereye koştu, kafesi kaldırdı, ihtiyatlığı elden bırakarak o tarafa doğru bağırdı:

"Düzenbaz! Rezil! Çirkef!"

Ve kafesi de, camı da hışımla kapadı; patiska perdeleri örttü; yüksek ayaklı siyah boyalı sarı maden süslü, ot minderli eski usul demir karyolasına kendisini attı; hıçkırıkları duyulmasın diye ağzını yastığıyla tıkamıştı. Bütün gün gösterdiği soğukkanlılığın tepkisiydi bu. Yorgunluğunu, üzüntüsünü, yürek sızısını, ihanete uğrama azabını asıl şimdi, hep birden duyuyordu.

"Yarın göstereceğim o külhanbeylerine, kafalarını ezeceğim! Aşüfteye de bir oyun oynayacağım ki! Hele sabah olsun!" diye yapamayacağı şeyler düşünerek nihayet sızar gibi, sersem halde uyuyakaldı.

Ertesi günü cumaya rastlamıştı, resmi dairelerin kapalı olduğu gün. Hacı Hüsrev Efendi, Müslümanlık icabı öteden beri cumaları işine gitmez, mağazayı İstavri'ye bırakırdı; şimdi oğlu da bu geleneğe riayet ediyor, baba da sesini çıkarmıyordu. Cemşit, kuşluk zamanı gözünü açınca bir gün evvel başından geçenleri hatırladı, içinde bir yaranın sızısını duydu.

"Acaba Şehriban bahçede mi? Büsbütün darılttım, bir daha görünmeyecek mi?" diye de düşündü. Öbür odaya gidip baksa mı? Entarisi sırtında –o devirde pijama bilinmezdi ve kendisi yatakta entari giyerdi– düşündüğünü yaptı. Kafes arkasından gözleri bahçeyi tarıyor; yok. Bir de oda tarafına bakıyor. Zenci hizmetçilerden genci kafesi kaldırdı, delikanlının odada bulunduğunu sezmişti; bir vaka olduğunu anlatmak isteyen heyecanlı işaretler veriyordu.

Tam o sırada merdivenden ayak sesleri duyan Cemşit, hemen sofaya fırladı; gelen Elif Kadın'dır.

"İşittin mi olanları? Paşa'nın kızı yok mu hani..."

"Ey"

"İlaç yerine yanlışlıkla zehirli bir şey içmiş, sancılar içinde kıvranıyormuş. Ben yanlışlıkla içtiğine inanmadım ya! Öldürmek istedi kendini. Birine mi âşık, nedir?"

"Bırak lüzumsuz lafları! Şimdi nasılmış? Onu söyle!"

"Doktor getirmişler, azıcık iyileşmiş. Komşuluk hatırı, uğradım, odasına sokmadılar. Bir tuhaf insanlar bunlar."

"Sokmazlar a, doktor bırakmamıştır."

"Neme lazım, kız güzel olmuş bu sene; bıldır adeta çirkindi, baktıkça içimden, kavruk kalır, süzme revani soğuk bir kız diyordum, fidan gibi boy atmış. Pencereden görmedin mi?"

"Gördüm, epeyce değişmiş. Yine uğra da kapıdan bir daha sor. İnşallah geçiştirmiştir. Bu yaştaki kızlar öyle şeyler yaparlar."

"Aklı başında olan yapmaz; terelellinin biri; zaten mahallede onun için pek de iyi söylemiyorlar."

"Kimden duydun?"

"Sütçü Memiş Ağa'nın karısı anlatıyordu, kışın bir rezalet olmuş, kırlarda bir oğlanla gezerken mi yakalamışlar, ne... Pek dinlemedim."

"Sen mi dinlemeyeceksin? Kulak kesilirsin, Elif Bacı! Haydi, bir kere daha sor da gel. Yarın sana kakule bir tespih alırım, çoktandır istiyordum."

Şehriban intihara teşebbüs ettiği Cemşit'e göre muhakkaktı; teşebbüs ciddi miydi, yoksa küçük bir tehlikeyi göze

alarak oynanmış bir oyun mu? Ve neden dolayı? Külhanbeyi yüzünden mi, yoksa kendisinin pencereden fırlattığı hakaretlere dayanamadığını ispat için mi?"

Odada, sofada dört dönüyor. Şehriban o hareketlerden müteessir olarak intihara kalkışmıştır, Cemşit bu kanaattedir ve bu sebeptendir ki vicdan azabı çekmekte, kızın kurtulduğu haberini almakta acele etmektedir. Bereket, işin ölümle neticelenecek derecede ciddi tutulmadığını içi söylüyor ve münevver bir genç gibi tahlil de yapıyor:

"Biraz da özenti olacak, romanların ve birden gelişivermenin tesiri. Tentürdiyot mu içti nedir? Esasta santimantal, romanesk bir kız!"

O devirde evlerde uyku komprimeleri bulunmazdı; en tehlikeli ilaç, kadınların antiseptik olarak kullandıkları süblime haplarıydı ama bu da ancak alafranga hanımlarca bilinir mahrem tuvalet levazımındandı. Hisar sırtındaki evlere her halde girmemişti.

Elif Bacı iyi haberle döndü; hasta sakinleşmiş, hatta uykuya dalmıştı. Şu var ki ev halkı vakanın mahiyeti hakkında hiçbir şey söylememişler, sadece uyku sersemliğiyle yanlış ilaç içmiş, öksürük şurubu yerine paşa babasının romatizmasına karşı süründüğü gaz kokulu ilaçtan, demişler. Cemşit değil öksürük, kızın nezle bile olmadığını evvelki gece randevudan biliyordu.

Cumartesi ile pazar günlerini de mağazaya gitmeden atlatan delikanlı –işyerlerinin çoğu o iki gün kapalı olurdu; zira ticaret daha ziyade ekalliyetlerin elinde idi– Elif Bacı'dan muntazaman aldığı şifa haberlerinden memnun, pazartesi İstanbul'a indi, iki gece Beyoğlu'nda alıştığı Sant-

ral Oteli'nde geçirdi, çarşamba günü ikindi üzeri mağazada pinekliyordu ki iki çarşaflı kadın kapıdan içeri girdi. Peçeleri örtüktü; öndeki ince uzun, pelerin çarşaflı ve dirseğe kadar örme eldivenli, öbürü dolgunca ve büzme çarşaflı.

İncesi peçeyi yana doğru kaldırdı: Şehriban idi bu; arkadaki de zenci halayık Yasemin. Cemşit sarardı, yüreği fazla mı atmaya başladı, hiç mi atmıyor; sezemiyor. Herhalde bir aksaklık olmuştu. Konuşmuyordu. Şehriban oturacak bir yer arar gibi bakınınca, delikanlı hâlâ mıhlanıp kaldığı iskemleyi uzattı. Kız şöyle ilişti ve:

"Evet," dedi. "Ben geldim, bu halimle, hekime gidiyorum diye evdekileri aldatarak. Soracağım: Neydi bana zulmünüz? Ben size ne fenalık yaptım?"

Siyah çarşafı içinde, tül peçesi zarifçesine yana kaldırılmış, incecik kaşları, hüzünle dolu gözleri, epeyce süzülmüş, fakat daha da cazibeli olmuş yüzü ile ne kadar güzeldi! O simsiyah ipek çarşaftan sihirli bir kaynakmışçasına loş mağazaya rengiyle münasebeti olmayan bir nur kabarıp taşıyor, sade aydınlatmakla kalmıyor, bir şebboy rayihası da katıyordu.

Cemşit farkına varmadan bir şeyler söylüyor:

"Salih Reis'in oğlu Aziz karşıma çıktı, Sarı Ali ile öteki, neydi adı, ha, şey, Çapa Sami..."

"Benim onlarla ne alakam var?"

"Ama Sütçü Memiş'in karısı..."

"Kimlerdir bunlar? Bunları mı adam yerine koyup dinlediniz?"

Delikanlı şaşırdı ve bir sürü bayağı isimler saydığının farkında olarak donup kaldı. Öteki kinayeli kinayeli sormakta devam ediyor:

"Demek mahallenin ipsiz sapsız oğlanlarıyla dedikoducu bir sütçü karısının iftiralarına kıymet vererek yüzüme o kahredici tahkirleri bağırdınız! Neye yaradı sizin tahsiliniz, terbiyeniz, iyi bir ailenin evladı olmanız?"

Ağlıyor. Yalnız o mu? Zenci dadı da ağlıyor. Şimdi Cemşit de –bugün ve çoktandır pişman ama– gözyaşlarını tutamamıştır; Sotiri davanın mahiyeti hakkında bir fikir edinmiş, mağazadan çıkmış, kapı önünde öbür esnafla konuşmaya dalmıştır; dalmış görünüyor.

"Rica ederim, ağlamayınız... Durun, konuşalım... Elbette anlaşacağız, aradaki sû-i tefehhüm[1] elbette zail olacak."[2]

O devirde böyle *sû-i-tefehhüm*, *zail olacak* gibi sözler gençler arası konuşma lisanında da kullanılırdı; esasen şimdiki *anlaşmazlık* kelimesi *sû-i tefehhüm* karşılığı değildir. Maziyi anarken Cemşit bunları da aklından geçiriyor.

Zenci kadından çekinmese tatlı tatlı ağlayan, ağladığı için daha da tatlılaşan Şehriban'a sarılacak, kucağına alacak, kulağına "Seviyorum seni, sana tutkunum, ne yapmışsan yapmış ol, unuttum bile," diyecek. Nesine âşık? O yaşta biraz da âşık olmak için âşıktaşlık edilir. Ancak Cemşit komşu kızındaki –hani ilk günleri tahlil etmişti– şu Frenkçe *elle a du chien* dediği doğrudan doğruya cinsi arzuya hitap eden havadan, eski tabirlerle *şehvetengiz* ve *tahrikâmiz* hassadan dolayı âşıktır, hak âşığı değil, maddesine tutkun, fikrini de kamçılayan uzvi ihtiyaçla.

Gözü şimdi Şehriban'ın elinde mıncıkladığı etrafı dantel işlenmiş, gözyaşı ve şebboy kokulu terle ıslak mendilde.

1 sû-i tefehhüm: yanlış anlaşılma
2 zail olmak: ortadan kalkmak

Delikanlı fetişist değildir, ama o mendili kapmak, öpmek, yüzüne sürmek ve uzun uzun koklamak, hatta ısırmak açlığı duyuyor. Bunu kıza yapamadığı için! Zaten Şehriban'ı gündüz gözüyle bu kadar yakından, dizi dibinde daha görmemişti; yüz hatlarının inceliğine, teninin pürüzsüzlüğüne, hafifçe sürmeli gözlerinin –sürme modaydı o devirde– saf bakışlarına büsbütün hayran oldu.

"Şimdi ne yapmamız lazım?" diye soruyor. "Nedir fikriniz?"

Buna zenci kadın bozuk Türkçesiyle cevap verdi:

"Ne yapacaksınız ki? Belli bu, başka çıkar yol var mı? Allah'ın emriyle, peygamberin kavliyle... Bizim paşa çok zengin, küçük beyin babası da öyle..."

"Sus sen, bacı! Lakırdıyı bize bırak!"

Şehriban gence döndü:

"Kusuruna bakmayın efendim," dedi. "Abuk sabuk konuşur. Sakın aklınıza tarafımdan öğretilmiş gibi bir fikir..."

Cemşit ikisinin dediklerini de işitmemezlikten gelerek tekrarladı:

"Evet, ne yapmalıyız? Mesele bu!"

Delikanlı üç külhanbeyi ile kavgaya mı tutuşsun? Polise mi başvursunlar? Mahalle büyüklerine mi dert yansınlar? Görülüyor ki Sarı Ali ve hempaları kızı rahat bırakmayacaklar."

"Siz o edepsize hal ve tavrınızla bilmeyerek ümit mi verdiniz yoksa?"

"Katiyen! Yüzünü bile pek tanımam. Artık öylelerine mi tenezzül edeceğim, Cemşit bey? Beni ne sanıyorsunuz? Kullandığınız kelimeleri hak etmiş bir sokak kızı mı?"

Bacı, "Gidelim artık," diyor. "Geç kaldık, evden merak ederler, şüpheye de düşerler."

Şehriban belli ki ayrılmaktan üzgün:

"Gelişim hiçbir şeye yaramadı," diyor. "Sizi bir daha nerede, ne zaman görebilirim?"

"Yazı ile bildiririm, camı açık bırakınız, bu gece içeriye atarım."

"Anlatmak istediğim neler vardı..."

"Benim de var. Herhalde bir yol bulacağız."

"Gidelim, rahatsız ettik."

"Böyle söylemeyiniz, canıma can kattınız, heyecandan konuşamaz, düşünemez oldum."

Aradan kırk beş sene geçmiş olmasına rağmen, Cemşit o gün Şehriban'ın çarşaflı zarifliğini, kapıdan çıkışını, dar ve yağ kokulu tonoz dükkânlar önünden geçişini berrak şekilde hatırlamaktadır. İçeri girince İstavri'nin bir şeyler soracağını sanmaktaydı; pişkin ve anlayışlı Rum hiçbir şey olmamış, bir şey görmemiş gibi fıçılar arkasında her zamanki haliyle dolaşıyor. Genç patron onu yanına çağırdı; birer sigara yaktılar, ısmarladıkları kahveler de geldi. Delikanlı hikâyesini ilk yıldaki tanışmadan başlayarak son gününe kadar iyice anlattı; bitirince soruyor:

"Ne diyorsun bu işe?"

"Matmazel çok güzel..."

"O tarafı bırak; ortada dönen bir şey var; bunun hakkında fikrini söyle, şu külhanbeyleri neden kıza balta olmak istiyorlar? Yüz mü görmüşler, yoksa basbayağı edepsizlik mi ediyorlar?"

"Öğrenmek kolay, Dimitri bilir."

"Kim bu Dimitri dediğin?"

"Zati Paşa'nın sofracısı benim teyze çocuk... Taş yalıda dört sene var, hizmet yapar. Hisar'da, Bebek'te ne kadar çapkın yaşar, hepsin ahbap!"

Pazar günü İstavri gidip bu Dimitri'yi görecek ve neticeyi akşamüstü eve uğrayıp küçük beye bildirecek. Fakat o güne kadar Şehriban'ı oyalamak lazım.

Cemşit şimdi, gazinoda hatıralarını tazelerken şu *sofracı* sözü üzerinde –mevzu değiştirip azıcık dinlenmek istercesine– durdu. Ne kendi evlerinde, ne de Muradlarda böyle bir hizmetçi yoktu, tabii. Fakat mektep arkadaşlarından Nazır Paşa oğlu Asaf'ın yirmi beş odalı konağında görmüştü; sadece sofra kurmaz, yemek verip tabak değiştirmez, *ince kiler* denilen işle meşgul olurdu; yani meze de hazırlardı, havyar, yumurta, patlıcan, patates, beyin salataları gibi şeyleri o hazırlar, kalamata zeytini, anşura, fıçı sardalyesi, balık yumurtası, sığırdili, çiroz, kuru balıkların enva, turşular, peynirler vesaire onun kilerinde saklanırdı.

Nazır Paşa'nın limon suyu ve ezilmiş beyaz peynirle yapılmış bir mezesi vardı ki, önünde hafifçe yanan ispirtoluk üzerine konulmuş halde daima sıcak dururdu. Herkes havyara göz dikerken o bunu sever ve büyük iltifat olarak misafirlerden birine azıcık ikram ederdi. Bir akşam oğlunun hoşuna gitsin diye Cemşit'e tattırmıştı.

"Daha o zaman on yedi yaşındaydım, yirmisine basıp da içkiye başlayınca Murad'ın evinde mutfağa girip ben de yapmıştım, zira tadı damağımda kalmıştı. Şimdi burada önüme koysalar keyifle yerim." diyor; saatine baktı, onu bulmuş.

Kalktı, piposu ağzında, Büyükdere yolunu tutturdu; canı deniz manzarasından ve hışıltısından ayrılmak istemiyor; Karadeniz boğazından esen nemli rüzgârdan da hoşlanıyor. Kırk beş yıl öncesine dönmüştür:

Pencereden içeriye, "Pazar günü dönmek üzere mağazanın işleri icabı İstanbul'da kalacağım," diye bir kâğıt atmıştım ve üç gece yine Santral Oteli'ne mihman olmuştum. Babam dışarıda gece kalışlarıma çoktan alışmıştı. Mekteb-i Sultani'yi bitirmiş, ecnebi lisanı bilen bir gencin başkalarına benzemeyeceği, ayrı bir hayat sürmesi lazım geldiği kanaatindeydi. Kerestecinin oğlu da öyle yapmıyor muydu? Kışın Tepebaşı ve Odeon tiyatrolarında verilen umumi balolara gittiğimizi biliyordu. Sanıyorlardı ki o balolardaki insanlarla Fransızca konuşulur, lisan bilgimiz de bu sayede artar!

Cemşit, pazar günü evine dönmüştü; akşamüzeri İstavri geldi; yüzü ve hali iyi haber getirmediğini anlatıyordu. İşi sezdi:

"Söyle," dedi. "Çekinme, ben âşık filan değilim, gönül avutuyorum."

"Böylesi iyi olur beyciğim. İmam Efendi'nin önüne çıkılmaz."

Cemşit'in esasen öyle bir niyeti yoktu; yoktu ama bu güzel ve zeki kızın her bulduğu gence saldıran, daha şimdiden dile düşmüş, yalancı, düzenbaz, macera meraklısı, ruh tarafı iğrenç bir mahluk oluşuna, kendinin olamayışına acıdı, üzüldü.

Kıyı boyu hem yürüyor, hem hâlâ içi yanarak söyleniyor:

"Keşke acımakla, üzülmekle kalsaydım... Kalamadım ki!"

IV

Murad Naci eskiden okuduğu Fransızca romanlardaki resimlere özenerek kendisine Avrupalı zengin baba şekil ve tavrı vermişti. Sırtında yazlık ipek ropdöşambr, ayaklarında rugan terlikler ve gergin çoraplar –bu çoraplar vaktiyle fildekostan, yanları bagetli ve meşhur Savure markalı, çifti bir çeyrek altın liraya satılan cinstendi, şimdi Amerikan malı Düpon naylonundandır– ağzında sigara, bacak bacak üstüne atmış, ayakta duran oğluna soruyor:

"Bu küçükhanımın valideleri hakkındaki malumat ne merkezdedir, yani nasıl bir aileye mensuptur? Tabii biliyorsun."

"Evet, baba. Raşit Paşa namında bir zatın kızı..."

"Hangi Raşit Paşa acaba? Yaşım icabı tanımam lazım. Askeri paşa mı, sivil mi?"

"Bilmiyorum. Sultan Hamid'in sarayında bir vazifesi varmış."

Müphem malumat bu.

"Macar Raşit Paşa diye tanınırmış."

"Ha, demek Macar mühtedisi. Peki o paşanın haremi?"

"Pek genç yaşında ölmüş, bir kız evlat bırakmış, işte Perran Hanım bu kızdır, Lale de merhum Levni Devrangil'den olan kızı."

"Reşit Paşa'nın haremi ne millettendi acaba?"

"Artık o kadarını bilemem, baba! Herhalde mükemmel bir aile, haftaya yemeğe geldikleri zaman göreceksiniz, beğeneceksiniz. Hem onların bizim aile hakkında malumat edindiklerine de şüphe yoktur. Pek incesine gitmedikleri meydanda!"

"Ne gibi?"

"Öyle ya, zengin sayılırız ama –iftihar ederek siz söylersiniz– dedem oduncuymuş, başından da epeyce vakalar geçmiş... Devrangillerden kız almayı neden bu derece ince eleyip sık dokuyalım!"

"Paraca vaziyetleri kötüymüş, diyorlar."

"Bizimki değil."

Fırat'ın hem doğru, hem sertçe cevapları karşısında Murad –yaşlıların yetişkin oğullarına karşı kendilerini zayıf görmeleri ve mevkileri ne olursa olsun bir aşağılık duygusuna kapılmaları yüzünden– durakladı ve:

"Cumartesi akşamı çağır bari," dedi. "Bir kere de yakından görelim."

Oğlu gittikten sonra Kerestecibaşı yine hesaba dalmıştı:

"Farz edelim o Macar mühtedisi ve saray adamı Reşit Paşa 1913 tarihlerinde –bu tarih Trablus ve Balkan Harplerine rastlar– Avrupa'nın bir yerinde Polinka'ya rastlıyor, evleniyor. 1914'te bir kızı dünyaya geliyor: Perran. Bu kızın 1934 yılında Devrangil ile izdivacından doğan Lale'nin şimdi yirmi iki yaşında bile olması mümkün; halbuki henüz yirmisinde... Yani aklıma gelenler ve aklımdan geçirdiklerim hiç de imkânsız değil. Veraset nazariyesi bir nesil atlamak suretiyle uzvi ve ruhi benzerlikleri kabul ettiğine göre, Lale büyük annesi Polinka'nın tipini almıştır. Hem Macar dön-

mesinin bir Sırp kızıyla evlenmesi şaşılacak hadise sayılmaz. Olur a, Polinka şans eseri, kafeşantan kızları arasından sıyrılarak kendisine bir mevki yapmıştı. Hoş, yaşlı paşa taze bir kafeşantan kızına neden âşık olmasın ve onunla evlenmeyi neden göze almasın?"

Bu sabit fikirden bir türlü kurtulamıyordu. Lale'yi tekrar gözünün önüne getirmeye çalıştı ama duru halde göremiyordu. Belki de Cemşit delisinin söylediği gibi benzeyiş yıllar ardında kalmış bir tipin zamanla şekil değiştirmesi, yerini tamamıyla ayrı bir hayale bırakması hadisesiydi:

"Polinka'yı ne kadarcık görmüştüm zaten," diye söylendi. "Galiba onu hatırlayışlarımda her sene biraz daha kendi zevkime uydurarak, ilaveler yahut rötuşlar yaparak farkında olmadan Lale'ye benzetmişim. Lale aslında Sırp kızına değil, benim kafamda vücut bulan hayal mahsulü tipe benziyor."

Murad, cumartesi akşamını sabırsızlıkla bekleyedursun, Cemşit kırk şu kadar yıl önceki hayatını gözden geçirmekte devam ediyor:

İstavri'nin getirdiği kötü haber üzerine Abdüssamedan Paşa köşküne bakan odalara giremedi; zira pencereden pencereye ne konuşacağını yahut kâğıt ve işaretle ne bildireceğini kestiremiyordu. İyisi gelip gitmekte güçlük çektiğini ve Boğaz havasının kendisine yaramadığını ileri sürerek yaz mevsiminin kalan kısmını Vefa'daki evinde tek başına geçirmekti. Elif Kadın haftada bir uğrar, temizlik yapardı.

"Gözüm görmese daha çabuk unuturum; kız da öbürleriyle veya başkalarıyla avunur. Kışları beni nasıl unutuyor-

du? Hisar'ın semtine uğramamak lazım, başka kurtuluş yolu göremiyorum."

Ertesi sabah işe gitmeden babasının karşısına geçti; fikrini kabul ettirmekte zorluk çekeceğini sanıyordu, aksi oldu. Hacı Hüsrev Efendi olup biten vakalardan haberi varmışçasına:

"İyi edersin," diye sözü kısa kesti. "Ben de yaz sonunu beklemeden tez döneceğim; zaten niyetim bu evi satmak. Müşteri arıyorum."

Cemşit şaşırdı. Şehriban'ı artık büsbütün kaybedeceğini anlamanın kederi içinde kaldı. Kızın mağazaya geldiği gün o latif çarşaflı şekli, mahzun hali gözünün önünde canlanmıştı. Babasının yanından arzusu yerine getirilmiş bir çehre yerine asık suratla ayrıldı. Dokunsalar ağlayacak. Şu var ki, bir an evvel beladan ve belalılardan yakasını kurtaramazsa, değişmez bir karara varamazsa felakete sürükleneceği muhakkak.

Bindiği vapur Arnavutköy çıkıntısını geride bırakıp da Hisar manzarası görünmez olunca, azıcık ferahladı; içinden söyleniyor:

"Birkaç gün sonra bu üzüntü hafifler; daha olmazsa İzmir'e gider, uzunca zaman kalırım; babam da kendimi mağazanın işlerine verdiğimi sanır, memnun olur."

Bu karara varmaktan kuvvet bularak, akşamları Beyoğlu'na çıkıyor, dolaşıyor, sonra Unkapanı köprüsünden geçip Vefa yokuşuna tırmanıyor, azıcık da içmiş olduğundan boş evin sessizliği içinde hemen uyuyuveriyordu. Rahat bir uyku muydu bu? Pek değil. Şehriban'ı aklından çıkaramıyordu.

"Keşke," diyordu. "Mağazaya o çarşaflı kıyafetiyle gelmeseydi... Hayal zihnime saplandı kaldı. Pencere arkasında veya duvar dibinde gördüğüm kızdan tamamen başkası olan yepyeni biri, bir Pierre Loti tipi, nazlı bir küçük hanım."

Bu tarihte *Les Désanechanteés* revaçta bir kitaptı; pelerin çarşaflı, beyaz eldivenli ve ince endamlı tazeler, Loti'nin tesiri altında kalan münevver gençleri sihirlemekte devam ediyor, gençlere çapkınlıktan ziyade yüksek aşkları ve büyük maşukaları düşündürüyor, bir ruh tasfiyesine yol açıyordu.

Cemşit bir gece Şehriban ile o kadar meşgul oldu ki, ancak gün ağarırken bunalmış halde uykuya daldı; üzerinde Fransızca "Lütfen çeviriniz" ibaresi yazılı –o yıllarda artık tokmağı lüzumsuz hale sokan ve eski, yeni bütün evlerin biraz da süsü yerine geçen– kapı çıngırağının şamatası ile uyandı. Oda güneş içindeydi; bu güneşi biliyor. Öğleden az evvel odaya dolar. Gelen kim? Camı ve kafesi kaldırdı, eğildi, baktı: Siyah bezden büzme çarşaflı, kalın peçeli, biri dolgun, öbürü ince iki kadın. Bu kıyafetler kenar mahalle ve civar köy kadınlarınkidir. Kaçak tütün satmak, helaya girmek, su içmek, bulamadıkları bir evi sormak gibi sebeplerle rastgele kapı çalmak bunların adetiydi. Seslendi:

"Ne var? Ne istiyorsunuz? Evde benden başka kimse yok!"

Kafesi indirdi; camı da kapatacaktı, çıngırak yine çalınıyor. Bir daha eğildi; kabalık edecek, kovacaktı. Fakat aşağıdakilerden incesi başını yukarıya kaldırdı, peçesini azıcık kaldırıp yüzünü gösterdi, yine hemen kapattı. Cemşit önce donakaldı; sonra merdivene koştu; basamakları paldır kül-

dür iniyor. Çorapsız ayaklarında terlikler, sırtında entari, saçlar dağınık. Kapıyı araladı, ama arkasına gizlendi.

"Giriniz," diyor. "Şu yan odaya... Ben giyineyim; şimdi yataktan kalktım."

Kapıdan Şehriban'la yine Yasemin Dadı girdiler, işaret edilen odaya doğru yürüdüler. Arka taraftaki bahçeye bakan serin, loş, sevimli bir misafir odasıydı orası, selamlık vazifesini görür, babasının misafirleri oraya alınır.

Yukarıya koşan Cemşit, entarisini çarçabuk atıp sırtına bir gömlek geçirmiş, pantolonunu giymiş, saçlarını taramayı ihmal etmemiştir, ama acelesinden çıplak ayaklarında terliklerle aşağıya inmiştir. Şehriban'ın ilk sözü şu oldu:

"Müsaade ederseniz evvela üzerimden şu münasebetsiz çarşafı çıkarayım."

"Hay hay, iyi olur."

Dadı yardım ediyor. Şimdi genç kız ince belini, kabarık göğsünü, dolgunca kalçalarını belirten zarif bir elbise içinde yine şebboy kokusu ile delikanlının karşısındadır. Bir koltuğa oturdu, ayak ayak üstüne attı. Ayrı renkte dört tafta jüpon arasından siyah ipek çoraplı baldırları ve siyah glaseden sipsivri uçlu ayakkabıları görünüyor.

Bu, o uzun etek modasında pek nadir seyredilen bir şeydi; adeta bir çıplaklıktı; erkeği şimdiki mayolu vücutlardan fazla heyecana düşürüyordu; hele katmerli jüponlarla çerçevelenmiş olursa manzarasına doyulmaz, alışılmamışlarda beyne kan hücum ettirecek bir tesir yapardı.

Cemşit bekliyor. Kıyafet değiştirerek kızı buraya kadar getirten sebep, yahut bahane nedir? Neler söyleyecek? Susu-

yorlar. Derken yan sokaktaki mescitten öğle ezanı okunmaya başladı. Sonuna kadar sükûtu bozmadan dinlediler.

"Gördün mü dadı? Öğleler olmuş, tevekkeli karnım acıkmamış; adeta gözlerim kararıyor; saatlerdir yoldayız. Ah, şu kaçgöç! Sirkeci'den geçerken lokanta camekânlarında gördüğümüz yemeklere imreniyoruz ama giremiyoruz ki..."

Cemşit'e dönmüştü:

"Siz tabii dışarıda yiyorsunuz, evde tek başınızasınız."

"Evet, gündüzleri mağazada, akşamları Beyoğlu'nda. Fakat mademki acıktınız, gider, köşedeki bakkaldan bir şeyler getiririm: Peynir, zeytin, kutu sardalyesi, filan... Yumurta da pişirebiliriz. Evde kap kacak, havagazı, şu, bu var, yağ da..."

Genç kız çocukça bir sevinçle:

"Ne iyi olur," diyor. "Bir arada, sizinle baş başa! Fevkalade bir şey bu!"

"O halde gideyim."

Delikanlı ayağa kalktı. Öbürü diyor ki:

"Dadı gider, alır onları... Siz giyinmeye mecbur olacaksınız, ne zahmet! Hem serbestçe konuşmuş da oluruz, söyleyeceklerim var; buraya kadar bu kılıkta hal hatır sormaya gelmedim ya!"

Yasemin ise can attı. Cemşit bomboş koca evde, ne aranmak, ne basılmak tehlikesi olmadan Şehriban ile baş başa kalacağını aklından geçirmemişti, ancak buna yakın tatlı hülyalar kurduğu çoktu. Yine de hafifinden itiraza kalkıştı:

"Dükkânı belki bulamaz, dadı yabancıdır, fena mal verirler." diye bir şeyler söylüyordu. Yasemin ise evi ararlarken bakkal dükkânına girip sorduklarını, yerini bildiğini, hemen gidip getireceğini ileri sürerek kapıya seğirtmişti bile.

Evet, iş öyle olmuştu ve Cemşit bu, inceden inceye hazırlanmış plana kendisini sevinçle kaptırmıştı. Kız, o gün öylesine büyüleyici, sabah vakti çardaktan yeni kopmuş bir salkım üzüm gibi buğusu üstünde ve ağızda kütür kütür ses çıkaracak körpelikteydi ki! Öyle azimli görünüyor, upuslu durduğu halde vücudunda öyle bir kıvranış sezdiriyordu ki!

Kırk beş yıl evvelki hayat filminin burasına gelince, Cemşit'in bağrından "Ah" ile "Oh" arası acayip bir inleme kabardı, durdu. Büyükdere'nin ışıklarına yaklaşmıştı: Çayırbaşı önündedir. Tütünü tükenmiş olan piposunu ağzından çıkardı, hiçbir yere vurmadan alışkın ve yatkın bir hareketle bunu sol elinin dirseğine dayayıp silkti; yeniden doldurdu, yaktı. Yürümesine devam ediyor.

Yol, şimdiki gibi denizden yer kazanmak suretiyle henüz genişletilmemişti; çok dardı ve yamaçlardan kayan topraklar ancak setlerle önleniyordu, gelip geçen otomobiller yüzünden de yayalar gidiş gelişte zorluk çekiyordu. O kısmı artık atlayıp feraha çıktığı zaman filminin Vefa'daki boş evde, dadı gittikten sonra Şehriban ile yapayalnız kaldıkları safha başlamıştı.

Kapının işaret verircesine dadı tarafından epeyce gürültülü şekilde örtüldüğü anda, genç kız birdenbire Cemşit'in boynuna atılmış, sarılmış, başını göğsüne dayayıp bir ağlamadır tutturmuştu. O vücut vücuda geliş, şebboy kokusu, ağlama, evdeki ıssızlık, odayı kavrayan loşluk, hepsi, delikanlıda işin akıbetini düşündürecek hal bırakmadığından, şimdi ne yaptığını pek bilmiyordu. Kucaklıyor, öpüyor, ot

minderli kerevete, babasının yerleşmeyi adet ettiği köşeye doğru onu ayakta hırpalarcasına itiyordu. Bir yandan da başkasının, büsbütün bir yabancını sandığı, kalın, boğuk bir sesle manasızcasına, "Ağlama Şehriban! Ağlama! Ağlama!" diye söyleniyordu. Nihayet kendilerini birbirlerinin üzerine yığılmış halde sedirin üstünde buldular.

Cemşit artık birçok şeyi –hafızasını kaybetmişçesine– düşünmüyor, hatırlamıyor, ne Salih Reis'in oğlu Aziz'i, ne Sarı Ali'yi, ne Çapa Sami'yi! Bütün hadiseler, dedikodular, korktuğu neticeler, kızın başına bela kesilmesi ihtimali, hiçbiri, hiçbir zaman sanki vuku bulmamış, akla gelmemiştir. Artık katmer katmer, renk renk şanjanlı ipek etekliklerin muhafazası içine saklanmış bir genç kız vücudu vardır; kendinden geçmeye hazır, şimdiden inleyen, doğuştan fuhşa vakfedilmiş, erkek oburu bir kız!

ÜÇÜNCÜ KISIM

I

Yemekten kalkmışlardı. Kahveler herkesin arzu ettiği yerde, içeride veya bahçede içilecekti.

Fırat ile Lale çardak altını seçtiler; Perran Hanım ile Murad Naci verandaya yerleştiler. Cemşit tek başına kalması lazım geldiğini anlamıştı; fincanını alarak havuz başındaki çardak söğüdün loşluğuna sığındı. Gündüz İstanbul'u serseme çeviren gündoğdusu tamamen durmuş, çok rahat bir temmuz gecesi başlamıştı. Akaretler yokuşuna tırmanan otobüslerin gürültüsü işitilmediği zaman uzaktan Çiftlik Parkı gazinosunun şirretliğini kaybedip yumuşamış saz, şarkı ve alkış sesleri duyuluyor.

Perran Hanım:

"Ne hoş bir gece bu!" diye başladı. "İstanbul'un rüzgârsız geçen gecelerine bayılırım, hele hırçın, meltemli, uzun, sıcak günlerden sonra ne kadar dinlendirici oluyor! Annem de severdi."

Kerestecibaşı'nın yaşlı diplomat ve kibar Avrupalı edası pek üzerindeydi; kendinden memnun, kendine güvenli idi; sesini ve bakışını büsbütün nazikleştirerek fırsattan istifade soruyor:

"Valide hanımefendi de İstanbullu muydular, efendim?"

"Hayır."

Bir sükût. Murad Naci ürkmüştür; sakın "Ben ana tarafından yabancı ırktan, millettenim," filan demesin? Hele "Aslen Yugoslavız," gibi bir şey söyleyivermesin? Kalbinin atışında bir intizamsızlık seziyor. Zira eş olarak Lale'yi oğluna pek yakıştırmıştır. Kendisine sapasağlam torunlar yetiştirecek mükemmel bir çift; evlenmelerine çoktan razı; fakat ya büyükana Polinka çıkarsa? Bereket –belki de Cemşit'in telkinleri işe yaramıştır– bu gece yakından tanıdıktan sonra genç kızdaki benzerliği eskisi kadar tıpatıp bulmamıştır:

"Ses çok değişik; tavırlar, bakışlar, hele gülümseyiş bambaşka. Yanaktaki çukur sağ taraf yerine solda ve ayrı şekilde. Bir şey var, bir andırma, o muhakkak! Lakin bu kadarcığı çok kişide olur sanırım," diye içinden söylenip durmuştu. Perran Hanım'ın izahsız kalan tek kelimelik cevabı üzerine Murad Naci telaşa düşmüştü, acaba ilk fikri, kanaati mi doğru çıkacaktı? Perran sükûtun arkasından sözüne az çok güçlük çekerek ve durarak devam etti:

"Annem Macar Raşit Paşa ile evlenmişti. Sofya'da."

Kerestecibaşı bekliyor; yürek çarpıntılarıyla. Ya, "Annem Sırplı idi," derse? Artık dayanamadı, sordu:

"Hanımefendi de Macar asıllı mıydı?"

"Yok, değil. Soya elçiliğimiz memurlarından Senai Bey'in kızıydı; dedemin dedesi vaktiyle Tuna valiliğinde bulunmuş bir paşaymış."

Murad Naci rahat bir nefes aldı ve bir anda şunları zihninden geçirdi:

"Cemşit haklı çıktı; bunaklık benimki! Basbayağı bu-

naklık! Çocukluğumda okuduğum veya piyesini seyrettiğim *İki Öksüz Kız, Fanfan ve Klodine* ayarı, deli saçması melodramlarda bile bu kadar hayal genişliği, dramatik vaka hünerbazlığı yoktu. Hâlâ, şu yaşımda kadın peşinde koşmanın, kadın iptilasının, kötü hovardalığın sebep olduğu seksüel bir *aberration*, bir beyin sapıklığı! Yine İnansız doğru söylüyordu: Kendime kadın haricinde, yaşıma, başıma uygun bir meşguliyet bulmalıyım, pul, bakır, kap, çeşmibülbül, eski kaşık, yazı takımı filan gibi bir koleksiyonculuk!"

Ayağa kalktı:

"Oh!"

Perran Hanım ev sahibindeki ferahlamanın sebebini kestirememekle beraber, beklenen evlenme bakımından işareti hayırlı buldu ve kendisi de koltuktan kalktı. İki taraf da birbirine teklif etmediği halde konuşmuşlar ve mutabık kalmışlarcasına bahçeye doğru yan yana güler yüzle yürüdüler. Çardak altındaki o manzarayı gören Lale, sevdiği, sevildiği erkeğe ümitlenerek:

"Bakınız," dedi. "İyi haber yüzlerinde okunuyor."

Bunlar olurken salkımsöğüt altında karanlığa gömülü, piposunu tazeleyen Cemşit yine maziyi yaşamakta, hırslı hırslı söylenmektedir:

"Evet, hepsi tertipli, eve gelişleri, karınlarının aç olduğu, dadının bakkalda gecikmesi, hepsi! Hepsini ayıldığım zaman pek âlâ anlamıştım. Fakat öyle bir gurur, zevk, sarhoşluk içinde, Şehriban'a hayran, meftun, mecnunca bağlıydım ki! Doğrusunu söylemek lazım: Kadınla münasebetin ne olduğunu ilk anlayışımdı; önceki tanışmalarla bunun

zerre kadar alakası yoktu. Yepyeni bir dünyaya gözümü şimdi açmıştım. Dehşet, dehşet!

Dehşet olan neydi? O kelime ile neyi ifade etmek istiyordu? Genç kızın halini mi? Yeni girdiği âlemin keyfini mi? Sarsıntı ve sarhoşluğunun derecesini mi? Yoksa anlatmaktan aciz kaldığı her şeyi, birbirlerini yıllardır isteyen genç çiftin buna eriştikleri sırada ve eriştikten sonra duydukları hazzın fevkaladeliği mi?

Cemşit de bilmiyor, içinden hâlâ tekrarlıyor:

"Dehşetti, dehşet!"

Oda gözünün önünde: Kerevetin beyaz patiska örtüsü –kerevetli minderlere yazın etrafı fisto çevrilmiş beyaz patiska örtüler sererlerdi, kışın karmakarışık desenli *cicim*ler– bumburuşuk... Şanjanlı ipek jüponlar yerde karmakarışık... Fakat bu, bir köşeye toplanmış darmadağınık çiğnenmiş bir bahçe tarhı gibi renk renk ve şebboy kokulu, zaten delikanlının ağzında da azıcık yapışkan bir pelte çeşnisi yok mu? Evde sütninesinin yaptığı karadut peltesindeki nişastalı tat.

Cemşit kendini topluyor, diyor ki:

"Şunları tekrar giyiver, dadı neredeyse gelir. Saçlarını da düzelt yavrum."

"Kolay... Önce şu örtüyü biçime sokalım."

Eğildiler. Kırk beş sene evvelki o kız katmerli eteklikerden ve boynuna kadar yüksek elbisesinin yükünden kurtulunca –şimdi anlıyor– 1956 siluetli bir cinsdaşına benzetmiştir, bugünkü kızlardan biri olmuştur; ince, ufak tefek ve giyimli iken gösterdiği yaştan çok küçük bir şey. Delikanlı, dadıdan dolayı telaşlı ama yine de bu, yaşça küçülmüş, yarı çıplak kızı omuzlarından öpüyor ve kulağına bir şeyler fısıldıyor, söz vermeler, yeminler ve yalvarmalar:

"Bir daha ne zaman buluşacağız? Hafta içinde gelebilir misin? Mesela pazartesi günü. Söyle, geleceksin değil mi?"

"İstemez miyim? Fakat bilmem ki... Fırsat bulabilecek miyim? Çok güç."

"Olmaz, muhakkak bekleyeceğim. Seni görmezsem çıldırırım, Şehriban!"

"Bir şey diyemem. Sen hele köye gelmeye başla, yine pencereden haberleşiriz."

Dadı dönmüştü:

"Ayol," diyor. "O bakkalda ne varsa bayat... Ta Koska'ya gittim de şunları bulabildim."

Gerçekten de o tarihte mahalle bakkal dükkânları ancak gelirleri pek kıt olanların alışveriş ettikleri düşük kaliteli yerlerdi. Nerede şimdiki gibi geniş camekânlı ve çeşit çeşit konserve kutularıyla, renk renk şişelerle, reçel kavanozcukları ve şık makarna ambalajlarıyla süslü tertemiz, ferah ışıklı dükkânlar? Bunları görmek için Beyoğlu'na çıkmak lazımdı. Hoş orada da çok muydu ve en rağbetteki bugün mesela Aksaray'ın orta halli bir bakkaliyesinden daha mı zarifti?

Aklı eski bakkallara kaydığı için şimdi Şehriban ve elvan elvan yerlere saçılmış tafta jüponlar, loş oda, buruşmuş sedir örtüsü, hepsi, filmin esas vakası birdenbire kesilmiş, gözlerinin önüne eski İstanbul'un o aşk sahnesini çatısı altına alan evi, mahallesi, civarı, daha öteleri, çocukluk ve gençlik hayatı, bir dokümanter film çevrilmeye başlamıştır.

Henüz lisedeydiler, semt çocuğu ve mektep arkadaşı olanlarla sözleşip kış ramazanları Beyoğlu'na Fransız operetlerini seyre giderler, Unkapanı köprüsünü geçerek evlerine yaya dönerlerdi. Mevsim kışa rastlamıştı. Okmeydanı'nı

sıyırıp tepelerine çöken karayel altında hemen hemen göz gözü görmez derecede ışıksız ve yine hemen hemen ayak basılmaz halde delik deşik bulunan bu izbe köprü –şakrak, sürükleyici operet havalarını en yüksek sesle tekrarlamaya elverişli bir yer olduğundan– alafrangalık meraklısı genç mekteplilere bir iç bahçe kadar kuytu, ılık, rahat görünürdü. İstedikleri gibi bağırırlar, oynarlar, korolar, sololar, düolar söylerler, ağızlarıyla müzik aletlerini de taklit ederlerdi.

"Derken," diye düşünüyor. "Köprü biterdi, yolumuza bir lodos denizi gibi uğuldayan un fabrikası çıkardı. Burada susardık; zira askere ekmek hazırlayan fabrikanın önünde nöbetçi neferler ve neferlerin kullandığı katır koşulu arabalar beklerdi; Frenkçe türküler, hoppalık, gece yarısı sonrası şamatası onların hoşuna gitmeyebilirdi. Hepimiz de temiz giyinmiş, güzelce ve körpecik çocuklardık, ürkektik."

Cemşit zihninden devam ediyor:

"Fabrikayı arkada bırakınca çenelerimiz yine işlerdi ama bu sefer operet havaları söylemek için değil, sağ taraftaki çukur fırından aldığımız tanesi beş paraya –evet beş para– sıcak, kıtır kıtır gece simitlerini atıştırdığımızdan dolayı!"

Yaşlı adam çukur fırının alev alev yanan ve soğukta yüzlerini soğuktan fazla kavurduğu halde en tatlı bir okşama tesiri yapan sert sıcağını şu anda ayaklarında duyar gibi oluyor. Zaten uzak tarihten beri ne zaman opera, operet bahsi geçse, Cemşit'in burnuna fırından yeni çıkmış susamlı gece simidi kokusu yayılır; yüzüne çalı çırpı alevlerinin kızıllığı vurur.

Söğüdün dallarını aralayıp meydana çıktı.

Maziden sıyrılmak arzusuyla birdenbire yerinden doğrulmuştu. Bu hal ara sıra olur, içine Şehriban karıştığı ge-

çen zamana daldı, saplandı mı, boğulmaktan korkarcasına ve adeta can havliyle kendisini yaşamakta bulunduğu hayata atar, ferahlardı.

Etrafına bakındı: Kerestecibaşı'nın ufak, fakat düzenli bahçesindedir; Unkapanı fırını önünde değil. Burası Vefa'daki eve hiç benzemiyor; ne güzel bir verandası var, iç salon ne zarif görünüyor! İşte Murad ile Perran kendisine doğru geliyorlar; çardağın altından da Fırat ile Lale'nin dinç endamları belirdi. İkisi de sapasağlam, dipdiri.

Halbuki Cemşit'in gençliğinde beğenilen tipler bambaşkaydı: İnce hastalığın yani veremin moda olduğu devirdi bu! Hastalıklı olmayan genç kız veya erkek de –hele orta ve yüksek sınıf ailelerle– hastaymışçasına bir hal almaya çalışır, beti benzi uçmuş, süzme revani, sarı ve solgun, mecalsiz ve neşesiz görünmeyi süs sayardı.

O görünüş hoşa gider, arzuyu o hayal-i fener, hülyalı ve ümitsiz çehreler tahrike yarardı. Edebiyat-ı cedide, dekadan ve zamanın roman tipi bunlardı; bunlara âşık olunur, bunlar için ağlanır, inlenir, menekşe kokulu kâğıtlara nameler yazılır, gözyaşıyla ıslanmış mendiller atılır, göğüsler kabarır, ahlar, oflar çekilirdi.

"Memlekette futbol başlayınca âşık ve maşuk tipleri de değişti."

Cemşit'in verdiği hüküm budur. İlave eder:

"Spordan başka zenci dansları ve musikisi de dinçleşmemize çok faydalı olmuştur; *Çarliston* bir dönüm noktasıdır; gençlik ve aşk şekli onunla silkinmiş, miskinlikten kurtulmuştur."

Hepsi de bir araya gelmiş, ayakta duruyorlar. Fırat:

"İsterseniz şöyle Boğaz'a doğru uzanalım. Dönüşte Cemşit Amca'yı evine bırakırız. Belki bir yere de uğrarız."

Fikir beğenildi. Murad Naci böyle kadınlı erkekli gece seyranlarını zaten sever ve bunları dinç, diri kaldığının birer alameti sayar:

"Şu saatte yaşıtlarımızın çoğu pinekleme halindedir, bir kısmı uyumuştur bile. En canlısı köşkünün bahçesinde pinpon komşularıyla oturup bezgin bezgin lafazanlık ediyordur, yahut radyoda dördüncü haber bültenini dinliyordur ve hiçbirinde şu saatte bir dans salonunun sesine, havasına, kalabalığına tahammül kudreti yoktur. Halbuki ben öyle bir yere can atıyorum; belki bugüne kadar gördüklerimden başka bir kadın daha görebilirim, yeni bir haz duyarım ümidiyle!"

Perran Hanım'ın yaşlıca güzelliğini kıymetlendiren kibar kıyafeti ve Lale'nin diri güzelliği, yapılacak gezintiye ayrı bir zevk katıyor. Eski hovarda –bunların çoğu pratik adamdır– yeni vaziyete hemen uymuştur: Günlerdir bir vehim uğruna tasasını çektiği Lale'ye şimdiden gelini gözüyle bakmaktadır, şefkat ve gururla. Murad'a yeni bir meşguliyet lazım. Olur a, belki de bu gece onu bulacaktır! Hangi günü veya gecesi vardır ki sokağa öyle bir ümitle çıkmış olmasın!

Hususi garajın önünde Fırat'ın büyük arabayı çıkarmasını beklerken Kerestecibaşı birdenbire dikkat etti; o ana kadar farkında olmamıştı: Cemşit her zamanki Cemşit değil; elektrik fanusunun altında temiz, hatta iyi giyinmiş, çapaçullukla hiç de alakası bulunmayan biri duruyor. Ne olmuş İnansız'a?

İnansız'ın üzerindeki elbise, bildiğimiz haniçi terzisinin elinden çıkmışı değildir; Fırat'ın terzisine yaptırılmış yazlık

bir kostümdür. Bu nasıl olmuştur? Niko'nun gazinosunda Fırat, sevgilisi Lale ve kızın anası Perran ile geçirdiği hoş geceden sonra Cemşit, kırk yıl süren bir melankoli depresyonundan kurtuluvermişçesine –o hastalıkta silkinmeler görülmüştür– sabahleyin büyük bir ruh değişikliği içinde uyanmıştır: Şehriban yüzünden bunca yıldır cemiyete, kadına ve nefsine düşmandı, uğradığı sarsıntıdan ileri gelen derin bir küskünlük, bir kendini bırakış, bir babayaniliğe vuruş.

Bu hal kırk şu kadar sene sürmüştü. Yeterdi artık! Gazinoda biri genç öbürü orta yaşlı kadın ve bir delikanlıdan kurulu münevver meclis çok zevkine gitmişti. Hem artık ortada bir Şehriban da yok; âşık da olamayacağı için pespaye ruhlu bir kadının fendine gelmesi ihtimali de.

Şimdi kıyafet değişikliğine hayretle baktığını anladığı eski dosta:

"Şaşma," diyebilirdi. "Hayatımın uzun ve çileli bir devresi vardı ki, onu senden saklamıştım; zira toyluğumdan, beceriksizliğimden, talihsizliğimden utanmıştım. Bütün derdimi içime yedirmiş, yedirdikçe hüviyetimi geride bırakarak alelacayip bir adam olmuştum. Cemiyet de beni yarı mecnun bir tip kabullenmişti. Şimdi silkindim; ömrümün kalan kısmını, son yıllarımı zemmettiğim cemiyete uygun geçireceğim."

Ve gizlediği hayat safhasını o eski dosta anlatacaktı. Yani Şehriban macerasını... Biz bunun Vefa'daki boş evde geçen kısmına kadar olanını biliyoruz.

Evet, yeni kararla yatağından kalktığı sabah gidip yazıhanesinde Fırat'ı bulmuş ve demişti ki:

"Evlat, yaş 68! Babandan iki yaş büyüğüm ve onun kadar sıhhatliyim. Kendimi pek bıraktım, değişmeye muhtacım, hayattan az çok kâm almaya!"

"Ne gibi amca?"

Delikanlının aklına Cemşit'in evlenme niyetinde olduğu gelmiş, şaşırmıştı. Bunu sezen eski reybî hemen düzeltti:

"Yok, henüz zihninden geçen değil! Temiz giyinmek, iyi bir evde yaşamak, kendime çekidüzen vermek istiyorum. Bakalım biraz da böylesini göreyim. Benimle sen meşgul olacaksın, sana teslim ediyorum kendimi!"

Fırat, amcayı arabasına aldı, Beyoğlu'na çıktılar; terziye iki takım elbise ısmarlandı, gömlekçiye, kunduracıya da siparişler verildi. Kireçburnu'ndaki ev tasarlanan hayata hiç uygun değildir, ama Cemşit için meseleyi halletmek kolay. Delikanlıya diyor ki:

"Kışa doğru yeni yaptırdığım apartmanın üst katına taşınırım, daha doğrusu orasını yeniden döşer dayarım; pırtıları bizim Makbule Abla satar."

"Nerede bu apartman?"

"Pek güzel yerdedir, Salıpazarı sırtında... Yeni yapı. Evvelki sene satın almıştım."

"Açık konuşalım amca. Çok mu zenginsin?"

"Eh, şöyle böyle. Yemekle ben bitiremem, ömrüm buna yetmez. Babam çok şey bırakmıştı. Hayata küsmeseydim, çok harcasaydım yine kalırdı."

"Demek sizi küstürecek bir vaka oldu? Babam biliyordur, tabii."

"Hayır, ondan bile gizli kalmıştır, biricik sırrım bu!"

"Bir kadınla alakalı, herhalde?"

Cevap yerine iç çekti, bahsi değiştirdi. Peki, Şehriban macerası ne gibi safhalar geçirmişti ki Cemşit'i kadından ve cemiyetten yaka silker bir adam hüviyetine sokmuştu?

O gün –yani kırk şu kadar sene evvel– genç kız büzmeli çarşafına bürünüp, yanında Yasemin çıkıp gittikten sonra delikanlının yüreğine bir ateştir düşmüştü; ayrılık ateşi, dayanılmazı, insanı deliye çevireni! Ağzında kızın ağız tadı ve ellerinde vücut rayihası, biteviye dolaşıyordu. Hareketliliğini bir çökkünlük takip etti, arkasından kerevetin örtüsünü ve yastıklarını dişleriyle didikleten isterik bir buhran!

Sevişme esnasındaki yüzü gözlerinin önünden gitmiyor, sesi ve sessizliği, hırçınlığı ve gevşeyişi, her dakika birinden birine geçerek her seferinde bambaşka biri oluşu, hepsi! İşte şimdi Cemşit'in hasretiyle yandığı mahluk odur; ne incir ağaçları üzerinden pencereye çekirdek atan arsız çocuk, ne çardak altına uzanıp *Zavallı Necdet* okuyan komşu kızı, ne de pelerinli çarşafıyla mağazaya gelen şık küçükhanım! Bir Şehriban ki, nelere kadir olduğunu ancak erkeğin kolları arasına girince, bu kollar arasında kaldığı zaman anlayabilirsiniz. Tabiat bu kızı bilhassa çiftleşme zevkini tatması ve tattırması için yaratmıştı sanki!

Delikanlı kendinden korktu, evde duramazdı; hemen sokağa fırladı; arka sokaklardan geçti, Tahtakale'den, Eminönü'ne çıktı. Köprü'ye inmek için en kısa yol buydu; iskeleye koşuyor. Hesapladığına göre onlardan evvel gelmiş olacaktı; vapura binişlerini seyredecek ve büzme çarşaf içinde kızı kimse tanımayacağından arkasından yürüyecek, kendisi de bu gece Hisar'da kalacak. Hiç değilse evler yan yana, bir ara pencereden görebilir de... Âşık için öyle bir yakınlık ne kadar ferahlatıcıdır, yarı visal sayılır. Ayrı bulunacaklar ama yataklarında birbirlerini düşünürlerken aynı vapur düdüklerini işitecekler, satıcı, horoz, köpek sesleri de aynıdır.

Ne teselli! Bunları düşünürken baktı ki Şehriban geliyor. Fakat büzme köylü çarşaflı değil; üzerinde –tıpkı mağazaya uğradığı gün giydiği biçimde– pelerinli şık bir çarşaf var, incecik peçe, peçenin yanlarında köpürmüş saç bukleleri, beyaz uzun eldivenler, gümüş telle örülmüş çanta kolda. O halde Vefa'daki evden çıktıktan sonra kıyafet değiştirmek için başka bir eve gitmişler. Söyleniyor:

"Kimin evi bu? Her tarafta bezi var, kâfirin! Hepsini öğreneceğim."

Öfkeli ama aynı zamanda önünden süzülüp geçen şu kâfir kızın –bütün gözler üzerine toplanmıştır– daha birkaç saat önce kolları arasında bayılıp ayıldığını, ayılıp tekrar bayıldığını düşünerek de gurura kapılmış haldedir. Hatta öyle bir şeyin oluşuna inanmakta güçlük çekiyor:

"Bu nefis kız mıydı kucağında? Şimdi belinden kavrayıp yere doğru sarkan, yürürken katmer katmer dalgalanan etekler miydi yerlerde sürünen? Bana mı 'canım, ruhum, beyciğim' diyordu ve ölüp ölüp dirildiğini seyrettiriyordu?"

Cemşit sevinçten şaşkınlığa, şaşkınlıktan kıskançlığa düşüyor ve olduğu yerde mıhlanmış duruyor. Önüne geldiler, incecik peçe altındaki gözler delikanlıyı baştan aşağı süzdü, sonra beğenmemişçesine bir hareketle başka tarafa çevrildi. Yürüyüp geçtiler.

"Azıcık gülümseyemez miydi? Peçesini kaldırmasa da başıyla hafifçe selam verebilirdi. Sade bir yabancıymışçasına de geçmedi, beğenmemişlik rolü de yaptı. Neden? Sevişmemizden memnun mu kalmadı? Hiç de öyle görünmemişti, ne iyi vedalaşmıştık!"

Kızla dadı vapurun kadınlara ayrılan perdeli yerine

doğru gidiyorlar; Cemşit iskeleden gözleriyle takip ediyor, kendi tarafına bakmadan mı oraya girecek? Hayır, dadı tam perdeyi aralarken Şehriban peçesini –şimdiden kadınlar arasına karışmış, hareme sokulmuş gibi yaparak– kaldırıldı ve bir bakışta kavrayarak âşıkına tatlı tatlı, adeta teşekkür edercesine gülümsedi.

Dünya Cemşit'in oldu.

Murad Naci, araba Arnavutköy'e girerken yanında oturan Perran Hanım'a dedi ki:

"Sizin kerime hanımları ben bir gün Boğaz vapurunda gördüm, aynı gün de şu apartmana girerlerken..."

"Evet, söyledi. Apartmanda oturan kayınbiraderim Savni Bey'dir."

"Biliyorum."

"Ada'da olmasalar uğrardık. Affedersiniz beyefendi, ne sebeple kızlarımla o gün meşgul olmuştunuz?"

"Gayet tabii. Zira oğlumun Lale Hanım'la alakadar olduğunu haber almıştım; belli etmeden de kendisini bürosundan çıkarken görmüştüm. O gün tesadüf karşıma çıkarınca fırsatı kaçırmak istemedim."

"Doğru. Ne tesir bıraktı sizde?"

"Fevkalade müspet."

"O halde?"

"Mesut olmalarını isterim, can ve gönülden..."

"Beni pek sevindirdiniz beyefendi."

"Sevinçli kararımızı az sonra sizi ilk defa gördüğüm yerde hep beraber, hem ilan ederiz hem de tesid!"[1]

1 tesid: kutlama

Otomobil bu sırada Hisar surlarının önündeydi. Cemşit, eski arkadaşına soruyor:

"Benim gençliğimde bu köyde oturduğumu bilirsin, değil mi Murad?"

"Nasıl bilmem? Bir kere gelmiştim. Sen o zaman komşu kızıyla sevişiyordun, geçici bir şeydi ki arkası gelmemişti. Ne olacak, ilk hevesler, ilk özenti aşklar! Galiba unutmuşsun, hatırlamıyorsun bile!"

"Unutmuşum, hiç hatırımda kalmamış."

"Ben unutmadım; hatta köy delikanlılarıyla vaka mı çıkacaktı ne? Bizim futbolcularla bir şeyler kararlaştırmıştınız. Hafızam yerinde benim; ben henüz senin gibi bunamadım, birader-i canberaberim!"

"Ben esasta bunak geldim, bunak gidiyorum; aldırma!"

Böyle demekle beraber Cemşit, araba tam iskele önüne gelince, eski eve giden yokuşun hizasına eğildi, yukarıya doğru göz attı, karanlıkta bir şey görmüşçesine bir heyecan geçirdi. Sokak taşları az çok değişmiş... Şehriban'ın da üzerlerinde kırıla döküle çıkıp indiği taşlar! Glase deriden küçücük iskarpinleriyle düşmekten korka korka bastığı ve tafta eteklerini naz ve eda ile sürüdüğü taşlar!

Nedense bu gece onu –nadiren olduğu gibi– muhabbetle anıyor. Galiba yanında bulunduklarının tesiri, bilhassa Lale'nin... Ve mırıldanıyor:

O gül-endam bir al şâle bürünsün yürüsün
Ucu gönlüm gibi ardınca sürünsün yürüsün

Epeyce yüksek sesle mırıldanmış olacaktı ki, Perran Hanım'ın dikkatini çekti.

"Vasıf'ındır bu mısralar," dedi. "Enderuni Vasıf'ın... Değil mi beyefendi?"

"Bilmem, benim şiirle pek tevaggulüm[1] yoktur; şöyle, bayramdan bayrama..."

"Herkes onu Nedim'in sanır."

"Zatıâliniz şiire meraklısınız galiba."

"Evet, bilhassa Divan Edebiyatı'na. Viyana ve Peşte'de etütler yapmıştım."

Cemşit içinden söylendi:

"Kerestecibaşı, Perran için Polinka'nın kızı diye tutturmuştu... Hay koca sersem hay! Seksüel bunak! Şimdi de o Perran'ın refakatinde seyrana çıkmaktan memnun, ağzı kulaklarına varıyor. Bunak ama Şehriban meselesini cin gibi hatırladı. Ne cevap vereceğimi şaşırdım. Neyse Lale ve Fırat işi oldu galiba. Kız anasıyla erkek babası uyuşmuşa benziyorlar, hatta her hususta!"

Arabayı kullanan Fırat'tır, Lale de yanında. Daha ne nişanlanmışlar, ne de nikâhlanmışlar ve evlenmişlerdi. Sabık zeytinyağcı bir de kendi zamanını düşünüyor. Böylelerini değil, kırk yıllık karı kocaları bile ayırırlar, ayrı yerlere sokarlardı. Demin şehir vapurlarında kadınların perdeli bölmesini hatırlamıştı: Tünelde, tramvayda da perdeler vardı. İki büklüm olmuş zavallı babasıyla anası bile Eminönü'nden kendi semtlerine gitmek lazım gelince yine ayrılırlar, ayrı kira arabalarına binerlerdi. Hesabi bir ahbapları vardı ki, kadınla erkeğin bir arabaya binmesi yasağından dolayı karısını arabanın içine oturtur, kendisi uşak rolüne girerek arabacının yanına yerleşirdi. Meşrutiyetin ilanından sonra da bu hal epeyce sürmüştü. İçinden söyleniyor:

1 tevaggul: bir işle devamlı olarak uğraşma

'Şimdi bile otellerde çiftlerden nikâh vesikası istenmiyor mu?'

O sırada yolda birbirine dolanmış bir çift gözüne ilişti; gizlice sevişmeye çıkmış âşıklar olacak bunlar. Yine içinden:

"Aman çocuklar," diye söylendi. "Hürriyetinize hayranım ama ihtiyatsızlık etmişsiniz. Korku şimdi hükümetten geliyor; dağa kız kaçıran eşirranın[1] hiç insafı yok. Belgrat Ormanı'nı boylarsınız ha! Bizim sabık Hisar külhanbeyleri şimdikilerin yanında akademi azası kadar efendiden adamlardı, dünyayı birbirine katan Şehriban'a bile zor kullanmamışlardı.

II

Velev ki ayrı bir vaka icabı Şehriban'ın ismi aklından geçer de Cemşit maziyi düşünmez, maziye dalmaz olur mu?

Hani, Vefa dönüşü iskelede karşılaşmışlar, vapura girmişlerdi ya... İşte o gün aynı vapurda delikanlı da –haftalardan sonra– Hisar'a gelmiş, niçin geldiğini anlamayan ev halkının şaşkınlığına aldırmadan yine komşu tarafına bakan eski odasına kapanmıştı. Gözlerini kızın penceresinden ayırmıyordu; o kız ki, artık sadece bahçe kapısı ardında öpülüp okşanmakla kalmış, geçici ve olağan maceralara karışmış biri değildi; kendisinin olmuştu, kendi malı!

Böyle düşündü, gururla afallamıştı. Böyle demişti, ama şimdi zihninde birdenbire birçok soru işareti, koşuşuyordu. Galiba gündüzki heyecanı az yatışmış, aklı başına gelmişti:

1 eşirra: azılılar, kötülük edenler

"Peki ama," diye söyleniyor. "Neden pür telaş evime geldi ve önceden tertiplenmiş şekilde kendisini bana teslim etti?"

Kafasındaki soru işaretinin bir tanesi de şu: Teslim esnasında işin hiç de acemisi olmadığını gösteren hali! Ama Cemşit o noktayı izah edebiliyor: Bazı yaradılış, hayvanlarda olduğu gibi, insiyak tesiriyle bir acemiyi usta sandırabilir; hele natürel ve seksüel hareketlerde.

Daha o tarihte Türkçe cinsi münasebetlere dair eserler, seksoloji yayınları yoktu; fakat Cemşit bunların Fransızcalarını epeyce okumuştu ve bekâret meselesinde ısrar edilmemek lazım geldiğini, zira bazı vücutların o yapıdan tabii olarak mahrum olduklarını biliyordu.

Hatta yaşlı kadınlardan dinlediği acıklı vakalar –mesela bilmem nerede, bilmem kimin kızını bakire çıkmadığı için kara çarşafa sarıp evine çevirmeleri kabilinden– yüreğini sızlattırdı. Suçsuz bir geline karşı ne zulümdü bu! Bir tabiat kusuruna uğradığını nasıl da anlatamaz, kim bilir nasıl yanar, çırpınırdı!

Kötü, ürkütücü ve şüphe artırıcı düşüncelere kapılmakla beraber yine de yüreği hasretle dolu Şehriban iskeleden çıkıp da –demin yani 1956 yılında, kırk altı senenin ardından ve mükellef bir otomobil içinden kaldırım taşlarına tanıdık gözlerle baktığı– yokuşu tutturduğu zaman Cemşit arkadan yürüyordu, kızın zarif giyimli vücut şeklini iyice seyrediyor ve:

"Düşün hele, düşün! Az evvel bu vücut çıplak olarak kollarının arasındaydı!" diye böbürleniyordu. Haklıydı; elbette övünürdü ve –birbirlerinden ayrılalı daha birkaç saat

geçmemişken– onun hasretini içi yana yana elbette çekerdi. Kim çekmezdi ki?

Burada bir an durdu; yanında Perran Hanım'la kur yapar vaziyette konuşan Murad'a göz attı ve:

"İşte şunun gibi adi zampara ne hasret çekerdi, ne elem duyardı; ıslık çalarak gezinir, keyfine bakardı. Bütün hayatında böyle yaptı, çamaşır değiştirir gibi kadın değiştirdi ve her değişmede yeni çamaşır giymişlerin rahatlığını duydu. Bayağı çapkının hisleri güdük, zevkleri dar, tahassürü devamsız oluyor. Kerestecibaşı o gün benim yerimde bulunsaydı kız çıkıp gittikten sonra sadece yorgunluk duyar, girer yatağa, yatışmış halde bir uyku çekerdi; hasret filan değil!

Tekrar 1910 senesinde:

Şehriban'ın madde tarafına öylesine aş eriyordu ki, manevi bakımdan kusurunu artık kaale almıyor. Ne olursa olsun! İsterse kız, dul, metres, fahişe, kırk kişinin artığı kaldırım yosması... Dahası var mı? Şu anda bayılasıya açlığını duymaktadır, hepsine razı!

Akşam ezanı okunuyor.

Denize bakan pencere önüne yanaştı. O devirde kıyı boyu sıram sıram dizilmiş, ahşap yalıların damları üzerinden görülen Boğaz suları açıklı koyulu, renk renk ve pırıl pırıl... Delikanlıya o günkü, yerlere serilip kalmış tafta jüponları hatırlattı; şu farkla ki, denizdekiler, içinde Şehriban gizlenmişçesine, hareketlidir; kıvrılıp bükülüyorlar, uzanıp daralıyorlar; bazen silinip kayboluyorlar, tekrar meydana çıkıyorlar. Gezi kumaşlar gibi parıltılarının söndüğü, yeniden cilalandığı da oluyor.

Keşke manzarayı birbirlerine dayanmış, beraberce seyredebilseler! Cemşit artık güzel olan neyi görse Şehriban'ı hatırlayacak, onu arayacak, içine onun katılmasını, katılıp tadını artırmasını isteyecek. Tam âşıklık hali başlamıştır; hem de çocukçasına platonik bir aşk değil; birbirlerini tanımışların, tatmışların, bir arada kendilerinden geçmişlerin aşkı.

Lambayı yaktı.

Komşu evinin işaretleştikleri penceresinde ışık yok; kafes ve perdeleri de kapalı. Bir bahane bulup oraya gelemiyor mu? Belki gecenin ilerlemesini bekliyordur. Zaten gündüz söylemişti. Etrafı düşmanlarla çevrili; umduklarını bulamayan külhanbeyleri çoktandır kendisinden uzaklaşmışlar, kolay elde edilir kızların peşine düşmüşlerdir ama yine de ihtiyatlı davranıyor.

Cemşit'i aşağıdan yemeğe çağırdılar. Sofraya babasından başka Elif Bacı da oturdu. İkisi konuşuyorlar, delikanlı dinler görünüyor. Birdenbire bahis dikkatini çekti. Bacı diyor ki:

"Kasabada borçları artmış; uçan kuşa borçlu hale geldiler. Ne olacak bilmem? Evi satılığa çıkarmışlar galiba... Kız oralı değil, eski havasında, sokakta gören beş tuğlu vezir gelini sanır, haspayı!"

"Kim bunlar, Elif Bacı? Kimlerden bahsediyorsun?"

"Kimlerden olacak? Seninkilerden, seninkinden! Çöl fellahlarından!"

Sararan delikanlı değişmiş sesiyle yine sordu:

"İflas mı etmişler? Ne olmuş? Hani, çok zengin, filan diyordunuz."

"Ne aslı varmış, ne astarı! Basra'da mı, Garp Trablusu'nda mı, bir yerde hurmalıkları varmış ama elden çıkarmışlar, bu gelir de kesilmiş."

Babası tasdik etti:

"Öyle olmuş, müşkül vaziyetteler. Bari evi satsalar da tası tarağı toplayıp şuradan bir an evvel gitseler!"

"Çok hayırlı olur Hacı Efendi! Zaten kızı için de çok fena şeyler söyleniyor. Kötü yola sapmış diyorlar; günahı söyleyenin boynuna! Hani, giyim kuşamına bakarsan insanın inanacağı gelmiyor değil, tövbe Yarabbi!"

"Allah yardımcıları olsun."

Yemek sona ermiş, bahis kapanmıştı. Cemşit tekrar odasına çıktı ama allak bullaktı; söylenenlerin hepsine inanmıştı; inanmak için elinde öyle deliller vardı ki! Gözü açılmamış, ar damarı çatlamamış hangi aile kızı sırtına köylü çarşafı geçirir, bekâr delikanlının evine gelir, yardımcısı zenci karıyı bakkala yollar yollamaz onun kucağına atılırdı? Ya ustalıkları? Ya o katmer katmer jüponlar ve dantelli iç çamaşırları? Meçhul bir evde kıyafet değiştirmesi? Ve bunların hepsini gayet kolaylıkla, tabii hayatının icaplarındanmış gibi pervasızca yapışları?

"Peki ama," diyor. "Bana niçin geldi? Para almadı. Benim yerime başka birine giderdi, cebine de para girerdi. Kazanç fikri haricinde bir arzu, bir kapris, bir lütuf mu?"

Evde neler konuştuklarını gözden geçiriyor, tavır ve hareketlerini de. Bunlar hiç de yapmacık değildi, baba yanındaki hayatından azıcık sızlanmış, evin derbederliğini yermiş, fakat darlıktan, para sıkıntısından, evin satılacağından bahsetmemişti.

"Yok canım," diye yeni bir hüküm verdi. "Elif Bacı ile babam akıllarınca bir taktik yaptılar; kızı seviyorum, evlenmeye kalkarım korkusuyla öyle konuştular, soğuyayım, yine

uzaklaşayım... İstedikleri bu! Şehriban beni ilk gününden beri sevdi, belki delicesine değil ama çok haz etmişti. Kızda avantür merakı var, Yasemin'i kandırdı, bu işi yaptılar. Çarşafı da Taştekneler'de oturduğunu bildiğim yaşlı teyzede değiştirmiştir, yol üstü orası. Kadıncağız yarı bunak, farkında bile olmamıştır. Hem zaten bir şeyler işitmemden korksaydı köye gelmemi istemezdi; aksine ısrar etti.

Toparlandı, çökük duran omuzları eski vaziyetini bulmuştu. Tekrar pencereye bakıyor. Sofadaki lambanın kifayetsiz ışığı vuran odada bir gölgenin dolaştığını gördü. Bu muhakkak Şehribandı.

"İn bakalım, Cemşit! Uyudun mu ne? Geldin işte, hazırlan, bu gece başka gece! *Fete*[1] etmemiz lazım."

"Neyi? Ne *fet*'i?"

"Hele uykulu halin geçsin, içeride anlatırım. Amma da dalmışsın birader!"

Perran Hanım söze karıştı:

"Galiba daldıkları uyku değil; hatırat, mazi! Uzakta kalan günlerin tatlı derinliğine dalmışlar."

Cemşit lokantaya girerlerken cevap yetiştiriyor:

"Ne o, ne bu... Yemekte fazla kaçırdığım şarabın sersemliği! Hanımefendinin mütehassısı oldukları Divan Edebiyatı bu hali pek metheder, boyuna humarın[2] zevkini sayıp dökerse de inanmayınız. Sersemliğin hem de baş ağrılısıdır; sızılı bir mankafalıktır."

İçerisi –örtülü ışıkları, rayihalı ılık havası, şamatasız müziği, temiz kıyafetli kadını ve erkeği ile– Cemşit'in zevkini ok-

1 fête: kutlama, şenlik (Fr.)
2 humar: içki veya uyku sersemliği

şadı. Kırk senedir kendisini böyle muhitlerden mahrum edişine öfkeleniyordu ve "Artık o balıkçı kahveleriyle sokak arası meyhaneleri faslına veda," diye söyleniyordu. "Yanımdakileri cuma akşamına buraya davet edeyim, daha kibar ve daha pahalı bir yer varsa –Fırat bilir– oraya gelsinler, başka istedikleri kimseleri de getirsinler; bir ziyafet çekeyim de görsünler!"

Kışın taşınacağı yeni apartmanın misafir kabulüne ve ziyafetler vermeye müsait şekilde döşeyip dayayacaktı; denize nazır büyük balkonu da bir verandaya çevirecekti. Makbule Abla'nın işine gelmezse eski evin alt katında otururdu; keyfi bilir! Fakat içinde bir his var; yaşlı kadın yeni hayata pek çabuk uyacaktır. Başörtülü, yeldirmeli, eskiye bağlı görünen ve modernliğe düşman kesilen nice kadın –oğulları yahut damatları mebus, vekil, banka müdürü, hülasa Ankara'nın belli başlı simaları arasına girince– nasıl da değişmiş, kafalarına kondurdukları acayip şapkalarla gazinoların, kokteyl davetlerinin, tiyatro ve hatta maçların devamlısı oluvermişti!

"Burada pipo içmeyeceğin için sana bir sigara takdim edeyim," diyen Murad Naci yan cebinden cam tüp içinde halis bir Havana çıkarıp –parmaklarına hediyesinin kıymetine yakışır hususi bir eda vererek– uzattı. Cemşit lisenin son sınıflarında iken büyümüşlük taslayan arkadaşlarına uyarak bir ara eski Angelidis mağazasından yaprak sigarası alıp içerdi; Murad tek gözlük bile takmıştı; züppeliğin envaını yapardı, hâlâ da yapıyor ya!

"Neydi o tanesi altmış paraya satılan sigaraların adı? Dilimin ucunda... Hah, buldum: Santos!"

Cemşit aklından bunları geçirerek tüpü açtı, sigara ayrıca zar kadar ince bir cins ağaç kılıfa da sokulmuştu. Kırk beş

senedir ilk defa yaprak sigara içiyordu. Kokusunda gençliğinin şen Beyoğlu gecelerini buluyor. Önündeki viski kadehini yarı yarı boşaltıverdi, bulundukları yerden ve yanındakilerden de pek memnundu. Yine kırk beş senedir ilk defadır ki ahbap meclisinden zevk duyuyor:

"Ne oldu?" diye kendi kendine soruyor. "Gözümü açan, açtıran hangi hadise? Biri bir sihirbazlık yaptı, bir büyü ama kim? Acaba Lale ile Fırat'ın bana nasip olmamış tertemiz aşkları ve yarınki izdivaçları mı içimde yıllardır birikmiş, tepilmiş, kaskatı kesilmiş enkazı alt üst ettirerek asıl benliğimi meydana çıkardı; yepyeni bir Cemşit oldum?"

Gözleri dansa kalkmış sevgililerde, içini çekti:

"Ama çok geç oldu bu iş! Şu var ki hiç olmayabilirdi..."

Garson ikinci viskiyi dolduruyor. Demek ötekini çarçabuk bitirmiş ve masada tek başına kaldığının da farkına varmamış. Piste baktı; müstakbel kayınvalide ile kayınpeder dans ediyorlar. Aklına bir şey geldi:

Kerestecibaşı ile muhayyel Polinka'nın kızı da dünya evine girmesinler? Görünüşe bakılırsa çifte düğün yapmaları da mümkün!

Gülümsüyor ve artık gülümser bir adam halini aldığına da gülümseyeceği geliyor; bir karar alıyor:

"Bu gece maziyi hatırlama yok! Hal ve kısa da olsa istikbal ile meşgul olacağım artık!"

Ertesi sabahtı; tan yeri ağarırken evine döndüğünü bildiği sütkardeşinin saat onlar olduğu halde uyanmadığını ve son günlerdeki giyim kuşam merakını hayra alamet saymayan Makbule abla heyecanlar geçiriyordu. Nihayet odasından seslendiğini duydu:

"Abla! Kahvemi bekliyorum; pişir de buraya getir."

Götürdü. Yatağından çıkmamıştı ama hasta değildi, yüzü gülüyordu:

"Hele gel bakalım, sevgili ablamız," dedi. "Şöyle karşıma otur, bir cigara tellendireyim de seninle –gazeteci tabirince– bir konuşma yapalım. Görüyorum ki son günlerde, eski zaman nezaketi ve terbiyesi icabı benden bir şey sormamakla beraber merak içindesin. Merak ve endişe... Değil mi? Yok, 'hayır' dercesine çeneni yukarı kaldırma. İşte şimdi o meraktan kurtulacaksın. Söyleyeyim: Yaşayış tarzımızı değiştireceğiz."

"Ne demek o?"

"Yani şu derbeder, şu yarı muhacir hayatına son verip biz de zamanın varlıklı insanları gibi yaşayacağız artık. Son yıllarımızın dirlik düzenlik içinde geçmesini istiyorum."

"Aç değiliz, susuz değiliz. Hamdolsun her şeyimiz var. Kimse kahve bulamazken..."

"Kes o lafları, o züğürt tesellileri! İstiyorum ki sabahleyin gözünü açınca zile basayım,kapıyı vurarak içeri giren bir uşak daha doğrusu başı hotozlu, önü prostelalı bir hizmetçi kız kahvemi senin şimdi yaptığın gibi yatağıma getirsin; banyo hazır olsun, kahvaltı sofram da kurulu..."

"Ayol, bunları filmlerde yaparlar!"

"O gibi filmler gerçek hayatta yapılanların beyazperdeye aksettirilmiş fotoğraflarıdır; hayal mahsulü uydurmasyon şeyler değildir."

"Sana bu fikirleri keresteci kart züppe vermiştir."

"Kimseye dil uzata yok! Murad bey yaşamasını bilen, kibar bir zattır; paraya kölelik etmiyor; parasına kendisi ha-

kim. Otomobili, şoförü, aşçısı, işçisi, her şeyi var; bizim de olacak!"

"İçinde barındığımız şu hakkuran kafesine hiçbiri yakışmaz. Kuyudan su çekerken belkemiğim sızlıyor."

"Gördün mü, işte? O ırgat işlerinin hepsinden kurtulacaksın; kışa doğru, Salıpazarı'ndaki yeni apartmana taşınıyoruz. Sen artık dinleneceksin, hanım teyze olacaksın. Hizmetçilere emir vereceksin, o kadar!"

"Yoksa bu yaşında evlenecek misin de? Asıl niyetin bu galiba!"

"Hayır; bilirsin ben açık konuşurum; belki evlenmeyeceğim ama eğleneceğim."

Makbule abla ağlıyor; Cemşit şakalaşıyor.

"Sevincinden ağlıyorsun muhakkak! Kendini o filmlerdeki mükellef konağı emirler vererek parmağının ucu ile çekip çeviren, bir dediği iki edilmez yaşlı entandant rolünde görüyorsun, heyecandan tatlı gözyaşları döküyorsun!"

Birden ciddileşti:

"Beni dinle," dedi. "Yarın sen de ben de ölüp gideceğiz. Yaşlarımız yetmişe merdiven dayadı; mal, mülk, nakit, ne varsa istiyor musun İzmir'deki Allah'ın serserisi Sadri ile şırfıntı karısına bırakayım? Sen kuyudan, kuyu çıkrığı gibi inleye inleye su çek; ben uflaya puflaya her gün şu yokuşları boylayayım? Yeter! Haydi, karnım aç, insan gece çok içer eğlenirse sabahleyin acıkıyor; mükemmel bir kahvaltı hazırla."

"Dün süt aldımdı, bozulmuş."

"Tabii bozulur, buzdolabımız bile yok. Buzdolabı, elektrik süpürgesi, vantilatör, vaporizatör, radyo, pikap, ses makinesi, mayonez çevirici, daha ne gibi marifetler varsa hepsi alınacak. Kalorifer ve asansör zaten mevcut!"

Makbule abla odadan acele çıkıyor; telaşı biraz da alınacak eşya ve edevatın sayısını daha fazla dinlememek için! Çıkarken söyleniyor:

"Kaçırmış; zaten günün birinde büsbütün oynatacağı belliydi."

Halısız, muşambasız tahta merdivenleri tangur tungur inerken bir an durdu:

"Hani," dedi. "Şu yaşayışımız kırk anahtar sahibi Cemşit Bey'e yakışır şey değil. Hakkı var, halimizi gören el yardımına muhtaç göçmenler sanır bizi!"

O böyle söylenirken sabık reybî filozof dün gece olanları zihninden geçiriyordu: Murad, danstan döndükleri zaman masanın başında tekrar beş kişi birleşince –müşterilerin çoğu dağılmış, etraf boşalmıştı– alafranga çeşnili kısa bir nutuk vermiş, Lale ile Fırat'ın artık nişanlı sayılacaklarını, bu hususta Perran Hanım'la mutabakata vardıklarını bildirmişti. Önceden emir almış olan metrdotel de tam o sırada kadehlere şampanya koyuyordu; hepsi neşe içindeydi. Cemşit de neşeden taşıyor; yarım asırlık arkadaşına hitap ederek:

"Aferin Murad," diyordu. "Sen hakikaten ruhen de, bedenen de genç ve dinçsin! Bütün ef'al[1] ve harekâtını beğenmez görünerek seni daima takdir ettim; gel, kucaklaşalım!"

İki dost alaturka şekilde mükemmel kucaklaşıp öpüştüler. İş bu kadar da kalmamıştı; genç çift ile de öpüşüldü, sonra onların birbirlerini öpmeleri seyredildi. İkinci şampanya şişesini boşaltmadan lokantayı bırakmadılar. Araba Cemşit'i kapısında bırakırken etraf ağarıyor, Makbule Abla'nın taze

1 ef'al: işler

yumurta alabilmek merakıyla beslediği tavukların viran kümesinde çil horoz az sonra aydınlığına kavuşacağı güneşi sabırsızlanarak çağırıyordu: "Neredesin, haydi, görün artık," dercesine!

Şimdi yatağından çıkan Cemşit, genç veya olgun yaşında ölmediğine, yaşlandığına, kaçgöç sıkıntılarını çektikten sonra kendi memleketinde dün geceki gibi kadınlı erkekli, kucaklaşmalar ve öpüşmelere karışmış bir âlem geçirdiğine memnun. Maziyi düşünmekten çekiniyor ama eski ile yeni arasında mukayese yapmaktan ve bunu yaparken geçmiş zamanı yaşamaktan da kendini alamıyor. 1910 yılına yine dönmüştür:

Kafes arkasında duran Şehriban'dır, muhakkak o! Camı ve kafesi yukarıya kaldırdığını anlayınca delikanlı pencereye yaklaştı; ihtiyatlı davranmış, kendi odasının camını, kafesini zaten açık bırakmıştı. Kız fısıldadı:

"Bir kâğıt atacağım, yan tarafa çekil."

Ağır bir perde halkasına sarılmış olan kâğıt az daha yan sokağa düşecekti; bereket pencere kasasının aralığına kaymıştı; kaptı, lamba ışığına koştu:

"Beyciğim, bir tertip karşısındayız, birbirimize ebediyen kavuşmamızı istemeyenlerin el ve ağız birliğiyle uydurmadıkları yok. Hiçbirine inanma. Hepsine galebe çalacağız. Aynı gün yine yanında bulunabilirsem anlatacağım; bana hak vereceksin. Yalnız ve daima seninim."

Cemşit bir sevinç narası atacaktı; kendini güç zapt etti. Sevinci evvela haftaya Şehriban'ı kolları arasında bulmak

müjdesini almasındandı; sonra tahmini doğru çıkmıştı: Babasıyla Elife Bacı muhtemel bir evlenmeyi önlemek için kötü haberler yayıyorlardı.

Mektubun altında bir de haşiye[1] var:

"Sen buralarda yine durma, canım! Şehre dön, Şehribancığını bekle."

Yarından tezi yok, hemen dönecek ve sevgilinin geleceği günü –onun zihninde yer etmiş çehresine başkalarının gölgesini düşürmemek için kadın uğrağı yerlere, hele Beyoğlu tarafına ayak atmadan– tam bir feragatle bekleyecek.

Kararında durabildi mi? Üç gün geçmişti, bir ikindiüstü mağazayı yine emektar Rum'a bırakıp Tünel ile yukarıya çıktı, niyeti cananına bir hediye, mesela pahalı bir lavanta almaktı. O devirde bu gibi şeylerin satıldığı yer *bonmarşe* idi; Galatasaray Liselileri için ise daha çocukluk zamanından babalarıyla gelip oyuncak, kırtasiye, kumbara, reglis şekeri aldıkları ferah, güzel kokulu, kibar bir mağaza...

Peki, çocukluk devrinden sonrası? Mağaza o zaman büsbütün kıymetlenirdi, zira imparatorluk başşehrinin en seçme, zarif aile hanımları –ve arada hafifmeşrep Müslüman kadınları– hele ikindiüzerileri bu mağazaya alışverişe gelirlerdi; tabii ötekiler de müşteri aramaya yahut randevuya. Bir kapısı Tepebaşı Caddesi'ne geçit veren bonmarşe, o itibarla icabında istemediğine görünmeden kaçmaya elverişliydi; girdiğin kapıdan çıkmak ve mağaza içinde sıkışıp kalmak tehlikesi yoktu.

1 haşiye: dipnot

Cemşit, Tünel meydanındaki pasajdan Asmalı Mescit yoluna sapmış, Tepebaşı'na yürümüş ve büyük bir bakkaliye mağazasının siparişini aldıktan sonra bu taraftaki merdivenli kapıdan içeriye girmişti; ev eşyası, çocuk arabası gibi şeylerin satıldığı tenha bir taraftı orası. Ağır ağır yürüyor; oyuncaklar kısmına geldi; tuvalet ve parfümeri camekânlarına yaklaşıyor. Olduğu yere birdenbire mıhlandı, fakat çabuk toplandı. Şimdi kocaman bir oyuncak atı siper alarak kendini göstermeden görmek istediklerinin hareketlerini takip ediyor:

Şehriban idi o, fesli bir delikanlı ile konuşan ince endamlı, şık çarşaflı kız! Yasemin de arkasında duruyor. Ötekiler ancak beş on kelime konuştular; erkek yürüdü, Cemşit'in tarafına doğru... Önünden geçti, merdivenli kapıdan indi; kayboldu. Sarışın, katı fesli, hezaren bastonlu, fildekoz yazlık eldivenli, meşhur *Mir et Cottereau* terzisinden giyindiği belli bir beyzade veya mirasyedi.

Kız ne yapacak? Vitrinlere bakıyor ama vakit kazanmak için. Nitekim o da bu tarafa çevrildi; galiba yan yana çıkmak işlerine gelmemişti; dışarıda buluşacaklar yahut arabaya bineceklerdi. Bir müddettir, hele Beyoğlu semtinde kadınla erkeğin aynı arabaya binme yasağı kalkmıştı.

Şehriban tam önüne gelince Cemşit bir şey düşürmüş gibi yaparak vitrin arkasında yere eğildi; görmediler, merdivendeler, arkalarından koşsa, yetişse, "Nereye? Burada işin ne? Konuştuğun herif kimdi?" diye bileğinden tutsa, hatta hiçbir şey söylemeden yüzüne tükürse mi?

Merak ve kıskançlık galebe çaldı. Ne yapacaklarını öğrenmesi, imkân bulursa peşlerini bırakmaması lazımdı. Bel-

ki de hiç şüphe götürmez, tevil kabul etmez bir vaziyette onları yakalayabilirdi. Dura saklana arkalarından gidiyor. Kapıdan çıkınca sağa saptılar; Galatasaray tarafına.

İşte, sarışın beyzade az ötedeki Londra Oteli'nin önünde duran bir faytondan eğilmiş, onları gözlüyor. Birleştiler, bindiler, gidiyorlar. Cemşit etrafına bakındı, boş bir araba bulsa arkalarını bırakmayacak. Aksi gibi araya atlı bir tramvay girmiştir ve Balıkpazarı istikametinden gelen yük arabaları yolu büsbütün kapamıştır. Fayton gözden nihan oldu.

Şimdi ne yapacak? Bir kuruş duhuliye parası vererek Tepebaşı bahçesine can atıyor. O zaman belediye bahçelerine bedava girilmezdi ama içeride temiz gazino ve lokantalara yer verildiği için insan aradığını bulur, rahat oturabilirdi. Delikanlı bir masa başına çöktü, bira ısmarladı; buz gibi birası, ustaca çekilmiş, en tazesinden, koyu köpüklü, körpe malt ve şerbetçi otu kokulu.

Evet, bundan sonra ne yapması lazım?

Artık şüphesi kalmamıştı: Şehriban yolu seçmiş, kendisini fuhuş hayatına atmış. Şimdilik kibar müşterilerle düşüp kalkıyor, belki daha tam piyasa malı olmamıştır ama çok sürmez polis yakasına sarılır, çarçabuk pespayeleşir. Serinletici, sakinlik verici biranın tesiriyle belki, bir ara acıyor:

"Yazık! Güzel kızdı, ihtiyaç yüzünden bu hale düştü." diye söyleniyor; uçurumdan kurtarmak, bir fedakârlık yapmak arzusu bile duyuyor. Acaba ıslah-ı hal eder mi? Hayır, sütü bozuk bu kızın, anasından fahişe olarak doğmuş, kurtulması imkânsızdır.

Başka bir şey düşünüyor: Şimdi gittikleri evi, orada, bir başkası önünde ipek jüponların yerlere serilişini ve

Şehriban'ın değişen şehvetli, hırslı yüzünü! Hani, sarışın delikanlı da yakışıklıydı doğrusu! Doğrusu, iyi seçmişti aşüfte!

"Acaba perşembe günü hiçbir şey olmamışçasına yine Vefa'ya gelecek mi? Gelirse kovmalı mıyım? Yoksa bu akşam Hisar'a gideyim de pencerede görünürse ağzımı açıp gözümü yumarak yüksek sesle tahkir, terzil[1] mi edeyim? Konu komşu herkes işitse mi?"

Karar alamıyor; almak da kolay değil, hani ya! Tafta jüponlar, simsiyah ipek çorapların tutturulduğu gül biçimi, sarı ve siyah kurdeleden iki bağ, bu bağların çıplak ten üzerinde bıraktığı işlemeli pembecik iz gözünün önünden silinmiyor ki! Kendine çatıyor:

"Haysiyetsizlik benimki," diyor. "Hâlâ bunları düşünüyorum, hayâsızlıklarını! Azıcık izzet-i nefsim olsa bir daha yüzünü görmemeye ahd ü peyman[2] ederdim. Aksine arzularım büsbütün artmış haldeyim; karşıma çıksa yalvaracak, gözyaşları dökerek ayaklarına mı kapanacağım ne? Ruhumun iğrençliğinden utanıyorum."

Kalktı, hesabı görüyor. Bahçenin tam canlandığı, ışıkların yandığı saatti; masalar doluyor, yaya tur yapanlar çoğalıyordu. Bu sonuncular arasında göz aşinalığı olan piyasanın tanınmış Rum kızları da vardı: İşte kara gözlü Marika, Deli Katina, Adalı Angelika, daha başkaları. Fransa'ya gitmiş olan arkadaşı çapkın Murad hepsiyle ahbaptı ve zaten Cemşit de o sebepten kızları tanıyor, selamlaşıyordu.

"Bir tanesini çevirsem, alıp lokantaya götürsem, sonra da geceyi yanında geçirsem mi? Bana Şehriban'ı unuttu-

1 terzil: küçük düşürme
2 ahd ü peyman: yemin, and

rur, unutturmasa da sinirlerimin yatışmasına yarar mı? Ne malum, belki de ona tutuluveririm, ötekinin pabucu dama atılır!"

Bahçeden çıkacağına tura katıldı. İlk karşılaştığı o kadınların en güzeli ve gözdesi Marika; kız Cemşit'i görmemezlikten gelmek şöyle dursun, iltifatlı bir gülümseme ile selamladı, geçti. Selamın şekli anlatmıştı ki davet etse gelecek; şimdilik daha iyi bir müşterisi yok; bu nadir rastlanan bir fırsattır.

Üçüncü turda ikisi de karşı karşıya durdular; kız soruyor:

"Murad Bey daha dönmedi? Haber alıyorsunuz?"

"İyidir, şimdilik dönmeye niyetli değil. Siz yalnız mısınız bu gece? Bir yere gidelim mi?"

"Olur ama beraber çıkmayalım; ben sizi Anfi'nin kapısında beklerim."

Anfi, bugün yerinde yeller esen yazlık tiyatronun adıdır. O sınıf kızlar bahçenin usul ve adabına daima riayet ederler. İçeride tek başlarına gezerler, hem de haddinden fazla ciddi bir tavır alarak, sırnaşmadan, yılışmadan, müşterileri de hep tanınmış, az çok tanıdıkları kimselerdir; büsbütün yabancıya yüz vermedikleri gibi öyleleri zaten bunların gerçek mahiyetlerini bilmezler, konuşmaya cesaret edemezler. Vurguncu ve hacıağa yetiştirmeyen harpler öncesi asrındaydık.

Cemşit, davetinin pek kolay kabul edilmesinden memnun kalmamış gibi bir surat takındı; biraz da haklıydı; saatlerce ne konuşacaktı o Rum kızıyla? Ve nereye gideceklerdi? Ecnebi artist olsa her lokantaya girebilirlerdi, Yani'ye, Nikola'ya, Londra'ya... Fakat yerlileri ancak iki yere götü-

rebilirdi: Biri Tiyatro sokağındaki Fransız lokantası *Oziye* –orada hususi kabinelerde de yemek yenirdi– öbürü meşhur *Camille*...

İsmi, *Kamil* diye okunan bu Bulgarçarşısı'ndaki bahçeli evi –sonradan ismi *Nis* olmuştu– koca Ahmed Midhat Efendi de bir romanında tarif etmişti, adeta tarihi bir binaydı; lokanta, hem geceleyecek çiftlere damatlı... Marika'ya sorarım, hangisini isterse oraya gideriz.

Delikanlının zihni şimdi gidecek yer, Rum kızıyla geçirilecek zaman ve sonrası gibi meselelerle meşgul olduğundan Şehriban'ı hemen hemen unutmuştu; sadece içinde ve kafasında acayip bir boşluk duyuyordu, eksiklik gibi bir şey, bir hicran belki.

Anfi kapısında buluştular, dar ve epeyce karanlık olan karşı sokağa saptılar, yürüyüşlerini ağırlaştırdılar. Cemşit ince, uzun, göz ve endam güzelliği, bilhassa kibar hareketleri yüzünden beğenilen Marika ile –Marika sonradan zengin bir tüccara uzun zaman metreslik etmişti– yan yana bulunmaktan adeta memnun ve gururlu. Biraz da görsünler istiyor, hani! İmkânı yok ama yine söyleniyor:

"Ah, keşke Şehriban çıkıverse karşımıza, asıl o görse! Beni bugün kahretti, şimdi de o kahrolurdu!"

Memnunluğu bu düşünce ile arttı, öç alma ve hınç çıkarma yolu artık kendisini şu Beyoğlu eğlence hayatına vermekti, verecekti. Kıza dedi ki:

"Bir arabaya atlayalım, Kamil'e gidelim, yemeği güller arasında yeriz, bahçede. Bu sıcak gecede Oziyer'in dar odasına kapanmak aptallık olur."

Yaptıkları baştan başa sersemlik ve aptallıktı, farkında mıydı?

III

Makbule Abla Cemşit'i giyinmiş görünce:

"A!" diye şaşırdı. "Öğle yemeğinde yok musun bugün?"

"İşlerim var, işlerim! Fırat ile apartmana gideceğiz, içeride bazı değişiklikler yapılacak, onları kararlaştıracağız. Sonra mobilya meselesini halledeceğiz: Başka yerlere de uğrayacağız. Günümüz yüklü."

"Demin söylediklerin şaka değildi öyleyse..."

"Ne şakası? Hepsi ciddiydi; anlattıklarımın hepsini yapacağım. Söylemeyi unuttum galiba, bir de arabamız olacak; alışverişe otomobille gideceksin. Makam otomobili olmadığı için hiç çekinmeden kurul içine; çarşı pazar gez! Gazetecilerin diline düşmezsin."

"Bu kadarı fazla değil mi? Dolmuş neme yetmez? Sen de taksiye bin."

"Şoförün nazını çekemem; kapıda münakaşaya tahammülüm yok. Ya hep, ya hiç!"

"Apartmanda her gün sıcak su bulunacak mı?"

"Allah'ın günü musluklardan kaynar su boşanacak; ne sandın?"

"İşte buna diyeceğim yok. Bayılırım hazır sıcak suya! Hani, buzdolabı da iyi şey."

"Konforu pek çabuk benimsedin, abla!"

Cemşit, durakta otobüs beklemedi, bir dolmuşa bindi.

Kırk altı yıl önce Marika ile Cadde-i Kebir'e yani şimdiki İstiklal Caddesi'ne sapmışlardı ki kızı tanıyan ve mirasyedi yakaladığını anlayan bir arabacı kendiliğinden önlerinde

durmuştu. Kullandığı araba konak arabalarından farksız; yağız atlar besili, koşumların sarı madenleri pırıl pırıl ve fayton makbul olan *bato* biçimi idi. O arabalar değme müşteriye tenezzül etmez, yolunacak hovarda arardı. Binerlerken arabacı sordu:

"Taşlık'a mı beyim? Yoksa Kâğıthane tepesine mi?"

"Haydi, öyle olsun! Daha vakit erken. Tepe'ye gideriz; bizi dönüşte Kamil'e bırakırsın."

O tarihlerde yazın Beyoğlu semtinin araba ile gidilen yerleri buraları idi; birincisinde deniz manzarası seyredilir, öbüründe Kâğıthane vadisi. Daha Abide-i Hürriyet nerede? Park filan da yoktu; sıra sıra kır kahve ve gazinolarını geçince arzullahi vasia![1] Çabuk döndüler; Kamil'in önüne indikleri zaman gece iyice basmıştı.

Şehriban ile alakalı vakaları hâlâ pek canlı hatırlayan Cemşit'in zihninde Marika'dan ve o geceden az şey kalmış, heyecan vermeyen şeyler. Kendisini zorlayarak buluyor: Epeyce sönük geçen yemekten sonra kızın evine gitmişlerdi; niyeti orada sabahlamaktı, fakat bir müddet oyalanınca vazgeçmiş, hesabını görmüş. Vefa'daki boş evine dönmüştü; aklı fikri ihanetine uğradığı Şehriban'da olarak...

Öylece üç günü geçirdi; işte perşembe; acaba gelecek mi? Gelsin de... Başka bir şey istemiyor; o derece hasretini çekiyor ki bonmarşe bahsini hiç açmamaya hazır. Tek gelsin, kucağına sabırsızlıkla atılsın; şebboy kokulu vücudunun her tarafını cömertlikle, israfla Cemşit'e bıraksın!

"Gelirse yukarıdaki odama alacağım, pervasız hareket edeceğim, kapıyı da kilitleyeceğim. Artık çekinmeye lüzum

1 arzullahi vasia: Allah'ın toprağı geniştir (Ar.)

kaldı mı? Başkalarıyla düşüp kalkan bir kız o; hepsi mubah! Yasemin ise resmen kılavuzu."

Saat on, on bir, on bir buçuk. Dakikaları sayarak cumbadan sokağı kolluyor. Yok! Neredeyse öğle ezanı okunacak, hani geçen hafta bugün beraberce, dinledikleri ezan da okundu, bitti. Gelmeyecek! Odada dönüp dolanıyor, koşup dışarıya bakıyor, tekrar çekiliyor, dolaşmalarına devam ediyor. Vaziyet ümitsiz!

Ümitsizliği kabul etmekle beraber akşama kadar evde beklemişti. Son vapurla Hisar'a gitti; Elif Bacı ile babasını sofradan kalkmış buldu. Yüzü öylesine bozuk olacak ki, Hacı efendi, "Ne o? Hasta mısın?" diye sordu. Hayır, değildi, dün gece sıcaktan galiba uyuyamamıştı.

"Birkaç gün burada kal da dinlen. Mağazayı Sotiri idare eder."

Odasına çıkmıştı ki Elif Bacı içeri girdi, dedi ki:

"Sana havadislerim var: Şehriban iki gecedir evine gelmemiş. Kaçmış, ama nereye, kime belli değil! Polise duyurmadılar, döner diye bekliyorlar. Sen bu işe ne dersin?"

"Allah belasını versin aşüftenin, derim, başka ne diyeyim?"

Bacı, vakadan memnundu, aldığı cevaba da memnun oldu; fazla gevezelik etmeden çekilip gitti. Cemşit zaten perişan halde köye dönmüştü, şimdi büsbütün perişandı. Yüz hatlarının değiştiğini, görmeden kendisi bile fark ediyor; aynaya baktı, korkunç!

Salıpazarı önünde dolmuştan indiği zaman kırk altı sene evvel başından geçen vakanın ve uğradığı perişanlığın

tam heyecanını değilse de ölü dalgasını duymaktadır. Toyluk icabı o zaman Şehriban'ı bir anda göremeyeceğine hükmetmişti; bunun matemini tutuyordu. Kızın mektup attığı pencereye kaç kere gidip bakmış, cebinde saklayıp gezdirdiği mektuplarını kaç defa okumuş, koklamış, yüzüne, gözüne sürmüştü.

Kime, kiminle kaçmış olacak? Bu, bonmarşede gördüğü şık beyzadeden başkası değildir; tesadüf kaçış sahnesine Cemşit'i de karıştırmış, vaka onun gözü önünde cereyan etmiştir. Eğer kız geçen hafta Vefa'daki eve gelmese, kollarına atılmasa, kendisini en mahrem tarafından delikanlıya tanıtmasaydı bu kadar yanmayacaktı. Ne bambaşka, bildiğinden başka bir Şehriban çıkmıştı karşısına!

Hem yanıyor, hem birçok sorunun cevabını bulmaya çalışıyordu:

"Maksat evlenmek olsa kaçmazdı, düğün dernek yapılırdı. Kaçtığına göre herifle gayri meşru bir hayat sürecek, yani ona metreslik edecek. Belki de evli, çoluk çocuk sahibi bir adamdır o... Yoksa başka biri de mi var? Nasıl öğreneceğim, kimden, nereden? Zor iş!"

Çok kötü geçen bir gecenin sabahı ilk vapurla yine Vefa'ya koştu; ya, şimdi akıl erdiremeyeceği bir sebepten dolayı, belki de pişmanlık duyarak kendisine dönerse? Her şeyi itiraf eder, af diler, körpe çıplaklığını tekrar önüne sererse? İçinde, kederini delip yeşeren bir sevinç sürgünü var; dün bunu duymuyordu; sonradan aldığı fena habere uymayan bu bir nevi ferahlık nedir? Bir önduyu olabilir.

Odalarda dolaşacak, ikide bir cumbaya koşacak halde değildi; yatağına uzandı, uyumayacaktı. Fakat kulağı çıngırak sesinde, farkına varmadan uyuyup kaldı.

Salıpazarı yokuşlarından birine ağır ağır, dura dinlene tırmanırken:

"Evet," diye hatırasını takip ediyor. "Uyuyakalmıştım, beklediğim çıngırak sesiyle yataktan fırladım, kapıya koştum." Evin az ötesinde bir kira arabası duruyor, kapıdaki arabacı:

"Ne istiyorsun?"

"Evde kimse var mı diye baktım, beyim. Arabadaki hanım soruyor."

"Evdeyim, işte! Arabayı kapı önüne çekiver."

Bereket bu ev dar bir sokakta değildir; meydana baktığı için olan biteni karşıdan seyredecek olan meraklı gözler yok. Yalnız yan iki evden korkulur ama onların sahipleri yazlıkta. Gelenin Şehriban olduğuna emin. Arabacı gidip haber verdikten sonra atların dizginlerini geri çekti, arabasını kapı önüne getirdi.

"Girmeme müsaade var mı? Kabul eder misiniz?"

Bunu diyen Şehriban, arabanın içine büzülmüş, kenarda oturuyor; kabahatli, üzgün, ürkek bir halde.

"Gir, çabuk!"

Onu eve soktu, arabacının hesabını görmek lazımdı. Uzamasın diye pantolon cebinden bir mecidiye çıkarıp uzattı.

"Yetmez, beyim! Ta Nişantaşı'ndan geliyoruz, bir saattir yoldayız; üç isterim."

"Dur öyleyse, yukarıya çıkayım da pencereden atarım."

Kapıyı örttü; Şehriban antrede duvara dayanmış kendisini bekliyor. Onu kolundan çekerek götürüyor, merdivenleri çıktılar; yatak odasındalar.

"Otur şu koltuğa. Araba işini bitireyim."

Bu iş bittikten sonra, döndü:

"Nen var? Hastasın galiba? Niçin Yasemin yanında yok?"

Cevap vermiyor, gözleri kapalı, başı arkaya dayanmış, nefes alamıyor, bayılmak üzere sanki. Eliyle bir şey işaret ediyor, bir şey istiyor.

"Su mu?"

Evet manasına bir hareket. Suyu güçlükle içti. Bir eliyle gözlerini kapatıyor, öteki ile camları gösteriyor. Galiba ışıktan şikâyet ediyor, perdeleri kapamasını anlatıyor. Zira delikanlı hürriyet ilanından sonra babasına meydan okuyarak şimdilik kendi odasının kafeslerini kaldırtmıştır; öğle güneşi olanca çiğliğiyle içeriye vuruyor.

"Yatmak ister misin? Gir şu karyolaya, dinlen; ben koltukta beklerim."

Kız güçlükle konuştu:

"İyi olur, pek bitkinim; başıma gelenleri sonra anlatırım. İstersen sen dışarıya çık; soyunacağım da..."

Daha evvel karşısında, hem de çamaşırlarını paralarcasına doyunmamış mıydı? Şimdi bu çekingenlik, bu utanç neden? Cemşit içinden izah ediyor: Kabahatli oluşundan! Kabahatini anlatacak da ondan! Yüzü yok, öğrenince kapı dışarı atarım diye korkuyor. Herifle buluştuğu sırada orada bulunduğumu, rezaletten haberim olduğunu nereden bilecek?

Kolonya şişesini verdi:

"Ben sofadayım, soyun, bunu da kokla, ensene, yüzüne, göğsüne sür. Beş on damla içersen ferahlarsın da... Atkinson kolonyası, içilir zira!"

Şimdi Cemşit yokuşu yarılamıştır, apartmana yaklaşıyor ve kırk altı yıl önce Şehriban'a tavsiye ettiği o kolonya şişesini eski şekli ve etiketiyle sanki görüyor: Kapağı camdandı, dört köşesi mustatil şişesi de nedense bayağı lamba şişeleri gibi yeşile kaçar renkteydi; küçücük etiketinde çiçek, limon ve portakal resimleri vardı. Babasının her derde deva olarak kullandığı kolonya suyu idi bu. Midesi ekşirse, sinirleri bozulursa, gaz yaparsa on damla içer, rahatlık duyardı. Enfiyesini tavlarken de suya yine o iksirden katardı ve şişe yarıya indi mi oğluna ısmarlardı:

"Bonmarşeye gittiğin gün unutma, bana bir şişe yenisinden getir."

Vesiledir diye hemen o gün Beyoğlu'na çıkar, zamanın daha ziyade gençlerle hafifmeşrep kadınlarının uğrağı bir pastane olan Mülatier'de *şokola* içer, sonra bonmarşeye girerdi. Artık ne orası kalmıştır, ne Karlman mağazasıyla üst katındaki müzikli kibar çayhane, Orozdibak, Gülizar, Baker, Psalti gibi büyük ticaret tesisleri ve Tokatlıyan, Yani, Nikola, Lüksenburg gibi sabahlara kadar açık, aynı zamanda keseye uygun geniş lokantalar.

"Gelsin ayaküstü öteberi atıştırılan dükkânlar, mezeciler, tavuk tüyü ve su böreği yağı kokan muhallebiciler!" Eskiden muhallebici dükkânları sadece tarçın, gülsuyu ve nihayet yanık süt kokardı.

Apartmanın önündedir. Yeni yapı, alt cephesi siyah mermer kaplı, kat kat fışkırmış ve iyi malzeme ile yapılmış gösterişli bir bina. Geniş balkonları dünyanın en nadir manzaralarından birine hâkim.

"Bu benim olsun da çökmeğe yüz tutmuş, Karadeniz

boğazından esen rüzgârla çerçeveleri zangırdayan, çivilerinden sıyrılmış kaplamaları yer yer sallanan köhne, tamtakır bir berhanede[1] çile çekeyim ha!"

Kapıcının dairesine girdi. Döşeli dayalı, karyolalı, penceresinde karanfil saksıları, kat telefonu, tertemiz, kunt bir yer. Kendi oturduğu ev ve yatıp kalktığı oda buraya nispetle çergi. Söyleniyor:

"Hepsinin sebebi Şehriban! Hayır, bende bütün kabahat; benim yaradılışımda, dokumda, küs huyumda, hasta ruhumda! Bir gençlik aşkının rezil edilişine dayanamadım; dünyanın, bilhassa müthiş bir aşağılık duygusuna kapıldım. Yuh olsun!"

Kapıcı, kömür için Kuruçeşme'ye gitmişti; karısı kahve pişirdi, havagazında. Kireçburnu'nda bu da yoktu, Makbule Abla ikide bir pompalı gaz ocağını tamire götürür, sızlanıp dururdu.

Mal sahibi –başı pembe yemenili, boyası solmuş entarisi içinde sarkık göğsü, iri kalçalı, kanı sıcak ve yüzü sevimli– kapıcı kadını dinler görünerek maziye dalmış.

Kolonya şişesini verdikten sonra Cemşit odadan çıktı, kapıyı örttü, sofadaki sedire oturdu. Şehriban gelmişti, yan odadaydı, bir dam altında yine buluşmuşlardı ya! Üst tarafının ehemmiyeti yoktu, yani baba evinden kaçışının, kendisine ihanet edişinin, hepsinin, her şeyinin! Az sonra, sinirleri yatışınca onu yine kollarının arasında bulacak, soyunmasını seyredecek, çiçek kokulu nefesini boynunda duyacaktı ya!

"Erkekler sadece kendilerinin olan kadınlara mı tutu-

1 berhane: yıkık dökük, kullanışsız ve büyük ev

lurlar?" diye düşünüyordu. "Kocalılara, dullara, metreslere, fahişelere, her türlüsüne, en bayağısına, en ahlaksızına âşık olmamışlar mıdır? Adam o Kamelya kimdi? Veremli bir satılık kadın! Manon Lesko neydi? Sokak fahişesi! Bu roman tipleri hakikatte fazlasıyla mevcuttur; ben de onlardan birini, hatta çok daha iyisini seviyorum."

Delikanlı, o yılların yüksek edebi romanlarından canlandırılmış tiplere de zihninde yer veriyor; mesela Bourget'nin meşhur *Cruelle Enigme* eserindeki Thérèse de Sauve, sevgilisi Hubert'e ihanet etmemiş midir? Ah, bu ihaneti öğrendiği sırada çektiği tatlı azap!

Şimdi Cemşit de sedire çökmüş, bu azapla yanıyor; kendi kendine:

"İhanete uğrayan erkek azap içinde kıvranmaktan da bir haz duyuyor galiba," diye söyleniyor. "Muhakkak ki aşkının arttığını, taştığını, öncekinden daha sarıcı, her tarafına işleyici olduğunu anlıyor. İhanete uğramayan aşkta bir satıhta kalış mı var, ne? Şu dakikada eskisinden yüz kat daha âşığım Şehriban'a; hem de nefsimden, ondan, şevkimden utandığım, iğrendiğim halde, utanç ve iğrençlik içinde; utanmanın ve iğrenmenin bir nevi şehvetine kapılarak arsızca, hayasızca!"

Kapıyı dinliyor: Ses yok. Ayaklarının ucuna basarak uzaklaşıyordu ki, içeriden çağrıldığını duydu, girdi. Yatakta doğrulmuş, beyaz pike örtüyü –zahir çıplaklığını örtmek için– çenesinin altına kadar çekmiş, soluk soluğa.

"Nasılsın?"

"Fena! Senden bir ricam var, güç olacak ama bilmem yapar mısın?"

"Ne istersen yaparım."

"Açılmam, kendime gelmem için bana bir şişe perl deter alabilir misin? Eczane yok mu buralarda?"

"Vezneciler'e giderim, Hamdi Bey'in eczanesine. Fevziye kıraathanesinin karşısındaki daha yakın. Bir de Burmalımescit sokağında olacak. İlacın ismini bir daha söyle."

"Hani canım, şeffaf sarı haplar, içlerinde eterli sular vardır, dedim ya *perl deter*... Lokman suyu yani ama damla ile alınmaz, yutulur. Ben lokman ruhu içmem."

"Ha bildim; şimdi gelirim."

Sokağa fırladı, adeta koşuyor, fakat bu ilacı nereden tanıdığını da düşünüyor. Kim kullanırdı? Evinde kullanılmadığına emin. Eve gelenlerden birinde görmüştü, şekilleri hoşuna gitmiş, şişeyi evirip çevirmişti. Hah! Aklına geldi: Teyzesinin kızı! Sinirli bir kız mıydı Selise? Hayır. Ey, niye alırdı o hapları? Hatırladı: Gebeliği esnasında, aş eriyordu o sıralarda! Şehriban gebe miydi yoksa?

Hemen geri dönecekti; durdu, düşündü, yoluna devam etti. Eter teskin edici bir terkipti, yalnız gebe mi olmak lazımdı eter almak için? Beş on damla içilince teftih verir, ferahlatırdı insanı. Esasen o devirde lokman ruhu harcıâlem bir devaydı, her evde bulunurdu. 1956 yılının Belergal, Pertrankil, Ekvanil vesaire nevinden müsekkin yeni müstahzarları[1] henüz bulunmamıştı ki! Galiba nevrol da piyasaya çıkmamıştı. Hünnak-i rahim denilen isteri nöbetlerine de eczacılar tuzlu bir ilaç kaynatıp verirlerdi. Ha, bir de ***kediotu*** yok muydu? Ne kötü kokardı o! Sinirli kızlara zorla içirilirdi.

İlaç kutusu elinde, eve dönüyor. Anahtarı ile kapıyı usulcacık açtı; kapadı. Şehriban'ı ne halde bulacak? Her-

1 müstahzar: kullanıma hazır duruma getirilmiş

halde yine yataktadır; pikeyi yine gırtlağına kadar örtecek midir, yoksa üzerinden fırlatıp atarak kollarını delikanlının boynuna mı dolayacaktır? Bilinmez bu! Belki geceyi de yanında geçirecektir. Başkasıyla bunu yapan neden ilk göz ağrısından o lütfu esirgesin?

Örtünmesine meydan vermemek için odaya birdenbire girdi, girmesiyle beraber eşiğin üzerinde apışıp kaldı. Yüksek sesle mi söyledi, yoksa içinden mi söylendi? Bilmiyor:

"Hay namussuz hay!"

Şehriban gitmişti; Cemşit'i ilaç aldırmak bahanesiyle yolladıktan sonra –bu maksatla yollamıştı herhalde– kaçmıştı. Niçin gelmiş, niçin kaçmıştı? Anlamıyordu; anlayacak halde değildi ki! Gelmesinin de, gitmesinin de muhakkak birer sebebi olacaktı. Yatağa bakıyor: Olduğu gibi düzeltmeden bırakmış, acele ettiği belli.

"Bir sebeple bana geldi, bir şeyler söyleyecekti; sonra odada yalnız kaldığı zaman bu fikrinden vazgeçti, kaçma kararı buldu, böylelikle kolay, rahat kurtulmuş olacaktı. Akıl erer iş değil!" diye muhakemeler yürütmeye başlamıştı. Birdenbire kafasından korkunç bir ihtimal geçti:

"Sakın hırsızlık da yapmış olmasın?"

Karyolanın başucuna yakın duran eski usul konsolun gözünü çekti: Yaylı altın çantası boşalmış, fakat içine bir kâğıt sokulmuş:

"Affet, söylemeye cesaret edemedim, mecburdum... Pek yakında elimle geri getireceğim. Her şeye rağmen biricik sevgilim sensin, Cemşitciğim. İnan bana."

Biricik sevgili tekrarlıyor, hem de bu sefer muhakkak yüksek sesle:

"Hay kahpe hay!"

Kapıcı kadın, apartman sahibinin birdenbire homurdandığını duydu; anlamadı ki Cemşit Efendi tam kırk altı yıl evvelki küfrü tekrarlıyor. Öbürü bundan, efendinin kiracılara kızdığı manasını çıkardı, şımardı, bire bin katarak şikâyete devam edecekti, kapı önünde bir otomobil durdu.

Fırat ile mimar randevuya tam saatinde gelmişlerdi.

"Ne talihli genç şu Fırat! Gönlünü Lale gibi güzel, güzel ahlaklı bir kıza verdi... Benim gibi bir sürtüğe değil!" diye söylenerek dostunu karşılamaya çıktı. Çıkarken zihninden bir hesap da yapmaktaydı:

"Çaldığı sekiz buçuk altındı, bugünün bin iki yüz kâğıdı; pek de bir şey sayılmaz. İlk vizitesi o paraya değerdi, doğrusu! Murad daha fazlasını kimlere vermezdi?"

IV

"Safa geldin, safalar getirdin, buyur şöyle, şu koltuğa, iki gözüm, efendim!"

"Bırak Hacıvatvari lafları. Belki senin neşen yerinde, ama..."

"Yerinde tabii. Haftaya Fırat ile Lale resmen nişanlanıyorlar. Nişan aile arasında yapılacak, nikâh ve düğün gelecek ay aynı günde Hilton Oteli'nde. Yahu neydi o benim Polinka masalı? Gerçekten haklıydın sen, bir nevi bunaklıktı benimki! Artık ikisi arasında zerre kadar benzerlik bulmuyorum; yokmuş ki zaten... Güzel bir mayıs gününün serabıy-

mış meğerse; kırk altı yılın ardında kalan bir çehre başka bir çehrede görünüveriyormuş."

"Bitti mi?"

"Bitti. Nen var? Acayip haldesin; bir şey mi oldu?"

"Yeni bir şey yok; sana bir masal anlatmaya geldim."

"Dadı mı oldun, beni çocuk yerine mi koyuyorsun? Ninni de söyleyecek misin? Eleni Dadı'nın vaktiyle sesi pek güzeldi, Rumca şarkılarına bayılırdım. Bir *Kardiyamu* derdi, yüreği titrer, yüreğimizi titretirdi ama masal bilmezdi. Masalı ninem söylerdi; hele bir tanesi vardı, 'tıntın eder kabacık, beni bırakıp giden babacık' masalı... Dinlerken hüngür hüngür ağlardım."

"Benim masalım aşk üzerine, aşk, kadın, ihanet, hicran vesaire."

"Allah Allah!"

"İstersen seccadeye otur, tespihini eline al, zikre başla! Bırak da anlatayım; anlatmak ihtiyacındayım. Senden şimdiye kadar gizlediğim bir hikâye bu; bir gençlik hikâyesi; ta 1908 tarihinde başlar, yirmi bir, yirmi iki yaşlarındaydım."

"Âşık mı olmuştun sen? Sen de bir kadın mı sevmiştin? Gel de şaşma! Böyle şey olamaz, olmamıştır. Uyduruyorsun, çıldırdın muhakkak! Esasen son zamandaki hallerini beğenmiyorum; o giyim kuşam, gece hayatı, konfor hırsı, sosyeteye merak? ..."

"Peki, sende bu meraklar yok mu? Sen deli misin?"

"Bende bu meraklar eskidir, birdenbire meydana çıkmadı ki, mirim! Korkutanı ani tezahür edenidir."

Cemşit kollarını kavuşturdu, öfkelenmişti:

"Yeter safsata! Uzatırsan kalkar giderim. Sana bir sırrımı

açmaya gelmiştim; başkasına açamazdım. Açmazsam işte o zaman hakikaten çıldırabilirim."

"İşin ciddiyetini kavrayamamıştım; mademki bu kadar mühim, söyle, anlat, açıl. Şayet elimden bir şey gelirse canla, başla..."

"Ona eminim Murad. Sen havai, hercai görünen, ağırbaşlı bir adamsındır."

"Hazır Eleni Dadı da mevlide gitti, gece de gelmeyecek, bizi kimse rahatsız edemez. Dinliyorum."

Cemşit piposunu doldurdu, yaktı:

"Asıl vaka sırası Avrupa'daydın..." diye başladı ve çeşitli yerlerde hatıralarını kendi kendine tazelerken bizim de öğrendiğimiz safhaları olduğu gibi naklettikten sonra Vefa'daki evden kaçış sahnesine geldi:

"Evet," dedi. "Sekiz buçuk altınımı alıp sırra kadem basmıştı. Keşke benden isteseydi... Daha fazlasını verirdim, yirmi altın, elli altın. Nereye harcayacağını da sormadım; bütün arzum onun memnun olmasıydı. Şirret kızın ince, uzun, gül tırnaklı parmakları altınla oynamak, çil çil liraları hesapsızca harcamak için yaratılmışa benziyordu; daha doğrusu bana öyle geliyordu, öylesine âşıktım bu cibilliyetsiz mahluka! Geçen defa yaptığım gibi akşamüzeri yine Hisar'a gittim; Elif karşıma çıktı:

'Seninkiler,' dedi. 'Evi dün boşalttılar, mahalleden kaçtılar. Nereye taşındıklarını kimse bilmiyor; zaten evi Mısırçarşılı birine satmışlar. Yeni mal sahibi tamir koyacakmış.'

'Kız hiç görünmedi mi?'

'Ar, haya var mı onda? İki geceyi kim bilir nerelerde, kimlerle geçirdikten sonra evvelki sabah salına salına geldi haspa! Neyse, kurtulduk artık.'

Fakat kurtulmak şöyle dursun, ihanet ve hırsızlık vakaları üzerine ben ona büsbütün tutulmuştum; bir daha bulup görememek, elde edememek, kollarımın arasına alamamak korkusu katılmış bir yanıp tutuşma buhranına kapılmıştım. Yukarı kata çıkıp da sevgilimin evini ıssız, bomboş halde bulunca pencere önünde donakalmıştım. Şimdi son vakaları değil, tanışmamızın ilk tablolarını düşünüyorum: Örgülü saçları ve basma entarisi ile kahve getirişini, incir dallarında oturup camıma çekirdek atışını, birdenbire serpilip küçükhanım oluşunu ve elinde roman bahçeye uzanıp yatışını... Nihayet kafes arkası işaretler, konuşmalar, yan kapı ardında buluşmalar...

Bunların hepsi de hatıralarımın tatlı, çocuksu, zararsız safhalarıydı; sonradan iş değişmiş, mahalle delikanlılarının müdahalesi, dedikodular, dargınlıklar, uzaklaşmalar başlamıştı; derken Vefa'ya zenci Yasemin ile gelişi ve ötesi. Altın çantasının içine bıraktığı kâğıdı bir daha okuyorum: 'Pek yakında elimle geri getireceğim,' demiyor mu? Bundan mühim bir şey söylüyor: 'Biricik sevgilim sensin, Cemşitciğim,' diyor. O halde tekrar gelecek ve tekrar boynuma atılacak. Bana da lazım olan bu.

Azıcık teselli bulmuştum ama ne günü geleceğini bildirmediği için Allah'ın günü bir yere çıkmadan, mağazaya bile uğramadan evde mi bekleyecektim? Vakit nasıl geçerdi, yaz günü tek başıma, bomboş evde? Sabaha kadar bir hal çaresi aradım, nihayet –mademki iki defa öğleden önce gelmişti– sabahları hiçbir tarafa çıkmamayı kararlaştırdım. Saat birde mağazaya gidecek, ikindiden sonra Beyoğlu tarafına geçecektim, rastlarım ümidiyle.

Öyle de yaptım, haftalarca... Ne gelen var, ne giden; rastlamak ümidi de suya düşmüştü. İşte bu halde, gönlümde hicran yarası, bir akşamüstü Tünel'den çıkmış, pasaja sapıyordum. Bir arabacı önümü çevirdi:

'Buyurun beyim, götüreyim.'

'İstemez.'

'Beni tanımadınız galiba?'

Yüzüne o zaman baktım; Şehriban'ı evime getiren arabacıydı, bıyığının bir tarafı eski bir yara yüzünden güdük kaldığına kapıda konuşurken dikkat etmiştim.

'Ha,' dedim. 'Sen misin? Niyetim yoktu ama Taksim bahçesine götürüver beni, ağır ağır, maksat gezinti...'

Asıl maksadım ağzından laf kapmaktı; belki de umduğumdan fazla haberler alacaktım. Cadde kalabalık olduğundan ancak açıklığa çıkınca rahat konuşmak mümkündü; iyisi Taşlık. Orada araba durur, arabacı da iskemlesinden iner, atlarının terini kurular, koşumlara çekidüzen verir, bu arada gevezelik edilir; bilirsin bunları Murad!"

Murad tasdik manasına başını salladı; arkadaşının sözünü kesmemek için ağzını açmamak yolunu tutmuştu; o devirde münevver konuşmasında buna özel tabirle *şakki şefe* etmemek yani *dudak yarmamak* denirdi. Cemşit sözüne ara vermedi:

"Taksim bahçesinde inmek kararından vazgeçerek arabayı Taşlık'a sürdürdüm. Tahminim gibi oldu, konuşma zemini bulundu. Soruyorum:

'Bizim küçükhanımı gördüğün var mı?'

'Üç gün oluyor galiba, Harbiye'de beni tanıyınca yürümekten vazgeçti, arabama bindi, evine götürdüm; yanında bir de bacı vardı.'

'Yeni taşındığı eve mi?'

'Orasını bilmem, nah şu tarafta, Meşrutiyet mahallesi diyorlar şimdi bu yere... Bozuk kaldırımlı sokaklar. Bereket ev Nişantaşı'na daha yakın; caddenin Şişli tarafında üçüncü sokak. Küçükhanım'ın şıklığına yakışır ev değil, ama ne diyeceksin?'

'Dönüşte beni o sokaktan geçir de evi göster; bahşişini veririm.'

'Aranız açıldı mı ki ne ola, beyim?'

'Olur böyle şeyler, yine barışırız.'

'Haydi hayırlısı! Azıcık denizi seyret, yüreğin ferahlar. Bak, şu arabalardaki beyler, hanımlar neye gelmişler şu tepeye? Deniz gam dağıtır diye. Çoğu senin gibi sevda çeker onlar... Biz de çekmedik miydi bir zamanlar? Sevda yüzünden hapislerde bile yattım; emrinimin oğlu Durmuş'u bıçaklamıştım; Hürriyet ilanında affa uğrayıp çıktım.'

'Dönelim artık; o evin önünden geçeceksin, değil mi?'

'Geçeriz beyim. Seni kıracak mıyım sanki? Halden anlarız demiştim ya!'

Semte adını veren Nişantaşı önünden önce aşağıya doğru sağa, sonra solda üçüncü sokağa saptık. Şimdi o köşede bir pastane, karşısında modern kasap dükkânı var ya... İşte o sokak. Epeyce gittik; arabacı birbirinin eşi, yan yana kurulmuş evlerden ilkini işaret etti. İnce uzun, üç katlı, dökülen sıvaları arasından yer yer tuğlaları sırıtan bayağı bir bina. Pencerelerine bir lahzada göz attım; kimseyi göremedim. Arnavutkaldırımlı yoldan sarsıla hoplaya azıcık gittikten sonra arabayı geri çevirttim; bu suretle evin önünden bir daha geçmiş olduk; artık zifiri karanlıkta bile gelsem elimle

koymuş gibi bulabilirdim; sokak ismini, ev numarasını da zapt etmiştim. Beyoğlu'na dönerken boyuna içimden tekrarlıyordum; hatta girdiğim Strazburg birahanesinde, yolda rastladığım bizim mektepten Sulhi ile otururken, ara sıra tekrarlamaktan kendimi alamıyordum.

Şu var ki, evi biliyorum ama ne yapacağımı kestiremiyordum. Gel de telefonu arama; şehirde manyetolu polis telefonları bile henüz kurulmamıştı. Ertesi gün o sokağa Şişli tarafından indim, nerede şimdiki apartmanlar? Yerden yapma, barakamsı dam altları... Yoluma çarşımsı bir meydancık çıktı; bakkal, manav, bir iki kahve, hepsi de fukara işi şeyler. Bana dik dik bakanlar bile oldu. Uzaklaştım. Zaten az aşağı çingene mahallesiymiş.

İşte mahut evin önündeyim; ayaklarım birbirine dolaşacak neredeyse... Sanki kafesler ardından beni seyrediyor herkes! Tesadüf daima yardımcı olur mu? Caddeye çıkmışım; geri döndüm, sokağı bir daha boyladım, yarıda tornistan, kendimi tekrar caddede buluyorum. Artık yapacak şey yok.

İki gün ve bir gece aynı turları tekrarladığım halde netice alamayınca, kız da Vefa'ya gelmeyince çaresiz bizim İstavri'ye açıldım; zaten hem vakanın başlangıcını biliyor, hem kızı tanıyor, hem de halimin gittikçe kötüleştiğini görüyordu; dedi ki:

'Bizim Dimitri boşta. Evi gösterirsin, cebine de birkaç mecidiye koyarsın, ne istersen yapar o.'

Bir altın vaat ettim. Dimitri ile Meşrutiyet Mahallesi'ne yollandık, evi belledi. Yapacağı iş şuydu: Benim bir pusulamı Şehriban'a, olamazsa onun eline geçmesi için Yasemin'e vermek, bir cevap getirmek. Pusulaya kısaca şunu yazdım:

'Her gün öğleye kadar evde, öğleden sonra mağazada bulunacağım. Teşrifine hasretle, muntazırım, emirlerini ifaya hazırım.'

Hasret kelimesini hem kabahatinin affedildiğini, hem de sevgimin eksilmediğini anlatmak için kullanmış, altına da bir çizgi çekerek bu manaları belirtmek istemiştim: 'Emirlerine ifa'dan maksadım da paraca fedakârlık edeceğimi anlatmaktı; edecektim de... O buhran içinde ne tasavvurlarım vardı! Yalnız Şehriban'ı değil, ailesini de borçlulardan kurtarmak, iyi bir mahallede yeni yapı bir apartman tutmak, kızı keyfince giydirip kuşatmak! Ne ile yapacaktım bunları? Anamdan bana kalmış olan Ayvalık'taki zeytinliği babamdan gizli satarak! Zaten bir Rum arazinin peşindeydi.

Fakat, dikkat etmişsindir tabii, kendisi için maddi fedakarlığı göze almakla beraber hiçbir bakımdan güven vermeyen bu kızla evlenmeyi namusuma yediremiyor, vicdanıma bir türlü kabul ettiremiyordum. Şehriban'dan istediğim tamamıyla benim olması da değildi, ara sıra bana gelmesiydi. Ona karşı duyduğum aşk, aşktan ziyade cinsi bir ihtirastan ibaretti. Doğrudan doğruya şehvetle alakası olması, ulvi ve kutsi sayılan temiz hiçbir tarafı bulunmaması yüzünden bu ihtiras bildiğimiz aşklardakinden daha keskin, sert, şuursuz ve çift teşkil etmeden, yuva kurmayı düşünmeden cinsleşen hayvanlarınki gibi çok iptidai bir şeydi; ayrıca Şehriban başka türlü bir aşka ne layıktı, ne de elverişliydi; anadan doğma bir sürtük, bir sütü bozuktu.

Fakat o nispette de alımlı, çocuk yaşında bile erkek üzerinde tesirli bir kızdı.

Dimitri işe koyulduğunun beşinci günü, ikindi üzeri mağazaya geldi. Günlerce süren takipten sonra Şehriban'ı nihayet öğle üzeri evden çıkıp tek başına Nişantaşı tarafına giderken önleyebilmiş, pusulayı vermiş, Küçükhanım kâğıda göz gezdirmiş:

'Peki,' demiş. 'Selam söyleyin, yarın tam beşte bonmarşeye gelsin. Nereden de bulmuş evi? Bravo doğrusu! Siz mağazada çalışıyorsunuz galiba?'

Rum uşak ilave etti:

'Çok güzeldir matmazel! Peh peh! Çok güzel! Akıl bırakmadı. 'Evet, pasam' dedim, o güler, ben utandı. Bre matmazel 'pasam' denir? Nah kafa!'

Altını uzattım; randevu aldığıma memnun, palikaryanın yaptığı tuhaflığa kahkahalarla gülüyordum; İstavri –işin varacağı neticeyi düşündüğü için olacak– somurtuyordu. Asmaaltı tarihinde öyle bir kız yüzünden kapanmış mağazalar ve sefalete düşmüş mal sahipleri yok değildi."

Murad Naci tasdik etti:

"Evet, hatta *Zehra* romanında öyle bir tip vardır ya... İntikam almak için karısının yolladığı fahişeye kapılır da sonunda tulumbacı koğuşuna girer, mesut bir aile mahvolur."

"Benimki adi melodram şeklini almadı, ruhi bir inhitata sebep oldu; servetim kalmadı değil, arttı bile, ama insanlardan ve dünya nizamından iğrendim, paramı kullanamadım; para içinde bir muhacir hayatı sürdüm."

"Görüyorum ki maymun gözünü açmış artık. Nasıl, apartman katındaki tadilat bitti mi?"

"Bitmek üzere; hele bitsin, seni götüreceğim, beğeneceksin, asıl mimarı Fırat."

"Affet, hikâyeni kestim; meraklı yerindeydin."

"Ziyanı yok, biraz mola verelim. Daha iyisi gölgelenen bahçeye inelim, havuz başında otururuz."

"Vakt-i kerahet[1] yaklaştı, bir şeyler de içeriz. Allah'a şükür ne diyabetliyiz, ne de başka bir illetimiz var. Daha geçen gün tam muayeneden geçtim, *état satisfaisant* mirim!"

"Ben de o işi yapacağım, girmek üzere hazırlandığım yeni hayat bunu icap ettirirmiş; Fırat lüzum gösterdi."

"Bakıyorum oğlumun sözünden çıkmıyorsun!"

"Senin bana yarım asırdır yaptıramadıklarını o yaptırıyor; yaptırmasını biliyor. Psikolog o. Sen inadına aksini yaptırtacak tavırlar alırdın."

"Nerede ise bütün mesuliyeti bana yükleyeceksin."

"Elbette! Zira Şehriban macerası sırasında İstanbul'da bulunsaydın belki beni başka taraflarda oyalar yahut kolumdan yakalar, Avrupa'ya götürürdün."

"Hiçbiri para etmezdi; zira sen doğuştan esir olmaya mahkûmdun. Çapkın yaratılmamıştın, kadına değerinden fazla kıymet veriyordun, kadının değiştirilmesi lazım geldiğini aklına kabul ettiremiyordun. Ne vardı pencerede ilk cıvıldayan serçe kuşuna hayat boyunca bağlı kalmak! Vefa'daki eve gelip de kollarına atıldıktan sonra, 'Eh yeter, matlûp hâsıl oldu, nasibimi aldım,' deyip çekilecektin; arkasından vapura, Hisar'a koşmayacaktın, zaaf göstermeyecektin. Ben mahut Polinka'nın ardından Sırbistan'ı boylamış mıydım? Fazla ne verebilirdi? Yüzüne bakılır her kadının hoş bir tarafı vardır; nitekim haz ettiğim Polinka'dan sonra yine hoşlandığım yüz Polinka yoluma çıktı. 'İnsanlar müstesna, bütün

1 vakt-i kerahat: akşamcıların içkiye başlama vakti

hayvanlar dünyaya gelmekten birinci maksadın hayattan tat çıkarmak olduğunu bilirler,' diyen mütefekkire hak veriyorum. Bir çiçekle yaz olmaz, bir kadınla da nefis körlenmez. Asıl tat da tatların değişmesinden alınır. Değişmeyen tatta tat kalır mı?"

"Uzatma Murad! Benimki belki bir ruh karışıklığı, bir acayiplikti, ama senin çapkınlıklarındaki yavan, dümdüz, adi, tapon tarafları yoktu onun. Haydi, ukalalığı bırak da bahçeye çıkalım."

"Çıkalım da romantik maceranın nakline devam et. Meraklı da doğrusu."

"Zira senin çapkınlıkların nevinden birine benzeyen şahsiyetsiz bir sürü zina hikâyeleri değil de ondan! İçinde ıstırap çeken bir ruhun belirtisi var."

"Şehriban da bütün şirretliğine rağmen sevimli, cazibeli ha! Pelerinli çarşafı, beyaz güderi uzun eldivenleri, rengârenk tafta jüponları ile gözümün önünde canlanıyor; şöyle bonmarşeye giderken, incecik endamıyla, benim de o tarihlerde Nurhayat isminde bir..."

"Anlatma, bilirim, Salimelerin kızı; ufak tefek bir şeydi, peşine düşmüştün."

"Evet, birkaç gün kadar... Rüzgâr gibi geçti o macera."

"Benimki lök gibi ruhuma çöküp oturdu. Mizaçlar başka, ne yapalım?"

Tarhları yeni sulanmış bahçenin durgun yaz akşamı sıcağına yaş bir tülbent serinliği veren gölgesinde hasır koltuklara yaslandılar. Cemşit:

"Nerede kaldıktı?" diye söylendi. "Ha, evet... Dimitri'nin getirdiği haberde. Buna önce sevinmiştim; fakat azıcık dü-

şününce kızın evime gelmeyip de bonmarşede randevu vermesi canımı sıkmıştı. Kaçgöç devrinde bir genç kızla bir delikanlı mağazada ne kadar konuşabilirlerdi? Şimdi olsa, tak koluna şu park benim, o pastane senin, dön, dolaş, taksiye atla, ister Boğaz, ister Florya, gece yarılarına kadar, hatta sabahlara kadar İstanbul'u tara! Çarşaflı bir Müslüman kızı meşrutiyet devrinde bile alışveriş edilen yerlerden başka bir yere, mesela lokantaya ne yalnız, ne de bir erkekle giremezdi ki... İsterse o erkek kocası veya kardeşi olsun. Şimdi biz bile hatırlarken bu çok uzakta kalmış maziye şaşıyoruz, değil mi Murad?

Vaktinden çok evvel Beyoğlu'na geçtim; tuhafı şu ki bonmarşeye giremiyordum; kapı önünde, karşı kaldırımda ürkek ürkek dolaşıyorum ama gözüm hep onun bir taraftan görünüverecek siluetinde... Bana benim olmamış yahut benim olmaktan çıkmış. Nedendi bu his? Beraberce bir arabaya binip gittikleri sarışın delikanlıdan dolayı belki...

Derken baktım, Şehriban mağazaya giriyor, yanında biçim ve kıyafeti kendisine benzeyen biri daha. Bu da kim? Sarı papa bir kız; lepiska saç bükümleri peçesinin yanlarından kulaklarına doğru taşmış, keklik gibi sekiyor. Arkalarından içeriye daldım; ıtriyat bölümünde karşılaştık. Şehriban önce bu kızı tanıttı:

'Ahbabım Kevser Hanım. İşi biliyor, çabuk konuşalım. Önce şu borcumu vereyim.'

Çantasından bir fişek çıkarıp bana uzattı. Malum ya, madeni paraların aynı boydakilerinden derlenmiş ve kâğıda sarılmış diziye *fişek* ismi verilirdi.

'Acelesi yoktu, dursun.'

'Durmasın, rica ederim. Yeni taşındığımız ev sahibine ve yükleri getirenlere hemen vermek lazımdı da almıştım. Bir söyleyeceğiniz var mı?'

'Bir değil, pek çok.'

'Ama bugün olmaz; burada da olmaz. Ben size uzun konuşmaya müsait yeri ve günü mektupla bildireceğim. Mağazaya mı yazayım, ev adresine mi?'

'Bizimkiler yakında Hisar'dan eve taşınacaklar; mağazaya yaz.'

'Allahaısmarladık güzelim. Dikkati çekiyoruz, ayrılalım.'

'Yine öbür kapıda araba ile bekleyen biri mi var? Acelen ona yetişmek mi?'

Ben şaşıracak sanıyordum. Hayır, hafifçe irkilir gibi olmakla beraber tabiiliğini bozmadı, sadece gülümsedi; Kevser'e döndü:

'Senin Efdal Bey'i görmüş, hani barıştığınız gün burada buluşup da eve beraber gitmiştik ya!'

Bana dönüyor:

'Efdal Bey Kevser Hanım'ın ayrıldığı zevcidir, o gün bir aile meselesini halletmiştik, vehme kapılmışsın. Orevuar!'

Yine miskinlik, adilik, beceriksizlik ediyorum:

'Mektubu beklerim, sakın uzatma Şehriban, muhakkak yaz!' diye yalvarıyorum; o 'Peki, peki!' diyerek ayrılıyor; kapıdan çıkıyorlar. Öfkeleneceksin biliyorum, Murad, ama irademe hâkim değildim, hâkim olamıyordum; demin söylemiştin ya, ben bu kıza veya herhangi bir kadına esir olmaya doğuştan mahkûmdum. Gözüm ondan başka kimseyi görmüyordu; bir âfet kadar güzel olan yanındaki sarışın kızı

da görmedim desem caiz. Benim yerimde sen bulunsaydın hemen Şehriban'ı bırakır, Kevser'in peşine düşerdin."

Murad:

"Tanımıştım ben onu," dedi. "Asıl adı Saniye idi de piyasada bu adı kullanırdı, güzel kızdı. Efdal Bey'i de bilirim, Neşet Paşa'nın oğlu; Kevser'in kocası değil, dostuydu. Mirasyedi idi, ahir-i ömründe fülûs-i ahmere[1] muhtaç kaldı; bir içkili lokantada vestiyerlik ediyordu, öldü, kurtuldu."

Uşak bu sırada açılır kapanır bahçe masasının üstüne mükellef bir içki tepsisi koymuştu; iki ahbap çavuşlar birinci kadehten ilk nasiplerini aldılar. Cemşit dedi ki:

"Kevser nerede? Talih o devrin krallar gözdesi meşhur Otero'sunu veya şimdiki devrin en namlı film yıldızını karşıma çıkarsa, hatta bunlar ayaklarıma kapansa, gözüm yine Şehriban'dan başka kimseyi görmeyecekti. İki haspanın arkalarından ben de perişan halde bonmarşeden çıktım; karşı taraftaki Pigmalyon mağazasına giriyorlardı; zamanın en kibar tuhafiyecisi ya orası. Cebim altın dolu; ben de içeriye dalabilir, pahalı cinsten kravat, çorap, eldiven gibi öteberi alır, aldığım için de saygı görürdüm; yapamadım, sünepe sünepe dışarıda bekledim. Kızlar tekrar caddeye çıktıkları zaman beni gördüler, görmemezlikten gelerek galiba kendilerini getirmiş olan ve bekleyen bir kira arabasına atlayıp gittiler."

Murad Naci homurdandı:

"İlâ Cehennemüz zümerâ!"[2]

Cemşit:

1 fülûs-i ahmer: mangır, bakır para

2 ilâ cehennemüz zümera: topunun canı cehenneme (Ar.)

"Evet ama ben böyle söyleyemem; göğsümün içinde yüreğimin, mangal kenarına konmuş bir buz parçası gibi kayarak eridiğini duyuyordum. Araba gözden kayboluncaya kadar arkasından bakakaldım. Faytonun sandığıyla körüğünün şeffaf olamadığına, sevgilimin hiç değilse bir müddet daha zarif sırtı ile kumru başını göremediğime yanıyordum. Yandığım başka şeyler de vardı: Parayı geri verişi, soğuk duruşu, baştan savmaya benzeyen mektup vaadi gibi şeyler. Sekiz buçuk altını iade için eline mühim bir para geçmesi lazımdı? Nereden, kimden? Kevser ile ahbaplığını da gözüm tutmamıştı; hele Efdal Bey efsanesini aklıma kabul ettirememiştim. Kısacası bir çöküntüye daha uğramıştım.

Artık çöküntüler devam ediyordu: Haftalar geçti, beklediğim mektup gelmedi. Ben mağazayı iyice sermiş, durmadan Nişantaşı ile Beyoğlu taraflarında onun yolunu gözlüyordum. Gözlemekten bir fayda çıkmayınca pasif vaziyetten aktifine geçtim. Önce posta ile, sonra elden, kapı aralığından, pencere kenarından mektuplar yağdırdım. Cevap alamayınca doğrudan doğruya eve dayandım. İçeri almadılar, Şehriban'ın yolculuğa çıktığını, ne zaman geleceğinin belli olmadığını cumbadan söylediler.

Yaz sona eriyordu; babam Vefa'ya döndü; hastaydı, mağazaya gidemiyordu; fakat ben –hâlâ kız çıkagelir yahut mektup yollar ümidiyle– oradan ayrılmıyordum. Havalar bozmuş, kasım girmiş, bakımsız İstanbul'a büsbütün kasvet çökmüştü; asıl kasvet benim içimdeydi ya!

Dimitri'ye yaptırdığım tahkikat Şehriban'ın iki aydan beri hiçbir yerde görünmediğini teyit etti; İstanbul'da olmadığı haberi doğru çıkıyordu. Dimitri bir haber daha ge-

tirdi: Ev boşalmış, içine başka bir kiracı girmişti. Unutmak, avunmak, oyalanmak için bir sebepti bu. Aksine onun bulunmadığı şehirde kadın cinsi tükenmiş, hiç zevk ve eğlence kalmamıştı, ahbap ve arkadaş da... Melankoli başlamıştı; mağazadaki yazıhane bölmesinde arpacı kumrusu gibi düşünen, çamurlu sokaklardan sair-i filmenâm[1] yürüyüşüyle geçip giden bir hastaydım ben. Babam da yavaş yavaş sönüyordu; o yaşlılıktan, ben onulmaz dertten!"

"Doğrusu şu: Başına bu derdi açan Şehriban değildi; seksüel bir gençlik krizi geçiriyordun, imsak ve lüzumsuz perhizlerinin veya kendini ciddi kitaplara vermenin neticesi belki. Belki de psikanaliz tedavisine ihtiyaç gösteren bir şuuraltı hadisesi.

Paşa kızı Şehriban, yahut besleme Kezban, hangisi olsa sen bir melankoli buhranına uğrayacaktın. Aile hastalığı da olabilir bu hal, mesela büyükbabanın mirası! Malum ya, bir nesil atlayıp gelir o ruh bozuklukları. Cemiyetten nefret, insanlara adavet şekline girerek uzun sürmesi de sanırım kimseye, mesela bana bile açılamamandan, maceranı sır yapmandan, derdini içine yedirmenden olabilir."

"Galiba tahlilinde doğru taraflar var."

"Ey, sonra? Böylece bitti, bitiyor mu hikâye?"

"Keşke bitseydi! Dinle, bak: Günün birinde, çipil havalı bir gündü, mağazaya orta yaşlı bir Hıristiyan kadını girdi, Stavri'ye bir şey sordu, o da beni gösterdi. Madamanın elime tutuşturduğu zarfı açıp okudum: Mektup Kevser imzalı idi; kendisini görmemi, adresini madamdan öğreneceğimi, hatta mümkünse onunla beraber hemen gelmemi istiyordu.

1 sair-i filmenâm: uykulu, dalgın dalgın gezen

Gidecek evin semtini sordum, Nişantaşı veya Şişli gibi bir yer söyleyeceğini umarken kadın, 'Kumkapı!' deyince şaşırdım; şaşırmakla beraber Kevser'in bana en az Şehriban hakkında malumat vereceğini düşündüğümden işi uzatmadım; heyecanımı belli etmekten çekinmeyerek, 'Buyurun gidelim,' dedim. 'Eminönü'nden bir arabaya bineriz.'"

Kerestecibaşı yine konuştu:

"Enteresan bu davet... Tafsilatı bırak da derhal sadede gel. Tam meraklı yerindeyiz."

Cemşit gülümsedi, dedi ki:

"Yooo! Yağma yok. O zaman benim kapıldığım meraktan şimdi sana azıcık olsun pay çıkaracağım."

DÖRDÜNCÜ KISIM

I

Murad Naci akşam yemeğinin uzaması taraftarıdır; öyle çarçabuk atıştırılarak yasak savarcasına yenilen öğle yemeklerinden de haz etmez: "Kibar adam ağır ağır yer," der, yemeğin keyfini çıkarır; zira yemek dünya zevklerinin birincisidir; zaten kadını da yiyecek ve içecek, tatlı ve meyve, içki ve meze envaından saymak mümkündür. "Hele yemek masasında onun yeri mühimdir, yemekle kadın birbirlerini tamamlar. İkisi de nefis ise sofra başı gerçekten bir nimet, bir tat kaynağı ve bir zevk mahşeri olur!"

Bu gece –Fırat da dışarıda nişanlısıyla yiyeceğinden– masa başında iki ahbap çavuşlardan başkası yoktu. Cemşit hikâyesini henüz bitirmemekle beraber sırrını faş etmeye başlayalı beri epeyce ferahlamıştı; içinde bir *tasfiye* duyuyor, meğerse *ifşa* ne kadar lüzumluymuş; *günah çıkarma*nın faydasına büsbütün inanıyor.

İçki ve enfes iki yemek de yardım etti, adeta neşelendi, gevezeleşti. Uşak aldığı emir üzerine servisini yapıp sofradan uzaklaşmakta, ancak çağrılınca gelmektedir. Her şey konuşabilirler. Cemşit:

"Ya Kerestecibaşı," diyor. "İşte böyle oldu o iş! Ermeni kadınla arabaya bindik; Salkımsöğüt, Sultanahmet, Divanyolu tarikiyle yokuş yukarı, çamurlar içinde etrafa, zifoslar püskürterek ve yedek atlar koşulmuş tramvayların kamçı şakırtılarıyla irkilerek gidiyoruz. Nasıl bir ev orası? Kevser'in işi ne orada? İsminin Madam Serkis olduğunu güç bela öğrendiğim kadın –ırkdaşı kadınların aksine– gayet sükûti, adeta ketum, galiba tembihli. Yine de soruyorum:

'Üzümünü ye de bağını sorma, dememişler? Evi satın alacaksın?... Yoksa vergisini tarh edeceksin?'

Kupa arabanın camları buğulanmıştı. Yağmur hızlanmış, hava da soğuyor; kışın başlangıcı bu. Çarşıkapı'ya geçtik; madama ön cama vurdu, eldivenli parmaklarıyla buğuyu silerek arabacıya soldaki sokağa sapmasını işaret etti. Eğri büğrü kaldırımlı berbat bir yokuş; hayvanların ikide bir ayakları kayıyor; biz de ara sıra madama ile omuz vuruşuyoruz. Nihayet düzlüğe, yani tahminimce istasyon civarına eriştik. Yine işaret: 'Sağa!' Bir daha: 'Sola!' Üçüncüsü 'Dur!' manasına cama sert ve acele vuruşlar!

İndik. Aman Allah'ım, çamur deryası! Hem motorlu vasıta yerine at, eşek, katır kullanan ve köpekli sokaklara murdarlık namına ne varsa atılan bir devrin çamuru! Bu çamuru hatırlıyorsun, değil mi Murad?"

"Hatırlamaz olur muyum hiç? Tadı hakkında bile az çok bir bilgim vardır."

"Aşeren kadınlar gibi sen de ara sıra marazi bir arzu ile çamur mu yerdin? Çamur yalar, çeşnisine mi bakardın?"

"Ben çoğu çapkın ve hovarda gibi normal adamımdır; öyle ve başka çeşit iğrençliklerden haz etmem. Bahsettiğin

zamanın çamurları hem de parmak yahut kaşık kullanmadan kendiliğinden ağzımıza gelirdi. Unutmuşsun, o tadı sen de bilirsin, zifosla şaka olmazdı; yanında bir at sürçer, bir araba tekerleği birikintiye kayar, sıçrayan, hatta fışkıran çamur yalnız üstümüzü başımızı kirletmekle kalmaz, dudaklarımıza da çarpardı."

"Sahi, öyle olurdu, hele ağzını açtığın zamana rastlarsa içine dolardı; münasebetsiz bir refleks ile de muhakkak yalanırdık. Hele bizim Asmaaltı, Zindankapı çamurları; lezzet bakımından yağlı ve mayhoş, biraz da amonyaklıydı!"

"Sonra neydi evlerdeki o çamurlu palto, pantolon, ayakkabı ve galoş temizleme derdi! Paltolarıyla pantolonlar dize kadar çamura bulanırdı; soba veya mangal kenarında kurutmadan fırçalanırsa izleri kalırdı; berbat şeydi vesselam!"

"Ya pencerelerden sokağa uzatılmış soba borularından tepemize dökülen paslı damlalar! Bu lekeler sıcak su, sabun ve ilaçla da çıkmazdı. Kısacası yerden çamur fışkırır, gökten pas yağardı; işte eski İstanbul kışlarından manzaralar!"

"Ve bu manzaralar ve mahzurlar bizlerin tabii hayatına hiç tesir etmezdi; mesela senin yaptığın gibi yine randevularımıza gider, Kevser'ler veya Nevber'ler ile buluşurduk. Çamuru, yağmuru bırak çabuk şu sarı papa kızla karşılaştır bizi!"

"Ben de karşılaşacağımı sanıyordum, halbuki..."

Murad hayal sukutuna uğramışçasına arkadaşının sözünü kesti:

"Boş mu döndün yoksa?"

"Acele etme. Bir sürprizle karşılaştım. Bekle, anlatacağım." dedikten sonra –yemek faslı bitmişti– ağır ağır piposunu doldurup yaktı, derinine birkaç nefes çekti:

"Derken efendim, arabadan indik, biraz yürüdük, o mahallenin kâgir yapı iki katlı, balkonu tutan çifte sütunlu, emsaline kıyasla gösterişli ve bakımlı bir evdi, önünde durduk. Madam Serkis koynundan çıkardığı iri bir anahtarla kapıyı açtı, içeriye girdi, ben de arkasından daldım. Yan odadan siyah matem elbiseli bir kız göründü. Madama ona:

'Haber et matmazele, bey geldi; yukarıya çıksın, yoksam kendi inecek?'

Bana döndü:

'Siz şu odaya girin, öncek...'

Girdiğim oda ekalliyet evlerinin tipik misafir odasıydı. Duvarda arslan resimli bir ot halı, şiş karınlı karpuz fanusları, likör kadehleri, su sürahisiyle aynalı masa, sandalyelerle koltuklar sıra sıra dizilmiş; köşelerde elişi beyaz örgüler geçirilmiş sigara sehpaları, tam şeref yerinde kalın ceviz çerçeveli kocaman bir agrandisman: Aziziye fesli aile reisiyle başı dantel hotozlu karısının diriyken değil de öldükten sonra çekilmiş hissini veren donmuş ve donuk fotoğrafları! Pek girilmediği ve ateş yakılmadığı için odanın havası küf kokuyor. Oturmadım, tül perdeyi aralayıp dışarıya bakıyorum; tam karşıda tahta kepenkleri örtülmüş bir baraka dükkân; ne dükkânı? Belli değil, damına kadar çamurla kaplı.

'Buyurun yukarıya!'

Bunu söyleyen yas elbiseli kız merdiveni işaret etti; kendisi de arkamdan geliyor, aşağı kattaki misafir odasının üstüne rastlayan odanın kapısını açtı, girdim; kapıyı örtüp gitti. İçeride kimse yok. Karşıda bir kişilik demir karyola; yan tarafta çini soba; ortada kırmızı bakır mangal, en hoşu sıcak burası; havası da hafifçe lokman ruhu ve pudra kokuyor;

belli ki bir kadın yatıp kalkıyor orada, yani Kevser'in barındığı yer.

Kevser'in gelmesini bekliyorum, yine ayaktayım; kapı aralandı. İçeriye giren Kevser değildi; Şehriban idi karşımdaki!"

Murad Naci heyecanından hikâyesini keserek:

"Ne diyorsun!" diye haykırdı. "Şehriban ha? Orasının bir randevuevi olduğunu tahmin etmiştim, ama içinden seninkinin çıkacağını aklımdan geçirmemiştim. Kızı görür görmez şafak attı sende, değil mi?"

Cemşit cevap vermedi, hikâyesine devam ediyor:

"Şehriban'a kavuşmaktan memnun olacağıma, birdenbire öfkelendim. Niçin? Bilmiyorum. Hemen yürüdüm, odadan çıkacak, evden gidecektim. Yolumu kesti, önce vücuduma dolandı, durduramayınca ayaklarıma sarıldı; yerdeydi, yerde sürünüyordu:

'Gitme Cemşit,' diye yalvarıyor. 'Azıcık dinle beni. Sana başımdan geçenleri anlatacağım, hepsini, olduğu gibi... Gidersen öldürürüm kendimi! Zaten bitik haldeyim. Bak yüzüme, ne kadar değiştim; çektiklerimi bilsen!'

Yerde ayaklarıma sarılmış, sürükleniyor, fakat bırakmıyor. Eğildim, saçlarından yakaladım, çekerek kaldırdım ve yüz yüze gelince elimle olanca kuvvetiyle iki yanağına arka arkaya, ara vermeden birer tokat yerleştirdim. Tekrar çöktü ve bu sefer boylu boyuna yere serildi."

Kerestecibaşı yine söze karışmadan duramadı:

"Hah, şöyle," dedi. "Hak etmişti bunu. Artık seni tutan da kalmamıştı; tabii. Evden fırladın?"

Sabık zeytinyağı tüccarı hırsla piposunu çekti:

"Yoo," dedi. "Bilakis yere kapandım, yüzünü, gözünü öpmeye, saçlarını koklamaya başladım; başını göğsüme dayamıştım; ikimiz de sakin sakin ağlıyorduk."

"Tuu! Berbat ettin işi! Bırakıp gitseydin kul, köle olurdu sana; gözü artık senden başkasını görmezdi. Nurhayat'ı bir defasında yerden yere çarpmıştım; kan revan içinde bırakıp evden çıkmıştım, iki saat sonra..."

"Bir gün sen de bana o hikâyeyi anlatırsın, dinlerim. Şimdi dinletme sırası bende."

"Hakkın var, devam et. Zaten benimki hikâye sayılmaz ya! Hani aklıma geldi de..."

"Ağlaşmamız olduğumuz yerde ve aynı vaziyette öpüşmeye, sonra kucaklaşmaya çevrildi, daha ilerisine de varacaktı, kapı vuruldu. Biri dışarıdan, 'Çay getirdim,' diyordu; ayağa kalktık, ben hemen sandalyeye iliştim, güya natürel bir tavır takındım; Şehriban da kapıyı açtı; yaslı kızın elinden çay tepsisini aldı; kapı yine örtüldü.

Üç aydır görmeyeli mahbubem kalçaları biraz daha dolgunlaşarak, göğsü bir hayli irileşerek ancak şimdi kadın denilecek şekle girmişti; artık şebboy yerine daha baygın ve Frenklerin *süave* sözüyle anlattıkları lezzetle hoş bir parfüm yayan vücuduyla adeta bir başka kadın olmuştu yahut bana öyle gelmişti. Bu değişiklik belki de yabancı erkeğin izi, tesiri idi. Kaşlarımı çatarak:

'Haydi,' dedim. 'Neler oldu? Anlat bakalım. Çok duracak değilim; babam ağır hasta, eve gideceğim.'

'Gece burada kalmayacak mısın?'

'Ne münasebet! Hem sen neden buradasın? Kimdir o kokana? Nen oluyor senin?'

'Öyleyse işi baştan anlatayım. Gel, otur yanıma. Sokul, yabancı gibi durma.'

O yaşımda gür, sarışına yakın kumral saçlarım vardı; bilirsin; parmaklarını aralarına sokuyor, tararcasına oynuyor, azıcık çekiyor da.

'Dinliyorum, bırak saçlarımı! Niçin beni Kevser imzalı sahte bir mektupla çağırdın, onu söyle.'

'Kendi imzamı koysam gelmezsin, küskünsündür diye korktum; mahsus eciş bücüş yazdım.'

'Peki, bu evdekileri nereden tanıyordun?'

'Oraya sonra geleceğim; önce şu sekiz buçuk lira meselesini anlatmalıyım.'

'Geç o bahsi!'

'Bonmarşede söylemiştim biraz. Hisar'ı bırakmak mecburiyetinde kalmıştık; paşa babamın Hama'daki sulak arazisine bir Arap şeyhi el atmış, paramızı göndermiyordu; borca girmiştik. Hemen taşınmamız lazımdı; işte sekiz buçuk altını bakkal, kasap hesaplarını kapatmak için almıştım; eşyanın nakli ve yeni eve iki aylık peşin vermek de icap etti. O sayede hepsi oldu.'

'Bunları açıkça söyleyip isteyemez miydin? Fazlasıyla verirdim.'

'Utanmıştım.'

'Sonra paranız geldi ki azametle geri verdin, ha?'

'Gelmedi, Efdal Bey'den borç aldım.'

'Fena etmişsin.'

'Baktık ki İstanbul'da oturmakla halimiz düzelmeyecek, yeni taşındığımız evi de bırakıp bütün aile tekrar Hama'ya döndük. İki aydır ben oradaydım.'

'Şimdi döndünüz mü?'

'Hayır, yalnız başıma ben geldim.'

'Niçin geldin?'

'Senin hasretine dayanamadığım için, şekerim!'

İki yanağımdan öptü ve yüzünü uzatarak:

'Sen de öp,' dedi. 'Demin tokatladığın yanaklarımı. Öp diyorum!'"

Murad Naci kendini tutamamış olmalı ki, yine bağırdı:

"Hepsi yalan, düzen bunların. İnandın mı? İnanıp gevşedin mi? Amma da toy şeymişsin sen! Nezaketen toy diyorum, içimden ne dediğimi bilirsin!"

Cemşit aldırmadı:

"Üstünkörü, somurtkan tavırla dudaklarımı yanaklarına sürdüm ve Madam Serkis'in evinde ne işi olduğunu tekrar sordum.

'Madam terziydi,' dedi. 'Bizim terzimiz, evcek elbiselerimizi o dikerdi; kendimi bildim bileli buraya gelir giderdik, sıkı fıkı konuşurduk, dost olmuştuk. Geçen sene terziliği bıraktı. Damadı Odesa'da kuyumculuk ediyor, para da yolluyor.'

'Sen geleli kaç gün oldu?'

'Evvelki gün geldim, yolda hastalandım, yataktan kalkamadım. Bugün azcık iyileşince hemen haber yolladım.'

'Baban nasıl oldu da seni tek başına gönderdi?'

'Göndermedi, kavga ettim. Cemşit'e gidiyorum, dedim, ayrıldım.'

'Mani olmadı mı?'

'Hali mi vardı zavallının? Hem mani olmaya kalkarlarsa kendimi öldüreceğimi söyledim.'

'Bütün yaptıkların baştan sona kadar münasebetsizlik! Şimdi ne olacak?'

'Sen ne istersen! Kovarsan geri giderim, kovmazsan...'

Kollarını boynuma doladı, dudaklarını dudaklarıma... Ben put gibi duruyordum; daha doğrusu bir müddet durabildim. Söylemeyi unutmuştum galiba, Şehriban'ın üzerinde Hama kumaşının incesinden sarı ve mavi yollu bir ropdöşambr vardı ve altında dantel bir gecelik! Son sualim şu oldu:

'Neden hiç mektup yazmadın?'

'Mektup neye yarardı sevgilim, mademki ben gelecektim, yine senin olacaktım! Senden başka kimsenin olmayacaktım!'

Rica ederim Murad, tekrar 'Yalan, düzen!' diye bağırmaya kalkma. Yerimde kim olsa bulunduğum vaziyette benim yaptığımdan başka bir şey yapamazdı. Camlara vuran sağanağın, akşam loşluğu dolmuş sıcak odanın, o Paris markalı lavantanın da tesirini hesaba kat; insafsızlığı bırak!

Neden sonra Şehriban ayaklı petrol lambasını yaktı, gece olmuştu. Kumkapı istasyonuna gelip giden lokomotif düdükleri ve tekerlek gürültüleri karanlık basar basmaz çarçabuk sesi kesilmiş yarı ölü şehrin tek canlılık alametleri. Ah, o tepeden akseden sarsak yağ kandilleriyle ancak göz gözü görecek kadar aydınlanmış yandan kapılı eski vagonların gece hali, o tekerlekli seyyar türbeler, kasvet katarları! Hat boyu birbirlerine dayanan, payandalara bel bağlayan sefalet barınakları! İstanbul hâlâ bunlardan kurtulamamıştır, hiç değilse bir sahil yoluna kavuşamamıştır. Kavuşacak diyorlar ama..."

Kerestecibaşı dedi ki:

"Şehirciliği bırak, edebiyatçılığı da; vakaya gel. Kaldın o gece dildadenin[1] yanında?"

"Söylemiştim ya, babam ağır hastaydı; dönmeye mecburdum. Nitekim haftasına Asmaaltı'nın meşhur Hacı Hüsrev Efendi'sini toprağa verdik."

"Allah rahmet etsin, mübarek zattı; daha mühimi namuslu tüccardı. Sade senin baban değildi, para babasıydı da, ha! İstersen macerana biraz ara ver, başka şeylerden bahsedelim."

"İyi olur. Şöyle Vişnezade'ye doğru yürüyelim mi? Galiba hafif bir mehtap da var oralarda. Bahçen ağaçlara fazla gömülü; açıklığa kavuşalım."

"Hay hay, gidelim; yokuşu ağır ağır çıkmak şartıyla ama. Ölüm lafı oldu mu bu yaşta insanın yüreğine korku düşüyor."

Biri almış altılık, öbürü altmış sekizlik iki eski ahbap, görünüşte dinç, fakat gençlik hatıralarının yükü altında ruhları iki büklüm yürümeye koyuldular.

Sergi Sarayı etrafında kurulmuş fuarın uğultusunu ve bir sirkin borulu trampetli mızıkasını gittikçe daha yakından duyuyorlar, konuşmuyorlar, böylece epey yürüdüler; ara sıra duruyorlar, derin nefes alarak kısa bir müddet ayakta dinleniyorlardı. Nihayet parka girdiler ve bir kanepeye oturdular, Cemşit piposunu doldurmaya kalkışınca, Murad:

"Yürüyüşten sonra içme şu mundarı," dedi. "Kalbin yorulmuştur, bırak da ciğerlerine temiz hava dolsun. Hem artık sana pipo yakışık almaz, sosyeteye giriyorsun, kokteyl

1 dildade: gönlünü vermiş, gönlünü kaptırmış, âşık

partilerde hanımlarla sohbet ederken ağzında bu minyatür bacayı mı gezdireceksin? Yanında Amerikan sigarası taşıyacaksın ve onlardan ikram edeceksin. Hele şimdi nane kokuluları çıkmış, filtreli. Havva cinsi buna bayılıyor."

"İyi hatırlattın. Hama dönüşü Şehriban sigara içiyordu, hem de *tatlı sert* tütününden kendisi sarıp, kâğıdını sivri pembecik dili ile yapıştırarak bana da veriyordu. O tütünün ayrı bir tadı vardı; zaten parmaklarından sigara kâğıdına yeni lavantasının rayihası da siniyordu; sanki dumanla beraber teninin kokusunu da içiyordum."

"Sen bu kızı adamakıllı sevmişsin Cemşit! Belki de hâlâ seviyorsun."

"Zaman zaman, evet! Hem de bütün bir ömrü heder etmesine rağmen."

"Demek o gece evine döndün?"

"Dönmeden evvel paraya ihtiyacı olduğunu düşünerek komodinin üzerine on altın bıraktım."

"Çok para."

"Ertesi gün gene geleceğimi, evden çıkmamasını söyledim; fakat babam ağırlaştığından sözümü tutamadım. Hafta içinde ancak bir kere teşehhüt miktarı uğrayabilmiştim. Çok acı günlerdi o günler! Nihayet Hacı Hüsrev Efendi'nin birici varisi, tamamıyla serbest bir delikanlı olarak Kumkapı'daki evin kapısını çalıyorum."

"Hamalı Kürt mü, Arap mı, Çerkez kırması mı, o melez kıza gün doğdu desene! Şimdi seni evlenmeye zorlayacaktır, sen de buna yanaşacaksın! Nikâh ettin mi yoksa?"

"Öyleyse hikâyemin yeni tabirle *özet*ini istiyorsan beş

on cümle ile anlatıp *temmet*[1] diyeyim. Ne aceleci adamsın, birader!"

"Pardon, merak ettim de; merak değil, korku daha doğrusu."

"Bundan benim kadar korkamazsın, Murad. Neyse, kapıyı açan siyahlı kız –adının Virjin olduğunu artık öğrenmiştim, ev sahibesinin yetim kalmış kardeş çocuğuymuş– bana vakitsiz gelişimden şaşırmış göründü:

'Buyur,' dedi. 'Ama matmazel teyzemle sokağa çıktı; şimdi dönerler; Kapalıçarşı'ya gittiler; Şehriban hanım terlik alacaktı, kışlık yün terlikler, ayakları üşüyormuş da. Buralar çok nemlidir, deniz kenarı sayılır.'

'Bir iki gün daha sabredebilirdi, selam söyle, Allahaısmarladık.'

Kapıyı vurup çıktım ve öfkelenmiş halde kendimi dik yokuşa verdim. Neden böyle yaptım? Yarı yolda pişman olmuştum ama geri dönemezdim. Bir de şunu düşünüyordum: Muhakkak beni arar, artık eve adam göndermekten hatta bizzat gelmekten çekinmez; evde bulunmazsam Elif Bacı kovmaya kalkar ama onu da yola getirir.

Böylece kendimi teselliye çalışmakla beraber sükûn bulamıyorum. 'Hele şu Çarşı'ya gireyim,' dedim. Belki Virjin'in söylediği doğruydu, orada rastlardım; bir arabaya atlar, şimdi hasretini çektiğim odaya birlikte dönerdik. Nasıl da gözümde tütüyordu bu oda ve Şehriban!

Her tarafı döne dolaşa bir saatten fazla Çarşı'da vakit geçirdim. Köşklü denilen muhallebicide sütlaç yedim. O zaman bu dükkân Müslüman sokak yosmalarının sözleşip

1 temmet: bitti, tamamlandı

buluştukları yerlerdendi; kadınlar yukarı kata çıkarlardı; erkekler aşağıda otururlar ve önlerinden geçen haspalarla işaretleşip anlaşırlardı. Buraya Şehriban da giriverecek diye yürek çarpıntıları içindeydim. Bekledim, karşılaşma olmadı: Mahmutpaşa yokuşundan mağazaya indim.

İndim ki madam Serkis Pabuçlıyan bir kenara iskemleyi atmış, beni bekliyor, bir karış suratla. Bir şey dememe vakit bırakmadan:

'Ne olmuştu ki evden karşına ifrit çıkmış gibi kaçıp gitmişsin? Sen gitmişsin, biz gelmişiz. Kızcağız ne yapsın? Hiç hava almasın, güneş yüzü görmesin de genç yaşında verem illetine müptela olsun! Zindana konmuş kanlı katilleri bilem hükümet günde bir kerecik açık havaya çıkarmazlar? Zavallı kız iki haftadır rahmetli Pabuçlıyan Efendi'nin dört duvarı içinde mahpus kalmıştır. Gökteki buluttan gayrı bir şey görmemiştir. Onu görmek için de pencere ardından kafasını su içmiş tavuklar gibi havaya dikmiştir; evde başka manzara var? Virjin ne zaman ki senin kapıyı vurup gittiğini söyledi, Şehriban Hanım avlunun malta taşları üstüne serilip kaskatı kesildi. Dua et ki madam Serkis'in elinden böyle isterikli karılar, kızlar çok geçmiştir; ilacı tokattır; dedi isem onun da usulünü bilmek lazımdır. Bana bunu yedi düvelin başı üstünde tuttuğu namlı doktor Horasancıyan Efendi talim etmişti. Surp Agop Hastanesi'nde kız kardeşim çamaşırcıbaşılık eder idi, ben de yanına gider idim...'

Gevezeliği nihayet meydana çıkan kokanayı susturdum:

'Ben Şehriban'a evden çıkma diye tembih etmiştim, sözümü dinlemeli idi. Başka günler çıkmadığı ne malum?'

'Bencek malum. Mahkemeye götürseler kitaba el basa-

rım; Madam Serkis yalan yere hiç yemin etmiştir? Mahallemizin kırk yıl muhtarı Oskan Efendi'ye sorarsın, benim ne kırat kadın olduğumu sana anlatır.'

'Yani ne yapmamı istiyorsun şimdi?'

'Senin ile çıkar, dükkânlara uğrar, azıcık nevale düzeriz, peynir idi, zeytin idi, gönlün çeker ise havyar, balık yumurtası idi, iyisinden bulunanı alırız, Asmaaltı dememişler buraya? Hepsinin daniskası burada satılır.'

'Peki alalım; sonra?'

'Sonram Sirkeci'den şimendifere bineriz.'

'Nereye gidiyoruz?'

'Eve! Şimendifer dedi isem arabadan şekvam olduğundan, bizim yollarda araba işler? Şimendifer...'

'Anladım, tren filvaki daha rahattır, haklısın.'

'Gidiyoruz?'

'Ne yapalım madam? Hatırını kıramayacağım.'

'Kimin hatırını kıramadığını ben bilmem? Evde bir sofra kurarız, mezeleri dizeriz, Virjin de topik yapmıştı, son turfanda bostan patlıcanından tava kattık mı, şükür Allaha! Ölenle ölünür? Gam dağıtmış da olursun, betin benzin solmuştur. Pederim Bedros Pabuliçyan Efendi vefat ettiği yıl...'

'Çıkalım, geç kalacağız madam. Daireler boşanmadan trene yetişirsek pencere önünde yer buluruz.'

O yıllarda Kumkapı ilk istasyondu, Cankurtaran yoktu; hemen inecektik; pencere önü de mühim değildi; kadının çenesini kesmek için öyle söylemiştim.

Döndüğümü yukarıdan gören Şehriban, hiçbir şey olmamışçasına can atarak merdivenlerden indi, beni güler

yüzle karşıladı ve odaya çıkıp da baş başa kalınca boynuma sarıldı:

'Zalimlik etme,' diye fısıldıyordu. 'Kader bizi birbirimize bağlamış, artık yenişmeyelim, kumrular gibi yaşayalım, saadetimizin kıymetini bilelim. Bu gece bırakmayacağım seni! Elimde olsa hiçbir gün, hiçbir gece bırakmam. Büsbütün bırakmayacağım günü görecek miyim acaba?'

Tafsilata hacet yok. Birlikte geçirdiğimiz o ilk gecenin sabahı bazı kararlar aldık. Ben miras ve mağaza işlerini yoluna koyuncaya kadar Şehriban bulunduğu yerde kalacak; sonra –bu bir, bir buçuk ay zarfında bana itimat telkin ederse– vaziyetimizi meşru şekle sokacağız. Şunu söyleyeyim ki, Hisar dedikodularını unutmuş değildim. Salih Reis'in oğlu Aziz, Sarı Ali, Çapa Sami aklımdan çıkmıyordu; Kevser'e, Efdal'e de balmumu yapıştırmıştım. Hatta o sarışın paşazadeye borcunu ödeyip ödemediğini sordum:

'Çoktan!' dedi ve ilk iş olarak Hama'dan bu parayı gönderdiğini söyledi. Sordum:

'Adresini biliyordun demek?'

'Kevser'le barıştırmak için Serencebey yokuşundaki konağına gitmiştim ya...' cevabını verdi; az çok sükunet bulmuştum. İstavri sayesinde mağaza babamın zamanındaki mevkiini muhafaza ediyordu; zaten müessese çok sağlamdı, itibarı yüksekti."

Murad söze karıştı:

"Dört başı mamur bir haldeydin, desene?"

"Duanız berekâtiyle öyleydim; fakat..."

Cemşit açığa vurmaktan çekinircesine durdu; sonra anlatmasına devam etti:

"... Fakat bir gün mağazaya 'Selamünaleyküm, evlat' diyerek Desturzade Mansur Bey girdi."

Kerestecibaşı soruyor:

"O da kim?"

"Halep ve Urfa yağları tüccarı, aynı zamanda İttihat ve Terakki Fırkası elebaşısı, devrin en maruf simalarından. Muhakkak işitmişsindir; onu bilmeyen yoktu, bir kardeşi nazır, öteki..."

"Öteki de bilmem nerede vali, değil mi? Nüfuslu bir aileydi, tanırım."

"Asıl marifeti kuyruk yağlarını kendi icadı birtakım usullerle koku karıştırıp, boya katarak misk gibi Haleb-i Hadidi yağı diye satması, bu yağın da halk tarafından kapışılması idi. O zamanda analiz teşkilatı yok, olsa da bu işe burnunu sokmak kimin haddine? Desturzade'nin yani hükümeti elinde tutan partinin hışmına uğradın mı mahvolduğun gündü."

"Malum oraları; değişmez huyumuz. Sen vakaya gel."

"Desturzade, babamın çok eski ve aralarından su sızmaz dostu idi ve siyasi vaziyeti itibarıyla da hem her şeyi bilir, öğrenir, hem de aklına koyduğunu yapar, yaptırırdı. Mağazanın mangalla ısınan dar yazıhanesine aldım, başköşeye oturttum, salep ısmarladım. Piyasa üzerinde biraz konuştuk ama gelişteki maksat herhalde başka ve mühimdi, merak içindeydim; nihayet sırasına getirdi: Beni en aziz ahbabının bir vediası olarak kabul ettiğini, babamın vasiyetine de uyarak genç yaşında hamisiz bırakmayacağını, ticari ve şahsi işlerimde daima elimden tutacağını söyledikten sonra –güzel de konuşur, mitinglerde nutuklar verir, hükümete bile akır öğretir, göğsünü döverek 'Yaşasın vatan, yaşasın millet!'

diye haykırıp gözyaşları döktüğünden biteviye alkışlanırdı– baklayı ağzından çıkardı."

Murad telaşla soruyor:

"Neymiş o? Sakın Şehriban meselesi olmasın?"

"Ta kendisi! Yağcıbaşı mesele hakkında meğerse o kadar malumat sahibiymiş ki benim bildiklerim onun bildikleri yanında hiç mesabesinde kalırmış. Hani 'minelbab, ilelmihrab' derler ya, işte öyle, Hisar'dan Kumkapı'ya kadar!"

"Kumkapı'yı da mı öğrenmiş?"

"Tabii, her şeyi ve hepsini!"

"Aman, anlat!"

"Kalkalım artık, yokuş aşağı kolay ineriz. Bu gece sende kalacağım, çıkarken Ali Efendi'ye haber vermiştim. Kireçburnu'ndaki evim yeni fikirlere kapılalı gözüme hoş görünmüyor. Senin misafir odan değme otel odasından konforlu ve mükemmeldir. Apartmanda eşini yaptırdım; bir de fazla olarak ayrı banyo koydurdum; daha doğrusu Fırat öyle tensip etti."

"Oh, oh! Kimlere ikram edeceksin bu odayı?"

"Belki kimseye. Fakat ara sıra kapısını açıp baksam keyfi yeter."

Kerestecibaşı içinden söylendi:

"Haa, anlaşıldı: Cemşit bütün gördüğü yeni ve güzel şeyleri yıllardır iyice kıskanıyor, hepsinin hasretini çekiyormuş; muhakkak kadınların da! Fakat acayip bir irade tutukluluğu, marazi bir çekingenlik yüzünden içindeki arzuları tahakkuk ettirememiş. Zaten Fransızların *timidité* dedikleri bu mahçupluk ve cesaretsizlik yine onların dedikleri gibi bir kusurdan ziyade bir bedbahtlık olduğu muhakkak. Şu var ki

Cemşitcik bu illetle doğmamış, mektepte cesaretli, atılgandı; Şehriban'dan yediği bir darbe ile nesine güvenini kaybetmiş yahut derin bir küskünlüğe uğramış, silkindi ama kaç senesi kaldı? İyi ki benim başıma böyle bir felaket gelmedi, ne Polinka'ya bağlandım, ne Selimelerin kızı Nurhayat'a!"

Fuarın, sirkin ve aşağıdaki kadınlı erkekli kır meyhanesinin şamatası duyulmuyor. Saat gece yarısını geçmiş olmalı. Yaşlı iki ahbap, elektrik fenerleri arkadan vurdukça kendi gölgelerini çiğneyip atlayarak ve sonra geride serilmiş bırakarak yürüyorlar:

"Evet, Desturzade'nin bilmediği yoktu galiba bu işte polisin açıkgöz sivil memurlarını kullanmıştı, hükümet elinde ya! Söylediklerini sana naklederken rica ederim, ikide bir hayret nidalarıyla, suallerle beni şaşırtma!"

"Demek ki epeyce şaşılacak şeyler söyledi?"

"Bak, şimdiden başladın! Epeyce değil, çok şaşırtıcıydı dinlediklerim. 'Biz de genç olduk,' diye başladı. 'Hovardalık da etmedik değil; şimdiki gibi aleniyete vurmamakla beraber başımızdan kız kadın dalavereleri geçti. Amma velakin iş evlenmeye gelince bunu ulviyetini, kutsiyetini nazarı itibara alarak ehli ırz ve ehli namus bir aile kızı intihabında zinhar tereddüde düşmedik.'

Bilmemezlikten gelerek soruyorum:

'Benimle bu meselenin cihet-i münasebeti nedir, efendim?'

'Anlaşıldı, açık konuşmak lazım: İstihbaratıma nazaran sen bir kadınla yaşıyormuşsun?'

'Bir kadın değil, bir kız. Yaşamak değil, ara sıra buluşmak. Hem bir paşa kızıdır o.'

'Kelimeler üzerinde oynamayalım oğlum. Kız veya kadın, paşa kızı veya maça kızı, onun hakkında pek fena şeyler işittim. Gönül avutmana karışmam, fakat şeri bir rabıta tesisine kalkışırsan işe müdahale ederim. İşte, bilâperva,[1] dobra dobra söylüyorum.'

'Siz hürriyet müdafii bir zatsınız, müdahaleniz...'

"Sözümü bitirmeden ağzıma tıkadı:

'Nutuk istemem! Bana hem kendi nutuklarımdan, hem başkalarınkinden gına geldi. Şimdi sorayım sana oğlum, kaç zamandır bu kız nerede idi?'

'Hama'da, babasının yanında.'

'Bilemedin, kaldır vur!'

'Ne gibi?'

'Kız Hama'ya değil, Kavuklu Hamdi'nin orta oyunu oynadığı Mama'ya bile gitmemiştir, İstanbul'dan ayrılmadı.'

'Ne diyorsunuz?'

'Ne diyeyim? Orospunun dokuz donu varsa sekizini başkalarının başına geçirir derim.'

'Neredeymiş o halde?'

'Efdal denilen mirasyedinin koynunda.'

'Kevser'in kocası Efdal mi?'

'Evvela kocası değil, dostu! Efdal'i o fahişeden ayırttı, kendine mal etti. Sonra oğlan bunu atıp gene eskisine döndü; dönünce de sokakta kalan haspa tekrar seni tuzağa düşürdü. Ha, az daha unutacaktım, Efdal'den ümit kesince beş on gün Rumelihisarlı bir külhanbeyine yamandı ama dikiş tutturamadı; herif eşek sudan gelinceye kadar kızı dövdü, sokağa attı. Zaten yosmanın ilk göz ağrısıymış bu bıçkın!

1 bilâperva: pervasızca

Serserinin ismini aklımda tutamadım. Sarı Ali veya Sulu Veli herhalde itin biri! Kız asıl necaset renkli oğlana tutkunmuş, aşkından deli divane oluyormuş.'

'Kumkapı'daki evi nereden bulmuş?'

'Sahipleri eski tanıdıkları ve terzileriymiş. Ev zabıtaca müseccel hanelerden değil, merhameten almışlar içeri ama senin cebindeki altınların şıkırtısını duyunca kıza ikram ve iltifatı artırmışlar, beraberce plan hazırlamışlar.'

'İyi ama babası ne oluyor bu işlerde?'

'Paşa baba sizlere ömür. Hisar'dan ayrılır ayrılmaz vefat etmiş, galiba yüreğine inmiş; bunu da mı bilmiyordun? A oğlum, sen dünyadan bihaber yaşıyorsun. Nasıl olmuş da koca Mekteb-i Sultani'yi bitirip diploma almışsın, şaşıyorum.'"

Murad Naci duramadı:

"Desturzade şaşmakta haklı. Lakin ne yaman istihbaratçıymış meğerse; gizli emniyetin başına getirilecek adammış; belki İttihat Fırkası onu bu işlerde kullanıyordu, teşkilatçı idi o parti..."

"Haydi canım, beş müttefik arasında Balkan muharebesi kararlaştığı zaman ruhları duymadı; mecliste bu ihtimalden endişe edenlere hariciye nazırları, 'fol yok, yumurta yok' demedi miydi?"

"Zaten eski muhaliflerdensin, politika bahsinde de çekişir dururduk."

"Gene öyleyiz. Sen halkçısın; ben hem Halk Partisi'nin, hem demokratların aleyhindeyim."

"Ne zaman bir parti veya hükümet taraftarı oldun ki! Ezeli ve ebedi muhalifsin."

"Doğru; huy bu. Şurası var ki muhaliflerle de bir olma-

dım, onlara da daima attım, tuttum. Sen eyyam reisisin, bildim bileli. Gelen gelsin saadetle giden gitsin selametle!"

"Yahu, çocuk gibi sen, ben kavgasına başladık. Dön hikâyene! Tabiidir ki Yağcıbaşı'ndan raporu alınca dizlerinin bağı çözüldü. Peki, sonra ne yaptın?"

"Mansur Bey yapmam lazım geleni de tayin etti: Hemen Avrupa'ya gitmeliymişim, yarın pasaportumu çıkartırmış; mağazaya kâtiplerinden birini oturtur, ahlakına güvendiği İstavri'ye de ara sıra bizzat kendisi göz kulak olurmuş. Kumkapı'ya ayak basmadan Paris yolunu tutuverirsem o beladan halas olmak işten bile değilmiş. Sırtımı sıvazladı:

'Haydi yiğidim,' dedi. 'Söylediklerimi yap, babanın ruhunu tazip etme. İnşallah seni elimle gerdeğe sokacağım, Hüsrev Efendi merhuma ölüm döşeğinde verdiğim sözü yerine getireceğim. Seyahate hazır mısın? Askerliğini yaptındı, değil mi?'

'Bedel vererek üç ay İstanbul'da yaptım, geçen mart ayında.'

'Hay Allah razı olsun senden. Paris sefirimize bir mektup yazayım da götür. Yarın gel, pasaportunu benden al. Nakit paran yoksa yüz altın vereyim, şimdilik.'

'Var efendim, yüz de var, bin de.'

'Az daha bunları o kaldırım yosmasına yedirecektin. Yılanın başını ezdin, inşallah! Nüfus tezkeren yanında ise ver, polise yollayacağım.'

'Kasada, buyurunuz.'

'Bugün pazartesi, Orient Ekspres çarşambaya kalkar, hemen biletini aldır, yataklı vagonda da yerini tut. Paranın hepsini yanında taşıma, Osmanlı Bankası'ndan çek götür.'

'Baş üstüne amca bey.'

"Desturzade muhafazakârdı; potur, mintan, lata giyer, fesine babam gibi abani sarık dolardı. Kışın şal yelek, yazın sadakor şemsiye meraklısıydı. Göbeğini şişirerek memnun, çıkıp gitti; gidincedir ki göğsüme yediğim hançer darbesinin sızısını duydum, masanın başına çöküverdim. Asıl yüreğimi yakan neydi, biliyor musun Murad? Kızın Sarı Ali'ye tutkun oluşu!"

Murad cevap verdi:

"Zira bütün duyduklarına rağmen Şehriban'ı seviyor, onun Ali'ye can ve gönülden tam manasıyla gönül vermesini kıskanıyordun; Ali'nin yerinde bulunmadığına keder ediyordun."

"İyi söyledin, muhakkak kıskanmıştım. 'Öyle bir külhanbeyine, serseriye tutkun ha! Ne adi mahlukmuş bu kız, ne iğrenç ruhlu mahluk!' filan gibi hareketlerim altında aşk ve kıskançlık ıstırabım inliyormuş. 'Peki, Avrupa'ya gitmesine gideyim, fakat edepsizliklerini onun yüzüne sayıp dökmeden mi?' diye soruyorum kendime."

Yine Murad Naci atıldı:

"Aman, sakın ha! Görme bir daha yüzünü, gördün mü önce döver, söver, arkasından öper koklarsın. Yoksa, öyle mi oldu?"

"Sabret mirim! Paltomu giydim, çıkıyorum, İstavri yolumu kesti; bu sessiz sinirsiz adamın yüzü bembeyazdı, öfkeden dudakları titriyordu.

'Bey,' dedi. 'Onun yanına gidiyorsan, gidersen ben mağazayı bırakırım.'

İstavri aslen Karamanlı olduğundan Türkçeyi, Anado-

lulu şivesiyle konuşur, evinde de Anadolu usulü yaşar, İstanbul Rumlarıyla fazla düşüp kalkmazdı; ilave etti:

'Şu kepenkleri indireyim de beraber çıkalım; bu geceyi bizim Makrıköy'deki evde geçir, hatun mantı yapacaktı, balık da alırız. Temiz bir odam var, rahat ettiririz.'

'Bir şartla dediğini yaparım. Önce Kumkapı, sonra Makrıköy! Bir trenden iner, öbürüne bineriz.'

'Oraya ben de mi geleceğim?'

'Elbette. Korkma, bir şey olmayacak, sadece iki çift laf, o kadar!'

Taşkınlığımı önleyeceğini düşünerek boynunu büktü, 'Peki!' dedi. Az sonra trendeydik. Ne yapacağımı, neler söyleyeceğimi biliyor muydum? Yooo! Şuursuz, kararsız, sersemdim; galiba onun yüzünü bir daha göreceğimden dolayı içimde sevinç değilse de acı bir memnunluk duyuyordum. Mademki tam itiraftır kararım, saklı cihet kalmasın, nur-i aynım! Gizli taraf bırakırsam ferahlayamam."

Yanında yürüyen eski dost içini çekti, bir şey söylemedi. Zaten evin hizasındaydılar, girdiler. Cemşit dedi ki:

"Üst tarafını yarın sabaha bıraksak, olur mu? Yoruldum artık. Senin de kafanı şişirdim, yeter."

"Bir noktayı peşin söylersen razı olurum: Barıştın mı yine?"

"Bana kalsa barışacağım muhakkaktı ama..."

"Ey?"

"Kız istemedi, kız kaçtı benden!"

"Ne diyorsun? Bu nasıl iş? Paranla, pulunla, her şeyine katlandığın halde ret ha? Sebebi ne?"

"Bir muadele-i sevda, azizim!"

"Hüseyin Rahmi'nin romanıdır o."

"Benim romanımın da adı olabilir ama Türkçeleştirmeli: Bir Seviş Denklemi. Beğendin mi?"

"İkisi de kötü. Haydi, Allah rahatlık versin."

"Sana da."

Şimdi Cemşit, beğendiğini ve yeni apartmanında daha iyisini yaptıracağını söylediği misafir odasındadır. Hemen soyunup tertemiz yatağa girdi, ama kırk şu kadar yıl önce başından geçen vakayı anlatırken kapıldığı heyecan yüzünden çabucak uyuyamadı. Bununla beraber içinde bir rahatlık duymuyor değildi; senelerce çektiği tıkanıklık hafiflemişti. O hafifliklerdir ki hikâyesinin geri kalan kısmını yarın kırk yıllık dostuna anlatmak için gözden geçirirken gülümsemektedir. Zira bütün ömrü üzerinde tesir bırakan o kısım, işin içine madam Serkis karıştığından dolayı epeyce komik bir şekle girmiştir; Cemşit'i gülümseten de budur.

"İstavri ile trenden indik; evin hizasına gelmiştik, pencereden madam Serkis'in bize bakarak elleriyle telaşlı telaşlı işaretler verdiğini gördük. Çıngırağına dokunmaya bile vakit kalmadan Virjin kanadı ardına kadar açtı. Soruyorum:

'Ne oldu madam? Pek telaşlısın, bir vaka var galiba?'

'O senin Şehriban'dır, Şerirhan'dır, meğersem Hayal perdesinde çocukken oyununu temaşa ettiğim Kanlı Nigar yoktur, bunun hınk demiş burnundan düşmüş mostrasıdır, on parmağında on karası vardır, seni de, beni de, şu efendiyi de, cümleten bir küp içine tıkar, turşumuzu kurar da haberimiz olmaz; biz sanırız ki Yalova safasına gidoruz!'

'Bugün benim de pek tahammülüm yok, olanı çabuk, kısaca anlat, madam!'

Halimden ürktü, vakaya geçti:

'Evvelsi gün, çat çat kapı, fesi yana eğri, sarı saçları festen fışkırmış bir delikanlı gelmiş; madam onu görür görmez, daha laf etmeden ne malın gözü olduğun fehmetmiş, uçarı çapkının biri hükmünü vermiş. Şehriban Hanım'ı sorunca, 'Burada o namda biri yoktur,' diyerek kapıyı yüzüne örtecekmiş, kız can atarcasına yukarıdan koşmuş, oğlanı karşılamış. Madam Serkis bakmış ki önüne düşüp üst kata, odasına götürüyor, 'Yoo,' demiş, 'şuracıkta şehzadelerin, sultanların bile oturacakları bir salon vardır, misafir ağırlamak için rahmetli pederim tarafından nadide eşya ile döşenmiştir; oraya giriniz.'

Girmişler, kapıyı örtmeye kalkıştıkları zaman ev sahibesi bunu da önlemek istemiş. İşte o zaman Şehriban'ın şirretliği tutmuş:

'Yağcının oğluna ses çıkarmıyordun, altın kokusunu almıştın. Şimdi mi namusuna mukayyet kesildin?'

Madam Serkis çocukluğundan beri tanıdığı Şehriban'ın böyle birdenbire asıl mahiyetini meydana vurarak kaldırım yosması ağzıyla konuştuğunu görünce şaşırmış, kâküllü oğlan da söze karışmış:

'Haydi kokana, camı çerçeveyi indirtme bana,' demiş. 'İki laf edip fertiği çekeceğim.'

Kapıyı örtmüş, madam da sus pus olup kalmış. İçeridekiler uzun uzun konuşup bir müddet sonra odadan çıktıkları zaman zıpır oğlan:

'Ben gidiyorum, yarın geleceğim, hanım eşyasını top-

layacak, buradan gidecek, olmaya ki ona kötü bir söz söyleyesiniz, ikinizi de pataklarım!' demiş ve gitmiş, Şehriban da hışımla odasına çıkmış. Sordum:

'Şimdi yukarıda mı?'

'Yukarıda olsa dururdu? İner, beş yalan kıvırır, boynuna sarılır, seni gene kuzuya çevirmezdi, a oğlum? Senin kancık kuyruk kaldırmakta da ustadır, diş göstermekte de... Ana rahminden marifetli yetişmiştir.'

'Yukarıda değil de nerede öyleyse?'

'Mehil ver de anlatayım: O bıçkın delikanlı defolup gitmiştir; saat öğle idi, kapıda bu sefer de kıyak bir bato fayton durmuştur; yağız atların derileri –deri derler, tüy derler, teni derler, henüz öğrenmemişimdir– üstüne ay mehtabı oturmuş Arnavutköy akıntısı, pırıl pırıl yanıyordu, sankim beygirlerin kalçalarından sokağın çirkefleri yanına nur akıyordu...'

'Uzatma madam!'

'Batonun içerisinden bir şehzade indi ki, asıl nur parçası oydu. Kapıyı açtım, reverans etti, 'Madam hazretleri,' dedi. 'Acaba Şehriban Hanım ile teşerrüf etmeme müsaadeniz olur?' 'Aman beyefendiciğim,' diye cevap veriyorum. 'Buyurunuz, haber salayım...'

'Kimmiş bu herif?'

'Avrupa terbiyesi görmüş adam ismini takdim etmeden hiç kelam eder? Siftah adını söyledi: 'Bendeniz,' dedi. 'Bilmem hangi paşazade Atval Bey'im, bu namla haber salınız.'

'Anladım. Atval değil, Eftal...'

'Senin kız sarışına düşkünmüş, bu zat da sırma saçlı, altın denginde burma bıyıklıydı. Haber salmaya vakit kal-

madan Şehriban gene bir koşu merdivenlerden indi. 'Vay efendim, iki gözümün nuru, safa geldiniz, safalar getirdiniz, mektubumu bugün mü aldınız, paşacığım?' gibi yağcılığa başladı –pardon, senin yağcı olduğunu telaş içinde unutmuşum– paşazadenin koluna girdi, merdivenlere doğru yürüdüler.'

'Mani olmadın mı madam?'

'Olayım da şirret karı üzerime yürüsün? Hem paşazadeden kötülük gelir? Edep bilir, erkân bilir elbet! Odaya girincek kızın üstüne saldıracak sandın?'

'Sonra? Geç bu lafları!'

'Sonram efendim, aşağıya indiklerinde kız çarşaflı idi; benim ilen konuşmaya tenezzül etmedi, Virjin'e, 'Belkim dönerim, belkim birini yollar, eşyamı aldırırım, belli olmaz,' deyip kapıda bekleyen batoya bindi. Ama giderken Paşazade bana gene reverans etmeyi unutmamıştır; Virjin'in avucuna da yarım İngiliz koymuştur. Bu altın üç mecidiye eder derler ise de ne zaman bozdurmak için sarrafa gittin, sana altmış para noksan verir.'

Madam Serkis söylenedursun, İstavri benim yüzüme bakıyor, ben onun yüzüne. İkimiz de işittiklerimizden şaşkına dönmüş haldeyiz. Nihayet emektar adamımız, 'Haydi, gidelim buradan beyim, durup da ne yapacağız?' dedi; çıktık. Çıktık, yürüyoruz, ama ayaklarım geri geri gidiyor. İstasyonda tren beklerken de hep eve dönmeyi, Şehriban'I beklemeyi düşünüyorum. Öbür gün Avrupa yolunu tutacağım, bir daha kendisini nerede göreceğim? Görmeden mi gideceğim? İşte gönlüm buna razı olmuyor, öfkeli değilim, hasret çekiyorum.

Tren durdu, binmek üzereyiz; aklıma bir şey geldi, daha doğrusu içimde bir ümit belirdi: Ya Şehriban bu trenden inenler arasında ise? Etrafıma bakındım. İşte, o! Çıkış kapısına doğru yürüyor, hem de tek başına. Arkasından yetiştim:

'Şehriban!' diye seslendim, döndü. Beni görünce –evde olup bitenleri bildiğimden haberi yok a– gayet tabii haliyle, 'Ay, sen de mi trende idin? Bana mı geliyordun? Haydi gidelim, ama dikkati çekmesin, önden yürü,' dedi, arkamdan gelen İstavri'yi görünce biraz şüphelendi, sordu:

'Yoksa eve mi uğradın?'

'Evet, oradaydım,' dedim. 'Her şeyi öğrendim. Daha birçok şeyleri de. Zaten öğrenmiştim: Hama'ya gitmediğini, Eftal ile yaşadığını, Sarı Ali'den dayak yediğini, babanın yüreğine indiğini, hepsini, en aşağılık bir orospu olduğunu!'

'Öyle mi? Peki, git işine, bırak yakamı! Zaten bırakmanı istiyorum; senden hiçbir zaman haz etmemiştim ki! Elin elime süründükçe tüylerim ürperiyordu.'

'Öyleydi de gene peşimde koşuyordun? Gene evime gelmiştin, kendiliğinden koynuma girmiştin? Ben mi çağırmıştım seni?'

'Parasızdım o sırada, söylemiştim ya! Muhabbet rolleri yapmaya mecburdum! Tiksindiğimi belli etmemeye çalışarak! Git yoluna, çekil yanımdan! İleri varırsan feryadı basarım, vallahi! Aynayı karşına aldığın vakit et kafanla, ablak suratınla, hantal vücudunla kadının hiç de sevemeyeceği bir erkek olduğunu anlamadın mı? Bir de Ali'ye, Eftal'e bak, tığ gibi delikanlılar onlar!'

'Rezil!'

Başka bir şey söyleyemedim; İstavri paltomdan çekti:

'Dönelim beyim,' dedi. 'Bu avrat kanlı katil eder adamı. Hem halk etrafımıza toplanıyor, çarşı ortasındayız, karakollara düşmeyelim.'

Geri döndük. Başımı gene onun gittiği tarafa çevirmekten kendimi men edemediğimi iyice hatırlıyorum, mor susam renkli çarşafını da. Kadın etekleri bir müddettir kısalmıştı, çarşafların renklileri çıkmış, pelerinler büsbütün küçülmüş, peçeler incelmişti.

Türk kadını bu yeni kıyafetinde yerli ve yabancı herkesi hayran bırakıyor, *l'Illustration* gibi büyük mecmualar ressam muhabirler yollayarak onların tablolarını yaptırıp renkli basıyordu.

Çirkinliğimi ve sevimsizliğimi yüzüme vurduktan, beni tam can damarımdan hançerledikten sonra yürüyüşüne az evvelki ahengini vererek fütursuzca giden bu misli görülmemiş derecede ahlaksız, fakat o derece de güzel kız şimdi köşeyi dönüyordu; dönmüştü.

'Tamam,' diyordum. 'Son hayal, son hatıra!'

Bir sonraki trendeyim; içimdeki sızı artıyor, yara derinleşiyor, beynim zonkluyor. Demek ben o kadar sevimsizmişim, hiçbir kadın et kafalı, ablak suratlı, hantal vücutlu birisi, bir ucubeyim ben! Benliğimi bir küçüklük, aşağılık duygusudur kapladı. Dört yıldır süren bu aşk bir vehimmiş; sevildiğini sanan bir sevilmezin yalan dünyası battı artık!"

Ertesi sabah verandada kahvaltı edilirken, Cemşit, macerasının bu noktasına gelip de o sözleri tekrarlayınca Murad Naci sanki vaka yeni olmuşçasına öfkesini yenemedi:

"Saçma bu düşünceler!" diye bağırdı. "Rezil mahluk seni yüreğinden vurmak için mahsus söyledi onları! Halt etmiş fahişe! Evet, belki görür görmez kadını çılgına çevirecek tiplerden değilsin, ama senden haz edecek birçok kadın vardır, hem de seçmeleri. Mesela..."

"Ey, mesela?"

"Mesela Perran Hanım, şu yaşında bile seni pekâlâ beğeniyor; daha dün 'Ne tatlı adam,' diye methinde bulunuyordu; Lila da 'Çok orijinal, meclisine bayılıyorum,' diyordu."

"Demişlerdir onlar, nazik insanlardır; biri tam manasıyla modern hanımefendi, öbürü de yeni nesle numune olacak yüksek bir aile kızı."

"Bir müptezel mahlukun tesiri altında kalıp hayatını zoraki kadın, cemiyet ve nizam düşmanlığıyla geçirmeseydin, bu numune tiplerden biri de sana nasip olurdu mirim! Esasen kabahatin bana açılmaman! O kof, boş *fikr-i sabit*ten çarçabuk kurtulurdun; nitekim şimdi devrini yaptığı için kendiliğinden kurtuldun. Belki de bu işte Fırat'ın rolü oldu, temiz bir aşkın temaşası sende lüzumlu tepkiyi yaptı."

Murad durdu, düşündü. Soruyor:

"Demek oluyor ki Kumkapı çarşısında böylece bitti o hikâye?"

"Kim demiş bittiğini? Daha yıllarca sürdü; sürdü ama sürmemiş sayalım, bir 'son' çekelim altına. Şayet günün birinde aklıma eserse ikinci kitaba başlarız."

"Deme! O rezaletten sonra yine mi yüz yüze geldiniz, barıştınız? İmkânı yok bunun! Olmaz!"

"Olmaz olmaz deme, olmaz olmaz! Sözünü unutma."

"Avrupa'ya gitmedin mi? Ben dönüş yolundayken sen gidiyordun diye hatırlıyorum."

"Gitmesine gittim. Ama..."

"Oraya da mı geldi yoksa? Yoksa sen mi duramadın, döndün?"

Cemşit masadan kalktı. Cevap vermeden bahçeye çıktı. Hem yürüyor, hem piposunu dolduruyordu.

III

Arkadaşının bir müddet yalnız başına kalmasını istediğini anlayan Murad, odasına çıktı.

"Yine de buluşmuş," diye içinden söyleniyordu. "Buluşup barışmış; belki de bir kere değil, birkaç kere! Bunları bir bir arkasına söylemekten utandı galiba. Başka gün herhalde anlatacak; üzerine varmayayım."

Cemşit şimdi salkımsöğüdün altındadır, şiirle aşırı alakası olmamakla beraber Alfred de Musset'nin bu ağaca muhabbetini ve onun hakkındaki yazdığı şiiri biliyor; zira Şehriban'la seviştiği ilk senelerde bu aşk şairini epeyce zevkine vararak okumuştu, ne sefil dereceye düşeceğini bilemediği aşkını şiirle süslenecek bir meta sanmıştı. Kendi bahçesine de söğüt diktirmişti ama önceleri gelişen ağaç birdenbire bozulmuş, çürümüş ve yok olmuştu.

Şimdi aynı cinsten ağacın gölgesinde, kahvaltıdan sonra günün ilk piposunu yakarken kendi kendine diyor ki:

"İyi de oldu ya! O söğüt her bakışta bana Musset'nin bir

zamanlar zevk aldığım kof manzumesini tekrarlatıyor, habis kızı düşündürüyordu."

Hoş, şu dakikada düşündüğü yine o kız değil midir? Murad'ın suallerine cevap vermemişti ama zihninden vakayı tamamlamaktadır.

Evet, kararlaştırılan günde Paris yolunu tutmuştu, Avrupa'nın altın devri son günlerini yaşıyordu. Osmanlı Devleti İtalya ile harp halindeydi, az sonra Balkan Harbi çıkacak, arkasından Birinci Cihan Harbi patlayacaktı. Blériot uçağıyla Manş'ı geçeli iki sene olmuştu, Paris'in de meşhur arabaları tarihe karışmış, sokaklarında çoktandır taksileri işlemeye başlamıştı.

Nur şehrinde iki ay kaldı; gündüzleri müzeleri gezdi, geceleri tiyatrolara gitti. Fikir ve sanat âleminde satıhta kalmış olduğu için, en çok operetlerden haz ediyordu; hele *Şen Dul*'un tadına doyamamıştı. Peki, bütün bu zevkler arasında kadın? Kadın karışmamış mıydı Paris hatıralarına?

"Hayır," diye kendi kendisini cevaplandırıyor. "Habis kızın Kumkapı istasyonu arkasında bana, benim hakkımda söyledikleri o kadar içime işlemiş, şuuruma saplanmıştı ki, nefsimden ve kadından nefret eder hale gelmiştim. Yolumu çeviren esnaf tayfası kızlardan bile kaçıyordum. Şen Dul rolünü oynayan subret fevkalade hoşuma gitmişti; belki de habiseyi andıran bir tarafı vardı. 'Keşke yakışıklı bir delikanlı olsaydım, böyle hantal, et kafalı ve ablak suratlı değil; mesela bizim Murad gibi kadınların hoşlandığı tipte. Şu subret için yapmayacağım kalmazdı,' diye düşünüyordum."

Cemşit bu düşünceler içinde kıvranarak bütün Avrupa'yı dolaştı; dördüncü ayda İstanbul'a döndü. Önce Murad'ı ara-

dı, tekrar Paris'e gitmişti. Sıkıntıdan patlıyordu. Beyoğlu'nu tutturdu, her akşam oraya çıkıyor, Londra birahanesinde yemek yiyor, sinemaya gidiyor, Vefa'ya geç vakit dönüyordu.

Şimdi evde, İzmir'den gelen sütkardeşi Makbule Abla vardı, Elif Bacı vefat etmişti.

Evlenseydi ya!

Buna hiç yanaşmadı; evlendiği kız Cemşit'in yüzüne karşı Şehriban'ın kullandığı sözleri kullanmayacak kadar terbiyeli olabilirdi; fakat içinden geçirmediğine güvenebilir miydi? Sevmeden, rahatını ve refahını hesaba katarak kocasına katlanacaktı; en fazlası nefret etmeyecek, etmemekle beraber hayatında daima yakışıklı ve sevimli bir erkek yaşatacak, böyle birinin ihtiyacını duyarak tatmin edilmemiş halde güdük bir ömür sürecekti. Zengin olduğunu hesaba katarak, "Ölümümü beklemeyeceğini kim temin eder?" diye de düşünüyordu. Hepsinden mühimi gönlünde bir aslan yatmasıydı; yani bir kadın tarafından sevilmek ihtiyacındaydı; sadece herhangi bir kadınla bulunmak onu doyurmuyordu. Peki, hâlâ neden Şehriban'ı zihninden, hatta yüreğinden atamıyordu? Atmak nerede, en coşkun hislerle vücudu ve kafası bu sürtüğü çağırıyor, şehvet ihtirasını sadece bu sürtük alevlendiriyordu. Sokaklarda gözü onu kolluyor, mağazada ve evde onun kapıdan girişini bekliyordu. O kadarla da yetinmeyecek hale geldi; bulma yollarını aramaya koyuldu.

"Kevser'i bulayım önce," diyordu. "Murad burada olsaydı çarçabuk kızı ele geçirirdim. Şimdi Murad'a benzeyen, işi gücü kadın avcılığı, bir hovarda arkadaş bulmak lazım."

Ahbaplar listesinde Sadri vardı. Bu genç doğrudan doğruya ne mirasyedi, ne hovarda idi; fakat hovardalara mai-

yet memurluğu eder, peşlerinden ayrılmaz, epeyce de işe yarardı. Londra birahanesine devam edeli onu donanmış masalar başında devrin hovarda küçükbeyleriyle, bazen de Rumeli'den gelmiş, yüksek mevkilere erişmiş afili hürriyet kahramanı üniformalılarla görüyordu.

Bir akşam caddede rastladı, yalnızdı, koluna girdi:

"Kimseye söz vermedinse gel, Tokatlıyan'a girelim, biraz içer, yemek yeriz; sonrasını da düşünürüz."

Son cümleyi mahsus eklemişti; "Bütün geceni angaje ediyorum, başkalarını aramana lüzum yok," demek istiyordu. O yıllarda bu lokanta İstanbul'a ilk defa *dönerkapı* getirtmişti, ters taraftan girenler, aksine çevirenler oluyor, gülüşülüyordu. Yüksek gradolu iki kadeh papaz rakısı, ince mezeler, etiyle, balığı ve tatlısıyla yemek orada bir mecidiye yani bir altının beşte birinden aşağı tutardı, pahalı sayılırdı. Cemşit bu gece masrafa bakmadı, ayrıca havyar, balık yumurtası, Edirne'nin tütsülü sığırdili, tütün balığı gibi makbul mezeler de ısmarladı.

Lafı evire çevire nihayet maksada getirmişti:

"Ben epeyce zamandır burada değildim, Paris'e gitmiştim, piyasada yeni bir şeyler çıkmış olmalı..."

"Yok canım, eskiler gene."

"Ha bak, bir şey soracağım. Paris'te bir ahbap bahsetmişti de... Şey, neydi adı? Tamam, Kevser... O ne âlemde acaba?"

"Eftal'den ayrıldı, Vilhelm bıyıklı bir miralay kapatmıştı; çoktandır gördüğüm yok. Onun bir arkadaşı vardı, Hamalı bir kız, paşa kızı Şehriyar, bilmem tanıdın mıydı?"

Yüreği oynayan Cemşit heyecanını gizledi:

"Öyle bir şey vardı, görmüştüm, ismi başka idi galiba... Ne oldu şimdi?"

"Ne mi oldu? *Binbir Gece Masalları*'ndaki gibi bir sultan!"

"Ne demek o?"

"Duymamışsın demek? Basra'da hurmalıklar sahibi bir zenginin kapatması. İnciler, pırlantalar içinde yüzüyor. Kız Arapça, Kürtçe, Acemce bilirmiş de..."

"Kaç yaşında bu adam? Adı ne?"

"Asıl orası mühim ya! Altmış beşlik. Adı Seyfülislam Tameri Paşa. Hurmalıklarını bir İngiliz şirketi işletir, dünyanın her tarafına yollarmış. Milyoner, canım!"

"Bir kadeh daha içer miyiz?"

"İçeriz, sen şu tütün balığından gene ısmarla, hoşuma gitti."

Cemşit balıkla beraber daha başka şeyler de getirtti. Bahsin kapanmaması için diyor ki:

"Tuhaf şu dünya vallahi! Kızdaki şansa bak. Yaşadı be!"

"Dur bakalım, pek güvenme. Huysuzun, edepsizin biridir Şehriban. Hem it bir dostu vardır, onun uğrunda devlet, servet, ne varsa feda eder, diyor bilenler. Eftal bu külhanbeyi yüzünden kovmadı mı nazenini? Adamcağız her yerde yayıp söylüyor, bir gece ikisini eliyle kendi yatağında basmış; bir olmuşlar, Eftal'i az daha öldüreceklermiş, üstelik bıçakla yürümüşler."

"Rezalet!"

"Tameri ile de olacak budur ama paşanın sadık hademesi, haşemesi[1] vardır, ikisini de temizlerler."

1 haşem: maiyet, hizmetçiler

Cemşit işittiklerinden hem ürktü, hem iğrendi ama Sadri'ye ikram artistler çağırarak Parisiana kabaresinde şampanyalar içildikten sonra geç vakit evine dönünce yine Şehriban'ın hasretini çekti. Bu sefer hasretin içine azıcık da gurur karışmıştı; ne gururu mu? Kızın öyle bir zengini avlayarak artık yüksek fahişe olmasından ve kendisinin yüksek fahişe derecesine ulaşan bir kızı çok önceden değerlendirmesinden duyduğu gurur!"

Sadri, buluşmalarından iki hafta kadar sonra, bir ikindi üzeri mağazadan içeri girdi, yüzü gülüyordu. Daha oturmadan lakırdıya başladı:

"Seni gidi seni! Benden sakladın ha? Hepsini öğrendim, Eftal anlattı; meğerse sen Şehriban'ın eski dostuymuşsun, çocukluğundan tanırmışsın. Niçin sakladın benden? Sır küpü olmasam onca kişi benimle ahbaplık eder mi? Ha, evvela ben söyleyeyim: Bahsi kazandım."

"Hangi bahsi?"

"Arap paşasıyla da durmaz, yakında araları açılır, yine o külhanbeyine döner demedim miydim? Dediklerim çıktı; altmış beşlik paşa pek de aval değilmiş; kızı def ederken elbise, çamaşır, broş, küpe, bilezik, ne bileyim ben, bütün hediyeleri geri almış, çırılçıplak bırakmış; halayıklarına dövdürmüş bile dediler."

"Yine Sarı Ali meselesi mi?"

"Bak, külhanbeyinin adını da biliyorsun! Evet, yine o mesele."

"Kız şimdi neredeymiş?"

"Senin bunu soracağını tahmin ettiğim için öğrendim, ama burada söylemem. Gizli tutmana ceza olarak

Tokatlıyan'da verilir cevabı. Eğer başka türlü bir hizmetin olursa ondan da kaçmam, kaç yıllık arkadaşız, azizim; âşıkdaşlıktan anlarız."

"İstediğin yere gitmesine gideriz, hay hay! Lakin bir daha o bahsi açmamak şartıyla."

"Nasıl istersen! Haklısın da, Marika'lar, Fotika'lar bizimkilerden çok daha dürüst, daha usturuplu davranırlar; nimetini gördükleri erkeklerin haysiyetini gözetirler."

Gerçekten o gece Şehriban lafı edilmedi, ama haftasında mağazada bir mektup buldu; İstavri'ye yaşlı bir Müslüman kadını verip gitmiş:

"Cemşitim,

Senden af talep etmeden ölmeyi istemiyorum. Kumkapı'daki çılgınlığımın vicdan azabını çekmekteyim. Öfke ile ne dediğimi bilmiyordum; sözlerimin hepsi yalandı, samimi hissiyatıma mugayirdi, o dakikada iblis bir ruhun nefsime hâkim olduğuna inanmalısın, bana düşünmediklerimi söyletti. Şimdi tehlikeli bir hastalığın pençesinde çırpınan bu bedbahta acı. Yanıma gel demiyorum, hicap ederim; fakat aşağıdaki adrese birini gönder, halimi görsün, anlatsın; öğrenince her şeye rağmen gözyaşlarını zapt edemeyeceğine eminim. Bu benim son tesellim olacaktır."

Cemşit verilen adrese gitmedi. Zaten bu adres hiç de gönül çekici değildi; Boğazkesen'de acayip bir sokak ismi: Hacı Taktaki Çıkmazı. Ne arıyordu orada? Hurma kralının şahane olması lazım gelen Ortaköy sırtındaki konağından

sonra Boğazkesen ve Hacı Taktaki Çıkmazı! Ayrıca evin numarası da yazılı değildi.

Oraya gitmedi ama fena bir hafta geçirdi. Cumartesi yine ikindi üzeri Sadri mağazaya damlamıştı ve bu defa yüzü asıktı. Mecbur olup sordu, ziyaretçi:

"Canım sıkkın," dedi. "İnsan ne olsa acıyor; zavallının kabahati değil ki, bir kere düşmüş bu yola. Kabahat veraset kanununda, ecdadımızın kanımıza kattığı mundar huylardan neden mesul olalım?"

"Neden, kimden bahsediyorsun?"

"Seninkinden. Mektubuna cevap vermemişsin."

"Mektup yolladığını nereden biliyorsun?"

"Kendisinden. İki gözü iki çeşme ağlıyor. Görsen billahi tanıyamazsın."

"Gördün, görüştün demek?"

"Eftal gönderdi beni; ona da Kevser haber yollamış. Sarı Ali'yi idare-i örfiye bir meyhane rezaletinden sonra sürgün etmiş, kız zatürreeye tutulmuş, meteliği kalmamış. Azıcık para götürdüm ona. Eftal'in de eli dar bugünlerde, çok bir şey vermedi. On mecidiye nesine yarar?"

Cemşit konuşmadan kasayı açtı, altın şıkırtısı...

"Al şu beş lirayı. Fazla vermiyorum, israf eder. Sonra belki yine yollarız."

"Hemen götüreyim. Bir şey söyleyeyim mi?"

"Hiçbir şey. Eski hatıraya hürmet benimki! Sırf insaniyet."

Bu cevabı verirken Şehriban'ın çocuklukla genç kızlık arasındaki hayali gözünün önüne gelmişti: Hisar'daki bahçesine uzanmış, *Zavallı Necdet*'i okuyor. Cemşit onu hayal

ederken bir fısıltı da duyuyor sanki, kafes arkasından işitilen ürkek ses, yan sokağa açılan kapıdan yanına davet romansı!

Sadri, akşamın sekizinde Londra birahanesinde buluşmak üzere Cemşit'ten ayrıldı. Bu gece –nedense– davet ondandı! Daima başkalarının kesesinden yiyip içen ve hiç de şerefli olmayan işlerde rol almasını seven bu adam niçin kesesine el atmak lüzumunu duymuştur? Cemşit şaşmıştı, ama üzerinde durmamıştı. Aklı daha ziyade Hacı Taktaki Çıkmazı'ndaki komşu duvarına yaslanmış, kamburu çıkmış, laçka olmuş ahbap evin çarpık odasında, eski püskü bir yer yatağına serilip yatan "paşa kızı Şehriyar" adını takınmış Şehriban'dadır. Sac mangalda dumanı tüten yamru yumru ıhlamur kabını görüyor, burnuna tentürdiyot ve öksürük şurubu kokusu geliyor, kenarda da boynuz çekmeğe yarayan cam şişeler dizilidir. Pnömoni geçiren fakir bir hasta kız odası!

Londra birahanesi bu cumartesi akşamı hıncahınç doludur ama kalabalık arasında tek kadın yoktur, bir erkekler yığını. Daha ziyade kafayı ahbaplar arası tütsüledikten ve biraz da karın doyurduktan sonra ya kapatmalarının yanına yahut kumarhanelere, bir kısmı da umumi evlere gidecek olan her milletten hovardalar.

Sadri hazırlattığı masa başında misafirini kolluyordu ki onun içeri girdiğini görünce bulunduğu yeri bildirmek için kolunu kaldırıp işaretler etti. Cemşit sandalyesine oturunca, "Emaneti sahibine teslim ettim, ağladı, teşekkür etti. Büyük iyilikte bulundun," dedi, sustu; Cemşit de başka bir şey sormadı, havanın ısınmasından, baharın yaklaşmasından bahsetti. Ancak birkaç kadeh içildikten sonradır ki Sadri yine o mevzuya dönmüştü:

"İyileşince Hama'ya gidecek; antlar, yeminler ediyor, bir daha İstanbul'a dönmeyecekmiş. 'Ne olsa orada birisiyle evlenirim; yerlilerden bir kısmet çıkar, bir deliliktir yaptım, yeter,' diyor. Ama bu da yine paraya muhtaç bir iş. Kızda üst baş yok; ev sahibesine, doktorlara, eczacıya epeyce borçlanmış."

"Def olup gitmesi şartıyla bir çaresine bakarım."

"Aferin Cemşit! Senden böyle bir hareket beklerdim. Gitmesini ben garanti ediyorum, elimle trene koyacağım. Bir oyun etmeye kalkarsa vallahi hakkından gelirim, polise haber verir, vesikasız fuhuş yapıyor diye yakalatırım. Bu işlere *Altıncı Daire*'deki Sıhhiye Encümeni bakar, reisi olan doktor ahbabımdır."

Cemşit intikam hissine kapılmadı, o ihtimalden bilakis ürktü; Şehriban'ın son mektubunda "Öfke ile ne dediğimi bilmiyordum, sözlerimin hepsi yalandı!" diye af ve özür dilemesi, hastalanması, Sarı Ali'nin örfi idare hudutları dışına sürülmesi gibi sebepler yüreğini büsbütün yumuşatmıştı. Hele şimdi *ıslah-ı hal* arzusu gönlüne bir ümit bile düşürmüştü. Sadri'ye:

"Sen bu işleri yoluna koy, ne kadar lazımsa veririm. Çoğa gitmemek şartıyla, tabii!" dedi ve ona fazla masraf ettirmemek için birahaneden erken çıkıp evine döndü.

Aradan çok geçmedi. Sadri çıkagelip bir borç ve masraf pusulası gösterdi. On yedi liralık bir hesaptı bu, altın para!

"Gidiyor mu?"

"Evet, cuma günü, alessabah!"

Daha o zaman Toros tünelleri tamamlanmamıştı, demiryolu Ulukışla'da kesiliyor, öbür tarafa arabalarla geçilip

tekrar trene biniliyordu. Acaba cuma sabahı Haydarpaşa garına gitse, uzaktan da olsa bir tarafa gizlenerek Şehriban'ı son defa görse mi? Görmek arzusunu güç yendi ama kızın bitkin halde gara gelişini, trene binişini, nihayet Sadri'ye veda işaretleri verdikten sonra vagon minderine çöküşünü sanki seyretti; Şehriban hiç değilse Sarı Ali kopuğundan uzaklaşıyordu; uzaklaştıkça bütün rezaletlerine, kepazeliklerine rağmen Cemşit'e temizleniyor, kilometreler geride kaldıkça eski Şehriban oluyor gibi geliyordu.

Böylece yine haftalar geçti; Sadri de görünmez oldu. Vefa'daki evin misafir odasına girmek istemiyordu; hani ilk defa geldiği gün orada sevişmişler, kızın renk renk tafta jüponları orada yerlere serilmişti ya! Zaten niyeti bu yaz, babasının vefatından önce Hisar'daki evi satıp da eline geçen ile Kireçburnu'nda –sırf paraya ihtiyacı olan bir ahbabına yardım için– aldığı köşke taşınmaktı; balık avı, kürek çekme, yüzme gibi idmanlarla oyalanacaktı. Mağazaya Desturzade talip çıkmıştı, işini ona devretmek üzere konuşmalar başlamıştı; tekrar ve uzunca müddet kalmayı düşünerek bir Avrupa seyahatini de tasarlamaktaydı.

Kireçburnu'na gittiği bir öğleüstü Sadri mağazaya uğramış, bir pusula bırakmıştı. Kendisini, çoktandır devam ettiği Anadolu birahanesine çağırıyor, haberlerim var, diye yazıyordu. Ertesi akşam gitti, buluşur buluşmaz, delikanlı:

"Kahpenin yaptığını biliyor musun?" dedi. "Kemikleri kırılacak bir mahluk! Hama'ya gitmemiş, bizi kafese koydu yine!"

"İstanbul'da mı kalmış?"

"Hayır, öyle olsa az çok su götürür. Bilecik'te trenden inmiş."

"Orada ne varmış?"

"Ne mi varmış? Ayol, Sarı Ali'yi meğerse Bilecik'e sürmüşler, it oradaymış, onun yanına gitmiş, karısıyım diye. Senin verdiğin para da var ya cebinde... İki ay bu kasabada keyif sürmüşler."

"Kimden öğrendin?"

"Kimden mi? Bizzat kendisinden. Şehriban'dan."

"Dönüp geldi demek?"

"Kendiliğinden dönmemiş; kız orada alaka çekmiş, tahrirat müdürü ile jandarma yüzbaşısı onun yüzünden birbirlerine girmişler, mutasarrıf da karıyı tahtelhıfz[1] geri göndermiş, Ali'yi de Yenişehir'e def etmiş."

"Rezalet!"

Cemşit bu kadar söyleyebildi, tıkanıp kalmıştı; fakat öbürü havadis vermeye devam ediyordu:

"Geldiğine memnun, zira Bilecik'te İpekhanesi ve Gölbaşı denilen yerde pekmez bağları olan zengin bir delikanlı da arkasından İstanbul'a damlamış. Meğerse kız onu gözüne kestirmiş, sözleşmişlermiş. Vay melune vay! Bunları bana hayâsızca anlattı; az daha ayaklarımın altına alıp pestilini çıkaracaktım ama yer müsait değildi. 'Edepsiz,' dedim. 'Bundan sonra Cemşit Bey sana iyilik eder mi?' Ne cevap verdi, bilir misin?"

"Cevabını öğrenmek istemiyorum, hata etmişiz. Benim bildiğim bu!"

1 tahtelhıfz: koruma altında

"Ama ben yapacağımı yaptım, zabıta-i ahlakiye artık peşini bırakmaz."

Cemşit bir hafta içinde mağazanın Desturzade'ye satış ve devir muamelesini bitirdi; yaz da gelmişti, Boğaz'a taşındı ve kendisini deniz sporlarına verdi. Semt gençlerinden yeni ahbaplar bulmuştu, hepsi de basit insanlardı, yavaş yavaş kayıkçı, balıkçı, meyhaneci, garson gibi daha basitleriyle de düşüp kalkmaya başlamıştı; bu hayattan o kadar hoşlandı ki Avrupa seyahatini lüzumsuz gördü. Bir de baktı ki yaz mevsimi geçip gitmiş.

Cemşit, salkımsöğüt altında zihninden geçirdiklerini o akşam Murad'a anlatıp da sözü yukarıdaki tarih ve faciaya getirince, iki dost elemli günlerin hatırası altında bir müddet konuşmadılar. O faciadan sonra Birinci Dünya Harbi gibi daha korkuncuna uğrayacaklarını tabiidir ki bu tarihte kestiremezlerdi. 1914'te tecrübesizlik, bilgisizlik ve beceriksizlik el ele vermiş, bir *tironvira*, bir üçüzler hâkimiyeti kurmuştu: Enver-Talat-Cemal müşterek diktatörlüğü. Önce *Cihad-ı Mukaddes*, sonra *Zafer-i Nihai* idi firmanın isimleri.

Cemşit iki harbe de katılmıştı, hem Kırkkilise bozgununu görmüştü, hem Filistin hezimetini. Birincisinde yaralanmıştı da, Murad ise Balkan Harbi'ni Avrupa'da atlatmış, Birinci Dünya Harbi'nde askerliğini –orduya kereste sağladığı için– cephe gerisi İstanbul'da tecilli geçirmişti.

Şimdi Cemşit anlatıyor:

"Evet, Balkan Harbi kopunca hiç durmadım, orduya katıldım, Çorlu'ya sevk edildim. Şunu söyleyeyim ki askerliğe

bu can atışta pek tabii olarak vatan sevgisi başta geliyordu ama işin içinde Şehriban'ın da rolü yok değildi."

"O şırfıntı yüzünden ölüme mi koşuyordun?"

"Yok, mübalağa etmeyelim, aradığım ölüm değildi, unutmama yarayacak tehlikeli bir maceraydı. Ne yapayım, deniz sporları, basit arkadaşlar, basit ömür de bana onu unutturmamıştı."

"Daima söylediğim gibi mecnunluk derecesine varmış bir aşkmış seninki! Bilecik'ten dönüp pekmezci ile yaşadığını Sadri haber vermişti; ötesini anlatmadın ki... Yine bir şeyler olmuştur muhakkak."

"Oldu! Balkan Harbi sona eriyordu, Çatalca'da sağ kolumdan yaralandım, yara ufunetlendi, septisemiye çevirdi, az daha ölecektim. Alman Hastanesi'nde bir ay yattım, kendi hesabıma. İşte o günlerde idi..."

Murad Naci:

"Hah," dedi. "Anladım, kız oraya ziyaretine geldi."

"Geldi."

"Kovmadın, yumuşadın, barıştın değil mi?"

"Öyle!"

"Belki de daha ilerisine vardın; hastaneden çıkınca bir müddet birlikte yaşadın."

"Pek de birlikte sayılmazsa da..."

"Ve yine bir düzenbazlığa uğradın?"

"Tahminin gibi."

"Bu ne zillet! Ne kepazelik!"

"Zilletin ta kendisi, kepazeliğin daniskası. Tasdik!"

"Lâ havle velâ kuvvete..."

"İstersen Ayetel Kürsî oku, üfle! Olmuşu değiştiremezsin, olacağın önüne geçemezsin; şu var ki..."

"Hülasa et işi. Barıştınız, sarılıştınız, bir eve kapattın onu; sonra? Bir gün yine kaçıp gitti yahut birisiyle yakaladın kızı."

Cemşit yeni aldığı en pahalı marka kol saatine göz attı –babadan kalma köstekli saatten vazgeçmişti– ayağa kalktı.

"Bana müsaade," dedi. "Fırat'la randevuma geç kalacağım; beşte Markiz'de buluşup..."

"Ooo! Maşallah! Artık böyle yerlere devam ediliyor demek? Haylayf ve Hotsosiyete! Haber aldım, geçen gün seni orada bir hanımla otururken görmüşler. Kimdi o?"

"Perran Hanım'a rastlamıştım da... Girip çay içmiştik."

Bu cevabı veren yaşlı arkadaşının bir çocuk gibi utanıp kızardığı Murad'ın gözünden kaçmadı, ama farkına vardığını belli etmedi.

IV

1957 ve Yine Mayıs Ortası

Murad Naci otuz, otuz beş yıldan beri yaptığı gibi bu mayıs günü de havayı durgun, güneşli bulduğu için ikindi üzeri Vişnezade'deki konağından yokuş aşağı, yayan Beşiktaş'a indi, rastgele bir vapura bindi.

Fakat bugün bindiği vapur geçen seneki gibi doğru Kandilli'ye değil, Rumeli kıyısı Yeniköy'e gidiyor, oradan Beykoz'a geçip Yenimahalle'ye uğruyor, tekrar Rumeli tarafından Köprü'ye dönüyordu.

Bir sene zarfında epeyce değişiklikler olmuştu. Önce oğlu Fırat ile Lale evlenmişlerdi; o Lale ki hâlâ akıl erdiremediği yersiz bir benzeyişle –kırk yıllık vaka idi– kendisine Polinka'nın torunu gibi görünmüştü; vehme kapılmasına, üzülmesine, araştırmalara yol açmıştı.

Şimdi içi rahattır; güzel gelininin Sırbistanlı bir kabare artistiyle soy sop cihetinden hiçbir alakası bulunmadığını anlamıştır. Hoşuna giden bir şey daha olmamış mıdır? Can ciğer dostu Cemşit de altmış yedi yaşından sonra bekârlığa ve derbederliğe veda ederek evlilik hayatına girmiştir. Hem kiminle? Lale'nin anası Perran Hanım'la!

Kerestecibaşı bunu düşünürken gülümsüyor, haz duyuyor.

Memnun olması için birçok sebep vardır: Perran artık dar gelirlilikten kurtulmuş, Salıpazarı'ndaki şahane apartmana yerleşmiştir; yaşlı, fakat zengin, iyi yürekli, cömert bir adamın karısıdır; aralarında karı kocalık belki de sadece karşılıklı hürmet ve şefkatten ibaretse de ikisi de zaten daha ötesini düşünmemektedirler. Şunu da unutmamalı:

Lale bugüne bugün servet sahibi bir yaşlının üvey kızı; o itibarla da varisidir. Fırat on parasız bir kızla evlenmeye razı iken, şimdi varlıklı bir eşe sahiptir; zira Cemşit, evladı olmadığından malını mülkünü bu kıza bırakacağını arkadaşına söylemiştir de.

İşte Murad Naci, nihayet tüccar olması bakımından bu vaziyeti de memnun edici bulmaktadır; aile serveti başka bir koldan da artıyor; gülümsemez mi?

Vapur, Bebek'ten kalktı, Hisar'a doğru ilerliyor. Artık restore edildiği için bu şerefli atalar mirasını vapurdaki va-

tandaş da utanmadan rahatça seyretmek imkânına ermiştir. Murad hoşlanarak bakıyor. Derken gözü, köyün sırtına uzanan yokuşa ilişti:

"İşte," diye içinden söylendi. "Cemşit'in macerasında hatırası epeyce anılan yol bu! Şehriban'ın bir genç kız olduktan sonra renk renk jüponlarla süslü çarşafını sürüyerek çıktığı yokuş! Muhakkak ki, o kıyafet içinde ince endamlı körpecik kızın yokuşa çıkışını ben de görsem beğenirdim; penceresi pencerede ona tutulurdum; fakat bunu Cemşit gibi, hayatımın kırk yılını zehirleyen bir macera haline sokmazdım."

Peki, o macera nasıl bitmişti? Cemşit hikâyesinin hastanede buluştuklarından ötesini dostuna anlatmamış mıydı? Anlatmıştı. Şehriban'ı yatağının başına getirmeden önce Sadri ona:

"Seninki çok başkalaştı," demişti. "Tamamıyla uslandı sayılmasa da lehte büyük farklar hâsıl olmuştur; şuursuzluk devrini geçirdi artık. Dostunu, düşmanını ayırt edebiliyor, fevri hareketlerde bulunmuyor. Hele sana karşı çok mahcup, yaptıklarına nadim. Bir kere daha dene... Mademki hâlâ gönlünden çıkaramadın..."

Çıkaramadığı muhakkaktı. Bozgun halde ordu çekilirken ve Çatalca muharebeleri amansızca sürüp giderken bile çavuş Cemşit –o sırada yedek subaylık yoktu– Şehriban'ı unutamamıştı; vurulduğu zaman öleceğini sanarak yere kapanınca, "Bir daha Şehriban'ı göremeyeceğim," demiş, dünyadan ayrıldığına değil –görmekten bile vazgeçerek– onu artık düşünemeyeceğine, düşünmek imkânını kaybedişine üzülmüştü. Zaten asıl ölüm nedir ki? Düşünemez olmak

değil mi? İnsan düşünebildiği kadar ve o nispette yaşamaz mı?

Şehriban hastaneye her gün gelmeye başladı ve birkaç gün sonra hastanın başından hiç ayrılmaz oldu. Ara sıra çıkıyor, yaralı askerine çikolata, lohuk, bonbon, bisküvi, kâğıthelvası ve hastanenin yemek listesinde bulunmayan kalamata zeytini, kaymak gibi istediği, sevdiği şeyleri getiriyordu; çoğunu birlikte güle konuşa yiyorlardı. Fakat bu hal ne kadar sürecekti? Cemşit güvensizlik içindeydi; ha bugün, ha yarın değişecek, tekrar şirretleşecek diye bekliyordu ve bu korku iledir ki, geçmişten hiç laf açmıyor, onun da açmasına meydan vermiyordu.

Aynı elbise ve aynı çarşafla gelişine bakarak kızın ihtiyaç içinde olduğunu anlamış, Sadri'ye bu ihtiyaçların temini için lüzumlu parayı vermişti. Şu var ki, o devirde şimdiki gibi konfeksiyon satışı yoktu; bir kadın iki üç saat içinde noksanlarını tamamlayıp yepyeni ve çeşit çeşit kıyafetlere giremezdi; terzilere gidecek, günlerce bekleyecekti.

Nihayet o da oldu ve Cemşit hastaneden çıktı. Makbule Abla neredeydi? Aksi gibi harpten az evvel Selanik'te askerliğini yapan küçük kardeşini görmeye gitmiş, yollar kapanmış, şehir düşmüş, kızcağız düşman illerinde kalmıştı; haber de alınamıyordu.

Nekahet müddetini Kireçburnu'nda geçirecek olan Cemşit, karlı, fırtınalı günleri hiçe sayarak yine ziyaretine gelmeyi ihmal etmeyen Şehriban'ı tipiden göz gözü görmediği bir akşam evinde alıkoydu. Bu ev şimdiki halinde değildi; içi dışı yağlıboyalı, döşeli dayalı, mazbut bir binaydı. Yeniköylü hizmetçi, misafire ayrı odada bir yatak serdi, odanın

çini sobasını yaktı. Rum kadını yaşlıydı ama bir sevişmeye sahne olacağını kestirdiği bu odayı aşkla, şevkle hazırlamıştı; yemeği verdikten sonra da ortadan kayboldu.

Karayel fırtınası Karadeniz boğazının karşısına dikilmiş, yaz mevsiminin en sıcak günlerinde bile serin olan köyü tartaklıyor. Sobanın önündeki halıya uzanmış, uğultuları ve odun çıtırtılarını dalgıncasına dinleyen Şehriban, barışıp bir araya gelmelerinden beri ilk defa teşebbüsü ele aldı:

"Otur yanıma Cemşit," dedi. "Sen ölüm tehlikesi geçirdin, ben çirkef dolu bir çukurda az daha boğuluyordum, kurtuldum. Seninki kahramanca bir ölüm olacaktı, benimki rezilane bir şey. Niçin yeniden hayata doğuşumuzun mesut gecesi olmasın bu gece?"

O geceden kırk dört yıl sonra maceranın bu faslını –yani apartmanın verandasında son moda nikelajlı koltuklara oturup Üsküdar ve Adalar manzarasına karşı– arkadaşına anlatan Cemşit, diyordu ki:

"Hemen koştum, fırsatı kaçırmadan onu kucakladım sanma. Şehriban'ı ne kadar sevdiğimi yaralandığım sıradaki düşüncemden anlamışsındır, onu bir daha düşünmemek ihtimalinden korktuğumu söylemiştim sana, ölmek buydu bence. Fakat sevgimi yenememekle beraber kendisinden iğrendiğimi de yenemiyordum. İğrenerek sevmek? Sen bu çeşit bir aşk hiç işittin mi? Yanımda, karşımda bulunmasını istiyorum, ama kucağımda ve koynumda değil! Hem de tam gençlik, delikanlılık çağında bulunmama rağmen, güçlü kuvvetli ve gözünü budaktan esirgemez yiğit bir asker olduğum halde."

Murad sordu:

"Başka kadınlarla nasıldın?"

"Bu da bir mesele: Satılık her kadından tiksinti duyuyordum, tamamıyla senin aksine! Zamanla bütün kadın nesline karşı o duygum kökleşmişti."

"Ve minel acayib! Aynı his hâlâ devam ediyor mu?"

Cemşit itiraf ediyor:

"Hayır, bir müddettir değiştim; dünyada tiksinti duyulmayan, hatta yakınlığı iç açan kadın da olduğuna inanıyorum."

"Elhamdülillah! Gelelim macerana: Davete koşmadın, anladık, fakat elbette vaziyeti idare etmişsindir."

"Ben değil, Şehriban idare etti, kederli bir ses ve tavırla: 'İşin çoktandır farkındayım,' dedi. 'Sen benden iğreniyorsun, hem de sevdiğin halde! Haklısın Cemşit, sanki ben kendimden iğrenmiyor muyum? Ağlamayacağım, ağlarsam seni sevişmeye zorlamış olurum, gözyaşlarının erkekleri yumuşattığını kim bilmez? Odama gidip yatayım, yarın vaziyetimizi düşünürüz.' Gitme demedim."

Yine Murad konuştu:

"Sabahleyin baktın ki erkenden kaçmış, değil mi? Mektup bırakmamış mı?"

"Bırakmış, hem de ne mektup! Zehir zemberek. Geceki uslu, içli, masum tavırları ile son günlerde devam eden sadık, vefalı, şefkatli hareketlerine hiç uymayan, mundar bir mektup."

"Neler diyordu?"

"Bir aydır yanımda neler çektiğini, nasıl kahrolduğunu, her dakika azap çektiğini ve bütün bunlara o sırada –kendi tabiriyle– asker firarisi Aliciğinin uzakta bulunuşu ve parasız

pulsuz kalışı yüzünden katlandığını anlattıktan sonra diyordu ki: 'Seni daima ben mi aldattım sanıyorsun? Sarıklı Mansur peşimde koşmuştu, Kumkapı'daki eve gelmişti ve seni Paris'e yollaması benimle serbest kalması içindi! Sadri ile uyuşmuştuk, senden benim namıma kopardığı paraların yarısını cebine atıyordu. Arkama taktığın Rum oğlanı Dimitri vasıtalık ediyor, müşteri buluyordu; hurma kralını tanıştıran da yine Sadri olmuştu. Hepsi, herkes, hepimiz seni yoluyorduk. Ne olduğunu anla işte!'"

"Hayret! Ne çirkef şeymiş bu kız!"

"Mektubun altında bir haşiye de vardı: 'Dün gece çekmeceden bir miktar para aldım, ilk cömert müşterimin vereceği vizitemle ödeyeceğim, tasa çekme!'"

"Sus, birader! Kan başıma çıktı."

"Çıkar. Beni de az daha kan boğacaktı; o derece güzel bir mahluk nasıl bu derece cife olurdu!"

"Tabiidir ki artık yüzünü görmedin?"

"Kim demiş?"

"Yeter, dinlemek istemiyorum, sinirlerim bozuldu, kendimi rahatsız hissediyorum."

"Zaten ben de o mektuptan sonra hastalanmıştım. Avrupa'ya harp dolayısıyla gidemeyecektim, tebdilihava raporuyla Beyrut'u boyladım, Birinci Dünya Harbi'ne kadar orada kaldım. Bir ara Hacca bile gitmiştim."

"Tekrar askere alınıp cepheye yollandığına göre fahişenin elinden kurtulmuş olman lazım gelirdi. Oralara da gelmedi ya?"

Murad, arkadaşının Salıpazarı'ndaki apartman verandasında anlattığı ve şimdi zihninden geçirdiği hikâyesine bu noktada ara vermek zorunda kaldı.

Zira vapur Yeniköy'e yanaşıyordu ve iskelede bekleyen yolcular arasında zarifliği kadar güzelliği de söz götürmeyen taze bir hanım var diye söylendi:

"Vapur müşterisi olacak biri değil. Galiba Beykoz'a gidecekler için en rahat ve en kestirme yol bu olduğu için binecek. Pek latif doğrusu!"

Tıpkı bir sene evvel Kandilli iskelesinde Lale ile sarışın kız kardeşi Leyla'ya yaptığı gibi merdiven başına gelip durdu ve meçhul hanımın üst güverteye çıkışını seyre hazırlandı. Malum ya, Murad gezintilerinde daima bir güzelle karşılaşmak ümit ve heyecanı içinde yaşar, daima tetiktedir.

İskeledeki hanım merdivenin önünde, yukarıya mı çıksın aşağı salona mı girsin, karar veremiyor. Kerestecibaşı neredeyse manyetizma kuvvetiyle onu üst kata çekecek. Vaktiyle çapkınca bakışlarının öyle bir kuvvete sahip olduklarına inanırdı, tecrübeleri de bu inancını çok defa boş çıkarmazdı. Nihayet kadın güvertede karar kıldı, merdivenden çıkıyor, çıktı ve ilk karşılaştığı yolcu emekli büyükelçiye benzetilen Murad oldu. Bakışmışlardı, galiba hanım da –daha ziyade bir genç kızdı o– vapurda böyle kerli ferli bir zata rastladığına azıcık şaşmıştı. Yoksa tanışmış mıydı? Belki.

Ne tarafa oturacak? Yer arıyor. Tam seçtiği yere doğru yürürken, elinden çantası düştü, kapağı açıldı, yere bir şeyler yayıldı; aynı zamanda hanımın elinden ufacık bir kâğıt parçası, Karadeniz boğazından esen rüzgârla uçtu değil, adeta kasten atılmışçasına denize yuvarlandı.

Murad imdada koşmuştu ama kâğıdı yakalayamamıştı; nezaketle soruyor:

"Mühim bir şey miydi acaba, hanımefendi?"

"Pek değil, vapur biletiydi. Yenisini alırım, cezalısını tabii!"

"Beykoz'a gidiyorsunuz, galiba."

"Bir deniz gezintisi benimki... Dönüşte Tarabya'ya ineceğim."

"Benimki de öyle, her sene böyle bir gezinti yaparım. Tarabya'da mı oturuyorsunuz?"

"Hayır, oradan Şişli'ye gideceğim, yeni açılan yoldan..."

Bir sükût, ayrılmaları lazım; fakat ikisi de buna pek hevesli görünmüyorlar. Bir haz ediş oldu aralarında. İşi sezen ve fırsatı kaçırmamak isteyen yaşlı hovarda, konuşmayı kesmemek için:

"Bu çantaların fermuarları daha sağlam kapanır cinsten olmalı," dedi. "Sizinki pek zarif ama bakınız nasıl da kolayca açılıverdi. Paranız da uçabilirdi."

"Bir kere Yalova vapurunda o da oldu, bir ellilik uçup gitti."

"Vah vah! Dikkat etmelisiniz. Şu kanepe hem boş, hem gölge, oturmaz mısınız?"

Küçükhanım denilen yere ilişti ve tatlı, çapkın bir gülümseme ile "Siz de oturmaz mısınız, beyefendi?" diye yanını gösterdi.

Kerestecibaşı'nın altmış yedi yıla dayanmış çapkın yüreği sevinçten hopladı. Bu iş olmuştu, Küçükhanım yola gelir takımlardandı yahut –bu noktayı düşünürken memnunluğu azalıyor– ak saçlı, büyükbabası yerinde kibar bir adamla ahbaplık etmeyi mahzurlu saymıyordu. Görenler tanıdıksa hoş karşılarlardı, tanımadıkları ise dedesiyle gezdiğini sanırlardı.

Kimdi acaba? Kimin nesi? Ne kadar da cana yakın, serbest tavırlı, şuh, serapa cazibesi, bir içim su idi! Parmağında alyans vardı, evli veya nişanlıydı herhalde. Fakat Murad kendilerine o çeşniyi vermek için parmaklarına halka geçiren serbest kadınlar da tanımıştı. Yoksa senelik iznini almış bir memure miydi? Bunlar erkeğe alışıktırlar, fazla yadırgamazlar ve kolayca konuşuverirler. O sordu:

"Siz eski sefirlerden, vekillerden misiniz beyefendi? Bir yerde resminizi görmüşüm gibi geliyor bana. Yoksa bir balo-da, açılış töreninde filan rastladım mı?"

"Sefir, falan değilim, tüccarım. Siz bir işte misiniz? Zevciniz necidir?"

"Henüz evlenmedim, nişanlıyım sadece... Durunuz bakayım, siz ne tahmin ediyorsunuz?"

"Bir bankada çalışıyorsunuz galiba, şimdi izinlisiniz. Yoksa Ankara'dan mı geldiniz?"

"Müsaade ediniz de söylemeyeyim, belki ayrılırken söylerim, bir sürpriz olur."

"Demek Tarabya'ya varınca benden ayrılacaksınız?"

"Eee ne yapayım istiyorsunuz? Artık beraber mi yaşayalım? Hoşsunuz, vallahi!"

"Estağfurullah, öyle bir şeyi bu yaşımda size reva görmem, ne haddime! Akıl var, yakın var. Rumeli yakasına geçince mümkünse akşam yemeğini beraber yerdik, mesela Sarıyer'deki lokantada. Kibar yerdir orası. İstediğiniz saatte de sizi evinize yahut semtinize bırakırdım. Lokantadan telefon edince arabam gelir; mehtap da olacak bu gece."

Son cümleyi genç hanımların araba merakını bildiğinden söylemişti; elbette ki kendisini büyük ve mühim şahısla-

ra benzettiği bir adamın arabası da haşmetli olurdu. Küçükhanım yine tatlı ve çapkın gülümsemesi ile:

"Hele vapur karşıya geçsin, düşünürüz. Pek olmaz bir işe de benzemiyor, hani," dedi; belli ki daveti kabul edecekti. Aman, ne şanslı bir gündü bu gün!

Murad ile daha adını bilemediği taze hanımı götüren vapur, Beykoz'dan kalkmış, Boğaziçi'nin en geniş parçasını aşarak karşı tarafa doğru yol almaktan memnunmuş hissini veren bir canlılıkla gidiyor.

"Acaba isminizi olsun öğrenebilir miyim?"

"Hiç de beğenmediğim bir ismim var. Siz Fatoş deyiniz, olup bitsin. Soyadı da lazım mı?"

"Aman efendim, ben sorgu hâkimi miyim, yoksa polis komiseri mi? Susmuştunuz da tekrar sesinize kavuşmak için suale cesaret etmiştim, affınızı rica ederim."

"Ben de özür dilemeliyim, kabalık ettim. İsmim Şermin, yakınlarım Şeri diye çağırırlar. Nişanlım bunu Cherry yapmıştır, İngilizce meraklısıdır; bilirsiniz tabii, kiraz manasına gelir, ama *çeri* okunursa! Fransızca *şeri*..."

"Nefis! *Sevgili* demektir; hatta yerine göre *canımın canı* manasını da alır."

"O kadarını bilmiyordum."

Tatlı ve çapkın gülümseme yine dudaklarında. Kadın sarraflığı yarım asrı bulan Murad bir karara varamıyor: Küçükhanım kolay elde edilir takımdan mı, yoksa tesadüfün önüne çıkardığı yaşlı bir hovarda ile meşgul olmaktan hoşlanan şakacı, çapkın bir kız mı? İskeleye çıkınca aynı gülümseme ile "Mersi, güle güle," deyip fertiği çekecek mi? Büyük ihtimalle gidicidir: Bir aile kızı ise rasgele bir erkekle akşam

yemeğine kalmaz, serbest kızlardansa daha önceden verilmiş randevusu olması icap eder. Boğaz vapurunun Beykoz'a giden çoğu dar gelirli yolcuları arasına erkek avlamaya çıkmamıştır ya!

Güneş yarı yarıya çekildiğinden manzara o kadar tatlılanmış, Şeri Hanım da keskinliğini kaybedip güzellik kremi gibi yumuşatıcı ve adeta çiçek kokulu bir hal almış olan akşam ışığında öylesi dilrübalaşmıştı[1] ki, Murad Naci yine yaşlılığını düşünmüş, şu nimetler dünyasına pek uzakta olmayan bir gün veda edeceğine içi yanmıştı.

Bereket Şermin –bakalım asıl adı mıydı, bu? Belki de o *şeri*'ler, *çeri*'ler hep uydurma idi– konuşmaya başladı:

"Ne kadar iyi etmişiz de bugün şu gezintiye çıkmışız," diyordu. "Az daha Yeniköy'den hemen dönecektim. Ziyaretine gittiğim ahbabımı evde bulamamıştım da..."

"İsabet olmuş, daha ziyade benim hesabıma. Hele teklifimi kabul edip de yemeği de beraber yersek..."

"Biraz da içer, dans eder, sonra arabanıza binip münasip gördüğünüz yere gidersek fevkalade bir şey olur, değil mi Murad Naci Beyefendi!"

"Demek beni tanıyorsunuz? Nereden?"

"Biliniz bakayım! Bilemezsiniz, bir fotoğrafınızdan... Ama gazetede çıkmış olanlardan değil, bir evde, masa üstüne gümüş çerçeve içine konmuşlardan."

"Kimin bu ev acaba?"

"Sır, beyefendi! Söylenemez."

"Bu bence mühim değil; mühim olan fotoğrafımı gör-

1 dilrüba: gönül çalan, gönül hırsızı

müş olduğunuz evin beraber yemek yememize mani teşkil etmesi ihtimalidir."

"Öyle bir ihtimal yok."

"Demek kabul?"

Şermin cevabını tatlı ve çapkın gülümseme ile verdi; kararlaştırdılar. Vakit daha erkendi. Bebek'te inecekler, sonra taksi ile karadan Sarıyer'e gidecekler. Küçükhanım diyor ki:

"Benim vapurda çevirdiğim manevranın nasıl oldu da farkına varmadınız! Hayret doğrusu. Kadınları pek iyi tanıyan sizin gibi bir erkekten beklenmezdi bu!"

"Anlamadım, çantanın önceden kapağını açıp yere düşürmeniz, bileti de isteyerek uçurmanız! O zaman sezememiştim, ama şimdi işin farkındayım."

"Sizi tanıyınca konuşmamızı kolaylaştırmak için yaptım bunları."

"Demek benimle konuşmak istiyordunuz? Ne şeref!"

"Hakkınızda pek çok şey işitmiştim de merak ediyordum; fırsatı kaçıramazdım. Şayet o hareketlerimle görüşmemize yol açmasaydım, siz ne yapacaktınız?"

"Bir yolunu bulmaya çalışacaktım ama herhalde epeyce zorluk çekecektim. Bu yaşta gülünç olmak yok mu, efendim, işte istemediğim vaziyet!"

"Sizin için yaş diye bir şey düşünülemez; gülünç olmanıza da ihtimal tasavvur edemiyorum. Üzülmeyiniz, nazarım değmez, mavi gözlü değilim. Gözlerim mavi olsaydı acaba daha mı yakışırdı?"

"Allah sizinkilerden güzel göz nadir yaratmıştır. Bu renk renk mücevherler, yakutlar, zümrütler, zebercetler, opaller, topazlar, ametistler, ne bileyim ben, kıymetli neler

varsa kum taneleri gibi karmakarışık, hep içinde, cıvıl cıvıl! Daha ne istiyorsunuz?"

Murad, Küçükhanım'ın deminki iltifatıyla coşmuştu; şimdi de Küçükhanım, gözlerinin bu hoşa gidici tasvirinden dolayı memnun, hatta mağrur. Galiba içinden: 'Kadına haz ve güven veren seçme sözleri ancak eski nesil biliyor,' demektedir. Birden itiraf lüzumunu mu duydu, yoksa yine bir oyun muydu:

"Beyefendi," dedi. "Ben de ne memureyim, ne de gerçekten nişanlı; serbest bir kadınım. Zaten başka türlü olsa yemek davetini kabul edebilir miydim? Sizi fotoğrafınızdan da tanımadım; üç kere pavyonda, bir kere basın balosunda, bir kere de şimdi beni götüreceğiniz lokantada görmüştüm; geçen sene yaz sonuna doğru. Beş kişiydiniz, bir hanımla bir genç kız, yakışıklı bir delikanlı ve çıplak başlı, babacan bir zat..."

"Tamam! Delikanlı oğlumdu, genç kız sonradan gelinim oldu, hanım kayınvalide. Babacan zata gelince, pek eski bir dostumdur; daha ilk defa yeni evlendi; altmış yedisinde, hem de meclisimizde bulunan kırk beş yaşındaki o güzel, kibar hanımla! Nasıl olmuş da sizi görmemişim?"

"Sebebi var. O gece daha ziyade yanınızdakilerle meşguldünüz; ben de denizde ayağımı incitmiştim, dans etmiyordum. Hoş, dikkati çekecek kadar ahım şahım bir şey de değilim ya! Yarı boş bir vapurda karşılaştığımız için bugün hoşunuza gittim, bir meşguliyet lazımdı, kadınsız hayattan zevk almadığınızı da hesaba katmalı. Aşağı yukarı yüzüne bakılır kim olsa iltifat edecektiniz."

"Ama yemeğe çağırmayacaktım."

"Evet, hele kıyafeti müsait olmasaydı! Ben fena giyinmem."

"Avrupa ve Amerika'da herkesi hayran bırakan bir *cover girl* olurdunuz, sonra da bir milyarderin eşi."

"Mersi. Şimdilik meşhur tüccarlarımızdan Murad Naci Bey'in bir gece için davetlisiyim ya... Az şey değil."

"Mersi demek bu sefer bana düşüyor ama 'bir gece için' sözünü kabul etmiyorum."

Kerestecibaşı, güzel ve genç bir kadından iltifat gören her yaşlı erkek gibi memnun olmakla beraber, üzgündü de. İçinden diyor ki:

"İltifat daha ileriye de gitse –ki anlaşıldı gidecek– onu memnun da edebilsem –ki mümkündür– bütün tecrübesizliklerini de hesaba katmak şartıyla yine gençliğimi arayacağım, genç olmadığımın hüznünü duyacağım; hatta birbirine uymayan yaşlardan dolayı ara sıra bu hüzne utanç da katılacak. Daha iyisi Şeri'yi geç vakit azat etmek! Vapurda yere düşen çantasına usulcacık birkaç yüzlük koyarak. Hoşlanırsam adresini öğrenir, bazı bazı yine böyle yemeklerde buluşuruz; eski dost Selamet'in yerine geçer; zaten artık o nazenin de çağını aştı, bir nevi Césile Sorel oldu."

Bebek'te indiler ama indiklerine pişman oldular: Meydan, imar dolayısıyla çukurlar, molozlar, yığınlarla geçilmez haldeydi, bu sebepten de nakil vasıtaları oraya pek uğramıyordu. Epeyce bekledikten sonra hurda bir taksiye razı oldular. Tarabya'ya gelince, Murad Naci, Küçükhanım'ı umduğundan da çekici ve meclis süsleyici bulduğundan deminki fikrini değiştirdi. Arabayı durdurdu. Şoföre:

"Oğlum," dedi. "Şu lokantaya git, garson Aleko'ya bu

gece köşke misafirle gideceğimi söyle. O kimin söylediğini bilir."

Şermin bu misafirin kendisi olacağını sezmemiş değildi. Hangi köşk? Kerestecibaşı'nın sırtta ufacık bir evi olduğunu; bu evin alt katında Aleko ile karısının oturduklarını ve evin bahçesiyle iç hizmetlerine baktıklarını, aynı zamanda bekçilik ettiklerini bilmiyordu. Murad, o evde kalacağı geceler Aleko'ya önceden haber yollardı; o da karısına söyler, köşk havalandırılır, yatak odası hazırlanır, termosifon gece yarısına doğru yakılırdı. Bu işler yoluna konduktan sonra karı koca yerlerine çekilirler, çağrılmadıkça –sokak kapısı ayrı olan– bu daireye uğramazlardı. Kısacası orası mükemmel bir garsoniyer idi; Murad'ın çok defa tek başına kaldığı, yalnız kalmaktan hoşlandığı bir inzivagâh.

"Burada bir köşkünüz var demek?" diye soran Şermin'e:

"Köşk sayılmaz, iki odacık ve denize karşı bir teras. Yolu dik yokuştur ama çok şükür dik de olsalar yokuşlar beni henüz korkutmuyor."

"Yokuşlar ve kadınlar da korkutmuyor diyebilirsiniz beyefendi."

Zeki kızdı Şermin! Zeki, hazırcevap ve en mühimi şu: Türkçesi pürüzsüz, İstanbul'un halis aile lehçesi. Galiba eski bir soyun harpler, darpler, kargaşalıklar arasında çökmüş gövdesinden nasılsa süren bir dalı duvar üzerinde sokağa sarkmış, koparılıp gidecek. Acınacak ama mademki bu dal önüne eğilmiştir, Murad onun çiçeğini koklayacak yahut meyvesinden tadacaktır. İçinden:

"Elbette ki bir hacıağadan iyiyim; zaten Şermin'in sevin-

ci bundan... Belki kız uzunca sürecek bir alaka ihtimalini de aklından geçirmektedir," diyor, bir müddet için öyle bir alakanın yaşlılığına neşe katacağını kendisi de düşünmüyor değil. Yarından sonra onun hakkında –şimdiki tabirle– ilgililerden malumat edinecek. Kanaatince Şermin henüz gizli ve lüks sınıftan güç ve pahalı elde edilir bir nazenindir; henüz aşağı ve açık piyasaya düşmemiş, kılık kıyafeti de o sebepten daha *satılık* etiketini yakasında taşır hale gelmemiştir.

Murad Naci netice itibarıyla bugünkü tesadüften, hele Şeri'nin geçen seneden beri kendisine görür görmez mim koymasından ve birtakım arzulara kapılmasından memnundur; biliyor ki meselede paranın rolü büyüktür, ama herhalde yaşlı çapkındaki kibar, olgun, itibarlı vaziyetin de tesiri inkâr edilemez.

"Benim yaşımda yapılacak şeyler değil bunlar, ama mademki zarif bir üslup ile yapabiliyorum; çirkin bir manzara teşkil etmiyorum, hâlâ isteniyorum; niçin kendimi zorla alıkoymaya çalışalım? Bakalım, gelecek mayıs ayında aynı şeyleri yapacak durumda bulunabilecek miyim? Hatta şu da var: Hayatta olacak mıyım?"

Yanında oturana bir göz atı, mırıldandı:

"Ne kadar körpe, ne ince kız! Hayat ne güzel şey!"

Sabahın birinden sonra danslı lokantadan çıktılar; ikisi de neşeli; zira bu, ilk defa tanışıp bir masa başında buluşmuşların gecesine benzememiştir. Sanki ahbaplıkları eskiydi ve yaşları birbirine uygun. O havayı veren Şermin idi; Murad'ın hayat bilgisi ve kadın anlayışı da yardım etmişti. Bir sebep daha vardı: Kız, biraz da Murad'ın yanında olmasından dolayı dikkati çekmiş, beğenilmiş, merak uyandırmıştı. Şeri ken-

disinin, sükse yapmasından adeta şevke gelmişti. Şimdi yine bir taksi içindeler, dönüş yolunda. Muvakkat âşık soruyor:

"Doğru, açık gönlünce cevap ver: Evine dönmek istiyor musun? Ben halden anlarım, belki şu dakikada hakiki arzun budur, zoraki nezakete lüzum yok, dolgun bir gün oldu günümüz; kâfi gelebilir. Yatağında uyumak ve uyanmak istemen hakkındır."

"Galiba bunu asıl isteyen sizsiniz! Ben değişiklik arıyorum, bilmediğim bir evde uyumak, bilmediğim bir dekor içinde uyanmak ne hoş! Küçük köşkünüzde, mesela sizin yanınızda, Boğaz manzarasına karşı. Mükemmel bir şey!"

"Peki, teşekkür ederim."

Tarabya'ya varınca dar bir sokak başında taksiyi durduran Murad, arabanın gitmesini bekledi; sonra Şermin'in koluna girdi, yokuşu tırmanmaya başladılar. Boğaziçi yokuşlarının hepsinde olduğu gibi çıktıkça arkadaki deniz manzarası hem genişliyor, hem de derlenip toplanıyor, daha berrak hale geliyor. Ara sıra duruyorlar, dönüp bakıyorlar. Karşı yakada henüz belirmiş, tabii rengini bulmamış kırmızımtırak ve yarım yamalak bir ay geri dönecek gibi tereddütler içinde; doğacaktan ziyade batacağa benziyor; sevimsiz bir hali var. Şermin ürperdi:

"Üşütüyor insanı!" dedi. Bu, gecenin serinliğinden ve ayın soğukluğundan ziyade, içtikleri fazla alkolün tesirinden, yorgunluktan ve uyku ihtiyacından gelen bir üşüme olmalıydı.

"Şimdi eve gireceğiz, hamam sıcaktır, ılık bir sudan geçer, yatarsın. Ben de senin örtülerini sıkıştırır, odama çekilirim. Evde iki yatak odası vardır, biri misafir için, biri benimki."

"Öyle mi? Acıktım dersem ne dersiniz?"

"Olur, derim. Buzdolabında muhakkak bir şeyler buluruz; Aleko lokantadan getirmiştir; tavuk söğüşünü hiç unutmaz, çeşitli peynirleri de. Çileği bahçeden toplamışlardır, taze kremfreşle karıştırıp yersin."

"İmrendirdiniz beni..."

"Senin, bütün güzel kadınların yaptıklarınız nedir? O kremfreşli taze çilekler gibi bizi imrendirmek değil mi?"

Hanımelileri sarılmış bir parmaklık arasındaki demir kapıdan bahçeye girdiler; hava o kadar durgunlaşmış ki, duvar kenarına dizilmiş, sessizce köpürüyorlar hissini veren zambaklar açık yerde değil de camları kapalı bir salonda açılmışlarcasına girenlere baygın kokularıyla sarıldılar. Murad:

"Bu kadarı fazla," dedi. "Aman ileri kaçalım, bayılacak insan."

Böyle aşırı çiçek kokusu Kerestecibaşı'ya hemen her zaman Kleopatra'yı ve intiharını hatırlatırdı; tiksinti vermeyen, azıcık da bir opera finaline benzeyen, müziği eksik, uydurma sanılan bir ölümdü bu. Sanki perde kapanacak, tekrar açılacak ve kraliçe ayakta, takdim edilen buketler arasından seyircileri selamlayacaktı!

Şermin evin içini, dışarıdan göründüğünden büyük, ferah, konforlu buldu; kendisini çok yastıklı geniş bir divanın üzerine attı. Öyle hünerli bir hareketle atmış, vücuduna öyle bir şekil vermişti ki, elbiseli olmakla beraber soyunmuş kadar iffetsiz bir görünüş almıştı; sessiz bir çağırıştı bu.

Manayı kavrayan Murad, içinden:

"İşte yaşlı hovardanın mehek taşına vuruluşu denemesi," diye söylendi. "Ayarım şimdi anlaşılacak!"

Kızı kucaklayarak yerinden kaldırdı:

"Haydi," dedi. "Önce buzdolabının başına! Kremfreşli frambuazlar seni bekliyor. Robunu çıkarabilirsin; istersen ılık bir duştan geç, bornozuna sarıl, karşıma otur da senin supe servisini elimle ben yapayım; metrdotelliğime hayran kalacaksın."

Şermin bu arzuları bütün şuhluğu, serbestliği ile yerine getirmekte kusur etmedi. Nihayet Murad onu yatağına yatırmış, ince pikeyi üzerine çekmiş, elektriği söndürerek odadan çıkmıştı.

"Yaşlının hayatına tat katan latif manzaralar bunlar," diye düşünüyor. "Allah'ın sevgili kuluymuşum, zevklerimden mahrum kalmadan yaşadım. Bak, yetmişine merdiven dayadığım halde listeme bir de Şermin Hanım ilave edildi."

Şu eve o cinsten daha kaç kişi gelmişti? Hatırlamaya ve sıraya koymaya çalışıyor; birbirlerine karışıyorlar. Daha ziyade ilklerle sonuncular bazı hususi halleriyle zihninde belirmektedir. Balkon kapısını açtı.

Murad Naci şimdi ufuklar ağardıkça yıldızları silinmeye başlayan göğün altında sadakor ropdöşambrına bürünmüş, terasada ağır ağır dolaşıyor. Şermin'i mi düşünüyor? Hayır. Zihninden geçen, 1957 yılının plajlar, gazinolar, balolar ve gece kulüpleri süsü o kız değildir; içerideki karyolada çıplak vücuduna giydiği ipek pijamasıyla sızıp kalmış olan küçük fahişe uyuyadursun. Kerestecibaşı, "Cemşit ile Şehriban" hikâyesinin sonunu aklından geçiriyor; hani Murad bir akşamüstü Salıpazarı apartmanının balkonunda arkadaşına sormuştu?

"Peşinden oralara kadar koşmadı ya?"

Cemşit, doğrudan doğruya cevap vermemiş:

"Dinle," demişti. "Cepheden izinli gelmiş, Şam'da dolaşıyordum. O zamanki tabiriyle *küçükzabit* idim, madalyam da vardı; paralı olduğumdan itibar görüyor, yararlıklarımdan dolayı da beğeniliyordum. Bir gün Merce meydanında merkez kumandanlığı yaveri Kolağası Fazlı Bey'le karşılaştım. Çatalca'da bölük zabitimdi, hovarda bir gençti, çok sevişirdik. O gece nöbetçi değilmiş, birlikte eğlenme teklifinde bulundu, hatırını kırmadım.

Birinci Dünya Harbi sonuna doğru Şam! Bir tarafta idam sehpaları, bir tarafta 'yâ leyl' naraları. Akıbet beliriyor; belki buralarda tutunamayacağız; düşman hedefine emin adımlarla yaklaşıyor. Fakat her harpte ve her yerde olduğu gibi felaket ve sefalet arttıkça sefahat da kudurmuşçasına şahlanıyor. Eski zabitimle çalgılı ve şarkılı bir kır kahvesinde –mevsim yazdı– içtik, yedik, neşeliydik; hatta yine cephe gerisi şehirlerde rastlanan neşe çılgınlığı nöbeti bizi de tutmuştu. Yüzbaşı Fazlı:

'Seni bir yere götüreceğim,' dedi. 'Ama önce haber yollamam lazım.'

Merkez kumandanlığı yaveri öyle bir zamanda nelere kadir değildi ki? Gazino sahibini çağırdı, bir şeyler söyledi. O da masamıza az sonra bir başka adam yolladı. Bu adam da aldığı talimata karşı yerlere kadar eğilip temennalar ederek gitti. Geldiği zaman mesele halledilmişti ki, Fazlı memnun:

'Haydi kalk, işimiz oldu. Sana yakında bırakıp gideceğimiz Şam'da unutamayacağın bir gece yaşatacağım; şayet çöllerde şehit düşmezsek ömrümüz oldukça hatırlayacağımız bir gece!' dedi.

Dediğinin bir kısmı bana ait olanı gerçekten tahakkuk etti. Bak, kırk yıl sonra sıhhatte ve refahta olarak şu emsalsiz manzara karşısında o geceyi hatırlıyorum, daha doğrusu kırk yıl hep bunu hatırladım. Fazıl'ın akıbeti ebedi hatırasızlıkmış; aynı akıbet benim de başıma gelebilirdi.

Şam'ın dar, karışık, ışıksız sokaklarında sağa sola saparak bir müddet yürüdük. Oralardaki evlerin dış tarafa açılmış pencereleri yoktur, hepsi de dört tarafı binalar ve duvarlarla örülmüş iç avluya bakar; bodur limon ve turunç ağaçları dikili, üstü açık havuzlu avlular yaz geceleri hakikaten hoştur, asıl hoşa giden mahremlik tesiri yapması, insana darlık içinde rahatlık, ferahlık vermesidir, hele yaz geceleri...

Fazlı, ahşap bir kapının önünde durdu, eliyle tahtaya iki kere vurdu. Taş döşeli avluda bir nalın sesi... Sonra kol demirinin usulca kaldırıldığını duyduk ve aralanan kapıdan içeriye süzüldük.

Zabitim –zamanımızın tabiriyle artık buna subayım dememiz lazım– suallerime karşı yolda bana sürpriz olması için galiba, ziyaret hakkında fazla malumat vermemiş, sadece 'Söz aramızda, kodamanlardan birisinin gözdesi; onun sayesinde hiçbir şeyi eksik değil, ama bunalıyor burada; dostu teftişe çıktıkça bizimle gönül eğlendiriyor,' demişti ve ilave etmişti: 'Bir de kendisi kadar güzel komşusu var, uyuşmuşlar, ara sıra onu da çağırır; asıl o benim hoşuma gidiyor.'

Şimdi avludayız; nalınlı hizmetçi kadın bize lamba tutuyor ve küçük havuz başına dizilmiş iskemleleri işaret ederek yine işaretle oturmamızı, beklememizi söylüyor; lambayı da götürüyor. Az sonra tepemizden vuran yıldızlı gecenin serin ve tatlı alacakaranlığında birbirimizi ve etrafı seçiyoruz: Avlu

sıra sıra odalarla çevrili. Bunlardan birinin kapısı açıldı. Bize doğru gelen var, muhakkak bir kadın, ama zahir kafam dumanlı olduğundan bana daha ziyade canlanmış bir heykel gibi görünüyor: Şekli ve endamı o kadar meydanda!"

Murad sordu:

"Ne demek? Anlamadım."

"Ben de önce bir mana vermedim; fakat az daha yaklaşınca iş anlaşıldı. Anadan doğma çıplaktı bu kadın."

"Allah Allah!"

"Şaşmakta acele ettin Murad! Asıl şimdi şaşacaksın: Çıplak kadın..."

"Şehriban mıydı yoksa?"

"Evet, ta kendisi!"

"Buldun belanı."

"Yıldızların ışığı altında göz göze geldik; irkilmedi bile. Tanımamışlığa vurarak doğru Fazlı'nın yanına gitti, dizlerine oturdu ve dudaklarını dudaklarına yapıştırdı; sonra eskiden bildiğime hiç benzetemediğim kart Fransız şarkıcısı kadın sesiyle:

'Kim bu bey?' diye sordu. 'Nereli? Çıplaklığımdan mahcup oldu galiba! Burada hep böyle dolaşırım; gece, gündüz, dünya umrumda değil. Cennette Havva'yım ben!'

Belli ki sarhoştu, sesini de kalın, boğuk yapan içkiydi; ben görmeyeli alkolik olduğunu hemen anladım; belki kokain de kullanıyordu, başka şeyler de.

'Ne yapacağız şimdi bu beyi? Nedime gelse kolay; haber yollamıştım. Hah, bir ses var, o olacak, seninki, cici Yaverim!'

Kapıdan içeriye giren örtülüydü; yanımıza gelince pek taze ve Şehriban'ın aksine mahcup bir kız olduğunu gör-

düm. Uzatmayacağım, o âlemleri ve adetlerini bilirsin; cici yaverle utangaç nedime vakit kaybetmeden aramızdan çekildiler, biz avluda baş başa kaldık; susuyoruz. Nihayet:

'Ben gideyim,' dedim. 'Siz sonra Fazlı Bey'e gittiğimi söylersiniz.'

'Konyak içelim mi? Bizimkine Lübnan'dan mutasarrıf yollamış, halis Fransız konyağı, Martel'in krallara layık hususi cinsten.'

'Gideyim ben...'

'Otur! Vaka çıkarttırma bana. Bu harpte de daha ölmedin demek; Sina çöllerinde öldü diye işitmiştim, sana da çok acımıştım.'

'Başka biri de mi ölmüştü?'

'Ali daha ilk günler Ardihan'da şehit düşmüştü de... Benim ondan ve senden başka kimim vardı?'

Rikkat ve şefkat içinde olduğumu hissediyorum, diyorum ki:

'Hava serinledi, çıplaksın, üşüyeceksin. Ya arkana bir şey al, yahut içeri gir.'

O sözüne devam ediyor:

'Evet, kimim vardı? Bak, sana yaptığım bütün fenalıklardan sonra işte yine beni koruyorsun, üşüyüp hastalanmamdan korkuyorsun. Ah Cemşit! Nasıl boş yere, pisipisine harcamışım kendimi! Hâlâ da harcıyorum ya. Acaba beni kurtarabilir misin, içkiden, morfinden, vücudumu satmaktan? Mademki ölmedin, yap şu iyiliği! Tesadüf belki de bunun için karşılaştırdı bizi.'

Durdu; loşlukta acı acı gülümsediğini görür gibi oldum, yahut tahmin ettim.

'Neler söylüyorum,' diye mırıldandı. 'Sen benden tiksinmiş, iğrenmiş, bucak bucak kaçmış bir adamsın. Gözün şimdi de kapıda; fırlayıp gitmeyi düşünüyorsun. Ne yardımı? Hem yardım para eder mi bana? Haydi, git yavrum! Unut bu karşılaşmayı!'

Başını bodur portakal ağacına dayadı, donup kaldı."

Murad Naci söze karışıyor:

"Fırsat bu fırsat, derhal sıvışmalıydın, hatta ertesi günü cepheye dönmeliydin. Öyle mi yaptın? Yoksa? ..."

"Şimdi burada, bu yaşat ve bu manzara karşısında nasihat vermek, yol göstermek kolaydır. Gençtim, iki yıldır Sina çöllerinde düşmanla çarpışıyordum ve kızı bir türlü unutamamıştım; tesadüf karşıma çıkarmıştı, hem de ne halde! İçkili, morfinli ve çıplaktı, pek de içli, dertli konuşuyordu; ayrıca bana İstanbul'u yaşatıyordu. Sen ne diyorsun Murad! Hayatında ne sevgi bildin, ne mecburi gurbet gördün, ne askerlik ettin, ne de vuruldun, çile çektin. Kekâ yaşadın."

"Haklısın, pardon."

"Yerimden kalktım, çıplak omuzlarına ellerimi dayadım; parmaklarım bu serin omuzları kendiliklerinden okşuyor; okşadıkça portakal çiçeği kokusu duyuyorum, sanki o baygın kokuyu yayan ağacın çiçekleri değildir. Şehriban'ın yıldızlı gök altında mat bir ışık salan biçimli omuzlarıdır.

'Kalk,' dedim. 'Dayan bana, odana götüreyim seni.'

Şehriban, başını portakal ağacından kaldırdı, ayağa kalktı, önümde yürüyor. Avluya açılan kapılardan birini itti, girdik. Şam işi sedefli masanın üstünde glop bir lamba yanıyor. Burası, *Kaa* dedikleri, içinden dar bir su kanalı geçen, tipik odalardandır; su birbirinden alçak işlemeli yalaklardan

akarak hafif bir şırıltı ile en aşağıdaki uzun kanala dökülüyor, duvar arkasında kaybolup gidiyor.

Şehriban durdu, gözlerini suya dikmiş söyleniyor:

'Ne temiz, ne güzel görünüyor bu su, billur gibi. Halbuki mikrop yuvasıdır, tifo geçirir insana, öyle mundardır ki! Ben de öyleyim, temiz, güzel görünen bir Kaa suyu kadar mikroplu, murdarım. Serinletecek sanılırım, içeni kırk derece ateşle yakarım.'

'Gir yatağına, üstünü örteyim, uyumaya çalış.'

'Bir kadeh konyak ver, şişe ile kadehler ortada. Sen de iç, bir daha öyle konyağı nerede bulacaksın? Zaten ölüm günlerimiz yaklaştı, sen çölde vurulup gideceksin, ben bir topun yıkacağı şu evin enkazı altında kalacağım, hurdahaş olacağım. Belki de bu, beraber içeceğimiz sonuncu kadeh!'

Kımıldamamıştım. O, masaya yaklaştı, kadehleri doldurdu, birini benim elime zorla verdi, kendisininkini yukarıya kaldırdı:

'Haydi,' dedi. 'Sen de kaldır, içelim, içmezsen şişeyi kafana yersin!'

Tabiidir ki hâlâ çıplaktı; bu çıplaklık vahşi bakışına ve sert hareketlerine yakışıyordu. Bilsen Murat, öylesine güzeldi ki! Bu halinde alkollü ve morfinli kadını büsbütün kudurtmamak için dediğini yaptım; boğuk sesiyle:

'Sonuncu kadehimizin şerefine!' dedi, kadehi boşalttı, ben de kendisine uydum, sonra tekrar ettim:

'Yatağına gir artık, örteyim üstünü, uyu!'

Kadehini taşların üstüne atıp kıran Şehriban daha boğuklaşan bir sesle:

'Çık dışarıya!' diye haykırdı. 'Defol! Beni mahveden

sensin, bu hale getiren, rezil rüsva eden sen! Yazık ki çok çalıştım ama intikamımı tamamıyla alamadım; hıncım, kinim içimde kaldı. Anlıyor musun, bütün kabahat sende, katilim sensin!'

'Yat artık, deli deli söylenme!'

'Sensin katilim! Neden mi? Ben sana on yedi yaşımda koşup teslim olmuştum, daha erkek eli vücuduma değmeden! On dört yaşımdan beri seviyordum, hayaller kuruyordum, evlenme hayalleri. Sen ne yaptın? Oralı olmadın, sadece zevk tarafını düşündün, şunun bunun dedikodularına kulak astın, benden kaçtın. Paramızın tükendiğini de biliyordun, yardımınla ailemin haysiyeti, benim de namusum kurtulurdu, hiç aldırmadın, beni ilk önce Eftal'in, sonra Ali'nin ve birçoğunun kucağına attın. Kimini para için yaptım, kimini gönlümün ihtiyacıyla... Yallah! Çek arabanı! Hem bir daha göreyim deme, katil edersin beni!'

Konyak şişesini yakalamış, havada çeviriyordu. Geri geri çekiliyorum.

'Ölmeden önce bütün bunları yüzüne karşı haykırdığıma memnunum. Oh!' dediğini işittim. Avludaydım, kapıyı açtım, sokağa fırlıyorum ve ben de oh çekiyorum. Sonra koşarcasına bir sokaktan öbürüne dalarak caddenin yolunu arıyorum. Hah, işte ışıklar ve Merce Meydanı!

Ertesi günü cepheye hareket ettim; derken bozgun başladı, dağılan derme çatma taburlar Buka ovasında şöyle böyle toplandı, Halep istikametine çekiliyoruz, Şam çoktan düşmüştü."

Cemşit sustu. Murad bu sükûta bir müddet hürmet ettikten sonra çekinerek soruyor:

"Şehriban ne oldu?"

"Onu son görüşüm ve dediği gibi o konyak beraberce içtiğimiz sonuncu kadehmiş. Kendisinden bir daha haber alamadım, hem de sulh olup yollar açılınca Şam'a gittiğim, aradığım halde... Ölmüş olacaktı; belki de ayrıldığım gece alkolden ve morfinden! Bende bir teselli kalmıştı, vicdan azabıyla karışık bir teselli..."

"Nedir o?"

"Hiç değilse ilk yıllarda sevilmiş olduğumu öğrenmek. Galiba kırk şu kadar sene yarı deliye dönmekle beraber, beni, çilesinden acayip bir tat bularak kendime göre mesut yaşatan bu oldu."

Cemşit konuşmasını kesmişti; karşılıklı susuyorlardı. Bir lodos gurubu –geçen senenin sonbaharında Salıpazarı sırtındaki yeni apartman balkonunda buluşmuşlardı ya– bulutların aldığı çatlak şekillerden dolayı kızıllığını ne adet edindiği gibi Üsküdar camlarına ikram etmiş, ne de Kadıköy tarafına yaymıştı; sadece Sultanahmet Camii'nin altı minaresine dizili cereyansız ampullerin içine birer damla yakut oturtmuş, kurşun kaplı külahlarına da erguvan renginde tennureler giydirmişti.

İki eski dost, karşılarına serilmiş nur oyunlarını –baktıkları halde göremiyormuşçasına– fikirleri yüklü, mahzun mahzun düşünüyorlardı.

Şimdi Tarabya'daki terasanın alacakaranlığında o ışıklı dekoru, hele o özlü hikâyeyi zihninde canlandıran Murad Naci içini çekti ve ilk defa havailiğinin üzüntüsünü duyarak:

"Meğerse Cemşit büyük aşktan nasibini almış nadir adamlardan biriymiş," diye söylendi. "Şu içeride yatan Şermin'in verdiği gibi çerden çöpten, bir incir çekirdeği doldurmaz bayağı heyecanlarla 'Yaşıyorum, mesudum' sanarak hayatımı boşluklara savurmuşum. Dostumun kırk altı sene çektiği o mübarek azap keşke benim hakkıma düşseydi, diyeceğim geliyor."

Ruhunun küçüklüğünden utandığı için kendisini tanımadığı bir adam yerine koymak arzusuna kapıldı. Benliğini geriye tepmek, o benlikle hiç yaşamamışçasına mazisini unutmak, ömrü boyunca tek aşka sadık kalmış bir yarı meczup olmak istiyordu.

Ömrü boyunca ıstırap çekmeden yaşamış olmanın pişmanlığıydı bu.

Esentepe, 1962

SON

Refik Halid Karay'ın Eserleri

Anı

1- Minelbab İlelmihrab
2- Bir Ömür Boyunca

Hikâye

1- Memleket Hikâyeleri
2- Gurbet Hikâyeleri ve Yeraltında Dünya Var
3- Memleket Hikâyeleri – Gençler İçin
4- Gurbet Hikâyeleri – Gençler İçin

Kronik

1- Bir Avuç Saçma
2- Bir İçim Su
3- İlk Adım
4- Makyajlı Kadın
5- Tanrı'ya Şikâyet
6- Üç Nesil Üç Hayat
7- Üç Nesil Üç Hayat – Gençler İçin

Mizah

1- Ago Paşa'nın Hatıratı
2- Ay Peşinde
3- Deli
4- Guguklu Saat
5- Kirpinin Dedikleri
6- Sakın Aldanma, İnanma, Kanma
7- Tanıdıklarım

Roman

1- Anahtar
2- Ayın On Dördü
3- Bu Bizim Hayatımız
4- Bugünün Saraylısı
5- Çete
6- Dişi Örümcek
7- Dört Yapraklı Yonca
8- Ekmek Elden Su Gölden
9- İki Cisimli Kadın
10- 2000 Yılın Sevgilisi
11- İstanbul'un Bir Yüzü
12- Kadınlar Tekkesi
13- Karlı Dağdaki Ateş
14- Nilgün
15- Sonuncu Kadeh
16- Sürgün
17- Yerini Seven Fidan
18- Yezidin Kızı
19- Yüzen Bahçe

Refik Halid Karay'a Dair Bir İnceleme

Refik Halid Karay – Ankara
Hazırlayan: Ali Birinci

Refik Halid Karay

Sonuncu Kadeh

"'Ne temiz, ne güzel görünüyor bu su, billur gibi. Halbuki mikrop yuvasıdır, tifo geçirir insana, öyle mundardır ki! Ben de öyleyim, temiz, güzel görünen bir Kaa suyu kadar mikroplu, murdarım. Serinletecek sanılırım, içeni kırk derece ateşle yakarım.'
'Gir yatağına, üstünü örteyim, uyumaya çalış.'
'Bir kadeh konyak ver, şişe ile kadehler ortada. Sen de iç, bir daha öyle konyağı nerede bulacaksın? Zaten ölüm günlerimiz yaklaştı, sen çölde vurulup gideceksin, ben bir topun yıkacağı şu evin enkazı altında kalacağım, hurdahaş olacağım. Belki de bu, beraber içeceğimiz sonuncu kadeh!'"

Refik Halid Karay, aşkı, tutkuyu, sevgiyi, nefreti, yalanı ve güvensizliği harmanladığı *Sonuncu Kadeh*'te, emsaline az rastlanan bir âşıklık hikâyesini anlatırken, aşkın tüm hayatı etkileyen ve iç acıtan yönünü de usta anlatımıyla dile getiriyor.

ISBN 978-975-10-3121-1

